

GŁÓWNY URZĄD STATYSTYCZNY
CENTRAL STATISTICAL OFFICE

**SYTUACJA MAKROEKONOMICZNA
W POLSCE W 2011 R.
NA TLE PROCESÓW W GOSPODARCE
ŚWIATOWEJ**

*MACROECONOMIC SITUATION IN POLAND
IN 2011 AND THE WORLD ECONOMIC
PROCESSES*

www.stat.gov.pl

Opracowanie publikacji
GŁÓWNY URZĄD STATYSTYCZNY
DEPARTAMENT STUDIÓW MAKROEKONOMICZNYCH I FINANSÓW

Preparation of the publication
CENTRAL STATISTICAL OFFICE
MACROECONOMICS STUDIES AND FINANCE DEPARTMENT

kierujący
supervisor

Mirosław Błazej
Dyrektor Departamentu Studiów
Makroekonomicznych i Finansów GUS
Director of Macroeconomic Studies and Finance
Department CSO

Zespół redakcyjny

Team

Maciej Banaś, Witold Baran, Mirosław Błazej, Katarzyna Gałczyńska,
Katarzyna Golik, dr Anna Górską, Joanna Kulczycka, dr Michał Lewandowski,
dr Magdalena Mądra, Halina Mrowiec-Nalepa

Skład i korekta

Type setting and proof-reading

Marzena Dąbrowska

Publikacja dostępna na stronie internetowej
Publication available on website
<http://www.stat.gov.pl>

PRZEDMOWA

Przekazany Państwu materiał jest pierwszym wydaniem publikacji *Sytuacja makroekonomiczna w Polsce w 2011 r. na tle procesów w gospodarce światowej*. Głównym jej celem jest przedstawienie pogłębionej analizy zjawisk makroekonomicznych i wybranych zagadnień społecznych w Polsce w 2011 r. w szerokim kontekście uwarunkowań gospodarki światowej, w tym Unii Europejskiej. Zagadnienia poruszane w raporcie dotyczą istotnych i aktualnych tematów, takich jak kształtowanie się sytuacji makroekonomicznej, rynków pracy, finansów publicznych oraz rynków finansowych. Opracowanie stanowi element prac studialnych i rozwojowych GUS, nie objętych programem badań statystycznych statystyki publicznej.

Sytuacja społeczno-gospodarcza w Polsce została przedstawiona na tle procesów globalnych, przede wszystkim zachodzących w Unii Europejskiej. Podkreślono powiązania i wpływ uwarunkowań zewnętrznych na zjawiska zachodzące w Polsce. Opis sytuacji w 2011 r. został uzupełniony o analizę przebiegu procesów w dłuższym horyzoncie czasowym. Uwzględnienie perspektywy obejmującej okres ostatniego kryzysu finansowego na świecie pozwala na pełniejsze przedstawienie procesów zachodzących w 2011 r. W wybranych przypadkach zilustrowano przebieg zjawisk w horyzoncie od 2000 r.

Opracowanie składa się z czterech działów poświęconych wiodącym tematom publikacji: sytuacji makroekonomicznej ze szczególnym uwzględnieniem wzrostu gospodarczego, rynek pracy i sytuacji społecznej, procesom w obszarze finansów publicznych oraz na rynkach finansowych. Uzupełnieniem jest aneks obejmujący analizę struktury wzrostu w Polsce i krajach Unii Europejskiej przy wykorzystaniu dekompozycji wzrostu i różnic PKB *per capita*.

W publikacji wykorzystano dane pochodzące z bardzo szerokiego spektrum źródeł¹. Podstawowym źródłem danych były badania statystyczne prowadzone przez GUS. Wykorzystano także dane Eurostatu, MFW, OECD, NBP, KNF, GPW i innych instytucji oraz wybrane bazy KE, w tym Eurostatu. Dane o sektorze finansów publicznych w Polsce pochodzą przede wszystkim ze sprawozdawczości i informacji Ministerstwa Finansów.

Przekazując do Państwa rękopis publikację *Sytuacja makroekonomiczna w Polsce w 2011 r. na tle procesów w gospodarce światowej* prosimy o wszelkie uwagi i sugestie, które mogą przyczynić się do ulepszenia i wzbogacenia treści kolejnych wydań tej publikacji.

Dyrektor
Departamentu Studiów
Makroekonomicznych i Finansów

Mirosław Błażej

Warszawa, październik 2012 r.

---

¹ Dane pochodzą ze stanu baz danych z sierpnia 2012 r.

PREFACE

This publication presented by Macroeconomic Studies and Finance Department is the first edition of Macroeconomic Situation in Poland in 2011 and the World Economic Processes. The main aim of this study is to present deepened analysis of selected social and economic issues in Poland in 2011 by putting them in a broad context of global economic situation. These issues are related to important and up-to-date topics and include overview of the macroeconomic situation, labor markets, public finance and financial markets. The report is published in the framework of experimental studies and methodological works in CSO which are not provided by the programme of statistical surveys of official public statistics.

Poland's socio-economic situation was presented in a context of global processes, mainly in European Union, by putting an emphasis on the influence of external conditions on the country's economy. Taking in to account a period of the last economic crisis enables better presentation of the current situation in 2011. In selected cases the economic processes were presented in the horizon dating from 2000.

This study is composed of four parts including leading issues of the publication: macroeconomic situation, labor markets, processes in public finance and financial markets. In addition an appendix contains analysis of structure of GDP growth in Poland and European Union using decomposition of growth and disparities of GDP per capita.

For the purpose of this publication variety of data²² types have been used. A basic data source is CSO of Poland followed by the data bases of Eurostat, EC, IMF, OECD, NBP, FSA of Poland, WSE, etc. Data describing the sector of public finance in Poland are mainly presented after Ministry of Finance of Poland.

Presenting Macroeconomic Situation in Poland in 2011 and the World Economic Processes the authors would be grateful for comments and suggestions that would constitute a valuable input for subsequent realises of this publication.

*Director of Macroeconomic Studies
and Finance Department*

Mirosław Błażej

Warsaw, October 2012

---

²² The data used in this study come from databases of August 2012.

SPIS TREŚCI

I. WZROST GOSPODARCZY	11
1. PROCESY W GOSPODARCE ŚWIATOWEJ.....	11
<i>Wzrost gospodarczy .....</i>	11
<i>Niestabilność na rynkach finansowych.....</i>	14
<i>Rynki pracy .....</i>	14
<i>Procesy inflacyjne .....</i>	15
<i>Odbudowa handlu międzynarodowego i zmiany jego struktury .....</i>	15
<i>Inwestycje, oszczędności, nierównowagi.....</i>	17
<i>Bezpośrednie inwestycje zagraniczne.....</i>	18
<i>Sytuacja finansów publicznych .....</i>	18
<i>Polityka monetarna .....</i>	19
2. WZROST GOSPODARCZY W UNII EUROPEJSKIEJ	20
<i>Wzrost gospodarczy .....</i>	20
<i>Czynniki wzrostu (kontrybucje).....</i>	25
3. WZROST GOSPODARCZY W POLSCE	29
<i>Wzrost gospodarczy .....</i>	29
<i>Czynniki wzrostu (kontrybucje).....</i>	31
<i>Struktura tworzenia wartości dodanej .....</i>	32
4. INFLACJA W POLSCE	33
<i>Ceny towarów i usług konsumpcyjnych .....</i>	33
<i>Zharmonizowany wskaźnik cen konsumpcyjnych.....</i>	34
<i>Ceny produkcji sprzedanej przemysłu i produkcji budowlano-montażowej .....</i>	35
5. HANDEL ZAGRANICZNY I BILANS PŁATNICZY W POLSCE.....	37
<i>Handel zagraniczny.....</i>	37
<i>Bilans płatniczy .....</i>	39
6. WYBRANE SEKTORY GOSPODARKI POLSKIEJ	41
<i>Przemysł.....</i>	41
<i>Budownictwo.....</i>	44
<i>Usługi.....</i>	46
7. SYTUACJA FINANSOWA PRZEDSIĘBIORSTW W POLSCE.....	50
<i>Przychody.....</i>	50
<i>Koszty - wskaźnik poziomu .....</i>	52
<i>Rentowność (zyskowność).....</i>	54
<i>Nakłady inwestycyjne .....</i>	55
<i>Zobowiązania i płynność.....</i>	56
II. RYNKI PRACY ORAZ SYTUACJA SPOŁECZNA.....	59
1. PROCESY GLOBALNE.....	59
<i>Pracujący .....</i>	59
<i>Bezrobotni .....</i>	60
<i>Długotrwale bezrobotni.....</i>	61
<i>Aktywni zawodowo.....</i>	62
2. SYTUACJA NA RYNKACH PRACY W UNII EUROPEJSKIEJ.....	63
<i>Pracujący .....</i>	63
<i>Zmiany liczby pracujących .....</i>	63
<i>Pracujący w wybranych sekcjach gospodarki .....</i>	66
<i>Pracujący według statusu zatrudnienia oraz według wymiaru czasu pracy.....</i>	67

Wskaźnik zatrudnienia.....	68
<i>Bezrobotni</i>	69
Długotrwale bezrobotni.....	70
<i>Aktywni zawodowo</i>	71
<i>Wydajność i jednostkowe koszty pracy</i>	72
3. RYNEK PRACY W POLSCE	72
<i>Pracujący</i>	72
Sytuacja w sektorach ekonomicznych	73
Pracujący według statusu zatrudnienia	73
<i>Bezrobotni</i>	74
Stopa bezrobocia	74
Bezrobocie młodych osób.....	75
<i>Aktywni i bierni zawodowo</i>	75
<i>Wynagrodzenia</i>	78
4. SYTUACJA DOCHODOWA LUDNOŚCI W POLSCE.....	79
<i>Dochody ludności</i>	79
Zróżnicowanie dochodów i wydatków według grup społeczno-ekonomicznych.....	79
Zróżnicowanie Dochodów według grup kwintylowych.....	80
Struktura wydatków	80
<i>Ubóstwo</i>	81
III. FINANSE PUBLICZNE.....	85
1. SYTUACJA FINANSÓW PUBLICZNYCH NA ŚWIECIE.....	85
2. POLITYKA FISKALNA W UE	90
<i>Niestabilność fiskalna</i>	90
<i>Koordinacja polityki gospodarczej Unii Europejskiej</i>	94
3. FINANSE PUBLICZNE W POLSCE.....	96
<i>Wyniki sektora instytucji rządowych i samorządowych</i>	97
<i>Sektor finansów publicznych</i>	100
Uwarunkowania makroekonomiczne i cele budżetowe polityki państwa	101
Budżet państwa	102
Budżet środków europejskich.....	105
Finanse państwowych funduszy celowych	106
Budżety jednostek samorządu terytorialnego	108
Państwowy dług publiczny.....	109
Dług Skarbu Państwa	113
IV. SYSTEM FINANSOWY	116
1. SYTUACJA NA GLOBALNYCH RYNKACH FINANSOWYCH	116
<i>Czynniki makroekonomiczne kształtujące sytuację sektora finansowego</i>	116
<i>Polityka monetarna i polityka stóp procentowych</i>	119
<i>Działalność kredytowa banków</i>	121
<i>Nadzór finansowy i wymogi kapitałowe</i>	122
2. SYTUACJA NA RYNKU FINANSOWYM W POLSCE	123
<i>Rynek finansowy</i>	123
<i>Polityka monetarna</i>	124
<i>Kurs walutowy</i>	126
3. SEKTOR BANKOWY W POLSCE	128
<i>Depozyty</i>	129
<i>Kredyty</i>	129

<i>Kredyty zagrożone</i>	131
<i>Wyniki finansowe banków</i>	132
4. SEKTOR UBEZPIECZENIOWY W POLSCE	133
5. RYNEK KAPITAŁOWY W POLSCE.....	137
<i>Rynek główny</i>	137
<i>NewConnect</i>	139
<i>Rynek obligacji Catalyst</i>	140
PODSUMOWANIE	140
V. ANEKS: STRUKTURA WZROSTU ORAZ RÓŻNIC W POZIOMIE ROZWOJU GOSPODARCZEGO W POLSCE I W KRAJACH UE	144
1. DEKOMPOZYCJA WZROSTU	145
<i>Dekompozycja wzrostu PKB per capita w Polsce w 2011 r.</i>	145
<i>Struktura wzrostu PKB per capita dla wybranych krajów Unii Europejskiej w latach 2007-2011</i>	147
<i>Wzrost gospodarczy w Polsce w latach 2002 – 2011</i>	148
2. DEKOMPOZYCJA RÓŻNIC WZGLĘDEM ŚREDNIEJ DLA UNII EUROPEJSKIEJ.....	149
<i>Dekompozycja różnic w poziomie WDB per capita Polski względem krajów Unii Europejskiej w 2011 r.</i>	149
<i>Zróźnicowanie poziomu WDB per capita w latach 2004, 2007 i 2011 dla Polski, Republiki Czeskiej, Węgier i Słowacji</i>	151
3. PODDEKOMPOZYCJA RÓŻNIC W POZIOMIE WDB NA JEDNEGO PRACUJĄCEGO	152
4. METODOLOGIA	156
<i>Ogólna zasada dekompozycji</i>	156
<i>Dekompozycja wzrostu PKB per capita</i>	156
<i>Dekompozycja różnic w poziomie WDB per capita w stosunku do średniej</i>	157
<i>Poddekompozycja różnic w wydajności pracy</i>	157

OBJAŚNIENIA ZNAKÓW UMOWNYCH I SKRÓTÓW UŻYWANYCH W PUBLIKACJI

ZNAKI UMOWNE

- Kropka (.) -brak danych
(0,0) -zjawisko istniało w wielkości mniejszej od 0,05
Znak x -wypełnienie pozycji jest niemożliwe lub niecelowe

SKRÓTY

ABBREVIATIONS

BAEL	Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności (<i>Labour Force Survey</i>)
BGŻ	Bank Gospodarki Żywnościowej
BIS	Bank Rozrachunków Międzynarodowych (<i>Bank for International Settlements</i>)
BIZ	Bezpośrednie inwestycje zagraniczne (<i>foreign direct investment</i>)
cc	Komponent cykliczny (<i>cyclical component</i>)
CDS	(<i>Credit default swap</i>)
CIT	Podatek dochodowy od osób prawnych (<i>Corporate Income Tax</i>)
CPI	Indeks wzrostu cen towarów i usług konsumpcyjnych (<i>Consumer Price Index</i>)
EA	Strefa euro (<i>Euro area</i>)
EBA	Europejski Urząd Nadzoru Bankowego (<i>European Banking Authority</i>)
EBC	Europejski Bank Centralny (<i>European Central Bank</i>)
ECOFIN	Rada do spraw gospodarczych i finansowych Rady Unii Europejskiej (<i>Economic and Financial Affairs Council</i>)
EDP	Procedura nadmiernego deficytu (<i>Excessive Deficit Procedure</i>)
EEAG	Europejska Grupa Doradztwa Ekonomicznego (<i>European Economic Advisory Group</i>)
EFSF	Europejski Fundusz Stabilizacji Finansowej (<i>European Financial Stabilisation Facility</i>)
EIP	Procedura nadmiernej nierównowagi (makroekonomicznej) (<i>Excessive Imbalance Procedure</i>)
ES	Semestr Europejski (<i>European Semester</i>)
ESA	Europejski System Rachunków Narodowych i Regionalnych (<i>European System of Accounts</i>)
ESFS	Europejski System Nadzoru Finansowego (<i>European System of Financial Supervisors</i>)
ESM	Europejski Mechanizm Stabilizacyjny (<i>European Stability Mechanism</i>)
EŚW	Europa Środkowo-Wschodnia (<i>Central and Eastern Europe</i>)
EU	Unia Europejska (<i>European Union</i>)
Fed	System Rezerwy Federalnej Stanów Zjednoczonych (<i>Federal Reserve</i>)
FSB	Rada Stabilności Finansowej (<i>Financial Stability Board</i>)
GG	Sektor rządowy i samorządowy (<i>General Government</i>)
GUS	Główny Urząd Statystyczny (<i>Central Statistical Office</i>)
HICP	Zharmonizowany wskaźnik cen konsumpcyjnych (<i>Harmonized Indices of Consumer Prices</i>)
JST	Jednostki samorządu terytorialnego (<i>Units of local government</i>)
KE	Komisja Europejska (<i>European Commission</i>)
KNF	Komisja Nadzoru Finansowego (<i>Polish Financial Supervision Authority</i>)
LTRO	Operacje długoterminowego finansowania (<i>Longer-term refinancing operations</i>)
MF	Ministerstwo Finansów (<i>Ministry of Finance</i>)
MFW	Międzynarodowy Fundusz Walutowy (<i>International Monetary Fund</i>)

MG	Ministerstwo Gospodarki (<i>Ministry of Economy</i>)
MOP	Międzynarodowa Organizacja Pracy (<i>International Labour Organization</i>)
MTO	Średniookresowe cele budżetowe (<i>medium-term budgetary objectives</i>)
mWIG40	Warszawski Indeks Giełdowy średnich spółek
NBP	Narodowy Bank Polski (<i>National Bank of Poland</i>)
NSA	Niewyrównane sezonowo (<i>Not seasonally adjusted</i>)
OECD	Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (<i>Organisation for Economic Co-operation and Development</i>)
O/N	Jednodniowy termin zapadalności (<i>Overnight</i>)
p. b.	Punkt bazowy (<i>base point</i>)
PIT	Podatek dochodowy od osób fizycznych (<i>Personal Income Tax</i>)
PKB	Produkt krajowy brutto (<i>Gross Domestic Product</i>)
POLONIA	(<i>Polish Overnight Index Average</i>)
PPP	Parytet siły nabywczej (<i>Purchasing Power Parity</i>)
p. proc.	Punkt procentowy (<i>percentage point</i>)
PPS	Standard siły nabywczej (<i>Purchasing Power Standard</i>)
RE	Rada Europejska (<i>European Council</i>)
RM	Rada Ministrów (<i>Ministry Counsel</i>)
RPP	Rada Polityki Pieniężnej (<i>Monetary Policy Council</i>)
SA	Wyrównane sezonowo (<i>Seasonally Adjusted</i>)
SFP	Sektor finansów publicznych (<i>Public finance sector</i>)
SGP	Pakt Stabilności i Rozwoju (<i>Stability and Growth Pact</i>)
SKOK	Spółdzielcze Kasy Oszczędnościowo-Kredytowe (<i>Co-operative Savings and Credit Unions</i>)
SP	Skarb Państwa (<i>State Treasury</i>)
sWIG80	Warszawski Indeks Giełdowy małych spółek
UE	Unia Europejska (<i>European Union</i>)
VAT	Podatek od wartości dodanej (<i>Value added tax</i>)
WEO	Raport o stanie gospodarki światowej MFW (<i>World Economic Outlook</i>)
WIBOR	Wysokość oprocentowania pożyczek na polskim rynku międzybankowym (<i>Warsaw Interbank Offered Rate</i>)
WIG	Warszawski Indeks Giełdowy (<i>Warsaw Stock Exchange</i>)
WIG20	Warszawski Indeks Giełdowy dużych spółek
WIG-	Warszawski Indeks Giełdowy spółek z sektora budowlanego
Budownictwo	
WNP	Wspólnota Niepodległych Państw

Nazwy grup krajów według Międzynarodowego Funduszu Walutowego

AE	Gospodarki wysoko rozwinięte (<i>Advanced Economies</i>)
ASEAN-5	5 państw ASEAN: Indonezja, Malezja, Filipiny, Tajlandia, Wietnam (<i>Association of South-East Asian Nations: Indonesia, Malaysia, Philippines, Thailand, Viet Nam</i>)
CEE	Europa Środkowa i Wschodnia (<i>Central and Eastern Europe</i>)
CIS	Wspólnota Niepodległych Państw (<i>Commonwealth of Independent States</i>)
DA	Rozwijające się kraje Azji (<i>Developing Asia</i>)
EDE	Gospodarki wschodzące i rozwijające się (<i>Emerging and Developing Economies</i>)
LA	Ameryka Łacińska (<i>Latin America</i>)
MAE	Główne gospodarki wysoko rozwinięte - G7 (<i>Major advanced economies – G7</i>)
MENA	Bliski Wschód i Afryka Północna (<i>Middle East and North Africa</i>)

NIA	Nowo uprzemysłowione kraje Azji (<i>Newly Industrialized Asia</i>)
OAE	Inne gospodarki rozwinięte - gospodarki wysoko rozwinięte bez G7 (<i>Other Advanced Economies</i>)
EU	Unia Europejska (European Union)
SSA	Afryka Subsacharyjska (<i>Sub-Saharan Africa</i>)

I. WZROST GOSPODARCZY

1. PROCESY W GOSPODARCE ŚWIATOWEJ

W 2011 r. proces odbudowy gospodarki światowej po kryzysie z lat 2008-2009 spowolnił. Szczególnie w II połowie 2011 r. miało miejsce osłabienie aktywności gospodarczej, zwłaszcza gospodarek rozwiniętych. W krajach tych utrzymywały się wysokie stopy bezrobocia. Wolniejszy wzrost zanotowano w zakresie światowych obrotów handlowych i produkcji przemysłowej. Wysoki poziom aktywności gospodarek wschodzących i rozwijających się utrzymał się przede wszystkim dzięki wzrostowi konsumpcji krajowej.

WZROST GOSPODARCZY

Wzrost PKB na świecie w 2011 r., zgodnie z danymi Międzynarodowego Funduszu Walutowego, kształtował się na poziomie 3,9%, wobec 5,3% w 2010 r. W podziale na grupy państw³ wynosił on 1,6% dla krajów wysoko rozwiniętych (spadek tempa wzrostu o 1,6 p. proc. w stosunku do 2010 r.) oraz 6,2% w krajach rozwijających się i wschodzących (spadek o 1,3 p. proc. w porównaniu z rokiem poprzednim). Najwyższy wzrost PKB zanotowano w grupie rozwijających się krajów Azji, w których wyniósł on 7,8% (spadek o 1,8 p. proc. w porównaniu z 2010 r.). Najniższy wzrost PKB wystąpił w państwach grupy głównych gospodarek wysoko rozwiniętych, tj. 1,4% (spadek o 1,6 p. proc.).

Tabl. 1 Produkt Krajowy Brutto na świecie (ceny stałe)

	2007	2008	2009	2010	2011
	w %				
Świat	5,4	2,8	-0,6	5,3	3,9
Gospodarki wysoko rozwinięte (AE)	2,8	0,0	-3,6	3,2	1,6
Unia Europejska (EU)	3,4	0,5	-4,2	2,0	1,6
Główne gospodarki wysoko rozwinięte (MAE)	2,2	-0,4	-4,0	3,0	1,4
Gospodarki wschodzące i rozwijające się (EDE)	8,7	6,0	2,8	7,5	6,2
Europa Środkowa i Wschodnia (CEE)	5,4	3,2	-3,6	4,5	5,3
Wspólnota Niepodległych Państw (CIS)	9,0	5,4	-6,4	4,8	4,9
Rozwijające się kraje Azji (DA)	11,4	7,8	7,1	9,7	7,8
Ameryka Łacińska (LA)	5,8	4,2	-1,6	6,2	4,5
Bliski Wschód i Afryka Północna (MENA)	5,6	4,7	2,7	4,9	3,5
Afryka Subsacharyjska (SSA)	7,1	5,6	2,8	5,3	5,1

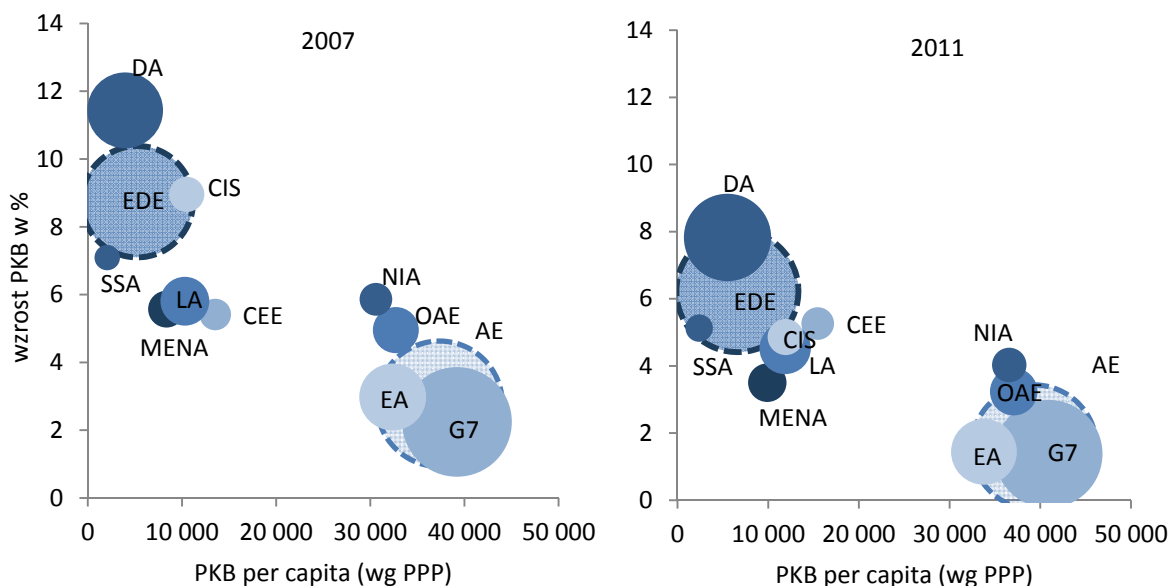
Źródło: Dane MFW (WEO).

Niski wzrost gospodarek rozwiniętych, szczególnie w strefie euro, wynikał w dużym stopniu z pogarszającej się sytuacji na rynku długu publicznego, która przełożyła się na niestabilność na rynkach finansowych i pogorszenie oczekiwań podmiotów gospodarczych. W wyniku działań

³ Podział na grupy państw oraz dane opisujące ich gospodarki podawane za Międzynarodowym Funduszem Walutowym z bazy World Economic Outlook. Tłumaczenie i opis w spisie skrótów.

konsolidacyjnych w krajach strefy euro zmniejszył się popyt wewnętrzny. Duże znaczenie dla kondycji światowej gospodarki miał także silny wzrost cen surowców. Na tle rozwiniętych gospodarek odmienna tendencja wystąpiła w Stanach Zjednoczonych, w których aktywność gospodarcza w 2011 r. nieznacznie wzrosła. Towarzystwa jej poprawa sytuacji na rynku pracy oraz odbudowa kredytowania gospodarki.

Wykres 1. PKB na świecie
(rozmiar znacznika określa PKB według PPP)^a

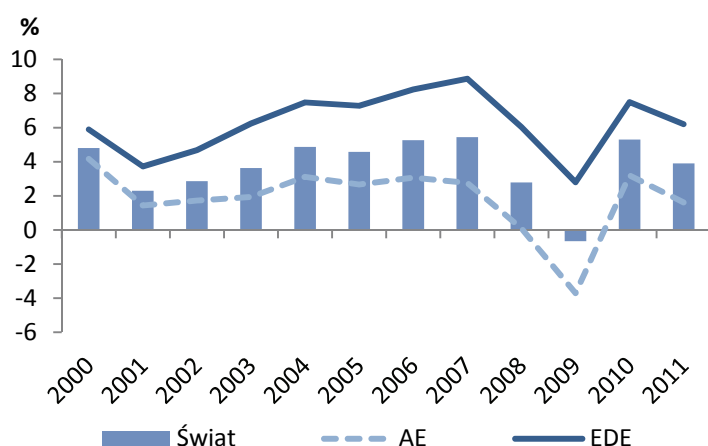

^a Agregaty krajów według MFW, tłumaczenie i opis w spisie skrótów.
Źródło: dane MFW (WEO).

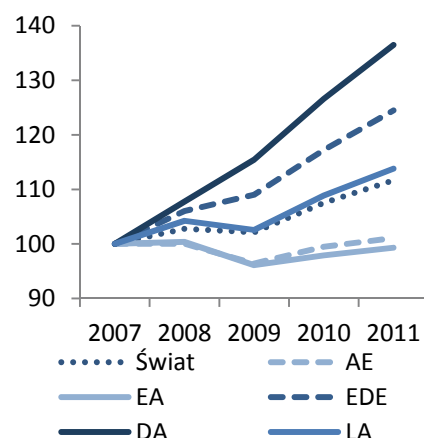
Wielkość światowego PKB w 2011 r. osiągnęła poziom o 11,7% wyższy niż w 2007 r., podczas gdy grupa głównych krajów wysoko rozwiniętych i strefa euro znalazły się na poziomie odpowiednio o 0,1% oraz o 0,7% niższym niż w 2007 r. Światowymi liderami wzrostu pozostawały rozwijające się kraje Azji, których gospodarki rosły nieprzerwanie w trakcie kryzysu, osiągając w 2011 r. poziom PKB o 36,5% wyższy niż w 2007 r. (w Chinach wzrost ten wyniósł 44,6%). Zagrożenia dla wzrostu gospodarek azjatyckich, wynikające ze słabnącego eksportu, zostały złagodzone przez ich rosnący popyt wewnętrzny. Gospodarki krajów Ameryki Łacińskiej wzrosły o 4,5%, zaś skumulowany wzrost PKB w latach 2007-2011 wyniósł 13,8%, w tym w Brazylii - 15,8%. Wspólnota Niepodległych Państw w 2011 r. osiągnęła dynamikę wzrostu gospodarczego na poziomie 4,9% w efekcie wzrostu cen surowców, odbudowy produkcji rolnej i silnego popytu wewnętrznego. Na aktywność gospodarczą grupy krajów Europy Środkowej i Wschodniej⁴ istotny wpływ miało spowolnienie wzrostu w strefie euro. Wzrost PKB w 2011 r. w tej grupie krajów wyniósł 5,3%.

⁴ Jest to kategoria grupy państw stosowana przez Międzynarodowy Fundusz Walutowy, odmienna od także funkcjonującego określenia Europy Środkowo-Wschodniej. Według MFW grupa krajów Europy Środkowej i Wschodniej obejmuje państwa z regionu (z wyłączeniem państw należących do strefy euro) tj. Albanie, Bośnię i Hercegowinę, Bułgarię, Chorwację, Czarnogórę, Kosowo, Łotwę, Litwę, Macedonię, Polskę, Rumunię, Serbię, Węgry, Turcję.

Wykres 2. Zmiana PKB

Wykres 3. Skumulowana zmiana PKB (2007=100)

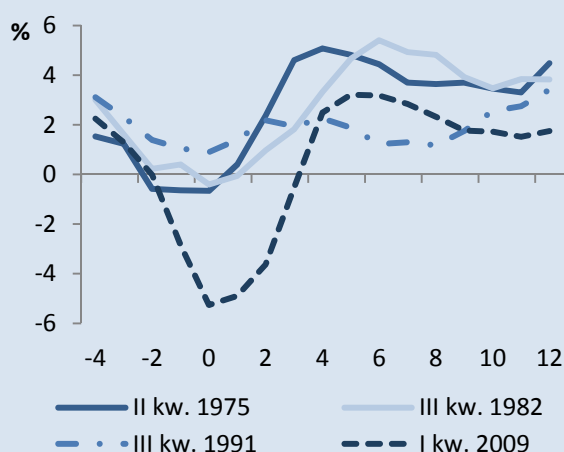

Źródło: obliczenia na podstawie danych MFW (WEO).

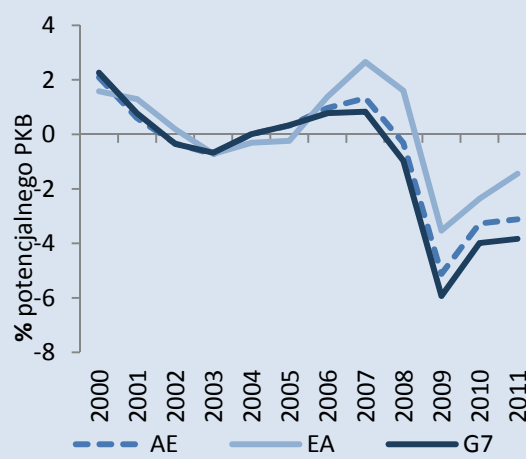
ODBUDOWA WZROSTU W KRAJACH OECD – PORÓWNANIE KRYZYSÓW

Proces odbudowy po kryzysie z lat 2008-2009 okazał się wolniejszy niż w przypadku kryzysów gospodarczych z wcześniejszych lat. Wzrost PKB w krajach rozwiniętych w 2010 r. utrzymywał się na poziomie porównywalnym do tego przed kryzysem, tj. 3,0%, jednak już w 2011 r. zmniejszył się do 1,6%. Biorąc pod uwagę spadek o 3,6% PKB w 2009 r. (-5,1% w I kw. 2009 r.), była to relatywnie słaba odbudowa, porównując z latami następującymi po kryzysach z 1975 i 1982 r., które charakteryzowały się znacznie mniejszymi spadkami PKB, tj. odpowiednio o 0,7% i 0,4%. Tempo wzrostu PKB w 2010 r. i 2011 r. pozostawało poniżej wartości dla analogicznych okresów pokryzysowych.

Wykres 4. Zsynchronizowane PKB dla krajów OECD podczas kryzysów^a (zmiana do analogicznego kwartału roku poprzedniego)

Wykres 5. Luka produktowa

^a Kwartał „0” odpowiadający poszczególnym datom w legendzie dotyczy największego spadku (bądź najniższego wzrostu) PKB w danym okresie, obliczonego dla wszystkich państw OECD.

Źródło: dane MFW (WEO), OECD.

Wskazać można na podobieństwa pomiędzy przyczynami załamania aktywności gospodarczej z lat dziewięćdziesiątych oraz z lat 2008-2009, a także pomiędzy procesami odbudowy następującymi po tych dwóch okresach. Recesja w obu przypadkach była związana z załamaniem na rynku kredytu oraz nieruchomości w kluczowych gospodarkach rozwiniętych. Odbudowa po obydwu recesjach zwolniła ze względu na sytuację w Europie (np. w latach 1992-1993 część państw była zmuszona do redukcji swoich deficytów w czasie kryzysu, związanego z załamaniem mechanizmu kursów walutowych, co wpłynęło negatywnie na wzrost gospodarczy), a także z powodu słabego wzrostu popytu wewnętrznego jako konsekwencji niestabilności na rynku finansowym. Oba okresy charakteryzowały się także trwałym utrzymywaniem się bezrobocia na wysokim poziomie. Relatywnie powolna (w porównaniu z poprzednimi kryzysami gospodarczymi) odbudowa gospodarek rozwiniętych oznaczała utrzymywanie się ujemnej luki produktowej (*output gap*)⁵, tj. poziomu aktywności gospodarczej poniżej poziomu potencjalnego. Pomimo zmniejszania się luki produktowej od 2010 r., pozostawała ona w krajach rozwiniętych na wysokim poziomie 3,1% w 2011 r. (w krajach wschodzących i rozwijających się PKB było zbliżone do poziomu potencjalnego⁶).

NIESTABILNOŚĆ NA RYNKACH FINANSOWYCH

Trwający kryzys zadłużeniowy w strefie euro wpłynął na wzrost awersji do ryzyka na światowych rynkach finansowych. Znalazło to odzwierciedlenie we wzroście rentowności papierów skarbowych, przede wszystkim w krajach o największym zadłużeniu, co oznaczało często dalszy wzrost kosztów obsługi długu publicznego. Napięcia na rynku długu przełożyły się także na wyższe koszty finansowania sektora bankowego, co w połączeniu ze zwiększonymi wymogami kapitałowymi oraz niepewnością panującą na rynkach finansowych przyczyniło się do zaostrzenia warunków kredytowych dla podmiotów sektora niefinansowego, zwłaszcza w krajach europejskich.

RYNKI PRACY

Zgodnie z danymi Międzynarodowej Organizacji Pracy w 2011 r. światowy wskaźnik zatrudnienia wyniósł 60,3% i był niższy o 0,9 p. proc. niż w okresie przed kryzysem, tj. w 2007 r., co przekładało się na deficyt ok. 50 mln miejsc pracy. Spowolnienie gospodarcze w 2011 r. wpłynęło niekorzystnie na sytuację rynków pracy, szczególnie w gospodarkach rozwiniętych. W krajach wschodzących oraz rozwijających się liczba pracujących rosła szybciej niż w krajach rozwiniętych (odpowiednio 2,2% oraz 0,1%). W 2011 r. na świecie było ponad 197 mln bezrobotnych, co oznaczało wzrost o ok. 30 mln osób w stosunku do 2007 r. Obok strefy euro wysokie stopy bezrobocia utrzymywały się także w krajach Europy Środkowej i Wschodniej, Wspólnoty Niepodległych Państw oraz Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej. Z kolei w państwach Ameryki Łacińskiej oraz Azji stopy bezrobocia były względnie niskie, m.in. dzięki dynamicznemu wzrostowi PKB w ostatnich latach. Zjawiskiem o potencjalnie poważnych konsekwencjach dla rynków pracy był zarówno wzrost udziału

---

⁵ Przez lukę produktową (popytową) należy rozumieć różnicę między wartością rzeczywistego PKB w danym roku a potencjalnym PKB, wyrażoną jako procent PKB potencjalnego.

⁶ MFW, *World Economic Outlook April 2011*, (2011), Waszyngton, s. 1.

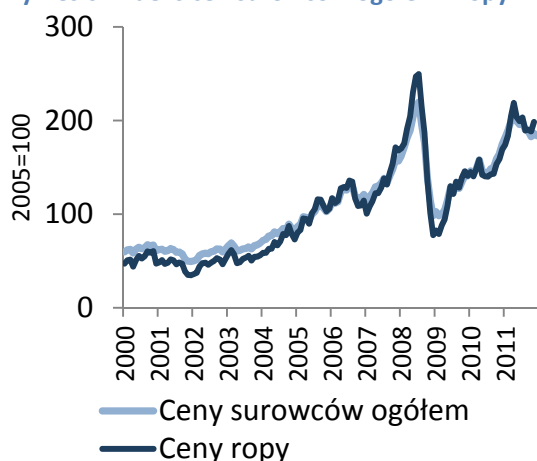
bezrobocia długotrwałego w krajach rozwiniętych oraz bezrobocia wśród osób młodych (15-24 lata), zarówno w krajach rozwiniętych, jak i rozwijających się.

PROCESY INFLACYJNE

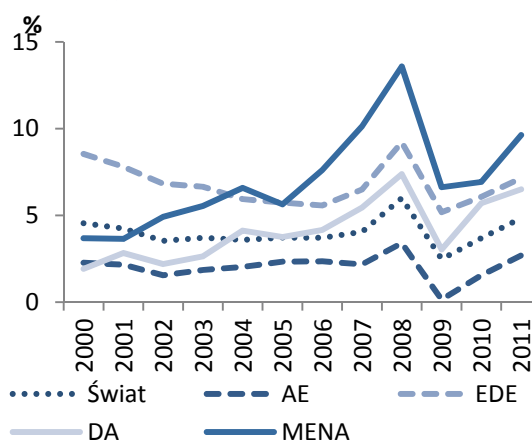
W 2011 r. kontynuowany był wzrost poziomu inflacji na świecie – była ona nieznacznie wyższa niż poziom wynikający z trendu długookresowego. W 2009 r. w sytuacji niskiej aktywności gospodarczej inflacja wyniosła 2,5%⁷, wraz z ożywieniem gospodarczym wzrosła do 3,7% w roku następnym. Kontynuacja procesu odbudowy gospodarczej przyniosła utrzymanie jej dalszego wzrostu. Zgodnie z szacunkami Międzynarodowego Funduszu Walutowego, ceny towarów i usług konsumpcyjnych wzrosły o 4,8% w 2011 r.

Z punktu widzenia poziomu inflacji w gospodarce światowej utrzymywało się zróżnicowanie pomiędzy grupą krajów rozwiniętych a rozwijających się i wschodzących. Pierwsza grupa charakteryzowała się niskim wzrostem gospodarczym i niską inflacją na poziomie 2,7% (dla porównania 1,5% w 2010 r.). Dla krajów rozwijających się i wschodzących, przy wysokim wzroście PKB, poziom inflacji wynosił 7,1% (6,1% w 2010 r.). Presja inflacyjna w krajach rozwijających się i wschodzących wiązała się m.in. z domknięciem przez te kraje luki produktowej⁸. Analogicznie, niska inflacja w krajach rozwiniętych była powiązana z utrzymywaniem się produkcji poniżej poziomu potencjalnego.

Wykres 6. Indeks cen surowców ogółem i ropy^a

Wykres 7. Inflacja (CPI) na świecie

^a Oba indeksy obliczane są na podstawie cen bieżących w dolarach amerykańskich. Indeks cen surowców jest średnią wszystkich cen surowców wyliczanych przez MFW. Indeks cen ropy dotyczy ropy naftowej Crude, tj. średniej z trzech cen bieżących: U.K. Brent, Dubai oraz West Texas Intermediate.

^b Średnia cen towarów i usług konsumpcyjnych na świecie.

Źródło: MFW (WEO).

Na poziom inflacji w 2011 r. wpływ miały także wysokie ceny surowców. W pierwszej połowie 2011 r. nastąpił znaczący wzrost cen ropy naftowej, spowodowany głównie spadkiem podaży tego

⁷ Wzrost cen towarów i usług konsumpcyjnych. Dane MFW (WEO).

⁸ BŚ, *Global Economic Prospects June 2011*, (2011), Waszyngton, s. 19.

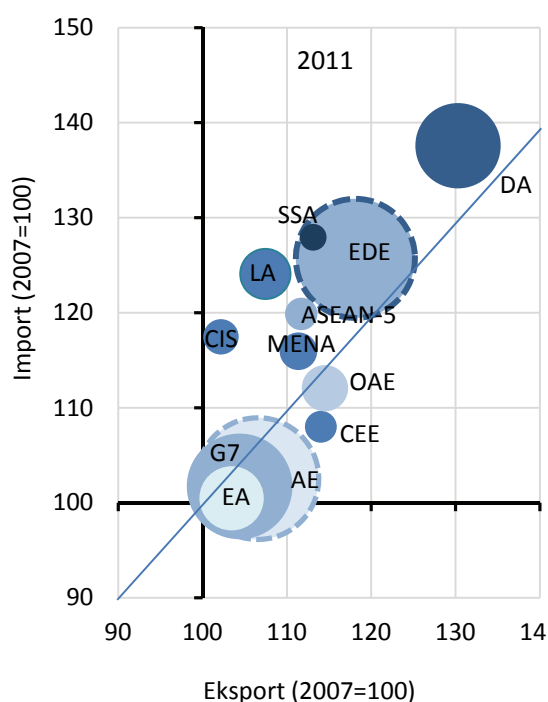
surowca oraz wzrostem ryzyka ze względu na wojnę domową w Libii oraz napięcia polityczne w szeregu innych państw Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej. Po stronie popytowej wzrost cen ropy wynikał z globalnego ożywienia gospodarczego i optymistycznych prognoz w tym zakresie w pierwszej części 2011 r. W początkowym okresie 2011 r. ceny ropy naftowej wzrosły do poziomu ok. 115 USD za baryłkę, następnie spadły, a od jesieni 2011 r. ponownie zaczęły rosnąć.

ODBUDOWA HANDLU MIĘDZYNARODOWEGO I ZMIANY JEGO STRUKTURY

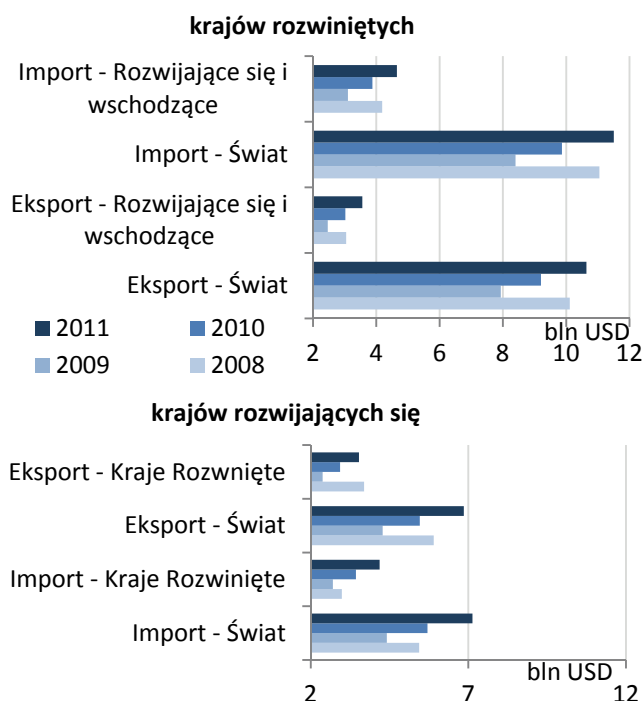
Wzrost wolumenu światowego handlu, zgodnie z danymi MFW, znacząco spowolnił w 2011 r. i wyniósł 5,8% wobec 12,9% w 2010 r. Niekorzystny wpływ na obroty w handlu międzynarodowym miały takie czynniki jak osłabienie aktywności gospodarczej w Europie, katastrofa nuklearna w Japonii, tajfun w Tajlandii, czy polityczne zawirowania na Bliskim Wschodzie i w Afryce Północnej.

Od 2007 r. do 2011 r. miały miejsce istotne zmiany w strukturze światowego handlu. Wzrost obrotów następował w mniejszym stopniu pomiędzy krajami rozwijającymi się a rozwiniętymi, co oznaczałoby odtwarzanie struktury handlu międzynarodowego sprzed kryzysu. W większym stopniu natomiast obserwowano dynamiczny wzrost obrotów w ramach grupy krajów rozwijających się, szczególnie w Azji. Grupa krajów Europy Środkowo-Wschodniej odnotowała wzrost eksportu o 7,1% i spadek importu o 1,7%.

Wykres 8. Wolumen handlu międzynarodowego^a
(rozmiar znacznika PKB według PPP)

Wykres 9. Handel międzynarodowy

^a Wykres przedstawia zmianę wolumenu eksportu i importu w 2011 r. w stosunku do 2007 r. w procentach (zmiany nie zależą od zmian cen a jedynie od zmian ilościowych). Grupy krajów znajdujące się na prawo od prostej 45 stopni zwiększyły (procentowo) eksport bardziej niż import. Grupy krajów na prostej 45 stopni odnotowały zmianę eksportu procentowo równą zmianie importu.

Źródło: obliczenia na podstawie danych MFW (WEO).

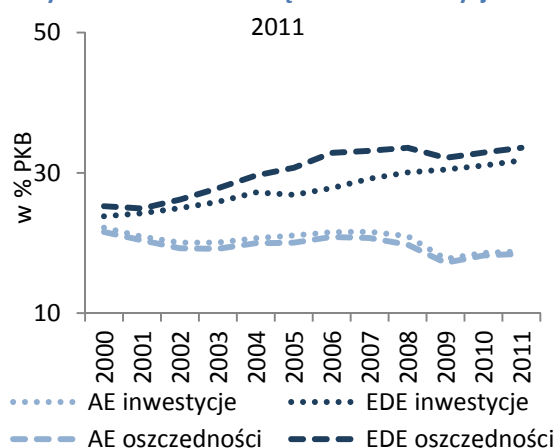

INWESTYCJE, OSZCZĘDNOŚCI, NIERÓWNOWAGI

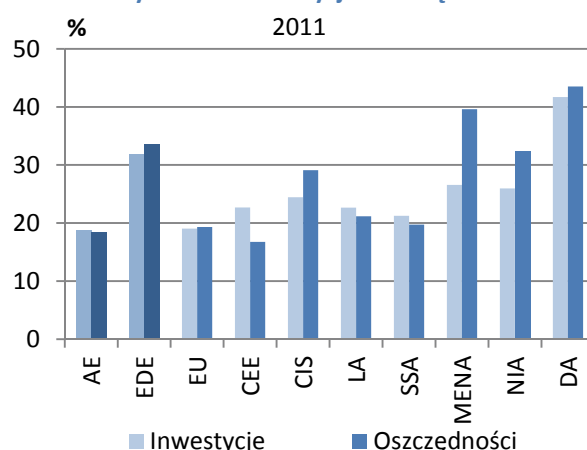
W 2011 r. zarówno udział inwestycji, jak i oszczędności w PKB w krajach wschodzących i rozwijających się (odpowiednio 31,8% oraz 33,6%) był większy niż w krajach rozwiniętych (18,8% i 18,5%). Wyraźne różnice, jakie narosły podczas ostatniej dekady utrzymywały się w dalszym ciągu pomiędzy tymi grupami krajów. Udział inwestycji w PKB dla krajów rozwijających się nieprzerwanie rósł od 2005 r., niewielki zaś spadek udziału oszczędności w 2009 r. został odbudowany w 2011 r. Dla grupy krajów rozwiniętych zarówno udział w PKB inwestycji, jak i oszczędności spadł podczas kryzysu i nie powrócił do poziomu z okresu poprzedzającego. Kraje rozwinięte zanotowały spadek udziału inwestycji z około 21,6% w 2007 r. do około 17,8% w 2009 r. oraz jego niewielką odbudowę do 18,8% w 2011 r. Udział oszczędności w PKB dla krajów rozwiniętych zmniejszał się od 2007 r., osiągając minimum w 2009 r. (17,2%) i utrzymując się na niskim poziomie w 2011 r. (18,4%).

Bilans oszczędności i inwestycji, według danych MFW, dla krajów rozwiniętych wynosił -0,3% w 2011 r., a dla krajów rozwijających się i wschodzących 1,8% PKB. W latach 2000-2011 w krajach rozwijających się udział oszczędności w PKB utrzymywał się na wyższym poziomie od udziału inwestycji. Nadwyżki oszczędności nad inwestycjami odnotowano przede wszystkim w krajach eksportujących paliwa kopalne (np. Rosja, Azerbejdżan, Zjednoczone Emiraty Arabskie, Arabia Saudyjska⁹) oraz w krajach Azji. Najwyższy udział zarówno inwestycji i oszczędności w PKB w 2011 r. miały rozwijające się kraje Azji (odpowiednio 41,7% oraz 43,5% w 2011 r.). W krajach rozwiniętych od 2000 r. do 2011 r. bilans oszczędności i inwestycji utrzymywał się na ujemnym poziomie.

Wykres 10. Bilans oszczędności i inwestycji

Wykres 11. Inwestycje i oszczędności

Źródło: dane MFW (WEO).

Przepływy finansowe netto z krajów rozwijających się do rozwiniętych w 2011 r. wyniosły około 827 mld USD. Było to zgodne z trendem z okresu przed kryzysem i tłumaczone jest akumulowaniem rezerw walutowych przez kraje rozwijające się jako zabezpieczenie na wypadek szoków finansowych¹⁰.

⁹ Dane szacunkowe dla krajów bliskowschodnich.

¹⁰ ONZ, *World Economic Situation and Prospects 2011*, (2011), Nowy Jork, s. vii.

BEZPOŚREDNIE INWESTYCJE ZAGRANICZNE

Pomimo spowolnienia odbudowy gospodarczej w 2011 r. przepływy bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ) na świecie wyniosły 1,5 bln USD i tym samym przekroczyły średni poziom z lat 2005-2007. Nadal przepływy te były jednak ok. 23% poniżej poziomu BIZ odnotowanego w 2007 r.

Inwestycje bezpośrednie w 2011 r. wzrosły o 16% w stosunku do 2010 r., głównie dzięki wyższemu zyskom międzynarodowych korporacji oraz wysokiemu wzrostowi gospodarczemu w krajach wschodzących i rozwijających się. Napływ BIZ w 2011 r. do krajów rozwiniętych wyniósł 748 bln USD, tj. wzrosły o 21%, zaś do krajów wschodzących i rozwijających się kształtował się na poziomie 777 bln USD, co oznaczało ich wzrost o 12%. Poziom przepływów do krajów rozwijających się wynikał głównie ze wzrostu przepływów do krajów Azji o 10% i Ameryki Łacińskiej o 16%. Rosnące inwestycje w krajach rozwijających się wynikają z dużego potencjału wzrostu gospodarki i dużego rynku zbytu. Motorem wzrostu inwestycji w krajach rozwiniętych były transgraniczne fuzje i przejęcia (*M&A – mergers and acquisitions*), a w krajach rozwijających się inwestycje realizowane od podstaw (*greenfield projects*).

BEZPOŚREDNIE INWESTYCJE ZAGRANICZNE NA ŚWIECIE W OKRESIE SPOWOLNIENIA GOSPODARCZEGO

W 2007 r. przepływy BIZ na świecie wynosiły 2,11 bln USD, natomiast w 2008 r. spadły do poziomu 1,77 bln USD (spadek o 16,1%). Kryzys gospodarczy w latach 2008-2009 przyczynił się do zmniejszeniem globalnych przepływów BIZ, skutkując obniżeniem poziomu globalnych przepływów BIZ w 2009 r. do 1,11 bln USD (spadek o 37% w porównaniu do 2008 r.). Spadek globalnego poziomu przepływów bezpośrednich inwestycji zagranicznych w latach 2008-2009 wiązał się ograniczeniem ekspansji działalności przedsiębiorstw w okresie kryzysu finansowego (dążenie do redukcji kosztów i restrukturyzacji posiadanych zasobów przedsiębiorstw w oczekiwaniu na poprawę koniunktury). Inwestycje w kapitał własny (głównie pożyczki w ramach koncernów przedsiębiorstw) oraz wartość reinwestowanych zysków w ujęciu globalnym spadły w strukturze BIZ w 2008 i 2009 r.¹¹. Największe wpływy z BIZ w globalnej gospodarce w 2009 r. odnotowano w Stanach Zjednoczonych – 130 mld USD, Chinach 108 mld USD oraz Francji 60 mld USD¹².

Przed 2008 r. fuzje i przejęcia były główną siłą napędową BIZ, a największymi odbiorcami tych inwestycji były kraje najbardziej uprzemysłowione. Strukturę inwestycji w zakresie dawców i odbiorców zmienił natomiast globalny kryzys finansowy, przyczyniając się do wzrostu roli krajów azjatyckich (Chiny, Indie oraz Korea).

SYTUACJA FINANSÓW PUBLICZNYCH

W 2011 r. ożywienie gospodarcze, zakończenie pakietów stymulacyjnych w znacznej części krajów i proces konsolidacji fiskalnej wdrażany przez rządy szeregu krajów przyczyniły się do spadku deficytów w krajach rozwiniętych o 1,1 p. proc. do poziomu 6,5% PKB oraz o 1,7 p. proc. do 1,1% PKB w krajach wschodzących i rozwijających się. Pomimo ograniczenia poziomu deficytów budżetowych i przyspieszenia wzrostu gospodarczego na świecie, relacja długu publicznego (długu

¹¹UNCTAD, *World Investment Report 2010: Investing in a Low-Carbon Economy*, (2010), Nowy Jork i Genewa, s. 6.

¹²UNCTAD, <http://www.unctad.org/fdistatistics>.

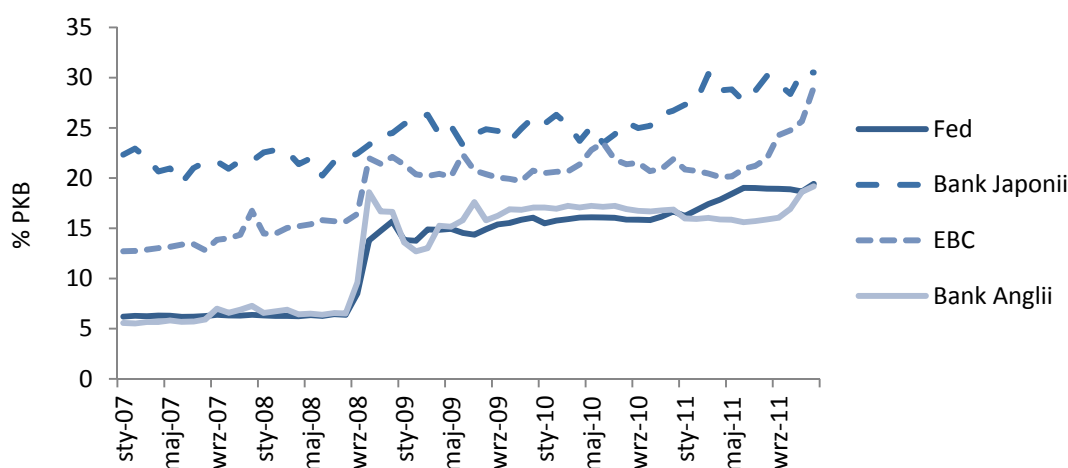
sektora instytucji rządowych i samorządowych w systemie SNA) w grupie krajów rozwiniętych wzrosła o 4,1 p. proc. do poziomu 104,8% PKB. W krajach rozwijających się relacja długu publicznego była wyraźnie niższa, ponadto obniżyła się o 3,4 p. proc. w stosunku do roku 2010 do poziomu 35,1% PKB¹³.

POLITYKA MONETARNA

Banki centralne krajów rozwiniętych, jak i rozwijających się w 2010 r. oraz w I połowie 2011 r. podejmowały działania zaostrzające politykę monetarną. Działania te stały w opozycji do słabnącego w II połowie 2011 r. wzrostu gospodarczego oraz ustępującej presji inflacyjnej. Banki centralne gospodarek rozwiniętych i rozwijających się podjęły w II połowie 2011 r. decyzję o zwiększeniu ekspansji monetarnej, łagodząc politykę pieniężną. Wynikało to głównie z pogorszenia się koniunktury gospodarczej na świecie. Podstawowe stopy procentowe w 2011 r. utrzymały na niskim poziomie Fed oraz Bank Anglii. Na zmniejszenie stóp procentowych zdecydował się bank centralny Japonii i EBC. Wśród gospodarek rozwijających się na zmniejszanie stóp procentowych zdecydował się m.in. Bank Centralny Brazylii. Na początku 2012 r. decyzję taką podjął też Bank Rezerw Indii i Ludowy Bank Chin. Oprócz decyzji związanych ze zmianami stóp procentowych banki centralne podejmowały działania niestandardowe, starając się zapobiec narastającej awersji do ryzyka na rynkach finansowych. Działania te wiązały się z ilościowym łagodzeniem polityki pieniężnej, głównie poprzez skupowanie aktywów z rynków wtórnych, co wpłynęło na uspokojenie nastrojów na rynkach kapitałowych¹⁴.

W marcu 2011 r. przeprowadzono wspólną interwencję banków centralnych krajów G7 dla celów powstrzymania spekulacji na rynkach walutowych (pozwoliło to na osłabienie kursu jena). Ponadto w 2011 r. na rynkach walutowych na samodzielne interwencje zdecydował się zarówno Bank Japonii, jak i Szwajcarski Bank Narodowy (ustalenie kursu minimalnego w sierpniu na poziomie 1,2 CHF za EUR), co było reakcją na silną aprecjację walut tych krajów¹⁵.

Wykres 12. Aktywa wybranych banków centralnych

Źródło: MFW, *Financial Stability Report* (2012).

¹³ Dane MFW (WEO).

¹⁴ BIS, *82nd Annual Report*, (2012), Basel, s. 34-41.

¹⁵ BIS, *82nd Annual Report*, (2012), Basel, s. 37.

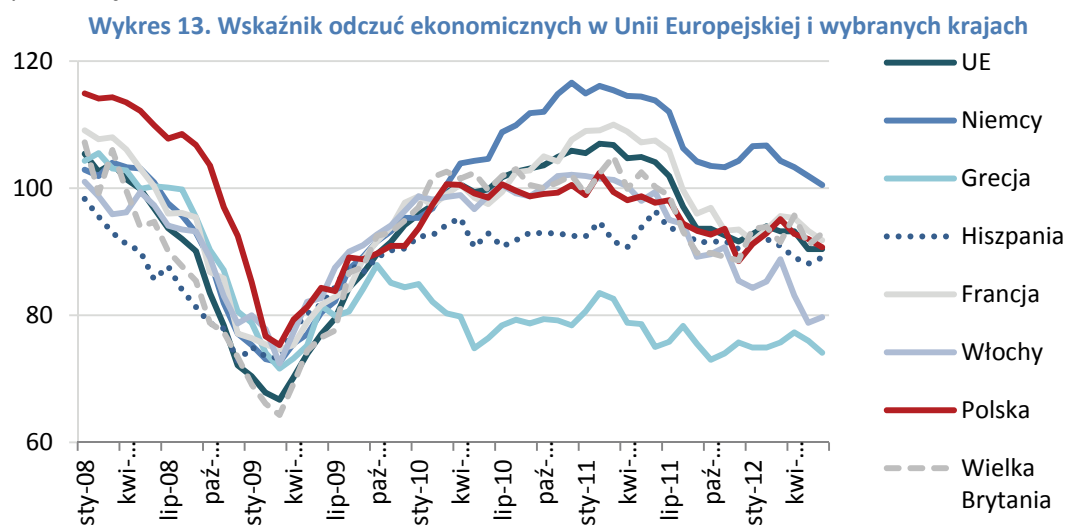
Skalę narastających napięć na rynkach finansowych odzwierciedlało porozumienie zawarte w końcu listopada 2011 r. pomiędzy sześcioma bankami centralnymi. Celem uzgodnionego porozumienia pomiędzy Fed, EBC, Bankiem Japonii, Bankiem Anglii, Szwajcarskim Bankiem Narodowym i Bankiem Kanady było obniżenie napięć na rynkach finansowych. Od 5 grudnia 2011 r. skoordynowano obniżenie o 50 p.b. dotychczasowego oprocentowania dolarowych swapów walutowych (z poziomu 100 p.b. do 50 p.b.). Przyczyniło się to do wsparcia płynności, szczególnie na europejskich rynkach finansowych. Działania te pozwoliły na oferowanie waluty amerykańskiej bankom komercyjnym przez banki centralne na preferencyjnych warunkach.

2. WZROST GOSPODARCZY W UNII EUROPEJSKIEJ

WZROST GOSPODARCZY

Po poprawie sytuacji gospodarczej w Unii Europejskiej w 2010 r. i rozpoczęciu odbudowy wzrostu PKB, w drugiej połowie 2011 r. nastąpiło odwrócenie tego trendu. Według danych Eurostatu, w 2011 r. wzrost PKB Unii wyniósł 1,5%. Rok wcześniej, po recesji na przełomie lat 2008 i 2009 wywołanej światowym kryzysem finansowym, zaobserwowano umiarkowane ożywienie gospodarcze, a wzrost PKB sięgnął 2,0%.

Na osłabienie wzrostu gospodarczego w Unii Europejskiej wpływ miało szereg czynników, wśród których jako główne można wskazać negatywne sygnały związane z opóźnieniem reform w gospodarkach charakteryzujących się skomplikowaną sytuacją fiskalną oraz niepewną sytuację gospodarczą na świecie.

Źródło: KE (Economic Sentiment Indicator).

Odbudowie wzrostu nie sprzyjała także niepokojąca sytuacja na rynkach finansowych oraz na rynku pracy. W 2011 r. w Unii Europejskiej zanotowano wzrost liczby osób bezrobotnych o 139,2 tys. w porównaniu do roku poprzedniego, co nie sprzyjało odbudowie spożycia prywatnego wpływając na pogorszenie się nastrojów konsumentów. Pogarszające się oczekiwania podmiotów gospodarczych również wpływały na ograniczenie odbudowy dynamiki inwestycji. W ostatnich

latach istotny wpływ na sytuację gospodarczą Unii Europejskiej miało także zjawisko delewarowania długu (dostosowań bilansowych), czyli zmniejszenie ilości zaciąganych kredytów i wyprzedaj aktywów¹⁶.

Tabl. 2 Produkt Krajowy Brutto w Unii Europejskiej (ceny stałe)

Kraje	Dynamika PKB					PKB per capita (wg PPS ¹⁷)				
	2007	2008	2009	2010	2011	2007	2008	2009	2010	2011
	rok poprzedni=100					UE=100				
Unia Europejska	103,2	100,3	95,7	102,0	101,5	100	100	100	100	100
Austria	103,7	101,4	96,2	102,3	103,0	124	124	125	126	129
Belgia	102,9	101,0	97,2	102,2	101,9	116	116	118	119	118
Bułgaria	106,4	106,2	94,5	100,4	101,7	40	44	44	44	45
Cypr	105,1	103,6	98,1	101,1	100,5	93	98	98	95	92
Dania	101,6	99,2	94,2	101,3	100,8	123	125	123	127	125
Estonia	107,5	96,3	85,7	102,3	107,6	70	69	64	64	67
Finlandia	105,3	100,3	91,6	103,7	102,9	118	119	115	115	116
Francja	102,3	99,9	96,9	101,7	101,7	108	107	108	108	107
Grecja	103,0	99,8	96,7	96,5	93,1	90	92	94	90	82
Hiszpania	103,5	100,9	96,3	99,9	100,7	105	104	103	100	99
Irlandia	105,2	97,0	93,0	99,6	100,7	148	133	128	127	127
Litwa	109,8	102,9	85,2	101,4	105,9	59	61	55	57	62
Luksemburg	106,6	100,8	94,7	102,7	101,6	275	279	266	271	274
Łotwa	109,6	96,7	82,3	99,7	105,5	56	56	51	55	58
Malta	104,4	104,1	97,4	102,5	102,1	76	79	82	82	83
Niderlandy	103,9	101,8	96,5	101,7	101,2	132	134	132	133	131
Niemcy	103,3	101,1	94,9	103,7	103,0	116	116	116	118	120
Polska	106,8	105,1	101,6	103,9	104,3	54	56	61	63	65
Portugalia	102,4	100,0	97,1	101,4	98,4	79	78	80	80	77
Rep. Czeska	105,7	103,1	95,3	102,7	101,7	83	81	82	80	80
Rumunia	106,3	107,3	93,4	98,4	102,5	42	47	47	47	49
Słowacja	110,5	105,8	95,1	104,2	103,3	68	73	73	73	73
Słowenia	106,9	103,6	92,0	101,4	99,8	88	91	87	85	84
Szwecja	103,3	99,4	95,0	106,2	103,9	125	124	120	124	126
Węgry	100,1	100,9	93,2	101,3	101,6	62	64	65	65	66
W. Brytania	103,6	99,0	96,0	101,8	100,8	116	112	111	112	108
Włochy	101,7	98,9	94,5	101,8	100,4	104	104	104	100	101

Źródło: Dane Eurostat.

¹⁶ Delewarowanie, czyli obniżenie poziomu dźwigni finansowej polega na redukcji nadmiernego zadłużenia kredytobiorcy, która odbywa się zazwyczaj w reakcji na niekorzystne warunki rynkowe. Delewarowanie można także przeprowadzić poprzez sprzedaż aktywów i przeznaczenie wpływów ze sprzedaży na spłatę długu, Witold Orłowski. *Świat do przeróbki* (2011), Warszawa.

¹⁷ Standard siły nabywczej (Purchasing Power Standard).

W 2011 r., podobnie jak przed rokiem, wystąpiły zróżnicowane tendencje w zakresie wzrostu gospodarczego pomiędzy krajami Unii Europejskiej. Kraje bałtyckie (Litwa, Łotwa, Estonia) zanotowały najwyższe wzrosty PKB (odpowiednio o 5,9%, 5,5% oraz 7,6%), przy czym głównym źródłem ich wzrostu był w 2011 r. popyt krajowy, w szczególności odbudowa inwestycji oraz spożycia prywatnego. W latach 2008-2009 kraje te były liderami spadków PKB sięgających w niektórych przypadkach kilkunastu punktów procentowych. W 2010 r. rozpoczęła się odbudowa tych gospodarek i zanotowano wówczas niewielkie wzrosty PKB – Litwa o 1,4%, Estonia o 2,3%, zaś PKB Łotwy spadło o 0,3%. W 2011 r. Polska ze wzrostem na poziomie 4,3% usytuowała się zaraz za krajami bałtyckimi. Warto zauważyć, iż w całym omawianym okresie, w Polsce obserwowano wzrost gospodarczy.

Z kolei spadki PKB odnotowano w 2011 r. w Grecji (6,9%), Portugalii (1,6%) oraz Słowenii (0,2%). W Grecji spadek PKB utrzymywał się od 2008 r. W Portugalii i Słowenii, po spadku PKB w 2009 r. i jego niewielkiej odbudowie w 2010 r., w kolejnym roku ich gospodarki znowu się skurczyły.

Wobec ciągle niepewnej sytuacji panującej w gospodarce światowej w 2011 r., gospodarka Niemiec pozostawała źródłem wzrostu i stabilności w Unii Europejskiej. Rezultaty te zawdzięcza dobrej kondycji sprzed kryzysu, gdyż w Niemczech nie zanotowano znaczących nierównowag strukturalnych, nie było tzw. bańki na rynku nieruchomości a także zadłużenie gospodarstw domowych nie było nadmierne. Deficyt sektora instytucji rządowych i samorządowych¹⁸ w latach 2009-2010 nie przekraczał drastycznie granic wytyczonych Paktem Stabilności i Wzrostu, a wzrost nie był napędzany przez boom w sektorze finansowym. W 2011 r. produkt krajowy brutto wzrósł o 3,0% w porównaniu do roku poprzedniego, kiedy to wzrost ukształtował się na poziomie 3,7% (wobec spadku o 5,1% w 2009 r.). Rozwój gospodarki niemieckiej w 2011 r. zależny był przede wszystkim od produkcji eksportowej, aktywności przemysłowej i inwestycyjnej. Źródłami wzrostu były: eksport netto, który przyczynił się w wysokości 0,8 p. proc., kontrybucja inwestycji, która wyniosła 1,1 p. proc. oraz spożycie ogółem, które odpowiadało za 1,1 p. proc.

We Francji po okresie recesji w latach 2008-2009, w 2011 r. podobnie jak w 2010 r. odnotowano wzrost PKB. Zarówno w 2010 r., jak i w 2011 r. PKB we Francji wzrósł o 1,7% a gospodarka francuska przejawiała stosunkowo nieznaczne osłabienie wzrostu, bez oznak głębszego spadku w końcu roku. We Francji na pogorszenie się dynamiki wzrostu miał wpływ przede wszystkim spadek popytu krajowego. Wkład spożycia ogółem we wzrost PKB wyniósł 0,4 p. proc. w 2011 r., przy 1,1 p. proc. w roku poprzednim.

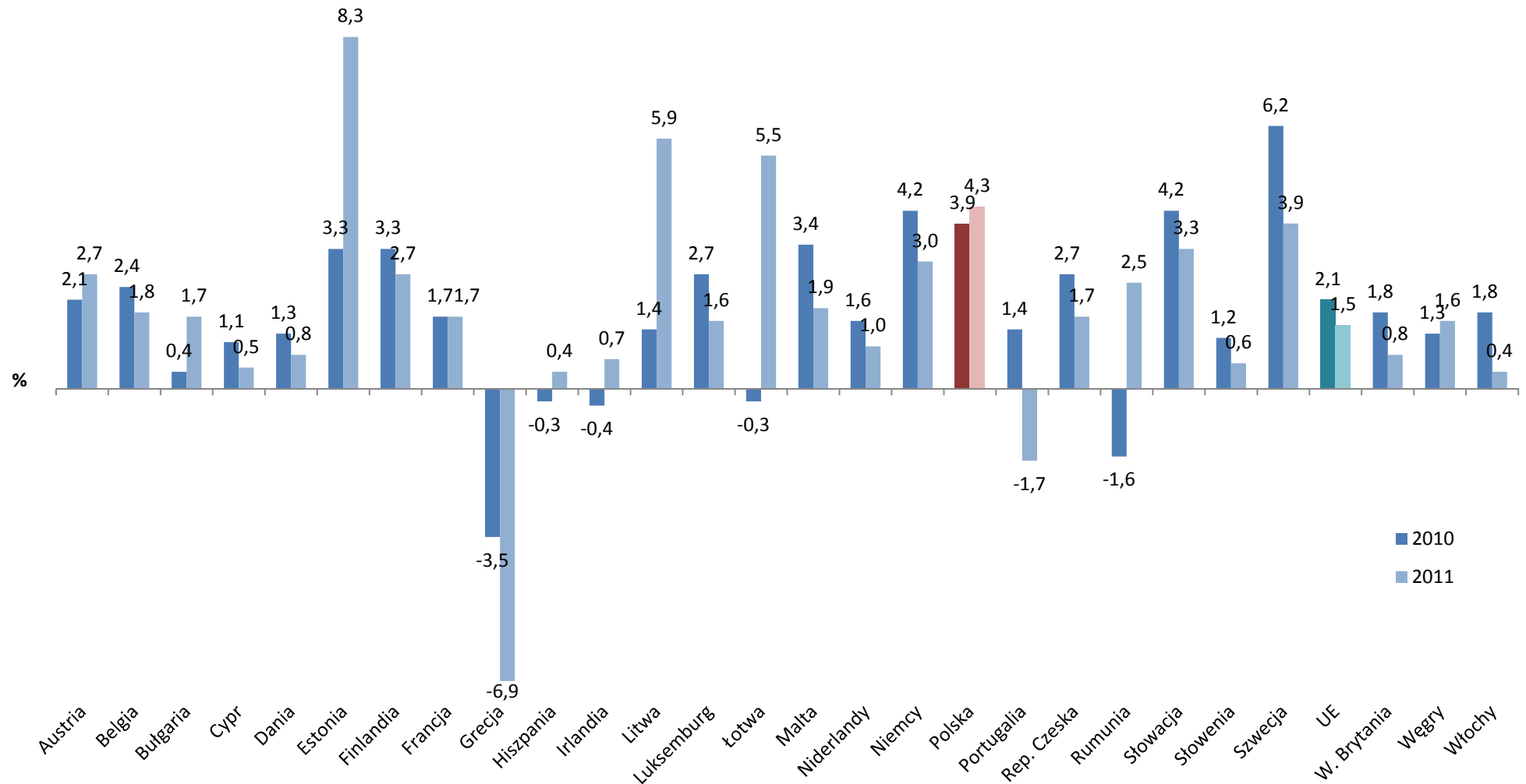
W Wielkiej Brytanii, po okresie recesji i rozpoczęciu odbudowy wzrostu PKB w 2010 r., w następnym roku ponownie nastąpiło osłabienie tempa wzrostu gospodarczego. W 2011 r. PKB w Wielkiej Brytanii wzrósł o 0,8% wobec 1,8% w roku poprzednim. Obniżenie tempa wzrostu wynikało z osłabienia popytu krajowego. Wkład popytu krajowego zmalał z 2,3 p. proc. w 2010 r. do -0,5 p. proc. w roku następnym. Jedną z przyczyn osłabienia popytu było zacieśnienie fiskalne¹⁹ negatywnie wpływające na komponent publiczny, jak i prywatny.

---

¹⁸ Zgodnie z danymi Eurostat deficyt sektora instytucji rządowych i samorządowych w Niemczech wyniósł 3,2% PKB w 2009 r., w roku następnym było to 4,3% PKB, oraz 1,0% PKB w 2011 r.

¹⁹ Zgodnie z danymi Eurostat deficyt sektora instytucji rządowych i samorządowych w Wielkiej Brytanii wyniósł odpowiednio w latach 2008 – 2011: 5,0% PKB; 11,5% PKB; 10,2% PKB, oraz 8,3% PKB.

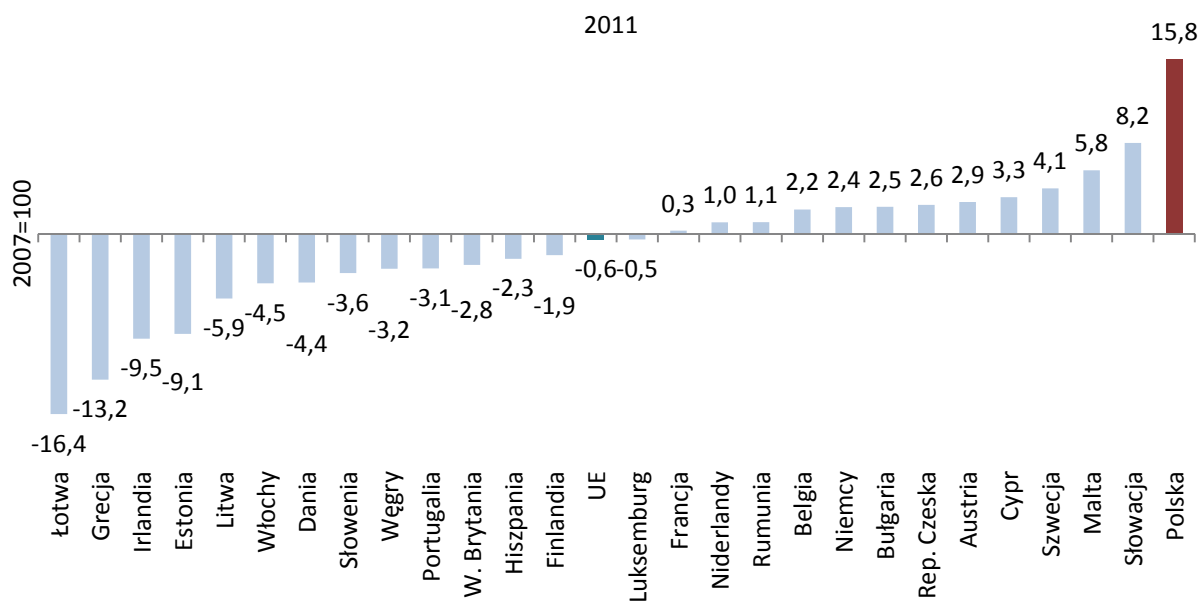
Wykres 14. Wzrost PKB w krajach Unii Europejskiej

Źródło: opracowanie na podstawie bazy danych Eurostat.

W 2011 r. w krajach Unii Europejskiej nie odbudowano średniego poziomu PKB, jaki osiągnęły one w 2007 r., tj. ostatnim roku poprzedzającym pełne uzewnętrznienie się kryzysu finansowego w postaci silnego obniżenia wzrostu w 2008 r. oraz spadków PKB w okresie następnym.

Wykres 15. Skumulowana zmiana PKB w krajach Unii Europejskiej

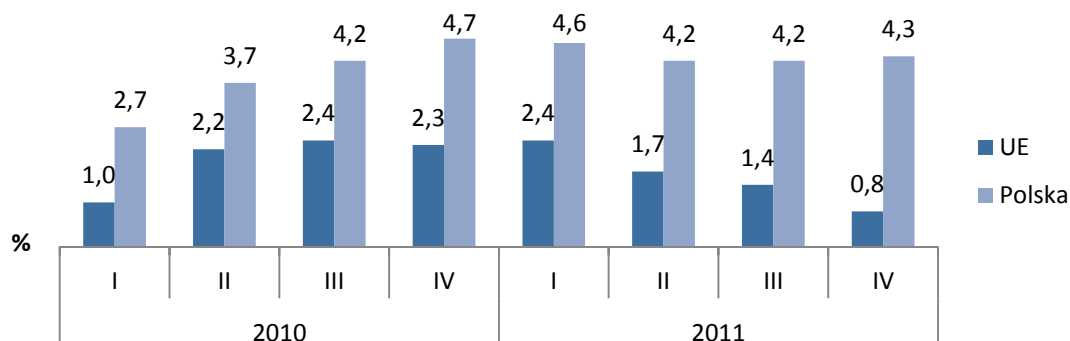

Źródło: obliczenia na podstawie danych KE (Ameco).

Po okresie recesji w latach 2008-2009 w pierwszym kwartale 2010 r. rozpoczęła się odbudowa wzrostu PKB. W okresie od drugiego kwartału 2010 r. do końca pierwszego kwartału 2011 r. w krajach Unii Europejskiej można było zaobserwować utrzymanie się wzrostu PKB na stałym poziomie 2,2 – 2,4% w ujęciu rocznym. W pierwszym kwartale 2011 r. w krajach Unii Europejskiej zanotowano wzrost gospodarczy na poziomie 2,4%, w kolejnych kwartałach 2011 r. tempo wzrostu PKB spadało, aż do poziomu 0,8% w czwartym kwartale.

Obserwowany na tym tle rozwój sytuacji gospodarczej w Polsce w poszczególnych kwartałach 2011 r. przedstawiał się korzystnie. W pierwszym kwartale 2011 r. w Polsce zanotowano wzrost PKB na poziomie 4,6%. W kolejnych kwartałach 2011 r. dynamika wzrostu PKB była nieznacznie niższa; w czwartym kwartale 2011 r. zanotowano wzrost PKB na poziomie 4,3%.

Wykres 16. Wzrost PKB w Unii Europejskiej i w Polsce (zmiana w stosunku do analogicznego kwartału roku poprzedniego)

Źródło: opracowanie na podstawie danych Eurostat i GUS.

CZYNNIKI WZROSTU (KONTRYBUCJE)

W strukturze wzrostu gospodarczego Unii Europejskiej w 2011 r. głównym czynnikiem jego tworzenia był eksport netto. Przy wzroście gospodarki unijnej jako całości na poziomie 1,5%, wkład eksportu wyniósł 1,0 p. proc. wobec 0,5 p. proc. w roku poprzednim. Wysokie wkłady salda obrotów z zagranicą w tworzenie PKB wystąpiły m. in. na Słowacji (5,1 p. proc.), w Irlandii (4,7 p. proc.), w Portugalii (4,4 p. proc.) oraz na Cyprze (3,9 p. proc.). Niższy niż w roku 2010 r., ale dodatni udział tej kategorii odnotowano dla największej gospodarki i eksportera w Unii Europejskiej, tj. Niemiec. Handel zagraniczny przyczynił się do wzrostu PKB Niemiec w 2010 r. na poziomie 1,4 p. proc., a w 2011 r. wkład ten wyniósł 0,8 p. proc. i był niższy od średniego poziomu dla całej Unii Europejskiej. Najgłębszy ujemny wkład salda obrotów z zagranicą wystąpił na Łotwie (5,2 p. proc.).

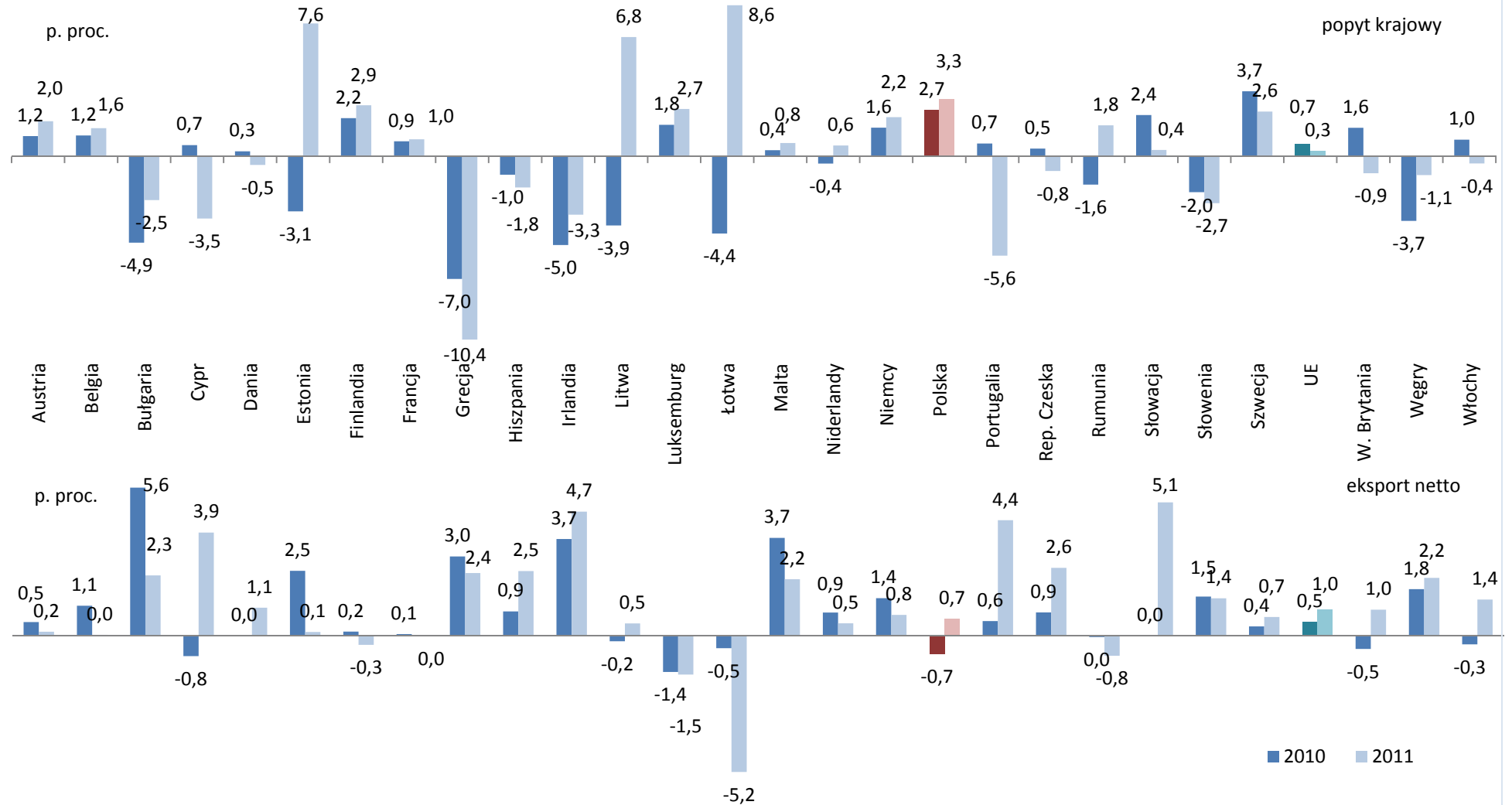
Wkład popytu krajowego w 2011 r. we wzrost w Unii Europejskiej wyniósł 0,5 p. proc. i był znacznie niższy niż w roku poprzednim, kiedy wynosił 1,6 p. proc. Spadek roli tego czynnika wzrostu był wynikiem niższego wkładu ze strony spożycia ogółem. W 2011 r. wkład spożycia był minimalny, na poziomie 0,1 p. proc., podczas gdy rok wcześniej było to 0,7 p. proc. Wśród krajów, w których zaobserwowano najwyższy wpływ łącznego spożycia na wzrost gospodarki znajdowały się państwa bałtyckie, charakteryzujące się jednocześnie wysokim poziomem wzrostu PKB. Wkład ten dla tej grupy państw ukształtował się odpowiednio na poziomie: 4,0 p. proc. dla Litwy, 3,2 p. proc. dla Łotwy oraz 2,5 p. proc. w przypadku Estonii i wynikał on zasadniczo ze wzrostu spożycia prywatnego. Należy jednak zauważyć, że odbudowa spożycia prywatnego w 2011 r. w grupie krajów bałtyckich odbywała się po głębokiej – nawet dwucyfrowej dla 2009 r. – negatywnej kontrybucji tego czynnika w latach poprzednich.

Analizując kształtowanie się spożycia w krajach członkowskich Unii Europejskiej, należy zwrócić uwagę na systematyczny spadek roli wydatków publicznych. Wysoki wkład spożycia publicznego we wzrost PKB wystąpił w 2008 r. i było to 0,5 p. proc. W 2010 r. odnotowano udział w wysokości 0,2 p. proc, a w 2011 r. spożycie publiczne nie przyczyniało się już do wzrostu (wkład zerowy). Kategoria spożycia indywidualnego negatywnie (-1,0 p. proc.) wpłynęła na wzrost w 2009 r., zaś w znacznym stopniu, bo w 0,6 p. proc. przyczyniła się do odbudowy aktywności gospodarczej w 2010 r. W roku następnym była praktycznie neutralnym składnikiem wzrostu gospodarczego (wkład 0,1 p. proc.).

W grupie największych gospodarek Unii Europejskiej spożycie publiczne przyczyniało się do wzrostu w Niemczech na poziomie 0,3 p. proc., we Francji było to 0,2 p. proc., a w Wielkiej Brytanii miało zerowy wkład. W 2010 r. wkład tej kategorii we wszystkich tych gospodarkach wynosił 0,3 p. proc.

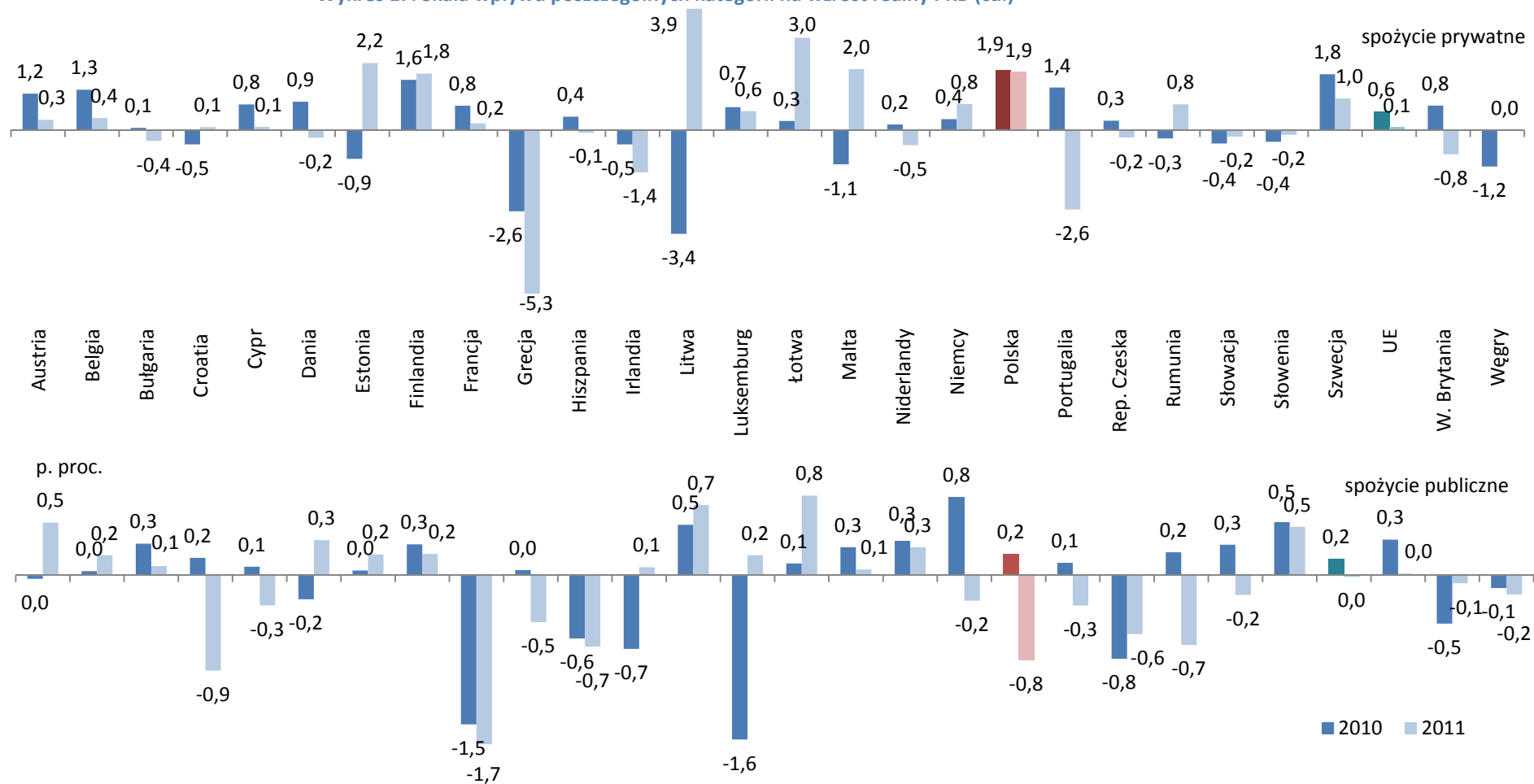
W krajach, w których kryzys finansów publicznych był szczególnie głęboki, konieczność ograniczania wydatków publicznych sprawiła, że wkład spożycia publicznego w 2011 r. stał się negatywny. Sytuacja taka wystąpiła w Grecji, Portugalii, Irlandii i Hiszpanii, w których negatywna kontrybucja spożycia publicznego wyniosła odpowiednio 1,7; 0,8; 0,7 oraz 0,5 p. proc. PKB. Zacieśnienie fiskalne widoczne było także w krajach należących do liderów wzrostu w 2011 r., np. na Słowacji, gdzie negatywna kontrybucja spożycia publicznego wyniosła 0,7 p. proc.

Wykres 17. Skala wpływu poszczególnych kategorii na wzrost realny PKB

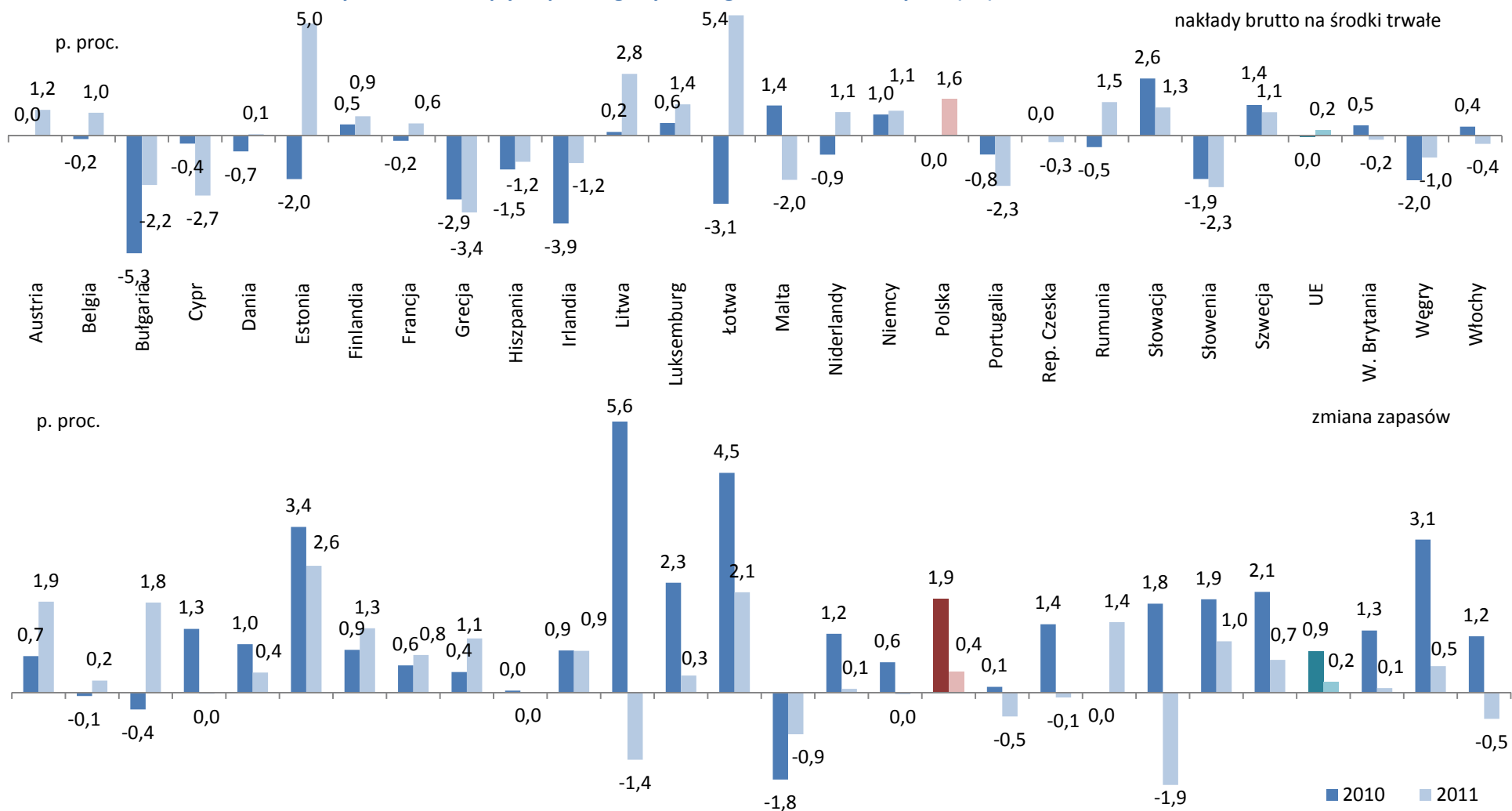
Źródło: opracowanie na podstawie danych KE (Ameco).

Wykres 17. Skala wpływu poszczególnych kategorii na wzrost realny PKB (cd.)

Źródło: opracowanie na podstawie danych KE (Ameco).

Wykres 17. Skala wpływu poszczególnych kategorii na wzrost realny PKB (cd.)

Źródło: opracowanie na podstawie danych KE (Ameco).

Rola inwestycji (nakładów brutto na środki trwałe) w generowaniu wzrostu PKB w krajach Unii Europejskiej była w 2011 r. niewielka. Wobec pogarszających się perspektyw wzrostu gospodarczego oraz sytuacji w sektorze finansowym niesprzyjającej zaciąganiu kredytów, wydatki sektora prywatnego na inwestycje nie były w stanie wygenerować znacznego popytu inwestycyjnego. Także sektor publiczny nie mógł przyczynić się do wyraźnego zwiększenia roli inwestycji publicznych. Kontrybucja inwestycji w 2011 r. wyniosła 0,2 p. proc. na poziomie Unii Europejskiej, przy znacznym zróżnicowaniu pomiędzy poszczególnymi krajami. Najwyższe wkłady inwestycji odnotowano w krajach bałtyckich (np. 5,0 p. proc. dla Estonii), najniższy wystąpił w Grecji (-3,4 p. proc.). Znaczące wkłady inwestycji miały miejsce także w części dużych gospodarek Unii Europejskiej: w Niemczech 1,1 p. proc. i we Francji 0,6 p. proc. Wzrost inwestycji odegrał także istotną rolę w generowaniu wzrostu w Polsce (1,6 p. proc.).

W 2011 r. można było także zaobserwować wyczerpywanie się potencjału cyklu zapasów wspierającego wzrost w roku poprzednim. Na poziomie Unii Europejskiej zmiana zapasów przyczyniła się do wzrostu PKB w 2010 r. w wysokości 0,9 p. proc., a w roku 2011 jedynie w 0,2 p. proc.

3. WZROST GOSPODARCZY W POLSCE

WZROST GOSPODARCZY

Sytuacja polskiej gospodarki i jej wzrost w 2011 r. na tle krajów należących do Unii Europejskiej przedstawiała się korzystnie. W 2011 r. produkt krajowy brutto w Polsce wzrósł realnie o 4,3%, tj. o 0,4 p. proc. więcej niż rok wcześniej. W Polsce, jako jedynym kraju Unii Europejskiej w okresie ostatnich lat, a więc w okresie kryzysu gospodarczego nie odnotowano spadku PKB.

Siłą napędową polskiej gospodarki w 2011 r., podobnie jak w 2010 r., był popyt krajowy. W 2011 r. wzrósł on o 3,6% wobec 4,6% w roku poprzednim. Warto zaznaczyć, że w Polsce jedynie w 2009 r. zanotowano spadek popytu krajowego w ujęciu rocznym. Główną składową popytu krajowego było spożycie ogółem, które stanowiło 78,5% jego wielkości w 2011 r. Wśród komponentów popytu krajowego, w 2011 r. wzrosło spożycie indywidualne i akumulacja brutto (w tym nakłady brutto na środki trwałe o 8,5%). Spożycie ogółem zwiększyło się o 2,1%, wobec wzrostu o 3,4% w roku poprzednim. W 2011 r. spożycie indywidualne, które wzrosło o 3,1%, było umiarkowanie wspierane przez wzrost zatrudnienia i wynagrodzeń. Przeciętne zatrudnienie w gospodarce narodowej w ujęciu rocznym zwiększyło się o 1,9%. Natomiast realny wzrost przeciętnego wynagrodzenia brutto w gospodarce narodowej w 2011 r. wyniósł 1,2% w porównaniu z 2010 r.

W 2011 r. zanotowano pierwszy od wielu lat spadek spożycia publicznego o 1,3% w porównaniu z poprzednim rokiem, w którym to wzrost spożycia publicznego był dodatni i wyniósł 4,1%. Było to efektem konsolidacji fiskalnej nakierowanej na redukcję nadmiernego deficytu sektora instytucji rządowych i samorządowych.

Saldo obrotów z zagranicą miało korzystny wpływ na podtrzymanie wzrostu gospodarczego w Polsce w 2011 r. Obroty z zagranicą rosły nieznacznie szybciej po stronie eksportu (wzrost o 7,5%)

niż importu (wzrost o 5,8%). W 2010 r. sytuacja była odwrotna, gdyż zanotowano niższy wzrost eksportu (12,1%) niż importu (13,9%).

Na wysokim poziomie utrzymywała się dynamika nakładów brutto na środki trwałe. Było to efektem wysokich nakładów w sektorze instytucji rządowych i samorządowych na inwestycje infrastrukturalne oraz poprawy poziomu inwestycji w sektorze prywatnym. W 2011 r. po dwóch latach spadku, nakłady brutto na środki trwałe wzrosły o 8,1% w relacji do roku poprzedniego.

Tabl. 3. Wzrost PKB i skala wpływu poszczególnych kategorii na realny wzrost PKB

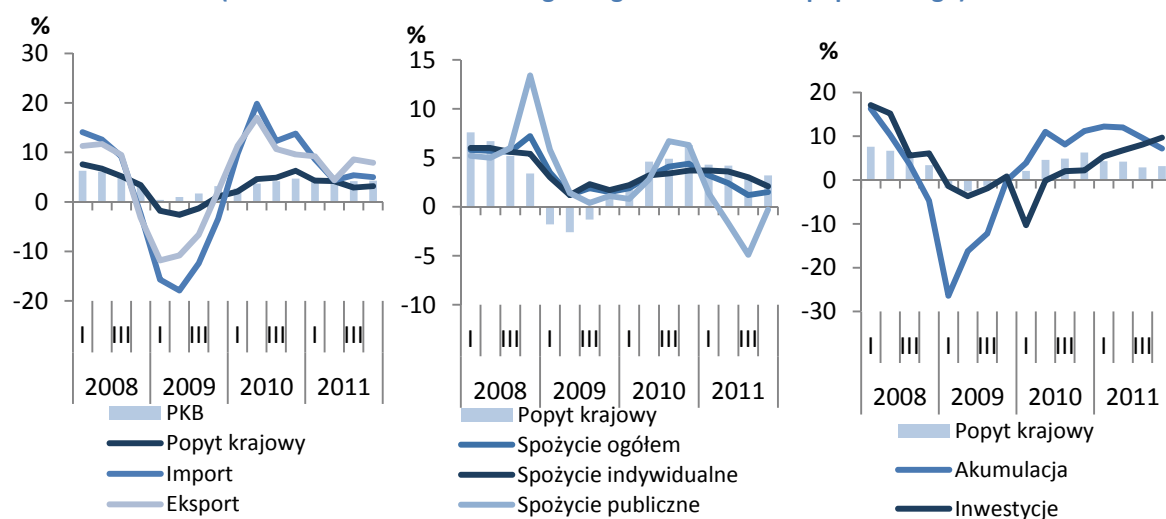
Wyszczególnienie	Dynamika realna PKB			Kontrybucja do wzrostu PKB		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011
	w %					
PKB	1,6	3,9	4,3	1,6	3,9	4,3
Popyt krajowy	-1,1	4,6	3,6	-1,1	4,6	3,6
Spżycie ogółem	2,0	3,4	2,1	1,6	2,7	1,6
Spżycie indywidualne	2,1	3,2	3,1	1,2	1,9	1,9
Akumulacja	-11,5	9,3	9,6	-2,7	1,9	2,0
Nakłady brutto na środki trwałe	-1,2	-0,4	8,1	-0,3	-0,1	1,6
Saldo obrotów z zagranicą	-	-	-	2,7	-0,7	0,7
Eksport	-6,8	12,1	7,5	-	-	-
Import	-12,4	13,9	5,8	-	-	-
Wartość dodana brutto	1,8	3,7	4,0	1,6	3,4	3,5

Źródło: GUS, *Informacje bieżące, Wstępny szacunek produktu krajowego brutto w II kwartale 2012 r.*

W pierwszym kwartale 2011 r. wzrost PKB w Polsce wyniósł 4,6% (w porównaniu do analogicznego okresu roku poprzedniego). W dalszych dwóch kwartałach wzrost utrzymywał się na podobnym stałym poziomie 4,2%, a w czwartym kwartale 2011 r. PKB w Polsce wzrosło o 4,3% w ujęciu rocznym. W Polsce w ostatnich latach (2008-2011), w przeciwieństwie do krajów Unii Europejskiej, nie zanotowano spadku PKB, nie tylko biorąc pod uwagę dane roczne, ale i w ujęciu kwartał do analogicznego kwartału roku ubiegłego. W tym okresie najniższy wzrost gospodarczy zanotowano w pierwszym kwartale 2009 r. na poziomie 0,5%.

Analizując wielkości popytu krajowego w 2011 r. daje się zauważyć osłabienie trendu wzrostu w kolejnych kwartałach. W pierwszym kwartale 2011 r. popyt krajowy wzrósł o 4,3%, utrzymując się na podobnym poziomie w drugim kwartale, natomiast w drugiej połowie roku widoczne było osłabienie tempa wzrostu popytu krajowego, a w czwartym kwartale popyt krajowy był realnie wyższy w porównaniu z IV kwartałem poprzedniego roku o 3,2%. Wystąpiło także osłabienie trendu wzrostu spożycia ogółem, w tym spożycia indywidualnego. Wśród obu rodzajów spożycia, tj. spożycia indywidualnego i publicznego, w 2011 r. jedynie w przypadku pierwszego zanotowano wzrost we wszystkich kwartałach. Spożycie indywidualne w pierwszym kwartale 2011 r. zwiększyło się o 3,7%, następnie w kolejnych kwartałach utrzymało się na zbliżonym poziomie, a w czwartym kwartale nastąpił spadek jego wzrostu do 2,1%.

**Wykres 18. Wzrost kwartalny PKB i jego składowych
(zmiana w stosunku do analogicznego kwartału roku poprzedniego)**

Źródło: GUS, *Informacje bieżące, Wstępny szacunek produktu krajowego brutto w I kwartale 2012 r. oraz zrewidowane dane kwartalne PKB za lata 2010 – 2011, (2012)*, Warszawa.

Ważnym zjawiskiem w 2011 r. był wzrost inwestycji - nakłady brutto na środki trwałe cechowała rosnąca dynamika w kolejnych kwartałach roku. W pierwszym kwartale 2011 r. inwestycje zwiększyły się o 5,4% w porównaniu z poziomem nakładów z pierwszego kwartału 2010 r. W następnych kwartałach 2011 r. zaobserwowano silne wzmocnienie tempa wzrostu inwestycji - w czwartym kwartale 2011 r. były wyższe o 9,7% niż w analogicznym kwartale roku poprzedniego.

W 2011 r. największy wzrost eksportu (o 9,3%) miał miejsce w pierwszym kwartale. W drugim kwartale nastąpiło spowolnienie tempa jego wzrostu, zaś w kolejnych dwóch kwartałach eksport wzrastał w coraz szybszym tempie. W czwartym kwartale 2011 r. wzrósł on o 7,9% w skali roku. Również największy wzrost importu (o 8,6%) miał miejsce w pierwszym kwartale. W kolejnych trzech kwartałach obserwowano osłabienie tendencji wzrostowej, aż do 5,0% w czwartym kwartale 2011 r.

CZYNNIKI WZROSTU (KONTRYBUCJE)

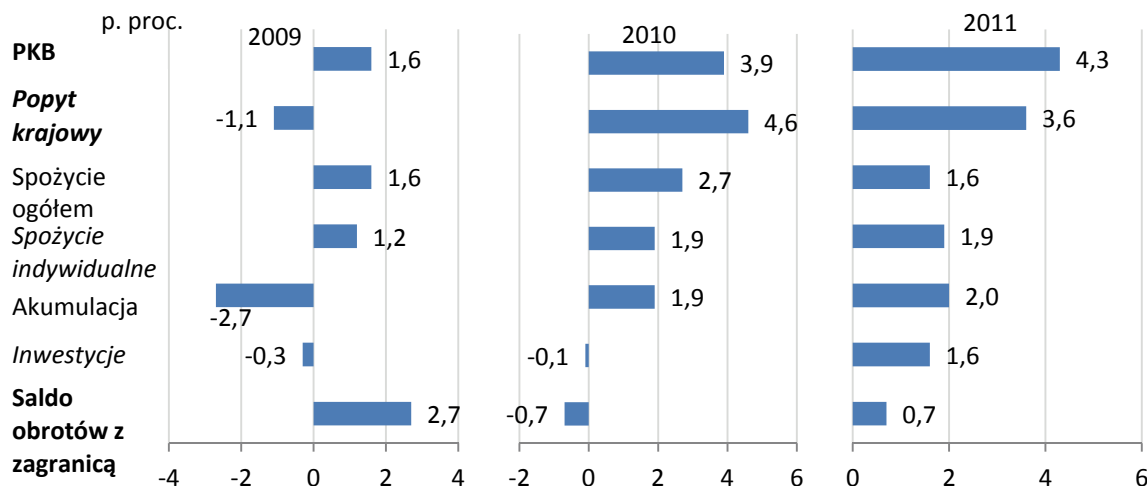
W strukturze wzrostu gospodarczego Polski w 2011 r. głównym czynnikiem był popyt krajowy. Przy wzroście PKB na poziomie 4,3%, kontrybucja popytu krajowego wyniosła 3,6 p. proc. wobec 4,6 p. proc. w poprzednim roku. W 2011 r. wkład spożycia ogółem we wzrost PKB wyniósł 1,6 p. proc., zaś w roku poprzednim był o 1,1 p. proc. wyższy.

Wkład spożycia indywidualnego we wzrost PKB w 2010 r. zwiększył się o 0,7 p. proc. w porównaniu do 2009 r., zaś w 2011 r. kontrybucja spożycia indywidualnego we wzrost gospodarczy pozostała na poziomie z 2010 r. i wyniosła 1,9 p. proc.

W 2011 r. wzrost inwestycji (nakładów brutto na środki trwałe) odegrał ważną rolę w generowaniu wzrostu gospodarczego w Polsce. Po raz pierwszy od dwóch lat wkład inwestycji we wzrost gospodarczy był dodatni i wyniósł 1,6 p. proc. W latach 2009-2010 występował natomiast niewielki, ale negatywny ich wkład we wzrost PKB, odpowiednio o 0,3 p. proc. w 2009 r. i 0,1 p. proc. w 2010 r.

W 2011 r. odnotowano wzrost obrotów z zagranicą, przy czym obroty rosły nieco szybciej po stronie eksportu niż importu, przyczyniając się do pozytywnego wkładu we wzrost gospodarczy. Kontrybucja eksportu netto w 2011 r. była dodatnia i wyniosła 0,7 p. proc. W 2010 r. wkład eksportu netto do wzrostu gospodarczego był ujemny i kształtował się na poziomie -0,7 p. proc.

Wykres 19. Skala wpływu poszczególnych kategorii na wzrost realny PKB
(PKB niewyrównany sezonowo; ceny stałe średnioroczne roku poprzedniego)

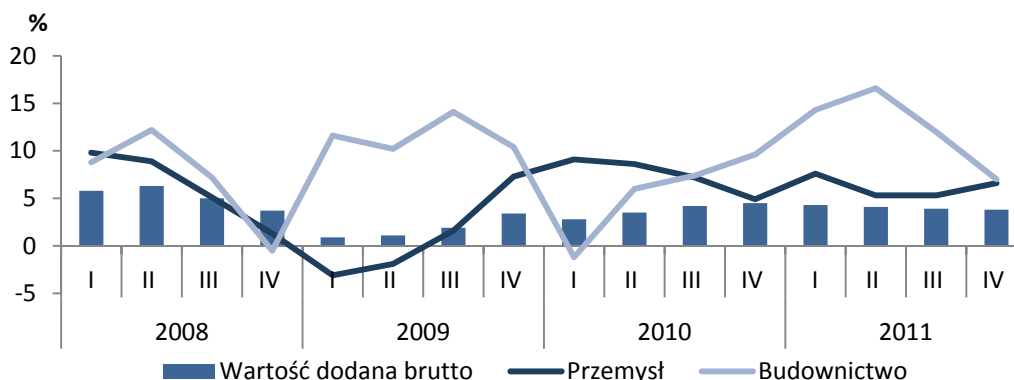

Źródło: GUS, *Informacje bieżące Wstępny szacunek produktu krajowego brutto w I kwartale 2012 r. oraz zrewidowane dane kwartalne PKB za lata 2010 – 2011, (2012)*, Warszawa.

STRUKTURA TWORZENIA WARTOŚCI DODANEJ

Wartość dodana brutto w 2011 r. w gospodarce narodowej zwiększyła się o 4,0%, przy wzroście o 3,7% w roku poprzednim. W 2011 r. wartość dodana brutto w gospodarce wzrosła głównie za sprawą wzrostu wartości dodanej w budownictwie o 11,8% (w 2010 r. wzrost o 6,4%) oraz w przemyśle o 6,3% (w 2010 r. wzrost o 7,3%). W pozostałych sekcjach dynamika była niższa, choć dodatnia z wyjątkiem działalności finansowej i ubezpieczeniowej, w przypadku której wartość dodana spadła o 2,5%.

Wykres 20. Wzrost wartości dodanej oraz niektórych jej składowych
(analogiczny kwartał poprzedniego roku=100)

Źródło: GUS, *Informacje bieżące. Wstępny szacunek produktu krajowego brutto w I kwartale 2012 r. oraz zrewidowane dane kwartalne PKB za lata 2010 – 2011, (2012)*, Warszawa.

4. INFLACJA W POLSCE

Inflacja²⁰ w Polsce w 2011 r. kształtowała się na wyższym poziomie niż w 2010 r. Utrzymywała się powyżej celu inflacyjnego ustalonego przez Radę Polityki Pieniężnej (RPP) na poziomie 2,5% oraz przekraczała górną granicę przedziału odchyień od tego celu, tj. 3,5%. Podwyższony poziom inflacji wynikał z oddziaływania czynników w znacznej części pozostających poza bezpośrednim wpływem krajowej polityki pieniężnej.

Poziom inflacji w Polsce kształtowany był głównie przez: wzrost cen surowców na rynkach światowych; pogorszenie sytuacji podażowej na rynku rolnym, co znalazło swoje odbicie w rosnących cenach żywności zwłaszcza w I połowie roku oraz deprecjację złotego, która przyczyniła się zwłaszcza do wzrostu cen m.in. energii, paliw oraz żywności²¹ w II połowie roku. W 2011 r. utrzymywał się również wpływ podwyżki stawki podatku VAT²², a także wyższe oczekiwania inflacyjne.

Tabl. 4. Podstawowe wskaźniki dotyczące zmian cen w Polsce

Wyszczególnienie	2009	2010	2011
	rok poprzedni = 100		
Wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych (CPI)	103,5	102,6	104,3
Wskaźnik cen produkcji sprzedanej przemysłu	103,4	102,1	107,6
Wskaźnik cen produkcji budowlano-montażowej	100,2	99,9	101,0
Zharmonizowany wskaźnik cen konsumpcyjnych (HICP)	104,0	102,7	103,9

Źródło: dane GUS.

CENY TOWARÓW I USŁUG KONSUMPCYJNYCH

Wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych (CPI) kształtował się w 2011 r. na poziomie 104,3 wobec 102,6 w 2010 r.

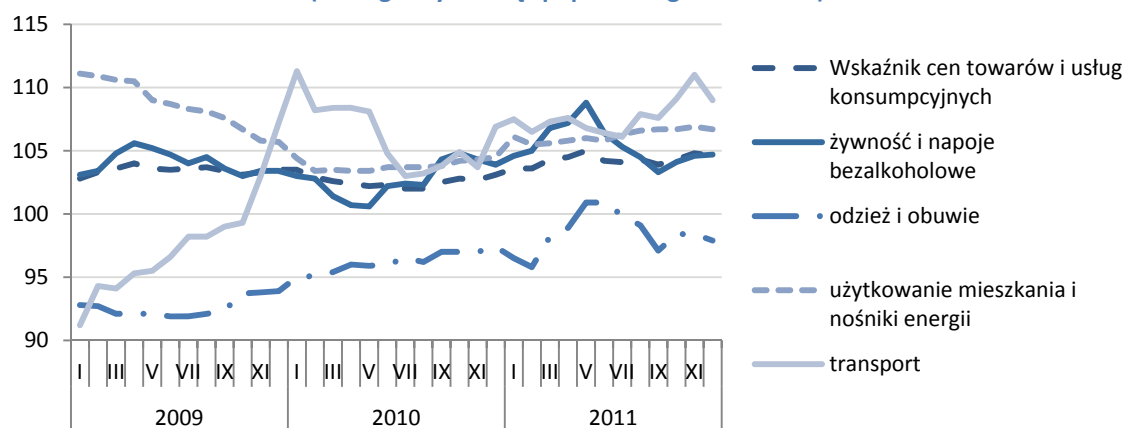
Wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych w 2011 r. był najniższy w styczniu oraz w lutym i wynosił 103,6 wobec analogicznego miesiąca roku poprzedniego. Najwyższy poziom tego wskaźnika odnotowano w maju (105,0). W I połowie 2011 roku na poziom wskaźnika cen towarów i usług konsumpcyjnych wpływały m.in. rosnące ceny żywności i napojów bezalkoholowych. W II połowie 2011 r. poziom cen towarów i usług konsumpcyjnych kształtowany był m.in. przez wysoką dynamikę cen transportu oraz użytkowania mieszkania i nośników energii. Odnotowano natomiast niższy wpływ dynamiki cen żywności i napojów bezalkoholowych, która kształtowała się na poziomie 104,7 w grudniu 2011 r. w relacji do grudnia 2010 r. Na ograniczenie poziomu inflacji w 2011 r. wpływ miał m.in. niski poziom wskaźnika cen odzieży i obuwia, których to ceny, z wyjątkiem maja i czerwca, były niższe niż w analogicznych miesiącach poprzedniego roku (wskaźnik ich cen nie przekraczał poziomu 100,0).

²⁰ Wzrost cen towarów i usług konsumpcyjnych.

²¹ NBP, *Raport o inflacji – marzec 2012 r.*, (2012), Warszawa, s. 27-28.

²² NBP, *Sprawozdanie z wykonania założeń polityki pieniężnej w 2011 r.*, (2012), Warszawa, s. 15.

Wykres 21. Wskaźniki cen towarów i usług konsumpcyjnych
(analogiczny miesiąc poprzedniego roku = 100)

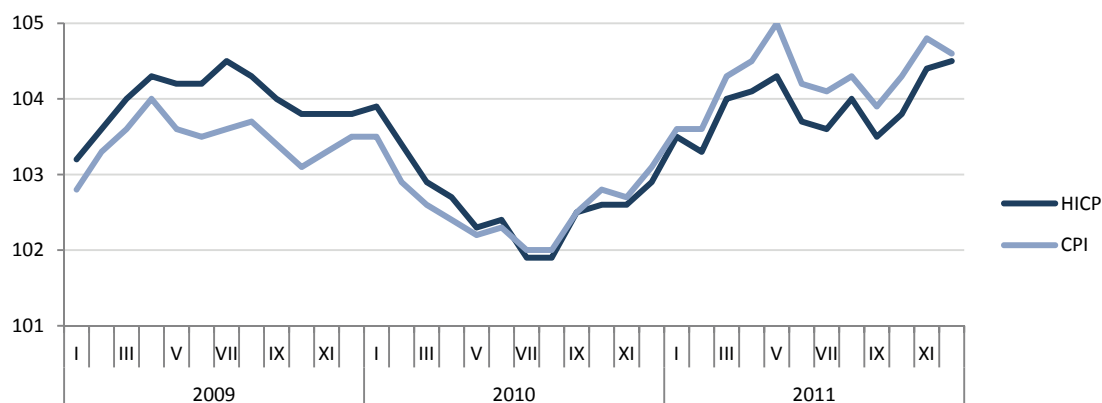
Źródło: dane GUS.

ZHARMONIZOWANY WSKAŹNIK CEN KONSUMPCYJNYCH

W 2011 r. odnotowano wyższy niż w roku poprzednim poziom zharmonizowanego wskaźnika cen konsumpcyjnych (HICP), który wyniósł 103,9 (wobec 102,7 w 2010 r.).

Zharmonizowany wskaźnik cen konsumpcyjnych w 2011 r. miał zbliżoną dynamikę do wskaźnika cen towarów i usług konsumpcyjnych²³. Najwyższy poziom wskaźnik HICP stwierdzono w grudniu 2011 r., kiedy wyniósł on 104,5 w ujęciu rocznym (wobec 104,6 dla wskaźnika cen i usług konsumpcyjnych).

Wykres 22. Porównanie zharmonizowanego wskaźnika cen konsumpcyjnych (HICP) oraz wskaźnika cen towarów i usług konsumpcyjnych (CPI) (analogiczny miesiąc poprzedniego roku = 100)

Źródło: dane GUS.

²³ Dwunastomiesięczna średnia inflacja HICP w Polsce brana jest pod uwagę przy ocenie spełniania kryterium stabilności cen z Maastricht.

Tabl. 5 Zharmonizowany wskaźnik cen konsumpcyjnych (HICP) w Unii Europejskiej

Kraje	2007	2008	2009	2010	2011
	w %				
Unia Europejska	2,3	3,7	1,0	2,1	3,1
Belgia	1,8	4,5	0,0	2,3	3,5
Bułgaria	7,6	12,0	2,5	3,0	3,4
Rep. Czeska	3,0	6,3	0,6	1,2	2,1
Dania	1,7	3,6	1,1	2,2	2,7
Niemcy	2,3	2,8	0,2	1,2	2,5
Estonia	6,7	10,6	0,2	2,7	5,1
Irlandia	2,9	3,1	-1,7	-1,6	1,2
Grecja	3,0	4,2	1,3	4,7	3,1
Hiszpania	2,8	4,1	-0,2	2,0	3,1
Francja	1,6	3,2	0,1	1,7	2,3
Włochy	2,0	3,5	0,8	1,6	2,9
Cypr	2,2	4,4	0,2	2,6	3,5
Łotwa	10,1	15,3	3,3	-1,2	4,2
Litwa	5,8	11,1	4,2	1,2	4,1
Luksemburg	2,7	4,1	0,0	2,8	3,7
Węgry	7,9	6,0	4,0	4,7	3,9
Malta	0,7	4,7	1,8	2,0	2,5
Niderlandy	1,6	2,2	1,0	0,9	2,5
Austria	2,2	3,2	0,4	1,7	3,6
Polska	2,6	4,2	4,0	2,7	3,9
Portugalia	2,4	2,7	-0,9	1,4	3,6
Rumunia	4,9	7,9	5,6	6,1	5,8
Słowenia	3,8	5,5	0,9	2,1	2,1
Słowacja	1,9	3,9	0,9	0,7	4,1
Finlandia	1,6	3,9	1,6	1,7	3,3
Szwecja	1,7	3,3	1,9	1,9	1,4
W. Brytania	2,3	3,6	2,2	3,3	4,5

Źródło: Dane Eurostat.

CENY PRODUKCJI SPRZEDANEJ PRZEMYSŁU I PRODUKCJI BUDOWLANO-MONTAŻOWEJ

Wskaźnik poziomu cen produkcji sprzedanej przemysłu wyniósł w 2011 r. 107,6 wobec 102,1 w 2010 r. Wyższa dynamika cen w przetwórstwie przemysłowym była głównie efektem deprecjacji złotego i związanego z tym wzrostu cen ropy naftowej w złotych²⁴.

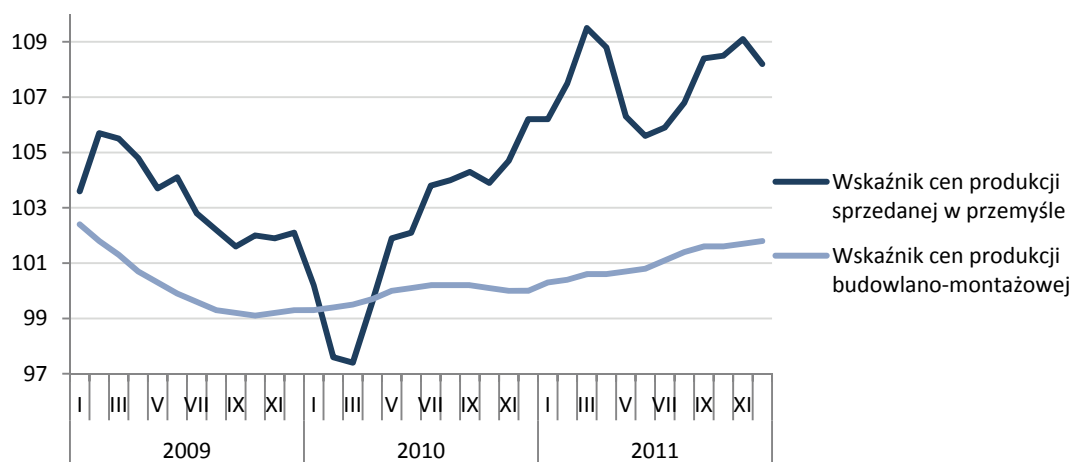
²⁴ NBP, *Raport o inflacji – marzec 2012 r.*, (2012), Warszawa, s. 30.

Dynamika cen produkcji sprzedanej przemysłu w 2011 r. była zróżnicowana. Najwyższy poziom tego wskaźnika odnotowano w marcu, gdy wyniósł 109,5 w relacji do analogicznego miesiąca roku poprzedniego. Wynikało to m.in. ze wzrostu cen w górnictwie i wydobywaniu, a także w przetwórstwie przemysłowym. W III kwartale 2011 r. wystąpił spadek cen produkcji sprzedanej przemysłu, natomiast w IV kwartale presja cenowa w tym obszarze ponownie się zwiększyła, co odzwierciedlał wzrost cen o 8,2% w grudniu w relacji do grudnia 2010 r. W końcu 2011 r. na poziom wskaźnika cen produkcji sprzedanej oddziaływały w większym zakresie rosnące ceny w przetwórstwie przemysłowym (109,0 w grudniu) niż w górnictwie i wydobywaniu (105,9 w grudniu). Umiarkowany spadek presji cenowej odnotowano również w tym okresie w kategorii wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę, a także w cenach dostawy wody, gospodarowania ściekami, odpadami i rekultywacji.

Po spadku w 2010 r. wskaźnika cen produkcji budowlano-montażowej do poziomu 99,9, w 2011 r. nastąpił jego wzrost do poziomu 101,0 (średniorocznie).

Wskaźnik cen produkcji budowlano-montażowej charakteryzował się w 2011 r. relatywnie niską dynamiką, która nie przekraczała poziomu 101,8 (wskaźnik taki wystąpił w grudniu). Niski poziom tego wskaźnika odnotowano w I połowie 2011 r.; w poszczególnych miesiącach tego półrocza dynamika roczna utrzymywała się na poziomie nie przekraczającym 101,0.

Wykres 23. Wskaźnik cen produkcji sprzedanej przemysłu i budowlano-montażowej (analogiczny miesiąc poprzedniego roku = 100)

Źródło: dane GUS.

5. HANDEL ZAGRANICZNY I BILANS PŁATNICZY W POLSCE

HANDEL ZAGRANICZNY

W 2011 r. eksport w cenach bieżących w Polsce wyniósł 136,7 mld EUR, a import 152,6 mld EUR. W porównaniu z 2010 r. eksport zwiększył się o 13,6%, a import o 13,7%. Ujemne saldo handlu zagranicznego wyniosło 15,9 mld EUR, wobec 13,8 mld EUR w 2010 r. Relacja eksportu do importu w 2011 r. w relacji do roku poprzedniego wynosiła 89,6% (wobec 89,7% w 2010 r.).

Tabl. 6. Obroty handlu zagranicznego²⁵

Wyszczególnienie	Obroty handlu zagranicznego ogółem			Struktura obrotów handlu zagranicznego		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011
	I-XII			I-XII		
	w mld EUR			struktura w %		
Eksport	98,2	120,4	136,7	100,0	100,0	100,0
Kraje rozwinięte	84,1	102,2	115,3	85,6	84,9	84,3
w tym UE	78,2	95,3	106,6	79,6	79,1	78,0
Kraje rozwijające się	6,8	8,5	10,1	6,9	7,1	7,4
Kraje Europy Śr.-Wsch.	7,3	9,6	11,3	7,5	8,6	8,3
Import	107,5	134,2	152,6	100,0	100,0	100,0
Kraje rozwinięte	74,3	90,2	101,9	69,1	67,2	66,7
w tym UE	66,5	79,8	91,0	61,9	59,5	59,6
Kraje rozwijające się	22,5	28,1	29,2	20,9	21,0	19,2
Kraje Europy Śr.-Wsch.	10,8	15,9	21,5	10,0	11,8	14,1
Saldo	-9,3	-13,8	-15,9	x	x	x

Źródło: dane GUS.

Ujemne saldo wymiany handlowej odnotowano w 2011 r. z krajami rozwijającymi się - oraz z krajami Europy Środkowo-Wschodniej - kształtowało się na poziomie odpowiednio 19,1 mld EUR oraz 10,2 mld EUR, natomiast dodatnie saldo wynoszące 13,4 mld EUR uzyskano w obrotach z krajami rozwiniętymi.

Największy udział, zarówno w eksporcie jak i w imporcie, odnotowano w handlu z krajami rozwiniętymi, w tym głównie z Unią Europejską (w 2011 r. udział ten wynosił 78,0% w przypadku eksportu i 59,6% w przypadku importu). Wśród krajów, które dominowały w 2011 r. w wymianie handlowej z Polską były Niemcy z udziałami w eksporcie wynoszącym 26,1% i odpowiednio w imporcie 22,3%. Poprawa koniunktury w Niemczech przyczyniła się do zwiększenia popytu na

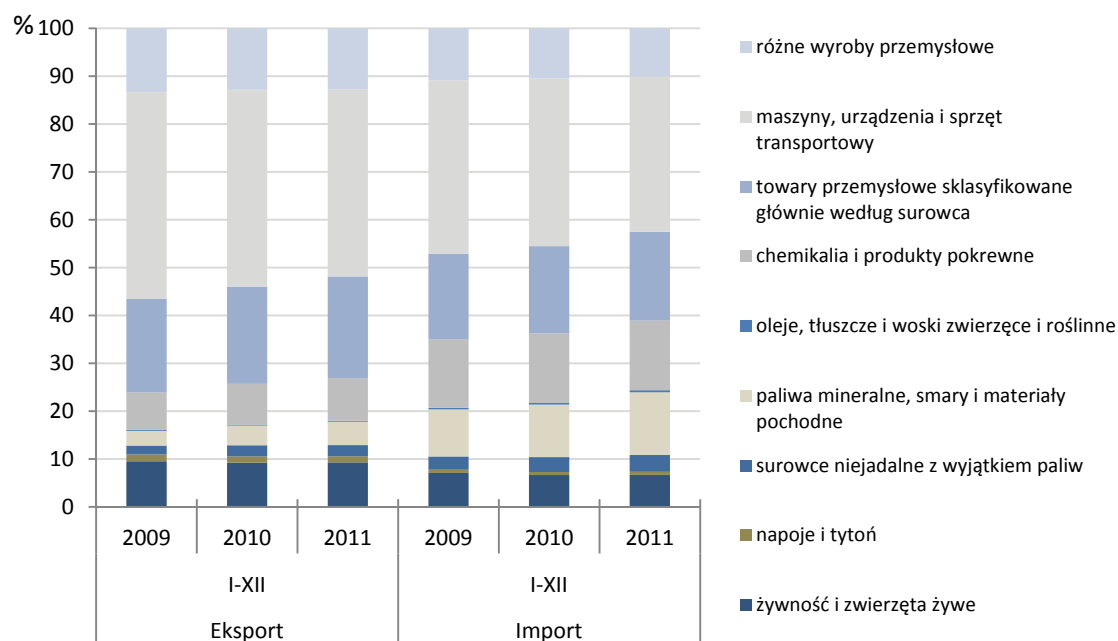
²⁵ Podział na kraje rozwinięte, kraje rozwijające się oraz kraje Europy Środkowo-Wschodniej zastosowany w niniejszej tabelce jest zgodny z publikacją GUS, *Obroty handlu zagranicznego ogółem i według krajów I-XII 2011 r.*, (2012), Warszawa. Podział ten należy odróżnić od podziału na kraje rozwinięte oraz kraje wschodzące rozwijające się zastosowany w innych częściach niniejszego raportu.

polskie towary i usługi w tym kraju. Wzrost eksportu do Niemiec w 2011 r. wyniósł 13,5%, a importu o 15,9% w relacji do 2010 r. Wśród głównych partnerów handlowych Polski odnotowano również wzrost eksportu do Wielkiej Brytanii o 16,5% oraz Republiki Czeskiej o 18,5%. Najwyższy wzrost eksportu i importu w 2011 r. odnotowano w handlu zagranicznym z Rosją - wyniósł on odpowiednio 22,0% oraz 33,9% w relacji do roku poprzedniego.

Zmniejszeniu uległa koncentracja eksportu do głównych partnerów handlowych Polski - odwrotna sytuacja wystąpiła dla importu. Obroty handlowe z pierwszą dziesiątką krajów (według wartości obrotów) stanowiły 67,0% eksportu (68,0% w analogicznym okresie 2010 r.) i 67,3% importu ogółem (66,6% w 2010 r.)²⁶.

Wymianę handlową w 2011 r. determinował eksport i import maszyn, urządzeń i sprzętu transportowego, których udział wyniósł odpowiednio: 38,9% i 31,8%. Mimo wysokich wartości udział ten regularnie notuje tendencję spadkową, ponieważ w 2009 r. wynosił on około 50% w eksporcie oraz ponad 35% w imporcie. Wysoki udział zarówno w eksporcie, jak i imporcie odnotowano również dla grupy towarów przemysłowych sklasyfikowanych głównie według surowca (w 2011 r. - 21,3% w eksporcie i 18,2% w imporcie), przy czym udział ten wykazuje nieznaczny wzrost. Najbardziej wzrósł udział paliw mineralnych, smarów i materiałów pochodnych, szczególnie jeśli chodzi o import (z nieco ponad 10% w 2009 r. do około 14% w 2011 r.)

Wykres 24. Struktura i dynamika obrotów ogółem według sekcji towarowych SITC

Źródło: GUS, *Biuletyn Statystyczny*.

Spośród wszystkich sekcji towarowych SITC, dodatnie saldo wymiany handlowej odnotowano dla: maszyny, urządzenia i sprzęt transportowy, różne wyroby przemysłowe, żywność i zwierzęta żywe, napoje i tytoń oraz towary przemysłowe sklasyfikowane głównie według surowca. Pomimo

²⁶GUS, *Obroty handlu zagranicznego ogółem i według krajów I-XII 2011r.*, (2012), Warszawa, s. 3.

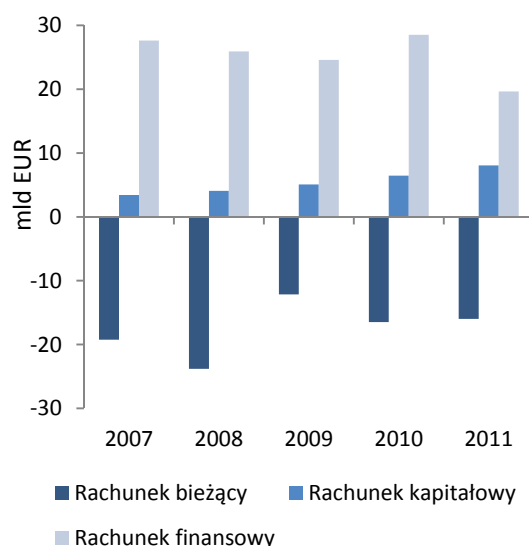
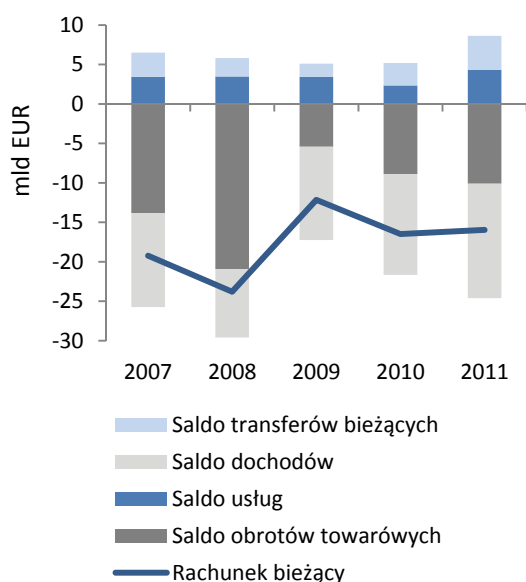
zbliżonego wzrostu zarówno eksportu, jak i importu w okresie I-XII 2011 w porównaniu do analogicznego okresu roku poprzedniego (odpowiednio, 16,1% oraz 16,3%), w 2011 r. odnotowano pogłębienie deficytu wymiany handlowej z poziomu -54,7 mld złotych w okresie I-XII 2010 do -64,6 mld złotych w okresie I-XII 2011. Główną przyczyną pogorszenia się salda wymiany towarowej było znaczne pogłębienie deficytu w sekcji paliw mineralnych, smarów i materiałów pochodnych z poziomu -37,8 mld złotych w okresie I-XII 2010 r. do poziomu -51,6 mld złotych w okresie I-XII 2011 r. Pomimo tego pozytywnym wydaje się fakt, że saldo wymiany towarowej poprawiło się dla sekcji towarowych związanych z produkcją przemysłową, tj. w sekcji towarów przemysłowych sklasyfikowanych wg surowca, w sekcji maszyn, urządzeń i sprzętu transportowego oraz w sekcji różnych wyrobów przemysłowych.

BILANS PŁATNICZY

Deficyt obrotów bieżących w 2011 r. wynosił 15,9 mld EUR i był niższy o 0,6 mld EUR niż w 2010 r. Na poziom deficytu obrotów bieżących wpływ miał głównie deficyt obrotów towarowych oraz dochodów. W 2011 r. odnotowano znaczny wzrost deficytu w handlu towarami, wynoszący 10,1 mld EUR wobec 8,9 mld EUR w 2010 r. Pogorszeniu bilansu płatniczego sprzyjał spadek *terms of trade* z poziomu 98,6 w 2010 r. do poziomu 98,1 w 2011 r. oraz wzrostu popytu na towary importowane (wzrost importu w obrotach towarowych ze 133,9 mld EUR w 2010 r. do 149,4 mld EUR w 2011 r.).

Saldo usług w rachunku bieżącym było dodatnie i wzrosło z poziomu 2,3 mld EUR w 2010 r. do 4,3 mld EUR w 2011 r. Najsilniejszą poprawę zaobserwowano w dziale podróży zagranicznych, gdzie saldo poprawiło się o 1,2 mld EUR. Zmiana ta wynikała głównie ze spadku wydatków Polaków na wyjazdy turystyczne za granicą.

Wykres 25. Rachunek bieżący bilansu płatniczego na bazie transakcji   **Wykres 26. Rachunek bieżący, kapitałowy i finansowy**

Źródło: dane NBP.

Na zwiększenie poziomu deficytu dochodów w ramach rachunku bieżącego w 2011 r. do 14,4 mld EUR (zmiana o 1,7 mld EUR wobec 2010 r.) miał wpływ poziom rozchodów z tytułu dochodów z inwestycji bezpośrednich, który wyniósł 11,7 mld EUR (wobec 11,3 mld EUR w 2010 r.). Ujemne saldo dochodów w 2011 r. było konsekwencją zaangażowania zagranicznych inwestorów i realizowania przez nich dochodów z tytułu inwestycji (ujemna pozycja inwestycyjna). W dochodach w pozycji przychodów dominowało wynagrodzenie pracowników, stanowiące 47,5% wartości przychodów w tej grupie (2,8 mld EUR).

W 2011 r. saldo transferów bieżących było dodatnie i wynosiło 4,3 mld EUR, wobec 2,8 mld EUR w 2010 r. Wśród transferów prywatnych dominowały przekazy zarobków Polaków pracujących za granicą, głównie z Wielkiej Brytanii, Irlandii i Niemiec.

W 2011 r. w relacji do roku poprzedniego wystąpił wzrost salda rachunku kapitałowego do poziomu 8,1 mld EUR (wobec 6,4 mld EUR w 2010 r.), co wynikało ze zwiększenia napływu środków z UE. Saldo transferów z UE wyniosło 10,7 mld EUR (wobec 7,6 mld EUR w 2010 r.), w tym transfery kapitałowe kształtowały się na poziomie 8,3 mld EUR.

W 2011 r. odnotowano spadek salda rachunku finansowego do poziomu 19,6 mld EUR. Sytuacja ta wiązała się z ograniczonym napływem inwestycji portfelowych (pasywa) – były one niższe w relacji do 2010 r. o 46,1% (spadek do poziomu 10,8 mld EUR).

Saldo zagranicznych inwestycji w Polsce w 2011 r. wynosiło 25,6 mld EUR wobec 36,8 mld EUR w 2010 r. Niższy poziom tego salda był skutkiem zmniejszenia wartości środków inwestowanych przez zagranicznych inwestorów portfelowych oraz wycofania środków z rachunków nierezydentów z polskich banków²⁷.

Według Narodowego Banku Polskiego w 2011 r. napływ bezpośrednich zagranicznych inwestycji (BIZ) do Polski wyniósł 10,3 mld EUR, odnotowując wzrost o 3,6 mld EUR w relacji do roku poprzedniego. W strukturze BIZ w 2011 r. zmniejszyło się zaangażowanie reinwestowanych zysków, których udział wynosił 25,9% wobec 64,8% w 2010 r.

Odnotowano znacząco wyższy napływ kapitału w 2011 r. w grupie pozostały kapitał; wyniósł on 6,1 mld EUR i były to głównie kredyty. Sytuacja ta wiązała się z napływem netto środków w postaci dłużnych instrumentów finansowych. W odróżnieniu od 2010 r., w 2011 r. spłata netto zadłużenia wobec zagranicznych inwestorów bezpośrednich była niższa niż wartość nowo zaciągniętego długu²⁸. W 2011 r. odnotowano odpływ środków inwestowanych w akcje i udziały polskich przedsiębiorstw. Nastąpił on głównie w IV kwartale i wyniósł 2,0 mld EUR, kształtując spadek tej kategorii o 1,7 mld EUR wobec 2010 r.

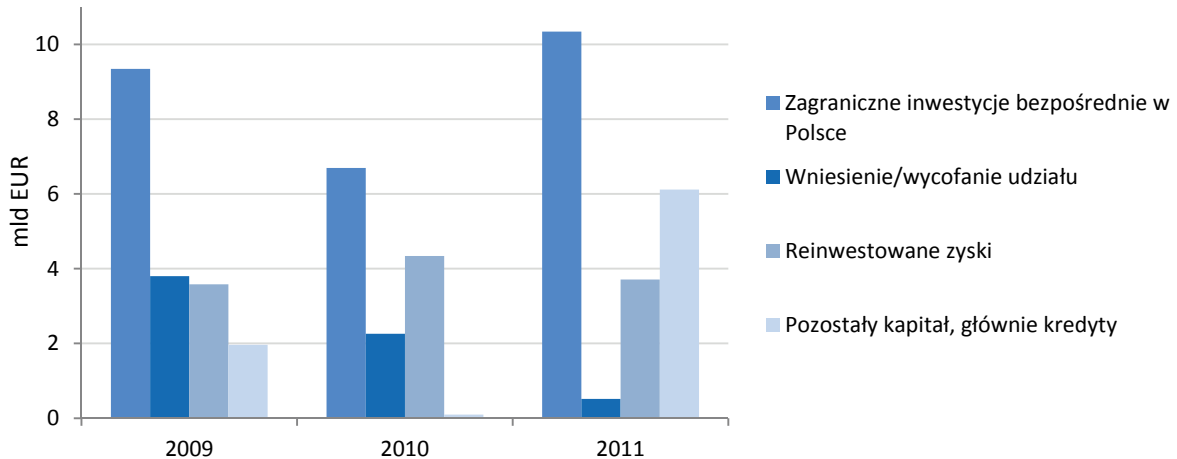
---

²⁷ NBP, *Bilans płatniczy RP za IV kwartał 2011 r.*, (2012), Warszawa, s. 22.

²⁸ NBP, *Bilans płatniczy RP za IV kwartał 2011 r.*, (2012), Warszawa, s. 23.

Wykres 27. Zagraniczne inwestycje bezpośrednie w Polsce

Źródło: dane NBP.

6. WYBRANE SEKTORY GOSPODARKI POLSKIEJ

PRZEMYSŁ²⁹

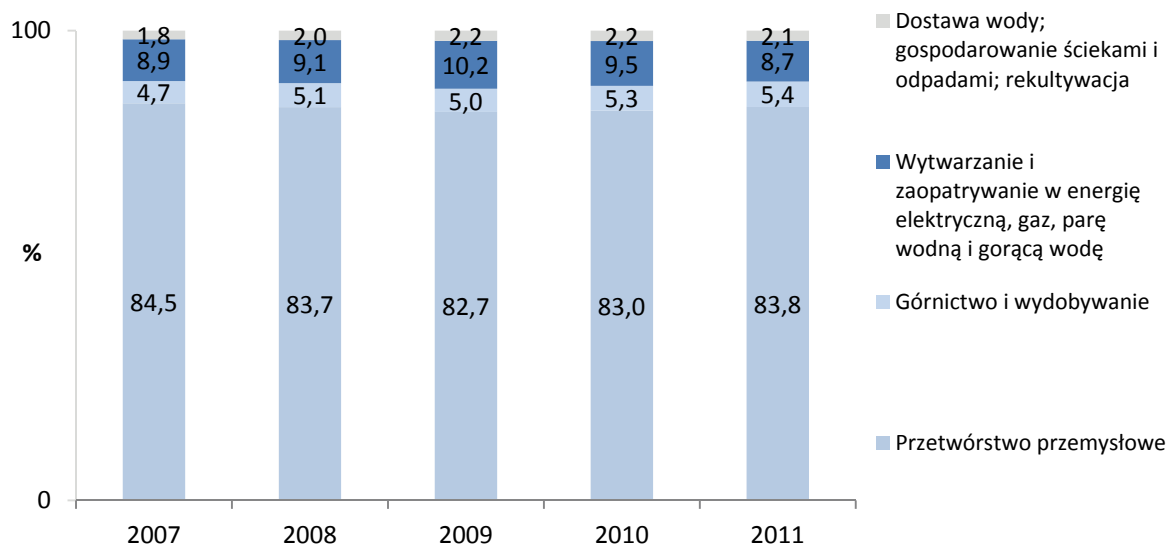
Przemysł w Polsce odgrywa znaczącą rolę, jego udział w tworzeniu wartości dodanej brutto w ostatnich latach kształtuje się na poziomie około 25% i jest wyższy niż w większości krajów UE. W Polsce w 2011 r. udział przemysłu w wartości dodanej brutto wyniósł 25,5% i był wyższy niż w 2010 r. o 1,4 p. proc. W krajach UE udział ten od kilku lat wynosi średnio ok. 18-19%.

Produkcja sprzedana przemysłu w 2011 r. osiągnęła wartość 1 094,6 mld zł i w cenach bieżących była o 15,8% większa niż wielkość uzyskana w roku poprzednim (w cenach stałych o 7,7%). W 2010 r. produkcja ta wyniosła 945,3 mld zł i była wyższa w cenach bieżących o 10,6% w porównaniu do 2009 r. (w cenach stałych o 9,8%).

Na wartość produkcji sprzedanej przemysłu największy wpływ miała sekcja przetwórstwo przemysłowe, z udziałem 83,8% w produkcji całkowitej w 2011 r. Sekcja wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę partycypowała w 8,7% łącznej wartości produkcji sprzedanej przemysłu, sekcja górnictwo i wydobywanie w 5,4%, a sekcja dostawa wody, gospodarowanie ściekami i odpadami w 2,1%.

²⁹ Informacje dotyczą podmiotów gospodarczych, w których liczba pracujących wynosi 10 osób i więcej.

Wykres 28. Struktura produkcji sprzedanej przemysłu

Źródło: obliczenia na podstawie danych GUS.

W 2011 r. główne sekcje przemysłu, analogicznie jak w roku poprzednim, charakteryzowały się wzrostem produkcji sprzedanej. Przemysł przetwórczy, jako determinujący sytuację całego przemysłu, osiągnął najwyższy wzrost produkcji sprzedanej równy 8,3% w ujęciu realnym. W sekcji dostawa wody, gospodarowanie ściekami i odpadami produkcja wzrosła w cenach stałych o 6,7%, a w sekcjach górnictwo i wydobywanie oraz wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną odpowiednio o 2,7% oraz 2,0% realnie.

Tabl. 7. Dynamika produkcji sprzedanej przemysłu (ceny stałe)

Wyszczególnienie	2009	2010	2011
	rok poprzedni = 100		
Produkcja sprzedana przemysłu, ogółem	96,8	109,8	107,7
w tym:			
przetwórstwo przemysłowe	97,3	111,2	108,3
górnictwo i wydobywanie	87,0	101,3	102,7
wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę	95,2	100,1	102,0
dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami; rekultywacja	101,9	106,3	106,7

Źródło: dane GUS.

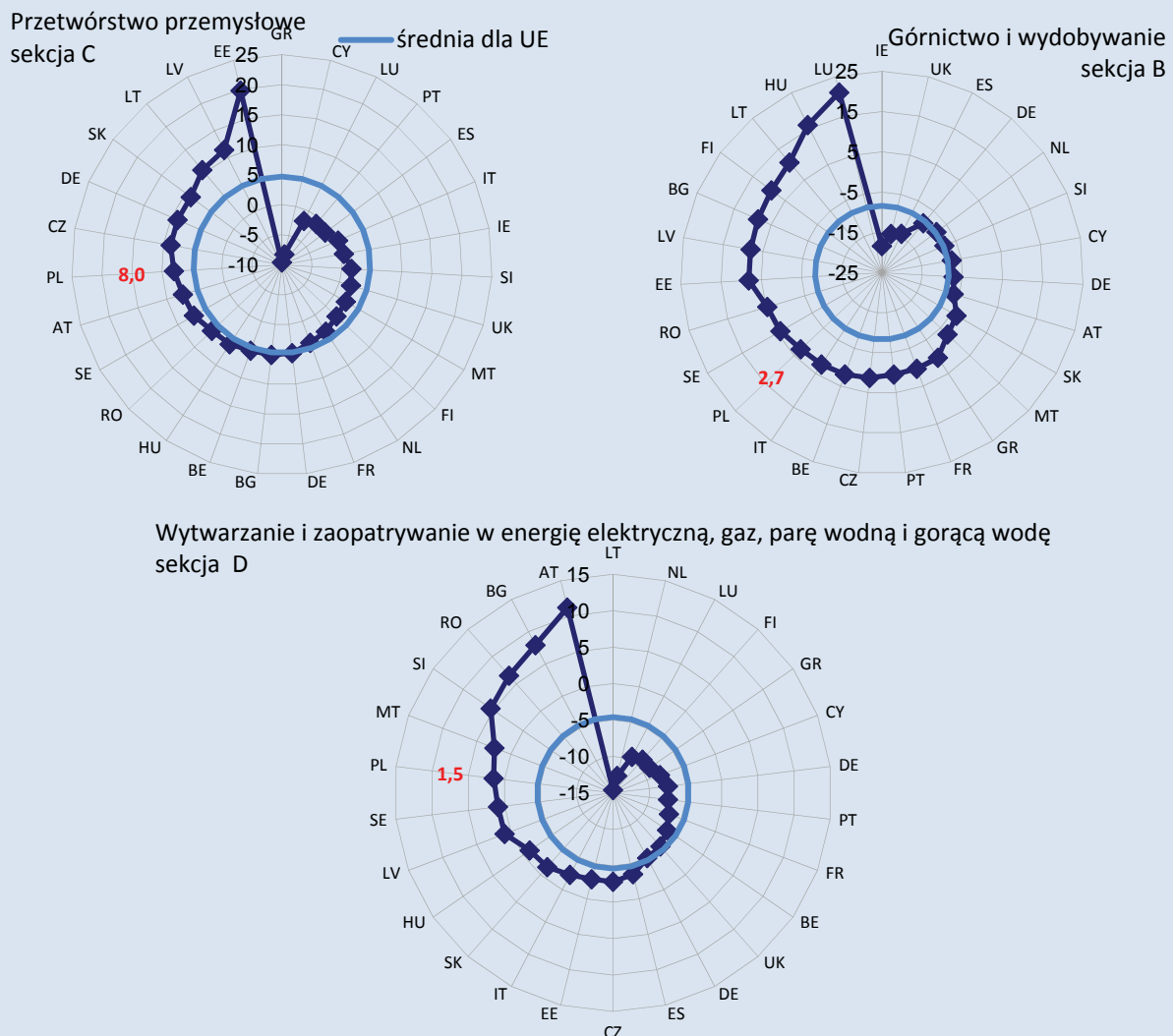
WZROST WARTOŚCI PRODUKCJI PRZEMYSŁU W POLSCE NA TLE UNII EUROPEJSKIEJ

Według danych Eurostatu, po wyrównaniu danych dniami roboczymi wzrost wartości produkcji w 2011 r. w Polsce wystąpił w trzech sekcjach. W sekcji przetwórstwo przemysłowe wzrost wyniósł 8,0%, w sekcji górnictwo i wydobywanie 2,7%, w sekcji wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną odnotowano wzrost produkcji o 1,5%.

Odnotowany w Polsce wzrost wartości produkcji przemysłu w głównych jego sekcjach nie należał do najwyższych wśród krajów Unii Europejskiej. Dla całej UE wzrost w przetwórstwie przemysłowym wyniósł 4,7%, natomiast spadek wystąpił w górnictwie i wydobywaniu o 8,4% i w sekcji wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę o 4,6%.

Wzrost produkcji w Polsce w sekcji górnictwo uplasował się dopiero na dziesiątym miejscu w UE. Przed Polską znalazły się m.in. takie kraje jak: Luksemburg ze wzrostem 21,0%, Węgry (16,0%) oraz Litwa (10,7%). Produkcja w przetwórstwie przemysłowym była wyższa w Estonii ze wzrostem 19,8%, na Łotwie (11,4%), Litwie (10,6%), w Niemczech (8,9%), Słowacji (8,9%) oraz Republice Czeskiej (8,8%).

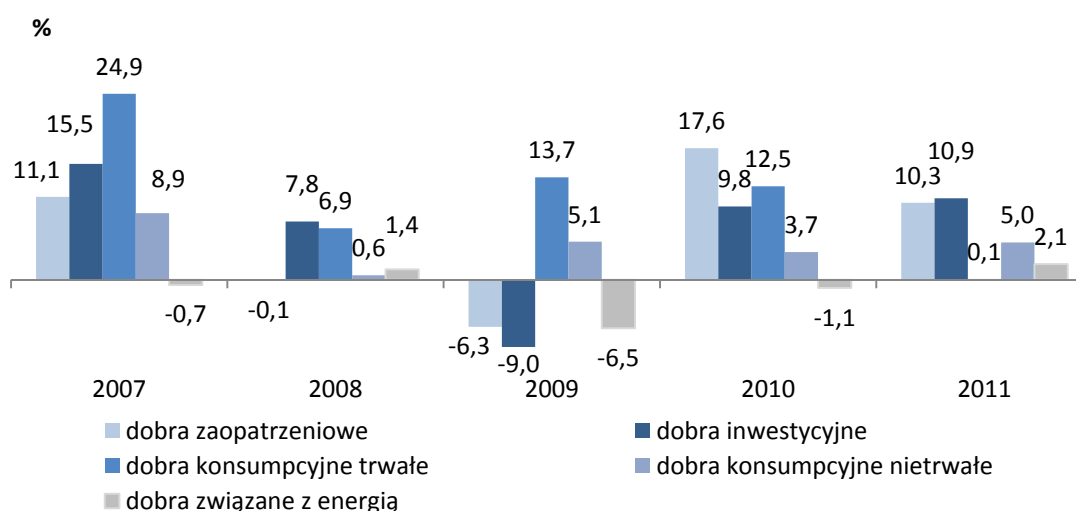
Wykres 29. Zmiany produkcji przemysłu (Volume index of production) w krajach Unii Europejskiej w wybranych sekcjach
(rok poprzedni = 100, dane wyrównane dniami roboczymi)

Źródło: dane Eurostat.

W 2011 r. dynamika produkcji sprzedanej przemysłu w Polsce w podziale na główne grupowania przemysłowe nie była tak zróżnicowana, jak w dwóch poprzednich latach. O ile w tych latach wystąpiły spadki produkcji w niektórych grupowaniach, to w 2011 r. we wszystkich grupowaniach odnotowany został wzrost produkcji w stosunku do roku poprzedniego. Największym wzrostem charakteryzowała się produkcja dóbr inwestycyjnych, która wyniosła 10,9% w cenach stałych. Na podobnym poziomie ukształtowała się produkcja dóbr zaopatrzeniowych ze wzrostem 10,3%. W okresie kryzysu i spowolnienia gospodarczego, głównie w 2009 r., ale też w 2010 r., produkcja dóbr konsumpcyjnych trwałych była wysoka. W 2009 r. była wyższa o 13,7% w ujęciu realnym, zaś w 2010 r. o 12,5% w stosunku do roku poprzedniego. W 2011 r. w stosunku do 2010 r. produkcja dóbr konsumpcyjnych trwałych wzrosła tylko o 0,1%.

Wykres 30. Zmiany produkcji sprzedanej przemysłu według głównych grupowań przemysłowych (zmiana w %)

Źródło: dane GUS.

Rosnącej produkcji przemysłowej w 2011 r. towarzyszył wzrost przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto w przemyśle, przy równoczesnym zwiększeniu poziomu przeciętnego zatrudnienia. Wzrost zatrudnienia o 2,1% przełożył się na zwiększenie wydajności pracy w przemyśle, liczonej wielkością produkcji sprzedanej przemysłu na jednego zatrudnionego, o 5,5% w stosunku do 2010 r. Przeciętne wynagrodzenie (nominalne) brutto w przemyśle w 2011 r. było wyższe niż w roku poprzednim o 5,5%.

BUDOWNICTWO³⁰

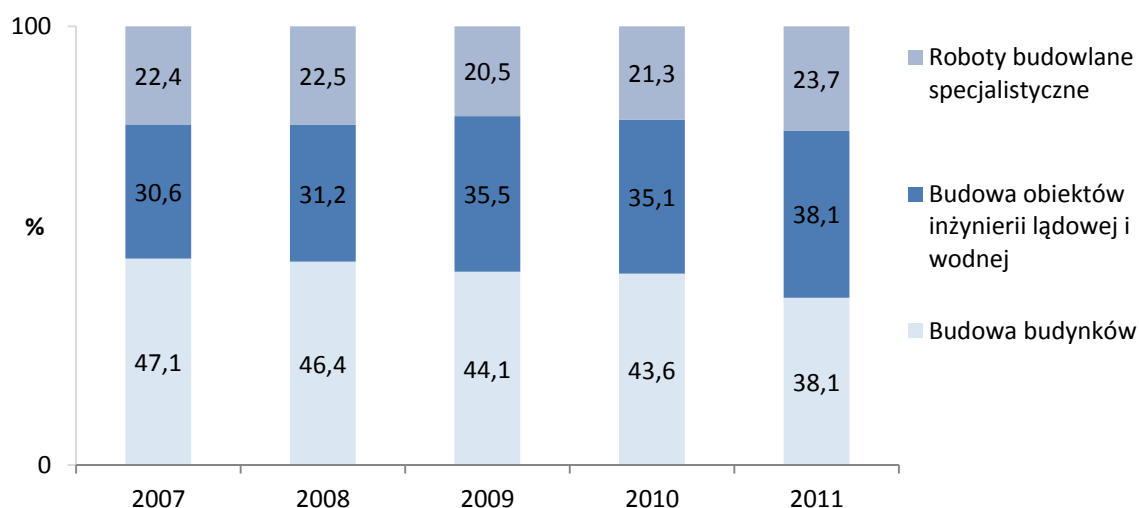
W Polsce udział budownictwa w tworzeniu wartości dodanej brutto oscyluje wokół 8%. W 2011 r. udział ten wyniósł 7,9% i był niższy niż w 2010 r. o 0,2 p. proc.

W Polsce w latach 2009-2011 nie odnotowano spadku sprzedaży produkcji budowlano-montażowej. Może to być wynikiem słabszego wpływu kryzysu globalnego z przełomu 2008 i 2009 r. na sytuację makroekonomiczną Polski, jak i napływem środków z UE na inwestycje infrastrukturalne oraz inwestycje związane z organizacją EURO 2012.

³⁰ Informacje dotyczą podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących 10 osób i więcej.

Sprzedaż produkcji budowlano-montażowej w ujęciu rocznym w 2011 r. ukształtowała się na poziomie 97,1 mld zł i była wyższa niż przed rokiem w cenach stałych o 16,3%. W strukturze produkcji budowlano-montażowej w 2011 r. zmniejszył się udział budowy budynków na rzecz budowy obiektów inżynierii lądowej i wodnej oraz robót budowlanych specjalistycznych. Jest to tendencja trwająca już od kilku lat.

Wykres 31. Struktura produkcji budowlano-montażowej

Źródło: obliczenia na podstawie danych GUS.

Wzrost sprzedaży produkcji budowlano-montażowej w 2011 r. był skutkiem zwiększenia sprzedaży w przedsiębiorstwach zajmujących się robotami budowlanymi specjalistycznymi w cenach stałych o 29,8%. Sprzedaż w grupie budowa budynków wzrosła o 2,0%, zaś w grupie budowa obiektów inżynierii lądowej i wodnej zwiększyła się o 25,9% realnie i był to znaczny wzrost w porównaniu do poziomu z 2010 r.

Tabl. 8. Dynamika sprzedaży produkcji budowlano-montażowej (ceny stałe)

Wyszczególnienie	2009	2010	2011
	rok poprzedni = 100		
Sprzedaż produkcji budowlano-montażowej ogółem	103,7	103,5	116,3
w tym:			
budowa budynków	98,9	102,8	102,0
budowa obiektów inżynierii lądowej i wodnej	116,9	101,8	125,9
roboty budowlane specjalistyczne	94,7	107,7	129,8

Źródło: dane GUS.

Sprzedaż produkcji budowlano-montażowej od kilku lat cechuje wyraźny trend wzrostowy. W latach 2007-2011 średnio z roku na rok wzrastała ona o około 8,5%. Największym średnim rocznym wzrostem (o 14,2%) charakteryzowała się budowa obiektów inżynierii lądowej i wodnej (co, szczególnie w tym przypadku, może być skutkiem napływu funduszy unijnych³¹) oraz robót

³¹ W latach 2007-2010 wydatki z funduszy unijnych związane z realizacją polityki spójności w Polsce wyniosły ponad 20,8 mld euro, z czego 57,9% (12,1 mld euro) zostało przeznaczone na rozbudowę infrastruktury MRR, *Raport Polska 2011. Gospodarka-Społeczeństwo-Regiony*, (2011), Warszawa, s. 25.

budowlanych specjalistycznych o 10,3%. Natomiast w przypadku budowy budynków wzrost w tym okresie był niewielki (3,0%)³².

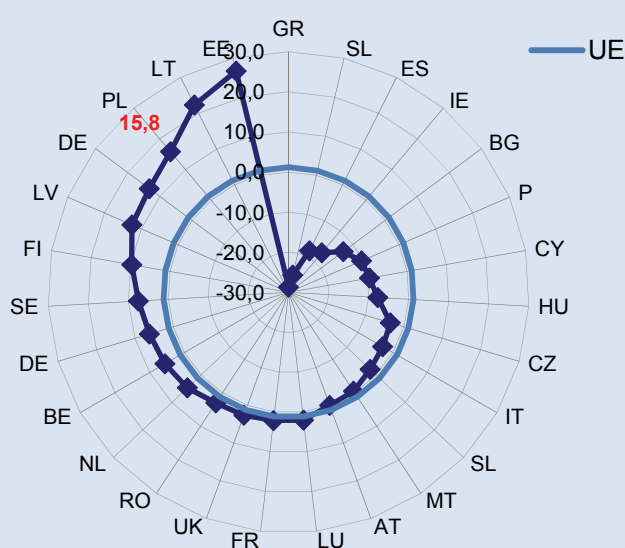
Wzrostowi produkcji budowlano-montażowej w 2011 r. towarzyszyło także zwiększenie przeciętnego zatrudnienia w budownictwie o 7,6%. Wyższe o 4,6% było także przeciętne wynagrodzenie brutto.

PRODUKCJA BUDOWLANA W POLSCE NA TLE UNII EUROPEJSKIEJ

Zgodnie z danymi Eurostat dynamika produkcji budowlanej uplasowała Polskę na trzecim miejscu w porównaniu z pozostałymi krajami UE. Polskę wyprzedziły tylko Litwa i Estonia.

Po wyrównaniu dniami roboczymi produkcja budowlana w 2011 r. wzrosła w Polsce o 15,8%, przy czym dla całej UE wzrósł tylko o 1,2% w stosunku do 2010 r.

Wykres 32. Zmiany produkcji budowlanej (Volume index of production) w krajach UE (rok poprzedni = 100, dane wyrównane dniami roboczymi)

Źródło: dane Eurostat.

USŁUGI³³

Usługi spełniają istotną rolę we wzroście gospodarczym większości krajów UE. Poszczególne grupy usług charakteryzowały się zarówno odmienną dynamiką, jak i zróżnicowanym udziałem w tworzeniu wartości dodanej brutto (WDB). W krajach wysoko rozwiniętych udział sektora usług w

³² Średnie roczne tempo zmian liczone było jako średnia geometryczna z indeksów łańcuchowych (w cenach stałych).

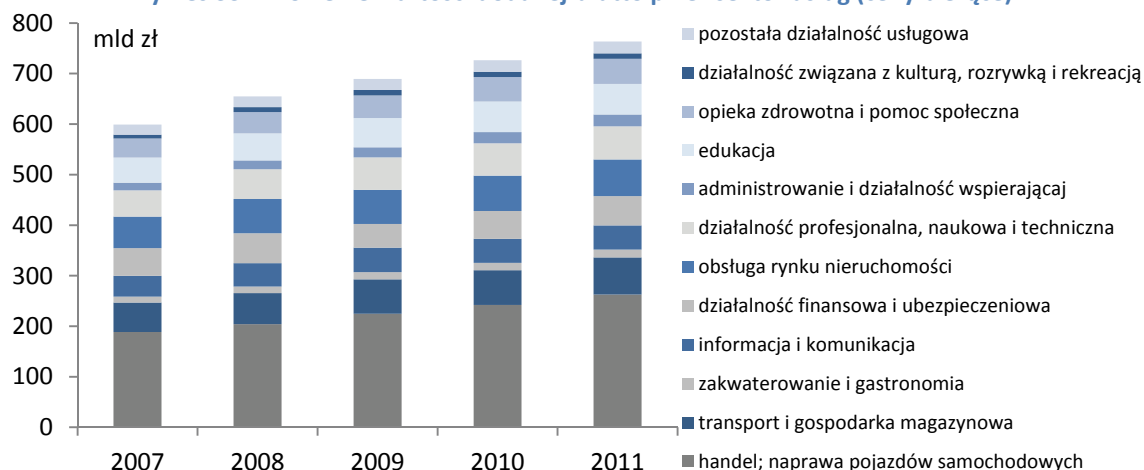
³³ Informacje dotyczą podmiotów gospodarczych, w których liczba pracujących wynosi 10 osób i więcej.

Jednostki usługowe obejmują następujące sekcje według PKD 2007: G – Handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych, motocykli, H – Transport i gospodarka magazynowa, I – Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi, J – Informacja i komunikacja, K – Działalność finansowa i ubezpieczeniowa, L – Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości, M – Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna, N – Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca, P – Edukacja, Q – Opieka zdrowotna i pomoc społeczna, R – Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją, S – Pozostała działalność usługowa.

tworzeniu WDB był bardzo wysoki i stanowił ponad 70%. W Polsce udział ten utrzymywał się na niższym, dosyć stabilnym poziomie wynoszącym ok. 60%.

Spośród wszystkich sekcji z sektora usług, największy wkład w tworzenie wartości dodanej brutto zaobserwowano w sekcji G: handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych, motocykli, w 2011 r. było to ok. 20% WBD. Największa zaś dynamika wystąpiła w 2011 r. w sekcji H: transport i gospodarka magazynowa i wyniosła 104,8.

Wykres 33. Tworzenie wartości dodanej brutto przez sektor usług (ceny bieżące)

Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS.

Tabl. 9. Dynamika realna WDB w sektorze usług

Wyszczególnienie	2009	2010	2011
	rok poprzedni = 100		
Handel; naprawa pojazdów samochodowych	104,3	105,7	104,6
Transport i gospodarka magazynowa	96,1	100,8	104,8
Zakwaterowanie i gastronomia	101,4	97,8	102,5
Informacja i komunikacja	103,4	99,9	100,6
Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	72,5	105,6	97,5
Obsługa rynku nieruchomości	103,2	105,0	103,0
Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	105,0	98,2	102,3
Administrowanie i działalność wspierająca	110,5	108,9	101,9
Edukacja	101,2	97,9	101,2
Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	104,7	106,5	97,8
Działalność związana z kulturą, rozrywką	95,7	87,3	101,1
Pozostała działalność usługowa	99,7	101,6	100,4

Źródło: dane GUS.

Istotną rolę w usługach odgrywa handel (tradycyjny oraz coraz częściej prowadzony przez Internet), a także obszar usług związany z obsługą działalności gospodarczej (tzw. usługi biznesowe), w tym w postaci outsourcingu. Do usług biznesowych zaliczane są m.in. usługi: informatyczne, prawnicze, rachunkowo-księgowo, zarządzania, inżynieryjne i architektoniczne, reklamowe oraz związane z zatrudnianiem, itp.³⁴.

³⁴ Zgodnie z PKD 2007 do usług biznesowych zaliczamy: usługi związane z działalnością wydawniczą (Sekcja J, dział 58); usługi związane z oprogramowaniem i doradztwem w zakresie informatyki i usługi powiązane (Sekcja J, dział 62); usługi w zakresie informacji (Sekcja J, dział 63); usługi prawne, rachunkowo-księgowo

W Polsce grupa usług biznesowych podlega intensywnemu rozwojowi. Rozwój ten jest determinowany przez wysoką zależność popytu na usługi tego typu w relacji do poziomu rozwoju gospodarczego. Rozwój tych usług widoczny był szczególnie w wysokości obrotów. Większość usług biznesowych charakteryzowało się trendem wzrostowym obrotów po spowolnieniu wzrostu gospodarczego kraju w 2009 r.

Tabl. 10. Dynamika obrotów w usługach biznesowych (ceny bieżące)

Wyszczególnienie	2007	2008	2009	2010	2011
	rok poprzedni = 100				
Działalność wydawnicza	110,4	115,4	90,1	100,9	94,0
Działalność związana z oprogramowaniem i doradztwem w zakresie informatyki oraz działalność powiązana	119,6	113,1	110,1	125,7	110,2
Działalność usługowa w zakresie informacji	111,1	141,5	108,4	109,6	147,8
Usługi prawne, rachunkowo-księgowe i doradztwa podatkowego; usługi doradztwa związane z zarządzaniem	122,2	155,5	102,3	109,4	110,6
Działalność w zakresie architektury i inżynierii; badania i analizy techniczne	123,1	136,0	114,9	113,1	88,4
Reklama, badanie rynku i opinii publicznej	118,6	109,3	98,9	112,1	108,2
Pozostała działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	89,9	105,7	111,7	63,1	157,0
Działalność związana z zatrudnieniem	146,5	113,0	105,3	143,0	132,9
Działalność detektywistyczna i ochroniarska	109,1	121,0	106,3	103,3	104,2
Sprzątanie obiektów	110,9	118,7	101,1	99,2	98,8
Działalność związana z administracyjną obsługą biura i pozostała działalność wspomagająca prowadzenie działalności gospodarczej	114,3	134,7	132,0	142,3	139,1

Źródło: dane GUS.

Usługi związane z pozostałą działalnością profesjonalną, naukową i techniczną charakteryzowały się najwyższym wzrostem obrotów w 2011 r. w stosunku do roku poprzedniego. Wzrost ten ukształtował się na poziomie 57,0%. Obroty w usługach związanych z działalnością w zakresie informacji wzrosły o 47,8%, a obroty usług związanych z architekturą i inżynierią; badaniem i analizami technicznymi spadły o 11,6%. Był to największy spadek obrotów spośród wszystkich usług biznesowych w tym roku.

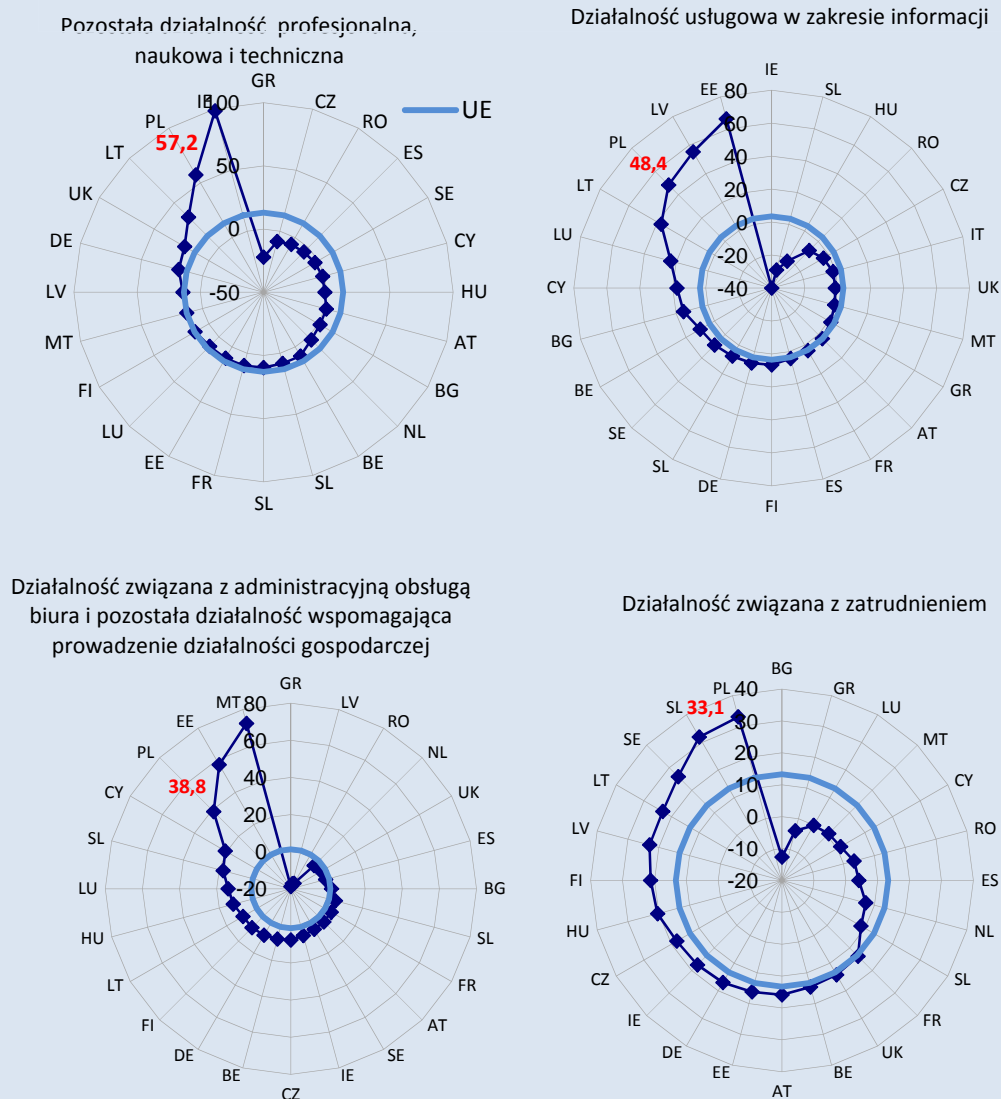
i doradztwa podatkowego; usługi doradztwa związane z zarządzaniem (Sekcja M, dział 69 i grupa 70.2); usługi architektoniczne i inżynierii, usługi w zakresie badań i analiz technicznych (Sekcja M, dział 71); usługi reklamowe, usługi badania rynku i opinii publicznej (Sekcja M, dział 73); pozostałą działalność profesjonalną, naukową i techniczną (Sekcja M, dział 74); usługi związane z zatrudnieniem (Sekcja N, dział 78); usługi detektywistyczne i ochroniarskie (Sekcja N, dział 80); usługi sprzątania obiektów (Sekcja N, grupa 81.2) oraz usługi związane z administracyjną obsługą biura i pozostałe usługi wspomagające prowadzenie działalności gospodarczej (Sekcja N, dział 82).

DYNAMIKA OBROTÓW USŁUG BIZNESOWYCH W POLSCE NA TLE UNII EUROPEJSKIEJ

Usługi biznesowe są obszarem usług o dużym znaczeniu dla rozwoju gospodarczego kraju, w pewnym stopniu mogą także pełnić rolę wskaźnika diagnozującego stan gospodarki kraju. Wzrost obrotów większości usług biznesowych w Polsce w 2011 r. był jednym z najwyższych w porównaniu z pozostałymi krajami Unii Europejskiej.

Wykres 34. Roczne wskaźniki obrotów (*Index of Turnover*) w wybranych działalnościami usługowych krajów Unii Europejskiej (dane wyrównane dniami roboczymi)

Źródło: dane Eurostat.

Dynamiczny rozwój sektora usług powoduje, że odgrywa on bardzo ważną rolę w zatrudnieniu i ma duże możliwości w tworzeniu miejsc pracy. W 2011 r. nastąpił wzrost przeciętnego zatrudnienia w większości działów usług. Największy wzrost o 6,5% wystąpił w sekcji działalność profesjonalna, naukowa i techniczna.

Tabl. 11. Przeciętne zatrudnienie w sektorze usług

Wyszczególnienie	2009	2010	2011
	w tys. osób		
Handel; naprawa pojazdów samochodowych	1093	1093	1118
Transport i gospodarka magazynowa	463	470	476
Zakwaterowanie i gastronomia	111	117	124
Informacja i komunikacja	160	160	165
Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	262	259	264
Obsługa rynku nieruchomości	111	113	119
Pozostała działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	207	214	228
Administrowanie i działalność wspierająca	269	304	315
Edukacja	1027	1024	1022
Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	624	632	630

Źródło: dane GUS.

7. SYTUACJA FINANSOWA PRZEDSIĘBIORSTW W POLSCE

W 2011 r. łączny wynik finansowy brutto przedsiębiorstw o liczbie pracujących powyżej 10 osób³⁵ wyniósł 134,0 mld zł i był o 6,1% wyższy niż w 2010 r. Wynik finansowy netto wyniósł 110,3 mld zł i był o 4,8% lepszy od uzyskanego w roku poprzednim. Wynik finansowy ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów w tej grupie przedsiębiorstw kształtował się na poziomie 135,3 mld zł i był o 13,8% wyższy niż rok wcześniej. Odnotowano natomiast niższą rentowność; w 2011 r. wskaźnik rentowności brutto wyniósł 4,9% wobec 5,3% w 2010 r.

W grupie przedsiębiorstw o liczbie pracujących powyżej 49 osób wyniki finansowe były korzystniejsze od uzyskanych rok wcześniej. Wynik finansowy brutto tych podmiotów rósł szybciej niż przed rokiem i osiągnął wartość 124,9 mld zł (nominalnie był wyższy o 16,2%). W efekcie, nieznacznie zwiększyła się również rentowność obrotu brutto z 5,3% do 5,4%. Wynik finansowy netto ukształtował się w tych przedsiębiorstwach na poziomie 104,0 mld zł. W grupie przedsiębiorstw rentownych o liczbie pracujących powyżej 49 osób odnotowano w 2011 r. wzrost łącznej kwoty zysku brutto do poziomu 142,4 mln zł, tj. o 17,2% wyższy niż w roku poprzednim. W grupie przedsiębiorstw deficytowych łączna strata brutto kształtował się na poziomie 17,5 mld zł i była wyższa o 27,7% niż w roku poprzednim.

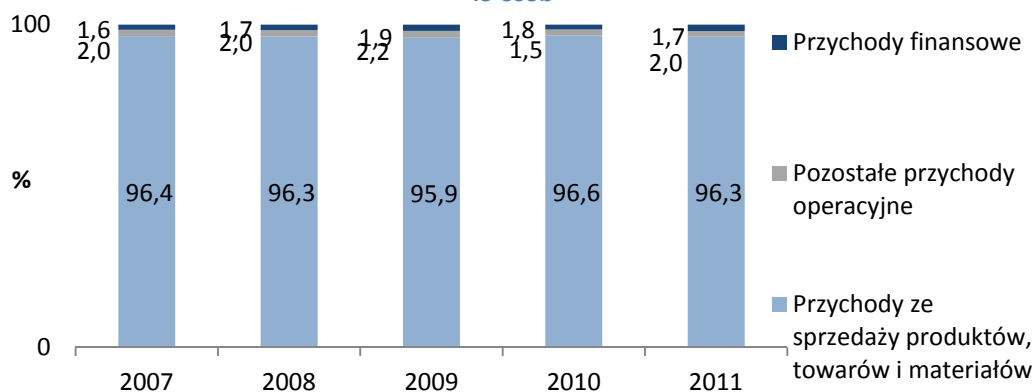
³⁵ Informacje dotyczą podmiotów gospodarczych, o liczbie pracujących powyżej 10 osób, prowadzących księgi rachunkowe, obejmujących działalność w zakresie górnictwa i wydobywania, przetwórstwa przemysłowego, wytwarzania i zaopatrywania w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę, dostaw wody; gospodarowania ściekami i odpadami; rekultywacji, budownictwa, handlu; napraw pojazdów samochodowych, transportu i gospodarki magazynowej, zakwaterowania i gastronomii, informacji i komunikacji, obsługi rynku nieruchomości, działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej, administrowania i działalności wspierającej, edukacji, opieki zdrowotnej i pomocy społecznej, działalności związanej z kulturą, rozrywką i rekreacją oraz pozostałej działalności usługowej.

PRZYCHODY

Przychody z całokształtu działalności przedsiębiorstw niefinansowych, o liczbie pracujących powyżej 10 osób, w 2011 r. wyniosły 2 723,0 mld zł i były wyższe niż w roku poprzednim o 13,6%. Przychody ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów, stanowiące największy udział w strukturze przychodów (96,2%), wzrosły w stosunku do roku poprzedniego o 13,0%.

W przedsiębiorstwach o liczbie pracujących powyżej 49 osób przychody z całokształtu działalności w 2011 r. wyniosły 2 294,3 mld zł i wzrosły w stosunku do roku poprzedniego o 13,0%. W strukturze przychodów tej grupy podmiotów największy udział (96,3%) miały przychody ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów. Udział przychodów finansowych i pozostałych przychodów operacyjnych wynosił odpowiednio 2,0% i 1,7%.

Wykres 35. Struktura przychodów z całokształtu działalności przedsiębiorstw o liczbie pracujących powyżej 49 osób

Źródło: obliczenia na podstawie danych GUS.

Głównym czynnikiem determinującym w 2011 r. zwiększenie dynamiki przychodów ogółem w przedsiębiorstwach o liczbie pracujących powyżej 49 osób był wzrost przychodów ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów o 12,6%. Najsilniejszy wzrost (o 49,4%) zanotowano w kategorii przychody finansowe, choć w dalszym ciągu ich znaczenie dla finansów przedsiębiorstw było nieznaczne. Dynamika przychodów z działalności operacyjnej w tej grupie przedsiębiorstw była umiarkowana (wzrost o 6,9%). Stwierdzono wyższą dynamikę tych dwóch ostatnich kategorii przychodów w porównaniu do 2010 r., w którym pozostałe przychody operacyjne i finansowe odnotowały spadek.

Tabl. 12. Dynamika przychodów przedsiębiorstw o liczbie pracujących powyżej 49 osób (ceny bieżące)

Wyszczególnienie	2009	2010	2011
	rok poprzedni = 100		
Przychody z całokształtu działalności	101,4	105,0	113,0
w tym:			
przychody ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów	101,0	105,8	112,6
pozostałe przychody operacyjne	111,4	89,7	106,9
przychody finansowe	116,1	82,1	149,5

Źródło: obliczenia na podstawie danych GUS.

Według wybranych sekcji PKD o najwyższym udziale przychodów przedsiębiorstw, wysoki wzrost przychodów w 2011 r. w podmiotach o liczbie pracujących powyżej 49 osób w stosunku do roku poprzedniego charakteryzowało się górnictwo i wydobywanie (wzrost o 30,5%) oraz przetwórstwo

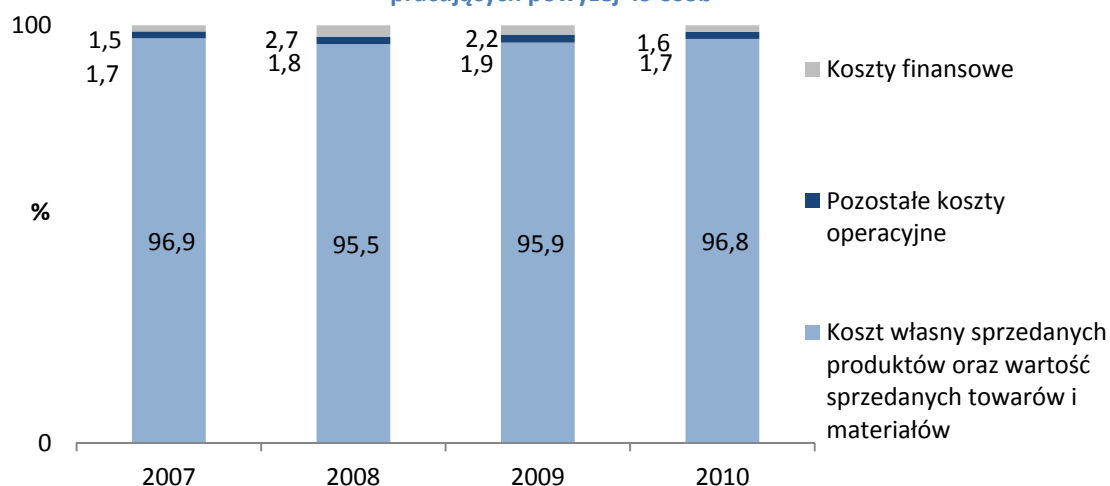
przemysłowe i budownictwo (w obu sekcjach odnotowano wzrost o ok. 16,5%). Spadek przychodów wystąpił m.in. w sekcji działalność profesjonalna, naukowa i techniczna (o 16,0%).

KOSZTY - WSKAŹNIK POZIOMU

Koszty uzyskania przychodów z całokształtu działalności przedsiębiorstw niefinansowych o liczbie pracujących powyżej 10 osób w 2011 r. wyniosły 2 589,1 mld zł i były wyższe niż w roku poprzednim o 14,1%. Koszty własne sprzedanych produktów, towarów i materiałów, zajmujące ok. 95,9% w strukturze kosztów, wzrosły w stosunku do roku poprzedniego o 13,0%. Stosunek poniesionych kosztów z całokształtu działalności do wartości przychodów z całokształtu działalności przedsiębiorstw niefinansowych, o liczbie pracujących powyżej 10 osób, w 2011 r. wyniósł 95,1% i był wyższy niż w roku poprzednim o ok. 0,4 p. proc., osiągając poziom z 2009 r.

W przedsiębiorstwach o liczbie pracujących powyżej 49 osób koszty uzyskania przychodów z całokształtu działalności w 2011 r. wyniosły 2 169,5 mld zł i były wyższe niż rok wcześniej o 12,9%. Wzrost wartości kosztów w tej grupie przedsiębiorstw był kształtowany przez wyższe koszty własne sprzedanych produktów oraz koszty sprzedanych towarów i materiałów, partycypujące łącznie w kosztach ogółem w 96,4%. Koszty finansowe stanowiły 2,0% kosztów ogółem, zaś pozostałe koszty operacyjne 1,5%. Nieznacznie zwiększył się udział kosztów finansowych, nie osiągając jednak poziomu z 2008 r. Pozostaje on jednak porównywalny z udziałem, jaki występował w latach poprzednich w tej grupie przedsiębiorstw (o liczbie pracujących powyżej 49 osób).

Wykres 36. Struktura kosztów uzyskania przychodów z całokształtu działalności przedsiębiorstw o liczbie pracujących powyżej 49 osób

Źródło: obliczenia na podstawie danych GUS.

Największym wzrostem w przedsiębiorstwach o liczbie pracujących powyżej 49 osób w stosunku do 2010 roku, o 45,5%, charakteryzowała się kategoria kosztów finansowych. Koszt własny sprzedanych produktów oraz wartość sprzedanych towarów i materiałów wzrosły o 12,5%, odnotowując wyższą dynamikę niż w latach wcześniejszych.

Tabl. 13. Dynamika kosztów przedsiębiorstw o liczbie pracujących powyżej 49 osób (ceny bieżące)

Wyszczególnienie	2009	2010	2011
	rok poprzedni = 100		
Koszty uzyskania przychodów z całokształtu działalności	100,7	104,6	112,9
w tym:			
koszt własny sprzedanych produktów	100,3	105,9	113,0
wartość sprzedanych towarów i materiałów	102,1	105,0	111,5
pozostałe koszty operacyjne	111,0	90,1	102,9
koszty finansowe	81,8	74,8	145,5

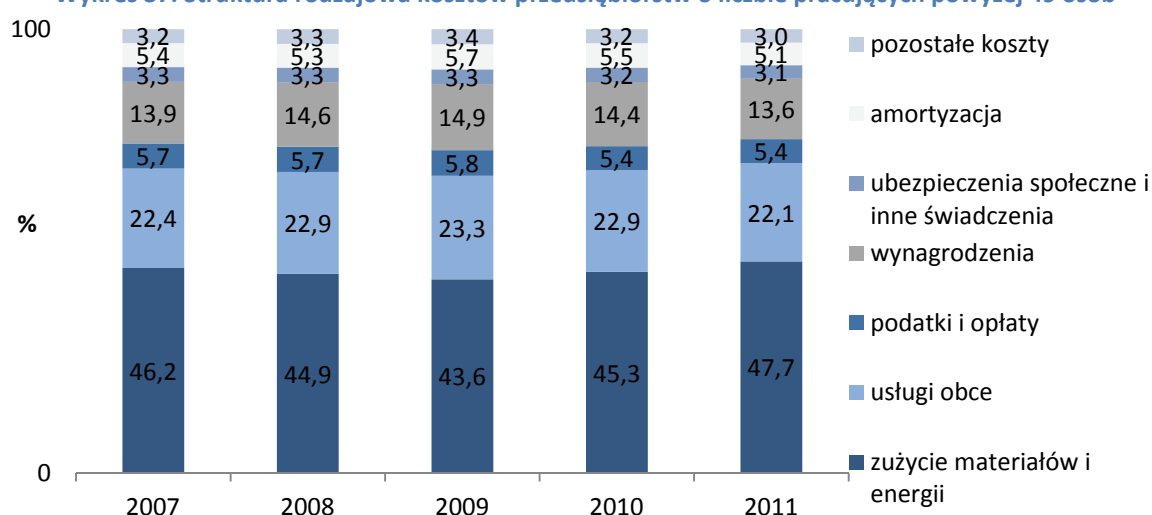
Źródło: obliczenia na podstawie danych GUS.

Według wybranych sekcji PKD o najwyższym udziale przychodów, w przedsiębiorstwach o liczbie pracujących powyżej 49 osób najwyższym wzrostem kosztów w 2011 r. w stosunku do roku poprzedniego charakteryzowały się: budownictwo (o 19,1%) oraz przetwórstwo przemysłowe (o 16,8%). Spadek kosztów odnotowano m.in. w sekcji usług związanych z działalnością profesjonalną, naukową i techniczną (o 17,0%).

Według rodzajowego podziału kosztów, głównym składnikiem kosztów ogółem w przedsiębiorstwach o liczbie pracujących powyżej 49 osób były koszty zużycia materiałów i energii. W 2011 r. zwiększyły one swój udział o 2,4 p. proc. w porównaniu z rokiem poprzednim. Zmiana ta nie spowodowała jednak wzrostu materiałochłonności przychodów (tj. relacji kosztów zużycia materiałów i energii do przychodów z całokształtu działalności). Relacja ta pozostała na poziomie roku poprzedniego, tzn. 0,03%.

Koszty związane z wynagrodzeniami w przedsiębiorstwach o liczbie pracujących powyżej 49 osób zmniejszyły swój wkład o 0,8 p. proc. do poziomu 13,6%. Na tym samym poziomie pozostała pracochłonność przychodów, tj. relacja wynagrodzeń i innych kosztów z tytułu pracy (w tym składki na ubezpieczenia społeczne i inne świadczenia) do przychodów z całokształtu działalności, która wyniosła 0,01%. Na niezmiennym poziomie pozostał również udział podatków i opłat.

Wykres 37. Struktura rodzajowa kosztów przedsiębiorstw o liczbie pracujących powyżej 49 osób

Źródło: obliczenia na podstawie danych GUS.

W przedsiębiorstwach o liczbie pracujących powyżej 49 osób koszty zużycia materiałów i energii odnotowały najwyższy wzrost w porównaniu z pozostałymi kosztami rodzajowymi (o 19,3%

w stosunku do roku poprzedniego). Wysoką dynamiką charakteryzowały się w tej grupie przedsiębiorstw również koszty związane z podatkami i opłatami (wzrost o 14,8%), a także z usługami obcymi (wzrost o 9,5%). Koszty wynagrodzeń wzrosły o 6,8% w relacji do roku poprzedniego³⁶.

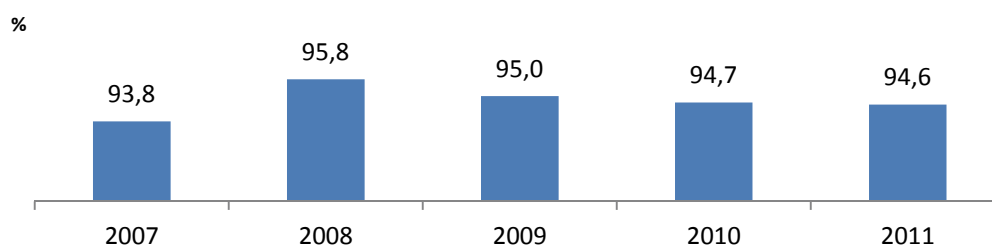
Tabl. 14. Dynamika kosztów rodzajowych przedsiębiorstw o liczbie pracujących powyżej 49 osób (ceny bieżące)

Wyszczególnienie	2009	2010	2011
	rok poprzedni = 100		
Koszty ogółem	99,7	106,6	113,4
z tego:			
zużycie materiałów i energii	96,9	110,8	119,3
usługi obce	101,3	104,8	109,5
podatki i opłaty	101,1	99,3	114,8
wynagrodzenia	101,7	103,4	106,8
ubezpieczenia społeczne i inne świadczenia	101,2	103,8	106,6
amortyzacja	105,6	103,1	105,9
pozostałe koszty	102,3	100,1	107,5

Źródło: obliczenia na podstawie danych GUS.

W 2011 r. przychody z całokształtu działalności przedsiębiorstw o liczbie pracujących powyżej 49 osób rosły w ujęciu rocznym nieco szybciej niż koszty ich uzyskania. Znalazło to odzwierciedlenie w nieznacznym spadku wskaźnika poziomu kosztów, który wyniósł 94,6%, wobec 94,7% w 2010 r. Tendencję zmniejszania się tej wielkości odnotowano od 2008 r. Świadczy to o poprawie efektywności ekonomicznej badanych przedsiębiorstw.

Wykres 38. Wskaźnik poziomu kosztów przedsiębiorstw o liczbie pracujących powyżej 49 osób

Źródło: obliczenia na podstawie danych GUS.

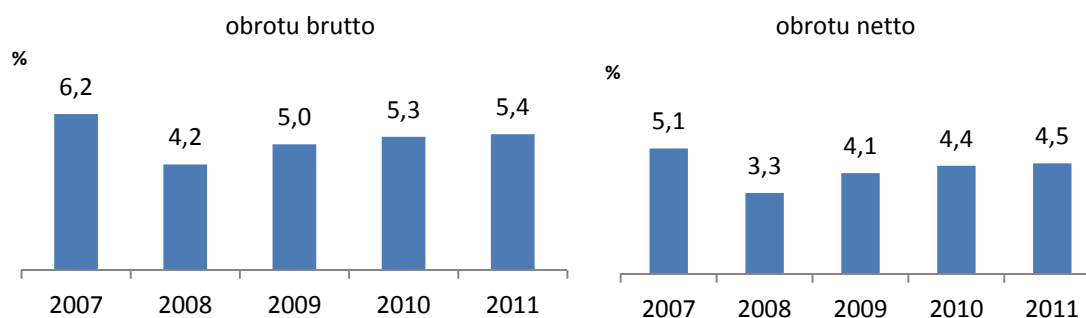
RENTOWNOŚĆ (ZYSKOWNOŚĆ)

Wskaźnik rentowności obrotu brutto (relacja wyniku finansowego brutto do przychodów z całokształtu działalności) przedsiębiorstw niefinansowych o liczbie pracujących powyżej 10 osób w 2011 r. wyniósł 4,9% i spadł w stosunku do roku poprzedniego o 0,4 p. proc. Wskaźnik rentowności obrotu netto (wynik finansowy netto do przychodów z całokształtu działalności) obniżył się w stosunku do uzyskanego w roku 2010 o 0,4 p. proc., osiągając wartość 4,0%.

³⁶ Zwiększeniu kosztów wynagrodzeń w 2011 r. towarzyszył stosunkowo niewielki wzrost przeciętnego zatrudnienia o 0,6%. W 2011 r. przeciętne zatrudnienie wyniosło 1 460 678 osób.

Wskaźnik rentowności netto w przedsiębiorstwach o liczbie pracujących powyżej 49 osób osiągnął poziom 4,5% i był wyższy o 0,1 p. proc. w relacji do roku poprzedniego. Wskaźniki rentowności od 2008 r. w tej grupie przedsiębiorstw charakteryzowały się trendem wzrostowym.

Wykres 39. Wskaźnik rentowności przedsiębiorstw o liczbie pracujących powyżej 49 osób

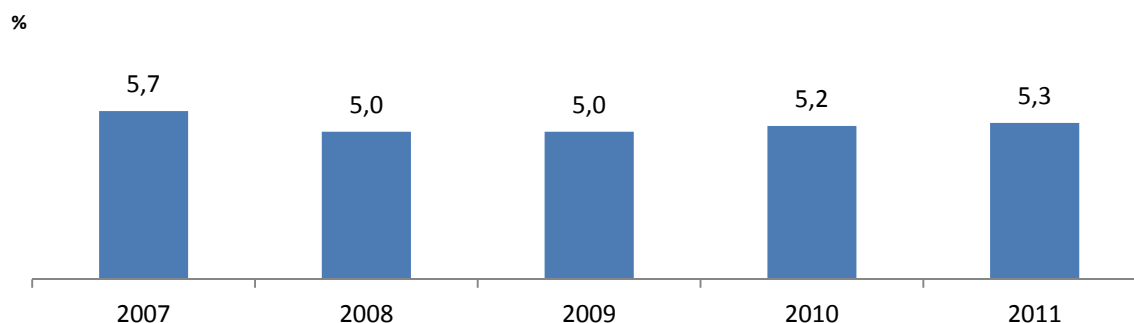

Źródło: obliczenia na podstawie danych GUS.

Źródło: obliczenia na podstawie danych GUS.

Wskaźnik rentowności ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów w przedsiębiorstwach o liczbie pracujących powyżej 49 osób wyniósł 5,3%, odnotowując wzrost o 0,1 p. proc. Od 2007 r. wskaźnik ten wykazywał sukcesywny wzrost w tej grupie przedsiębiorstw.

Wykres 40. Wskaźnik rentowności ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów przedsiębiorstw o liczbie pracujących powyżej 49 osób

Źródło: obliczenia na podstawie danych GUS.

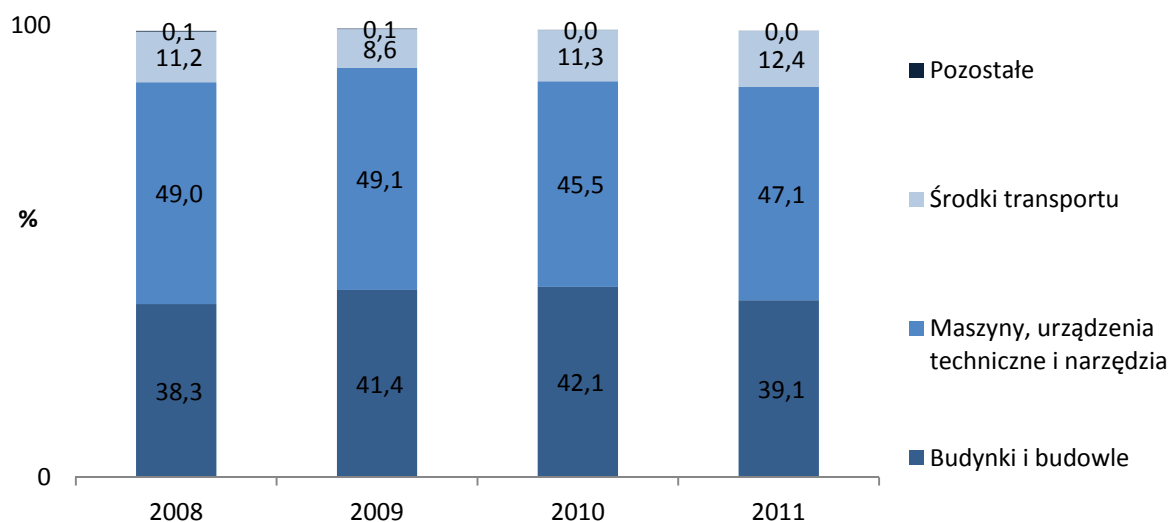
NAKŁADY INWESTYCYJNE

Po dwóch kolejnych latach nominalnego spadku nakładów inwestycyjnych w sektorze przedsiębiorstw, w 2011 r. odnotowano dwucyfrowy wzrost. Nakłady inwestycyjne na środki trwałe przedsiębiorstw niefinansowych o liczbie pracujących powyżej 10 osób w 2011 r. wyniosły 112,5 mld zł i były wyższe niż w roku poprzednim o 11,4%. Największym wzrostem (19,0%) charakteryzowały się nakłady na środki transportu. Nakłady te stanowiły jednak 12,3% nakładów ogółem. Największy udział miały nakłady na maszyny, urządzenia techniczne i narzędzia oraz nakłady na budynki i budowlę. Udziały te wyniosły odpowiednio 45,1% i 41,2%. Nakłady na maszyny, urządzenia techniczne i narzędzia były o 16,2% większe niż w roku poprzednim, zaś nakłady na budynki i budowlę o 4,2%.

W przedsiębiorstwach o liczbie pracujących powyżej 49 osób nakłady inwestycyjne na środki trwałe przedsiębiorstw w 2011 r. wyniosły 99,9 mld zł i wykazywały wzrost o 11,9% w stosunku do roku poprzedniego. Struktura rodzajowa nakładów ogółem w tej grupie przedsiębiorstw wskazuje

na zwiększenie znaczenia inwestycji w maszyny i urządzenia oraz w środki transportu i na mniejsze znaczenie inwestycji w budynki i budowlę. Zwiększone zainteresowanie zakupem maszyn i urządzeń uzasadnia relatywnie wysoki stopień wykorzystania zdolności produkcyjnych w przedsiębiorstwach.

Wykres 41. Struktura rodzajowa nakładów inwestycyjnych przedsiębiorstw o liczbie pracujących powyżej 49 osób

Źródło: obliczenia na podstawie danych GUS.

W 2011 r. w przedsiębiorstwach o liczbie pracujących powyżej 49 osób dynamika wzrostu nakładów na maszyny i urządzenia przyspieszyła do 15,9% (wobec 87,9 w roku poprzednim). Wzrost znaczenia inwestycji w środki transportu może okazać się zjawiskiem krótkotrwałym. Zwiększony popyt na ten środek trwały w tej grupie przedsiębiorstw mógł być zdeterminowany mającymi wejść w życie zmianami regulacji podatkowych VAT. W trzecim kwartale 2011 r. przyrost nakładów na środki transportu wyniósł 58,5%, zaś w czwartym już tylko 10,1% (w porównaniu z analogicznym okresem 2010 r.).

Tabl. 15. Dynamika nakładów inwestycyjnych przedsiębiorstw o liczbie pracujących powyżej 49 osób (ceny bieżące)

Wyszczególnienie	2009	2010	2011
	rok poprzedni = 100		
Nakłady na środki trwałe w tym:	89,5	94,9	111,9
budynki i budowlę	96,8	96,4	104,1
maszyny, urządzenia techniczne i narzędzia	89,6	87,9	115,9
środki transportu	68,7	124,6	122,5

Źródło: Obliczenia na podstawie danych GUS.

ZOBOWIĄZANIA I PŁYNNOŚĆ

Jednym z warunków istotnych dla przedsiębiorstwa jest zachowanie płynności finansowej, której przejawem jest terminowe regulowanie zobowiązań. Regulowanie zobowiązań bieżących przedsiębiorstw zależy od stanu środków pieniężnych oraz możliwości zamiany innych składników majątku obrotowego na gotówkę w krótkim okresie. Zobowiązania przedsiębiorstw niefinansowych

o liczbie pracujących powyżej 10 osób w 2011 r. wyniosły 893,3 mld zł i były wyższe niż w roku poprzednim o 15,5%. Ponad dwie trzecie wartości (68,1%) zobowiązań stanowiły zobowiązania krótkoterminowe., które wyniosły 608,4 mld zł, w tym kredyty i pożyczki 92,4 mld zł, zobowiązania z tytułu dostaw i usług 329,3 mld zł, zobowiązania z tytułu podatków, ceł, ubezpieczeń i innych świadczeń 47,8 mld zł.

W przedsiębiorstwach o liczbie pracujących powyżej 10 osób inwestycje krótkoterminowe w 2011 r. wzrosły w stosunku do roku poprzedniego o 7,1%, osiągając wartość 227,1 mld zł. Należności krótkoterminowe w 2011 r. wzrosły w stosunku do roku poprzedniego o 9,9% do kwoty 395,0 mld zł. Wyższy wzrost zobowiązań krótkoterminowych niż inwestycji krótkoterminowych znalazł odzwierciedlenie w pogorszeniu wskaźnika płynności przedsiębiorstw. W przedsiębiorstwach o liczbie pracujących powyżej 10 osób wskaźnik płynności finansowej I stopnia³⁷ w 2011 r. wyniósł 37,3% wobec 39,4% w 2010 r.; wskaźnik II stopnia³⁸ spadł z 106,3% do 102,3%.

W przedsiębiorstwach o liczbie pracujących powyżej 49 osób zobowiązania w 2011 r. wyniosły 737,6 mld zł i były wyższe niż w roku poprzednim o 14,4%. Zobowiązania krótkoterminowe stanowiły 68,0% zobowiązań ogółem. Wyniosły one 501,9 mld zł, w tym kredyty i pożyczki 75,4 mld zł, zobowiązania z tytułu dostaw i usług 274,7 mld zł, zobowiązania z tytułu podatków, ceł, ubezpieczeń i innych świadczeń 40,2 mld zł.

W przedsiębiorstwach o liczbie pracujących powyżej 49 osób inwestycje krótkoterminowe wzrosły w stosunku do roku poprzedniego o 6,8%, osiągając wartość 191,2 mld zł. Należności krótkoterminowe w tej grupie przedsiębiorstw wzrosły w stosunku do roku poprzedniego o 9,3% do wartości 324,4 mld zł.

W wyniku większego wzrostu zobowiązań krótkoterminowych niż należności i inwestycji krótkoterminowych płynność finansowa przedsiębiorstw o liczbie pracujących powyżej 49 osób uległa niewielkiemu pogorszeniu. Wskaźniki płynności I i II stopnia były niższe niż w roku poprzednim i odpowiednio wynosiły 38,1% oraz 102,7%. W 2011 r. utrzymywany poziom płynności finansowej w tej grupie przedsiębiorstw był wyższy niż w okresie poprzedzającym spowolnienie wzrostu gospodarczego w Polsce z lat 2008-2009.

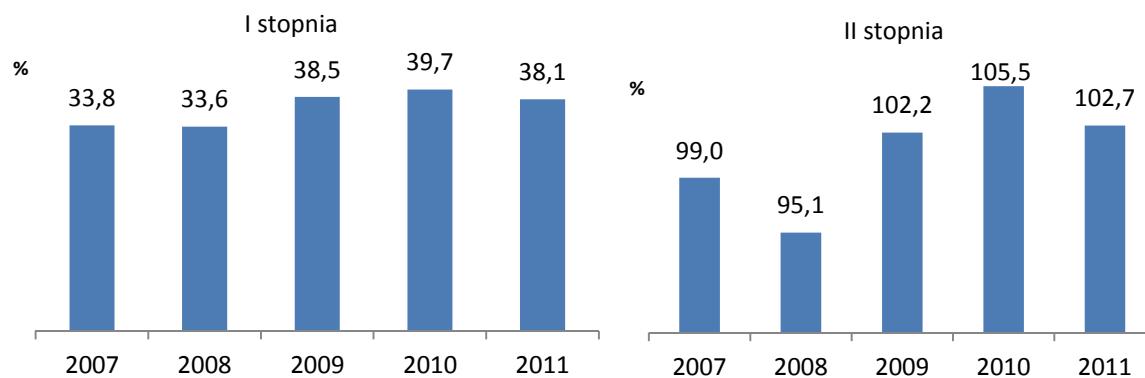
³⁷ Wskaźnik płynności finansowej I stopnia jest to relacja inwestycji krótkoterminowych do zobowiązań krótkoterminowych (bez funduszy specjalnych) (słownik pojęć GUS).

Wskaźnik ten informuje o tym, jaka część zobowiązań bieżących może być uregulowana natychmiast, gdyby stały się one w danym momencie wymagalne. Przyjmuje się, że środki pieniężne powinny stanowić co najmniej 16% – 20% zobowiązań bieżących, żeby przedsiębiorstwo było zdolne do ich sprawnego regulowania. Wyższy poziom tego wskaźnika oznacza większe bezpieczeństwo wierzycieli. Jednak z punktu widzenia przedsiębiorstwa utrzymywanie nadmiernych stanów środków pieniężnych jest nieracjonalne, ponieważ korzystne ich zainwestowanie może być źródłem przyszłych przychodów i zysków przedsiębiorstwa (według cire.pl).

³⁸ Wskaźnik płynności II stopnia jest to relacja inwestycji krótkoterminowych i należności krótkoterminowych do zobowiązań krótkoterminowych (bez funduszy specjalnych) (słownik pojęć GUS).

Wskaźnik ten pokazuje stopień pokrycia zobowiązań krótkoterminowych aktywami płynnymi. Generalnie wskaźnik ten nie mniejszy od 100% jest uważany za satysfakcjonujący. Pożądana jego wielkość mieści się w przedziale 100% – 120%, co oznacza, że przedsiębiorstwo może bez trudu spłacać swoje zobowiązania. Niski poziom tego wskaźnika świadczy zazwyczaj o napiętej sytuacji płatniczej (według cire.pl).

Wykres 42. Wskaźnik płynności finansowej przedsiębiorstw o liczbie pracujących powyżej 49 osób

Źródło: obliczenia na podstawie danych GUS.

Źródło: obliczenia na podstawie danych GUS.

II. RYNKI PRACY ORAZ SYTUACJA SPOŁECZNA

1. PROCESY GLOBALNE

Ożywienie gospodarcze z lat 2010-2011 było niewystarczające, by wpłynąć na wyraźną poprawę sytuacji na rynkach pracy w 2011 r., szczególnie w wielu krajach rozwiniętych. Znalazło to swój wyraz m.in. w niskim wzroście liczby pracujących, utrzymującym się na wysokim poziomie bezrobociu, a także w strukturalnych zmianach na rynku pracy, dotyczących m.in. rosnącego udziału bezrobocia długotrwałego. W krajach wschodzących i rozwijających się wzrost zatrudnienia był szybszy niż w krajach rozwiniętych, choć jednocześnie wolniejszy w porównaniu z okresem sprzed kryzysu. Względnie niskie stopy bezrobocia obserwowano w Ameryce Południowej i w krajach Azji ze względu na dynamiczny wzrost PKB w ostatnich latach³⁹.

PRACUJĄCY

Liczba pracujących w 2011 r. w krajach OECD wyniosła 546,4 mln osób i była wyższa o 4,3 mln niż w 2010 r., a jednocześnie niższa o 2,7 mln osób w porównaniu do 2008 r. Wskaźnik zatrudnienia (dla osób w wieku 15-64 lata) w krajach OECD wzrósł o 0,3 p. proc. w 2011 r. i wyniósł 64,8%. Był to pierwszy rok po 2008 r., kiedy wskaźnik ten wykazał wzrost. Największy spadek miał miejsce w 2009 r., o 1,7 p. proc. Eksperti z OECD wskazują, że trzeba byłoby stworzyć ok. 14 mln miejsc pracy, żeby osiągnąć poziom wskaźnika sprzed kryzysu, tj. 66,5%⁴⁰. W przypadku Stanów Zjednoczonych, w 2011 r. piąty rok z rzędu odnotowano spadek wskaźnika zatrudnienia. Należy przy tym zauważyć, że w ujęciu kwartalnym w II połowie 2011 r. odnotowano znaki ożywienia na amerykańskim rynku pracy. W 2006 r. wskaźnik zatrudnienia utrzymywał się na poziomie 72,0%, w 2011 r. zaś wyniósł 66,6%. Odmienną tendencję w ostatnich latach można było zauważyć w Niemczech, gdzie wskaźnik zatrudnienia rósł od 2005 r. (także w czasie kryzysu)⁴¹. Wskaźnik wyniósł tam 72,6% w 2011 r. i był wyższy o 7,6p. proc. niż w 2004 r.

W krajach rozwijających się, takich jak Rosja, Chile, czy Turcja, wskaźnik zatrudnienia, po załamaniu w 2009 r., rósł od 2010 r. Np. w Turcji wskaźnik ten w 2011 r. był wyższy o 4,2 p. proc. niż w 2007 r., w Chile o 5,2 p. proc., zaś w Rosji o 0,9 p. proc.

Wskaźnik zatrudnienia w krajach OECD dla ludzi młodych (15-24 lata) wyniósł 39,5% w 2011 r., podczas gdy 54,4% dla osób w wieku 55-64 lata⁴². Na najwyższym poziomie utrzymywał się wskaźnik zatrudnienia wśród osób w wieku 25-54 lata (tzw. *prime age*) - w 2011 r. wynosił on 75,4%. W trakcie ostatniej dekady (2001-2011) zwiększała się różnica pomiędzy wskaźnikiem zatrudnienia dla ludzi młodych, a wskaźnikiem dla osób w wieku 55-64 w krajach OECD (od 2009 r. zjawisko to pogłębiło się). Wskaźnik zatrudnienia dla ludzi młodych w wyniku kryzysu spadł o 2,9 p. proc. do poziomu 40,0% w 2009 r. W 2010 r. spadł o kolejne 0,5 p. proc., zaś w 2011 r. wzrósł

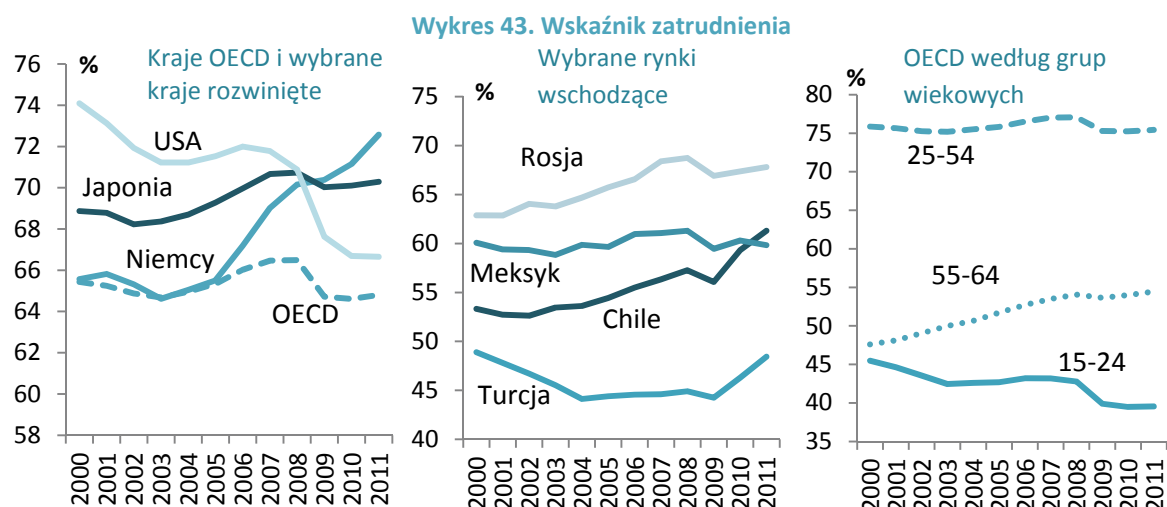
³⁹ MFW, *World Economic Outlook. April 2012*, (2012), Waszyngton, s. 10.

⁴⁰ OECD, *OECD Employment Outlook 2012*, (2012), Paryż, s. 14.

⁴¹ Więcej na temat odporności niemieckiego rynku pracy w rozdziale „Rynki pracy w Unii Europejskiej”.

⁴² W dalszej części tekstu nazwa grupy wiekowej 15-24 lata będzie używana wymiennie z nazwą „osoby młode”.

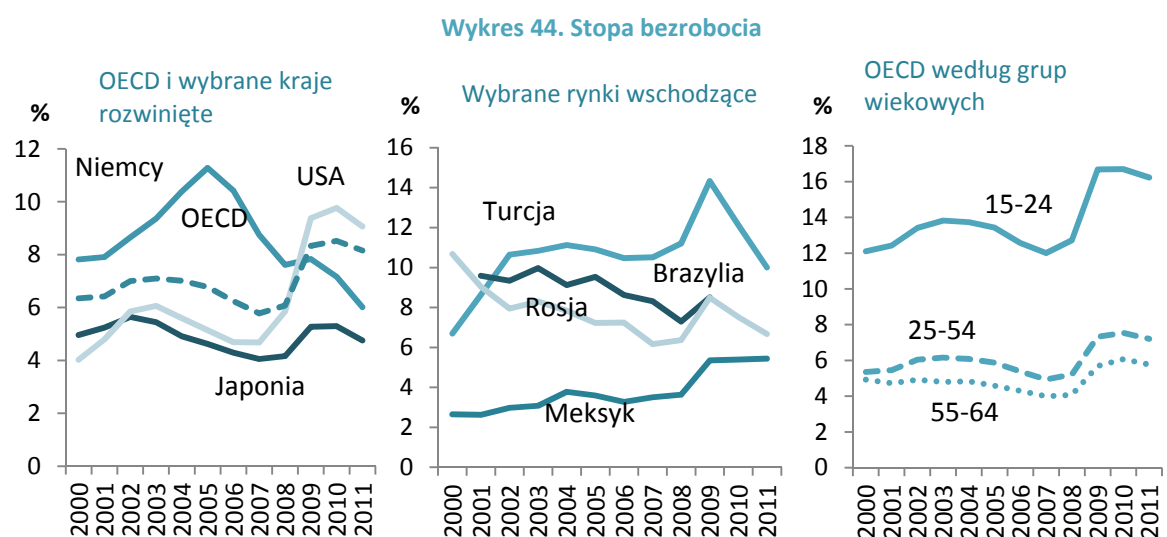
o 0,1 p. proc. Dla porównania, w przypadku osób w wieku 55-64 lata wskaźnik ten w 2009 r. spadł o 0,4 p. proc. do 53,6%, zaś w 2010 r. wzrósł o 0,4 p. proc., a w 2011 r. o kolejne 0,4 p. proc.

Źródło: dane OECD.

BEZROBOTNI

Liczba bezrobotnych w krajach OECD wyniosła 47,2 mln osób w 2011 r., tj. o 1,9 mln osób mniej niż w 2010 r. Jednocześnie była to liczba o 12,4 mln osób wyższa niż w 2008 r.⁴³. Stopa bezrobocia w tych krajach wyniosła 8,2% w 2011 r. i była niższa o 0,3 p. proc. niż w roku poprzednim i o 0,1 p. proc. niż w 2009 r. Utrzymywanie się bezrobocia na wysokim poziomie w ostatnich latach wynikało przede wszystkim ze słabej i powolnej odbudowy gospodarczej krajów rozwiniętych.

Źródło: dane OECD.

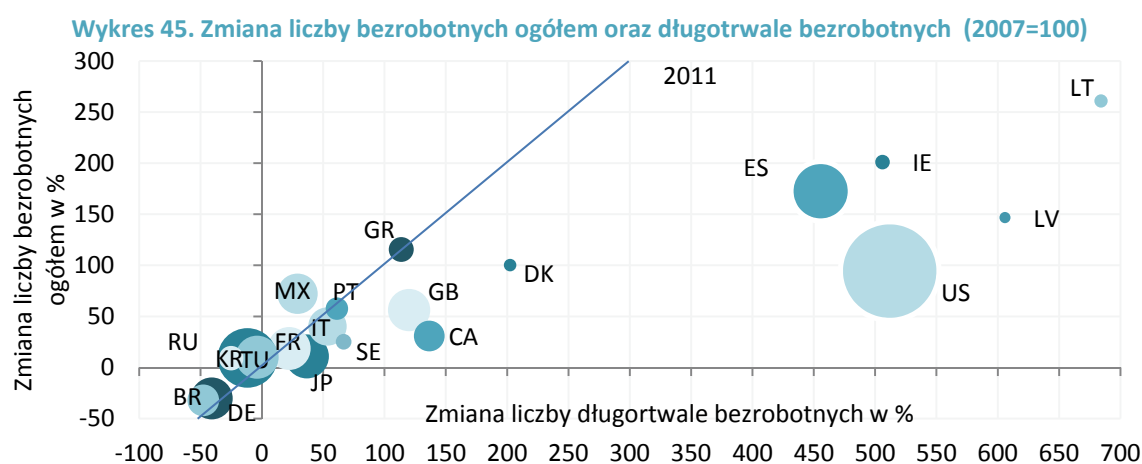
⁴³ Zgodnie z danymi Międzynarodowej Organizacji Pracy w 2011 r. liczba bezrobotnych na świecie wynosiła ponad 197 mln osób. MOP, *Global employment trends 2012*, (2012), Genewa, s. 31. Pomiędzy 2007 r. a końcem 2009 r. liczba osób bezrobotnych wzrosła na świecie o ok. 34 mln. MOP, *Recovery and growth with decent work*, (2010), Genewa, s. 9.

Z perspektywy struktury wiekowej najwyższe bezrobocie występowało wśród osób młodych. W 2011 r. stopa bezrobocia wynosiła dla tej grupy 16,2%, podczas gdy 7,2% dla osób w wieku 25-54 lata oraz 5,8% dla osób w wieku 55-64 lata. W wyniku kryzysu, w 2009 r. stopa bezrobocia wzrosła najsilniej (tj. o 4,0 p. proc.) w grupie osób młodych. Dla porównania w grupie osób w wieku 25-54 lata wzrosła o 2,1 p. proc., a w grupie osób w wieku 55-64 lata o 1,6 p. proc.

DŁUGOTRWALE BEZROBOTNI

Szczególnie niepokojącym zjawiskiem społecznym w ostatnich latach był wzrost długotrwałego bezrobocia. W końcu 2010 r. liczba bezrobotnych ogółem w państwach OECD odnotowała spadek, a liczba bezrobotnych długotrwanie nadal rosła w 2011 r.⁴⁴. Udział osób pozostających bez pracy jeden rok i dłużej wśród ogólnej populacji bezrobotnych w tych państwach wzrósł z 23,7% w 2009 r. do 33,6% w 2011 r. W wielu krajach rozwiniętych od 2007 r. do 2011 r. wzrost liczby długotrwanie bezrobotnych w ujęciu procentowym był wyższy od wzrostu liczby bezrobotnych ogółem.

Zgodnie z danymi OECD liczba długotrwanie bezrobotnych w Stanach Zjednoczonych w 2011 r. wyniosła 4,3 mln osób i była ponad pięciokrotnie wyższa niż w 2007 r. (0,7 mln osób), podczas gdy bezrobotnych ogółem było w 2011 r. dwa razy więcej niż w 2007 r. (odpowiednio 13,8 mln oraz 7,1 mln). Podobnie w Irlandii, długotrwanie bezrobotnych było pięciokrotnie więcej, a bezrobotnych ogółem dwukrotnie więcej. W Hiszpanii liczba długotrwanie bezrobotnych w 2011 r. była wyższa ponad czterokrotnie, podczas gdy bezrobotnych ogółem o 172,5% większa niż w 2007 r. W wyniku wzrostu liczby długotrwanie bezrobotnych ich udział w populacji bezrobotnych ogółem w Stanach Zjednoczonych wyniósł 31,3% w 2011 r. (wzrost o 21,4 p. proc. w stosunku do 2007 r.), w Irlandii 59,4% (wzrost o 29,9 p. proc.), w Hiszpanii 41,6% (wzrost o 21,1 p. proc.), w Wielkiej Brytanii 33,5% (wzrost o 9,7 p. proc.).

^a Rozmiar znacznika przedstawia liczbę bezrobotnych ogółem w 2011 r. Dane dotyczące wszystkich państw, poza Litwą, Łotwą i Brazylią pochodzą z OECD. Na osi X zaznaczono zmianę liczby długotrwanie bezrobotnych w 2011 r. w stosunku do 2007 r., zaś na osi Y zmianę liczby bezrobotnych ogółem. W państwach znajdujących się na prawo od linii 45° zanotowano większą względną zmianę liczby bezrobotnych długotrwanie niż liczby bezrobotnych ogółem.

Źródło: obliczenia na podstawie danych OECD, MOP.

⁴⁴ OECD, *OECD Employment Outlook 2012*, (2012), Paryż, s. 16.

W Turcji, Rosji, Meksyku i Brazylii (kraje rozwijające się) nie obserwowano wymienionych tendencji. Także w Niemczech, w odróżnieniu od pozostałych państw rozwiniętych, zarówno liczba bezrobotnych ogółem, jak i długotrwale bezrobotnych spadła w omawianym okresie. Ponadto liczba długotrwale bezrobotnych w Niemczech spadła w ujęciu procentowym w większym stopniu (o 40,9%) niż bezrobotnych ogółem (o 30,3%). Podobna zmiana nastąpiła w Brazylii.

Tabl. 16. Udział liczby bezrobotnych długotrwale w liczbie bezrobotnych ogółem w wybranych krajach

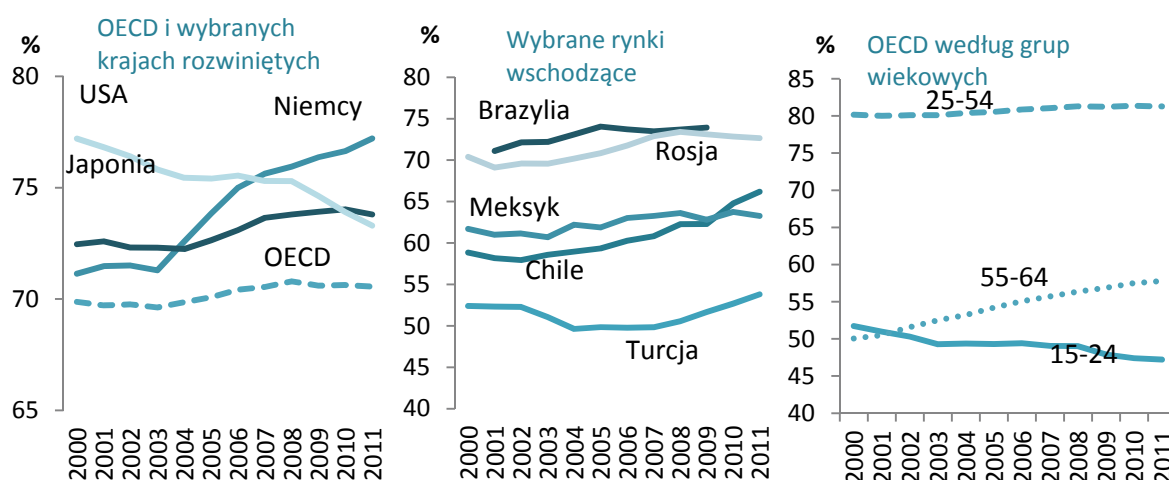
Kraje	2007		2011	
	w %			
Stany Zjednoczone		9,9		31,3
Hiszpania		20,4		41,6
W. Brytania		23,7		33,4
Dania		16,1		24,4
Irlandia		29,5		59,4
Japonia		32,0		39,4
Łotwa		19,1		54,5
Litwa		23,8		51,8

Źródło: obliczenia na podstawie danych OECD, MOP.

AKTYWNI ZAWODOWO

Współczynnik aktywności zawodowej (dla osób w wieku 15-64 lata) w krajach OECD w 2011 r. wyniósł 70,6% (utrzymywał się na tym poziomie od 2009 r.). Podobnie jak w przypadku wskaźnika zatrudnienia, w krajach OECD od kilku lat można było zaobserwować powiększającą się rozbieżność pomiędzy aktywnością zawodową osób młodych oraz osób w wieku 55-64 lata. W krajach OECD w 2011 r. współczynnik aktywności dla osób młodych wyniósł 47,2%, dla osób w wieku 25-54 lata było to 81,3%, zaś dla osób w wieku 55-64 lata współczynnik ten wyniósł 57,8%. W latach 2003-2008 rosła rozbieżność pomiędzy aktywnością osób 55-64 i młodych osób wynikała głównie z systematycznego wzrostu aktywności w grupie 55-64. Od 2009 r. do zwiększenia rozbieżności przyczynił się także głębszy spadek współczynnika aktywności zawodowej wśród młodych osób. Współczynnik dla osób w wieku 25-54 w okresie od 2003 r. do 2008 r. wzrósł o 1,2 p. proc. do poziomu 81,3%. W następnych latach utrzymywał się na poziomie pomiędzy 81,2% a 81,4%.

Wykres 46. Współczynniki aktywności zawodowej

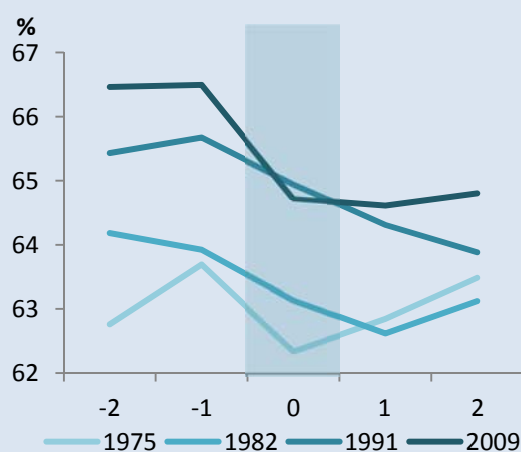

Źródło: dane OECD.

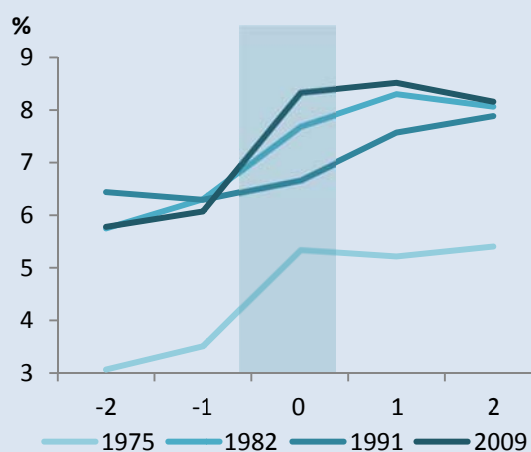
SYTUACJA NA RYNKACH PRACY W KRAJACH OECD – PORÓWNANIE KRYZYSÓW

Porównanie okresów kryzysu z 1975 r. (kryzys naftowy), 1982 r., spowolnienia w 1991 r. oraz obecnego kryzysu wskazuje na to, że w czasie tego ostatniego miało miejsce obniżenie zatrudnienia w krajach OECD na większą skalę niż w poprzednich okresach recesji. Jednocześnie po kryzysie z lat 2008-2009 odbudowa zatrudnienia była wolniejsza niż po recesjach z 1975 oraz 1982 r. Eksperti MFW⁴⁵ wskazują na podobieństwa pomiędzy okresem spowolnienia z 1991 r., a ostatnią recesją pod względem trwałego wzrostu wysokiej stopy bezrobocia w krajach rozwiniętych. Biorąc jednak pod uwagę znacznie głębszy spadek PKB w 2009 r., wzrost stopy bezrobocia był bardziej ograniczony w ostatnich latach niż po 1991 r. Wynikało to m.in. z tendencji do gromadzenia przez pracodawców siły roboczej kosztem skracania czasu pracy (miało to miejsce np. w UE w 2009 r.)

Wykres 47. Wskaźnik zatrudnienia w krajach OECD^a

Wykres 48. Stopa bezrobocia w krajach OECD

^a Rok „0” odpowiadający poszczególnym datom w legendzie dotyczy największego spadku (bądź najniższego wzrostu) PKB w ujęciu rok do roku w danym okresie, obliczonego dla wszystkich krajów OECD.

Źródło: obliczenia na podstawie danych OECD.

2. SYTUACJA NA RYNKACH PRACY W UNII EUROPEJSKIEJ⁴⁶

PRACUJĄCY

ZMIANY LICZBY PRACUJĄCYCH

Liczba pracujących w Unii Europejskiej wyniosła średniorocznie 213,0 mln osób w 2011 r. Wzrost tej liczby był nieznaczny, biorąc pod uwagę skalę spadku z lat 2009-2010. Zgodnie z danymi Eurostat wzrost liczby pracujących w 2011 r. wyniósł 0,3%, po tym jak w latach 2009-2010 miał miejsce

⁴⁵ MFW, *World Economic Outlook April 2012*, (2012), Waszyngton, s. 42.

⁴⁶ Na podstawie danych Eurostatu.

skumulowany spadek o 2,3%. Słaby wzrost wynikał m.in. z powolnej odbudowy wzrostu gospodarczego, jaka miała miejsce w dwóch ostatnich latach.

Tabl. 17 Zatrudnienie i bezrobocie w Unii Europejskiej

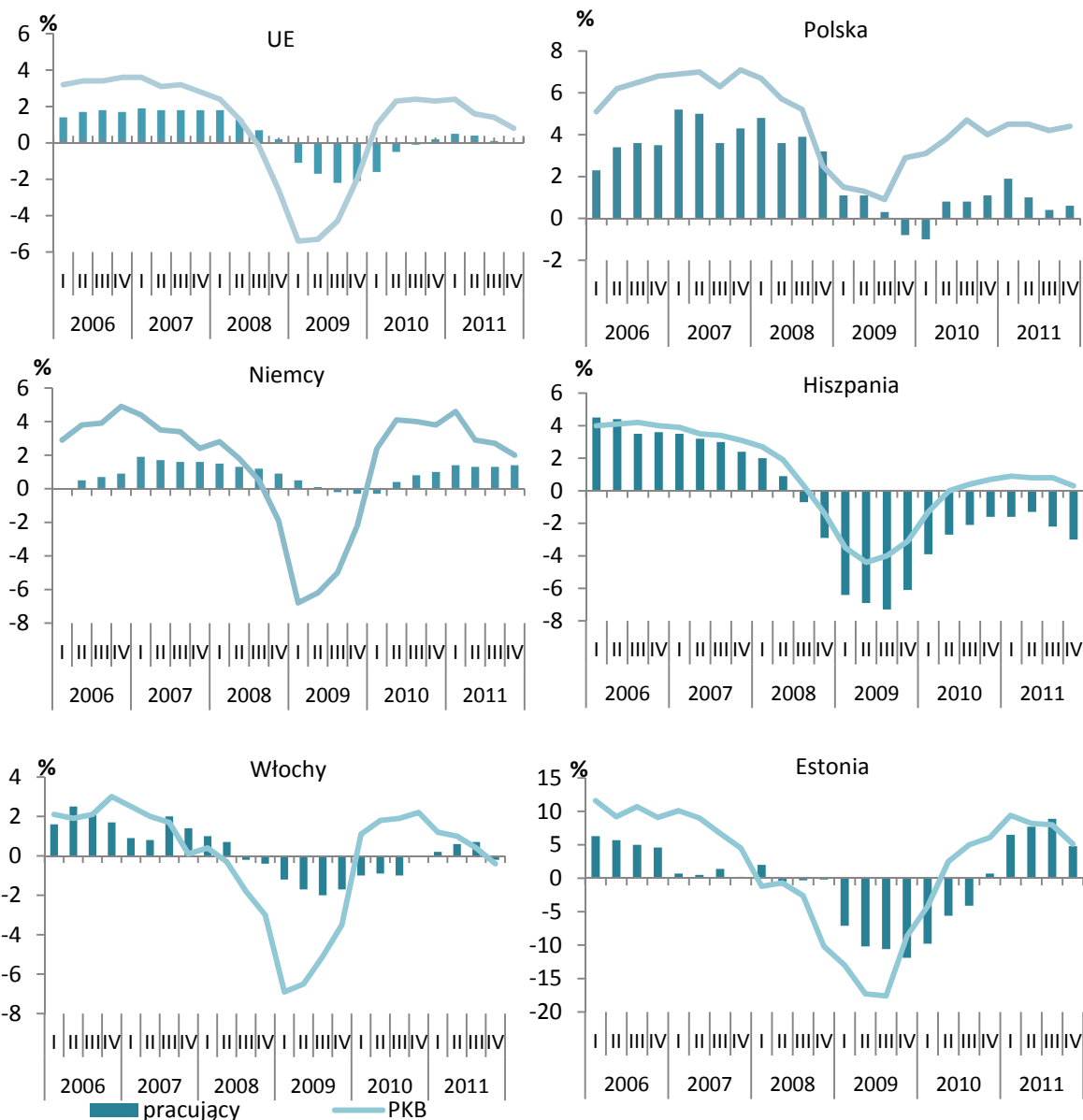
Kraje	Wskaźnik zatrudnienia (15-64 lata)					Stopa bezrobocia (15-74 lata)				
	2007	2008	2009	2010	2011	2007	2008	2009	2010	2011
	w %									
Unia Europejska	65,3	65,8	64,5	64,1	64,3	7,1	7,0	8,9	9,6	9,6
Austria	71,4	72,1	71,6	71,7	72,1	4,4	3,8	4,8	4,4	4,2
Belgia	62,0	62,4	61,6	62,0	61,9	7,5	7,0	7,9	8,3	7,2
Bułgaria	61,7	64,0	62,6	59,7	58,5	6,9	5,6	6,8	10,2	11,2
Cypr	71,0	70,9	69,9	69,7	68,1	3,9	3,7	5,3	6,2	7,8
Dania	77,0	77,9	75,3	73,3	73,1	3,8	3,4	6,0	7,5	7,6
Estonia	69,4	69,8	63,5	61,0	65,1	4,7	5,5	13,8	16,9	12,5
Finlandia	70,3	71,1	68,7	68,1	69,0	6,9	6,4	8,2	8,4	7,8
Francja	64,3	64,8	64,0	63,9	63,9	8,0	7,4	9,1	9,3	9,2
Grecja	61,4	61,9	61,2	59,6	55,6	8,3	7,7	9,5	12,6	17,7
Hiszpania	65,6	64,3	59,8	58,6	57,7	8,3	11,3	18,0	20,1	21,7
Irlandia	69,2	67,6	62,2	60,1	59,2	4,6	6,0	11,9	13,7	14,4
Litwa	64,9	64,3	60,1	57,8	60,7	4,3	5,8	13,7	17,8	15,4
Luksemburg	64,2	63,4	65,2	65,2	64,6	4,1	5,1	5,1	4,4	4,9
Łotwa	68,3	68,6	60,9	59,3	61,8	6,0	7,5	17,1	18,7	15,4
Malta	54,6	55,3	55,0	56,1	57,6	6,5	6,0	6,9	6,9	6,5
Niderlandy	76,0	77,2	77,0	74,7	74,9	3,2	2,8	3,4	4,5	4,4
Niemcy	69,0	70,1	70,3	71,1	72,5	8,7	7,5	7,8	7,1	5,9
Polska	57,0	59,2	59,3	59,3	59,7	9,6	7,1	8,2	9,6	9,7
Portugalia	67,8	68,2	66,3	65,6	64,2	8,1	7,7	9,6	11,0	12,9
Rep. Czeska	66,1	66,6	65,4	65,0	65,7	5,3	4,4	6,7	7,3	6,7
Rumunia	58,8	59,0	58,6	58,8	58,5	6,4	5,8	6,9	7,3	7,4
Słowacja	60,7	62,3	60,2	58,8	59,5	11,1	9,5	12,0	14,4	13,5
Słowenia	67,8	68,6	67,5	66,2	64,4	4,9	4,4	5,9	7,3	8,2
Szwecja	74,2	74,3	72,2	72,7	74,1	6,2	6,2	8,4	8,4	7,5
Węgry	57,3	56,7	55,4	55,4	55,8	7,4	7,8	10,0	11,2	10,9
W. Brytania	71,5	71,5	69,9	69,5	69,5	5,3	5,6	7,6	7,8	8,0
Włochy	58,7	58,7	57,5	56,9	56,9	6,1	6,8	7,8	8,4	8,4

Źródło: Dane Eurostat.

W ujęciu kwartalnym (w porównaniu do tego samego okresu sprzed roku) liczba pracujących w UE rosła od IV kw. 2010 r. do III kw. 2011 r., zaś w IV kw. 2011 r. pozostała na niezmiennym poziomie. W ramach UE istniało zróżnicowanie sytuacji na rynkach pracy w poszczególnych państwach członkowskich. W siedmiu państwach nastąpił spadek liczby pracujących w 2011 r., z czego największy w Grecji (o 6,7%) oraz Bułgarii (o 4,2%). W pozostałych państwach UE miał miejsce wzrost liczby pracujących, w tym największy na Malcie (o 2,4%), w Szwecji (o 2,2%) oraz na Słowacji (o 1,8%).

Wykres 49. Zmiana liczby pracujących oraz PKB w wybranych krajach Unii Europejskiej (analogiczny okres roku poprzedniego=100)

Źródło: dane Eurostat.

W większości państw członkowskich, w czasie kryzysu, spadek liczby pracujących był bardziej umiarkowany od spadku aktywności gospodarczej. Wyjątek stanowiła Hiszpania i Irlandia, w których w 2009 r. w skali rocznej spadek liczby pracujących wyniósł odpowiednio 6,7%, przy spadku PKB o 3,7% oraz 8,1%, przy spadku PKB o 7,0%. W Polsce niewielki spadek liczby pracujących wystąpił w ujęciu kwartalnym (o 0,8% w IV kw. 2009 r. i o 1,0% w I kw. 2010 r. w porównaniu do analogicznego okresu poprzedniego roku), zaś w skali rocznej miał miejsce wzrost (0,4%) przy spowolnieniu wzrostu PKB do 1,6% w tym roku. Szczęólnego przykładu w zakresie odporności rynku pracy na osłabienie gospodarki dostarczają Niemcy, gdzie licznym zwolnieniom zatrudnionych w dużym stopniu zapobiegły dostosowania po stronie czasu pracy. Na taką reakcję niemieckiego

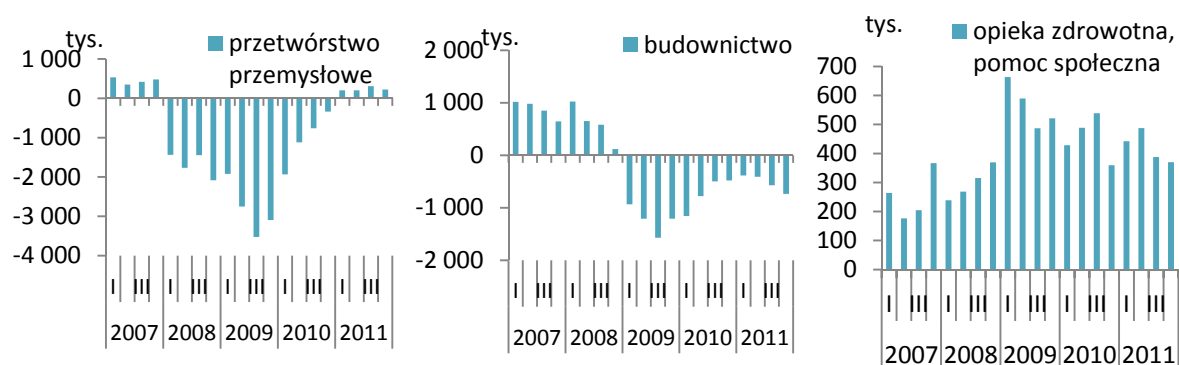
rynku pracy, w opinii analityków Komisji Europejskiej, miały wpływ zmiany w strukturze sektorowej gospodarki oraz reformy podjęte w ostatniej dekadzie⁴⁷.

PRACUJĄCY W WYBRANYCH SEKCJACH GOSPODARKI⁴⁸

Liczba pracujących w przetwórstwie przemysłowym w UE wyniosła 33,9 mln osób w 2011 r. i po raz pierwszy w tym roku wzrosła po trzech latach spadku (o 5,5 mln osób w latach 2008-2010), choć wzrost ten był niewielki (234,7 tys.). Stąd liczba ta była niższa o 5,3 mln niż w 2007 r. Obok przetwórstwa przemysłowego kryzys gospodarczy w największym stopniu uderzył w budownictwo. Liczba pracujących w tej sekcji wyniosła 15,9 mln w 2011 r. i była mniejsza o 525,1 tys. niż w 2010 r. oraz o 2,5 mln w porównaniu z 2007 r. Duża skala zwolnień, jaka dotknęła budownictwo w następstwie załamania na rynku nieruchomości, wynikała m.in. ze struktury zatrudnienia w tej sekcji, tj. dużego udziału tymczasowo zatrudnionych, którym można było w krótkim terminie wypowiedzieć umowę. Obok sekcji budownictwa, w 2011 r. nie przestawała spadać liczba pracujących w takich sekcjach, jak administracja publiczna (o 153,4 tys.) oraz handel (o 88 tys.).

W sekcji opieka zdrowotna i pomoc społeczna w 2011 r. pracowało 22,3 mln osób. Była to sekcja, która utrzymywała wzrost przez cały okres kryzysu (w latach 2008-2010 wyniósł on 1,4 mln osób). Odbudowę liczby pracujących w 2011 r. UE zawdzięczała w największym stopniu sekcjom powiązanim z usługami: zdrowiu i pracy społecznej (wzrost o 421,8 tys. osób), działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej (wzrost o 243,5 tys.), administrowaniu i działalności wspierającej (wzrost o 163,1 tys.).

Wykres 50. Zmiana liczby pracujących w wybranych sekcjach gospodarki Unii Europejskiej (w stosunku do analogicznego okresu roku poprzedniego)

Źródło: obliczenia na podstawie danych Eurostat.

⁴⁷ KE, *European Economy Forecast Autumn 2011*, (2011), Bruksela, s. 61-62.

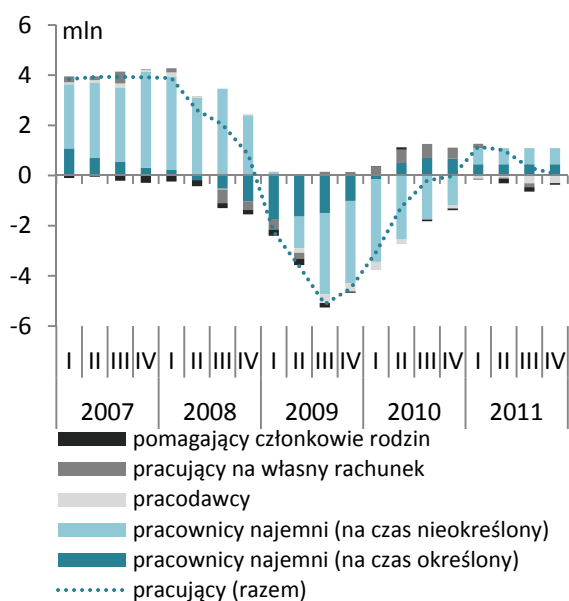
⁴⁸ Sekcje gospodarki są zgodne z metodologią NACE (*Nomenclature statistique des Activités économiques dans la Communauté Européenne*) - Statystycznej Klasyfikacji Działalności Gospodarczych w Unii Europejskiej. Polska Klasyfikacja Działalności z 2007 r. (tzw. PKD 2007) jest w pełni spójna z klasyfikacją NACE Rev 2.

PRACUJĄCY WEDŁUG STATUSU ZATRUDNIENIA ORAZ WEDŁUG WYMIARU CZASU PRACY

W 2011 r. liczba pracowników najemnych w UE wynosiła 179,3 mln (tj. 84,2% populacji pracujących), w tym zatrudnionych na czas określony 25,1 mln osób, co stanowiło 14,0%. Liczba osób prowadzących własną działalność gospodarczą wyniosła 30,7 mln osób (tj. 14,4% populacji pracujących), w tym pracodawców 9,0 mln, zaś pracujących na własny rachunek 21,6 mln. Pomagający członkowie rodzin stanowili populację rzędu 3,0 mln osób w UE (1,4% pracujących).

Wzrost liczby pracujących w 2011 r. wynikał ze wzrostu liczby pracowników najemnych (zatrudnionych zarówno na czas określony jak i nieokreślony) przy spadającej liczbie pracodawców, pracujących na własny rachunek oraz pomagających członków rodzin. Jeszcze w 2010 r. rosła liczba pracujących na własny rachunek, zaś liczba zatrudnionych na czas nieokreślony spadała. Zgodnie z opinią ekspertów Komisji Europejskiej, jednym z czynników spóźnionej i słabej reakcji rynku pracy na wzrost PKB była niepewność wobec siły i stabilności odbudowy wzrostu gospodarczego, co znalazło odzwierciedlenie w zatrudnianiu w pierwszej kolejności pracowników na czas określony⁴⁹.

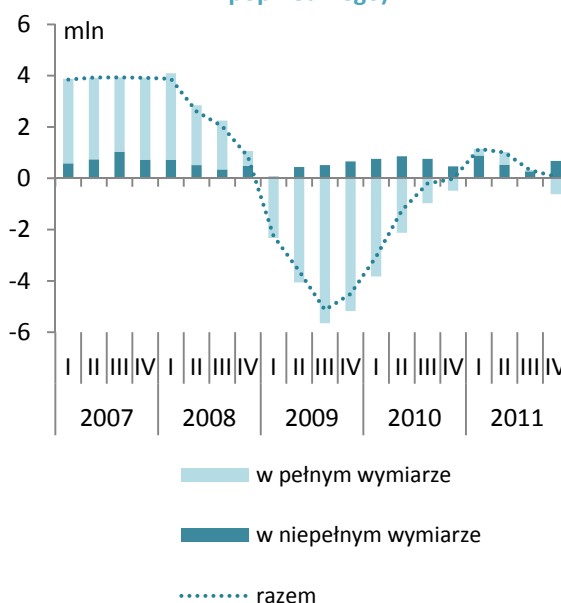
Wykres 51. Zmiana liczby pracujących według cech zawodowych w Unii Europejskiej (w stosunku do analogicznego okresu roku poprzedniego)

Źródło: dane Eurostat.

Spadek liczby pracujących ogółem był także opóźniony w stosunku do spowolnienia gospodarczego z 2008 r. ze względu na to, że w pierwszym okresie liczba pracowników najemnych zatrudnionych na czas nieokreślony rosła, przy spadającej liczbie zatrudnionych na czas określony. W ujęciu kwartalnym, biorąc pod uwagę zmiany w stosunku do analogicznego okresu poprzedniego roku, liczba pracowników najemnych zatrudnionych na czas określony zaczęła spadać już od

Wykres 52. Zmiana liczby pracujących w niepełnym i pełnym wymiarze czasowym w Unii Europejskiej (w stosunku do analogicznego okresu roku poprzedniego)

⁴⁹ KE, *European Economy Forecast Autumn 2011*, (2011), Bruksela, s. 64.

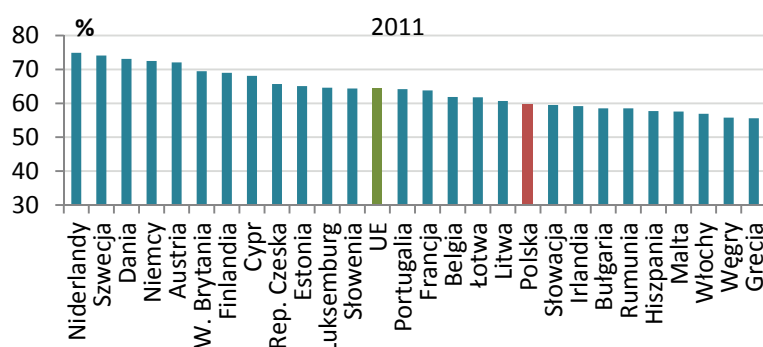
II kw. 2008 r., zaś zatrudnionych na czas nieokreślony dopiero rok później, tj. od II kw. 2009 r. Od II kw. 2009 r. spadała liczba pracodawców; trend ten utrzymał się w latach 2010-2011. W całym analizowanym okresie (I kw. 2008 r. – IV kw. 2011 r.), z wyjątkiem I i II kw. 2010 r., zmniejszyła się także liczba pomagających członków rodzin.

Liczba pracujących w niepełnym wymiarze czasowym w UE wyniosła 40,0 mln osób w 2011 r. i stanowiła 18,8% ogółu pracujących, podczas gdy pracujących w pełnym wymiarze było 173,0 mln osób. Liczba pracujących w niepełnym wymiarze rosła szybciej (o 593,0 tys. osób średniorocznie) od liczby pracujących w pełnym wymiarze (o 45,7 tys. osób). W ujęciu kwartalnym 2011 r., po trzech pierwszych kwartałach słabego wzrostu (w stosunku do tego samego okresu poprzedniego roku), w IV kwartale zanotowano spadek liczby pracujących w pełnym wymiarze czasowym o 620,8 tys. osób. Zarówno umiarkowany spadek (w większości państw UE), jak i opóźniona reakcja liczby pracujących w stosunku do spadku PKB z lat 2008-2009 wynikały m.in. z korzystania przez państwa członkowskie z rozwiązań w zakresie skróconego wymiaru czasu pracy (STWA – *Short Time Working Arrangements*), które pozwalały przedsiębiorcom amortyzować spadek produkcji bez konieczności natychmiastowego zwalniania pracowników⁵⁰. W latach 2009-2010 w UE liczba pracujących w niepełnym wymiarze nie przestawała rosnąć, natomiast liczba pracujących na pełen etat spadała. Należy jednak zwrócić uwagę, że trendy rynku pracy dla całej UE niejednokrotnie były odmienne od panujących w poszczególnych państwach członkowskich.

WSKAŹNIK ZATRUDNIENIA

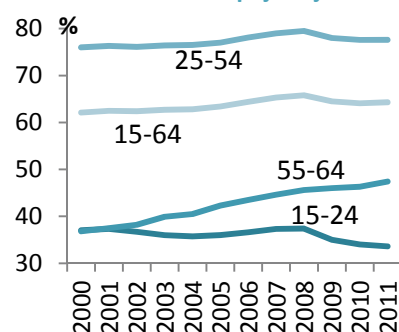
Wskaźnik zatrudnienia (dla osób w wieku 15-64 lata) w UE utrzymywał się na poziomie 64,3% w 2011 r. Był to pierwszy rok od 2008 r., kiedy wskaźnik ten wzrósł (o 0,2 p. proc.). W 2009 r. w wyniku kryzysu gospodarczego wskaźnik spadł o 1,3 p. proc., zaś w 2010 r. o dalsze 0,4 p. proc. Najwyższy wskaźnik spośród państw UE w 2011 r. występował w Niderlandach (74,9%), Szwecji (74,1%), Danii (73,1%), Niemczech (72,5%) oraz Austrii (72,1%), najniższy zaś w Grecji (55,6%), na Węgrzech (55,8%) i we Włoszech (56,9%). W Polsce wskaźnik ten wyniósł 59,7%.

Wykres 53. Wskaźnik zatrudnienia (15-64) w państwach Unii Europejskiej

Źródło: dane Eurostat.

Wykres 54. Wskaźnik zatrudnienia według grup wiekowych w Unii Europejskiej

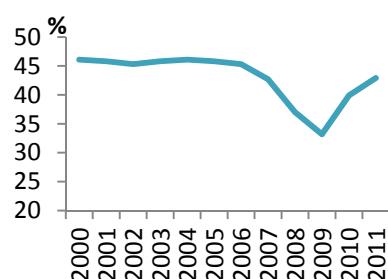
⁵⁰ KE, *Employment in Europe 2010*, (2010), Bruksela, s. 27.

Wskaźnik zatrudnienia w UE dla grupy osób młodych (w wieku 15-24 lata) w 2011 r. wyniósł 33,6%, dla osób w wieku 25-54 lata było to 77,6%, zaś dla osób w wieku 55-64 lata 47,4%. Kolejny raz wskaźnik dla grupy osób młodych obniżył się (o 0,4 p. proc. w porównaniu z 2010 r.). Kryzys najsilniej wpłynął na sytuację zatrudnienia w tej grupie wiekowej⁵¹ - wskaźnik dla tej grupy spadał od 2008 r., kiedy to wynosił 37,4%. Duży wpływ na niepewną sytuację tej grupy osób na rynku pracy ma wysoki odsetek umów na czas określony wśród zatrudnionych – w 2011 r. wynosił on 42,5% dla UE. W Polsce, która pod tym względem była w 2011 r. na drugim miejscu w UE, udział ten wynosił 65,6% (na pierwszym miejscu była Słowenia z 74,5%). Wskaźnik zatrudnienia dla osób w wieku 55-64 lata w UE w okresie 2000-2011 nieustannie rósł. Z kolei wskaźnik ten dla osób w wieku 25-54 lata wynosił 77,6% w 2011 r. oraz 2010 r. (wcześniej, w latach 2009-2010 obniżył się o 1,9 p. proc.).

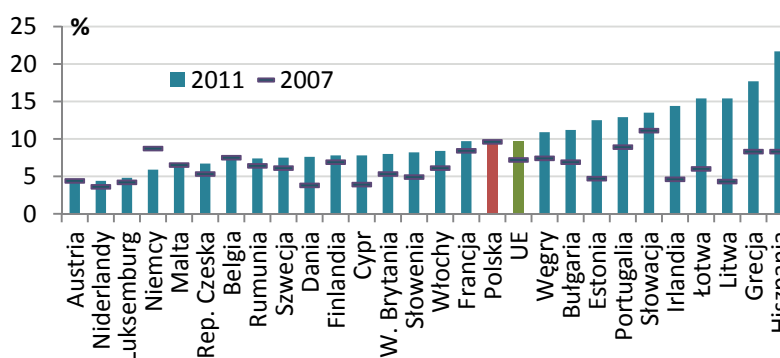
BEZROBOTNI

Liczba bezrobotnych w UE wyniosła średniorocznie 23,0 mln osób w 2011 r. i była wyższa w porównaniu z poprzednim rokiem o 0,14 mln. W ujęciu rocznym liczba ta rosła nieustannie od 2009 r., w którym to roku wystąpił ponadto najwyższy wzrost (o 4,67 mln osób). Stopa bezrobocia w UE utrzymywała się w 2011 r. na takim samym poziomie jak w roku poprzednim i wyniosła 9,7%. Natomiast wzrost stopy bezrobocia odnotowano w państwach takich, jak Grecja (o 5,1 p. proc.), Hiszpania (o 1,6 p. proc.), Cypr (o 1,6 p. proc.), Słowenia (o 0,9 p. proc.), Portugalia (o 0,9 p. proc.), Irlandia (o 0,7 p. proc.). Z kolei spadek wystąpił m.in. w Niemczech (o 1,2 p. proc.), Belgii (o 1,1 p. proc.), państwach bałtyckich i Słowacji (o 0,9 p. proc.). Pomimo spadku w państwach bałtyckich i Słowacji, stopa bezrobocia pozostawała w tych krajach na wysokim poziomie. Najwyższą stopę bezrobocia w 2011 r., równą 21,7%, odnotowano w Hiszpanii, następnie w Grecji (17,7%). Na Litwie i Łotwie stopy bezrobocia wynosiły po 15,4%. Jedynie w czterech państwach stopa bezrobocia znajdowała się na niższym bądź niezmiennym poziomie w porównaniu z 2007 r. (w Niemczech była ona niższa o 2,8 p. proc., w Austrii o 0,2 p. proc., w Belgii o 0,3 p. proc., na Malcie pozostała na niezmiennym poziomie). W Polsce, zgodnie z danymi Eurostat, stopa bezrobocia wyniosła 9,7% w 2011 r. i była wyższa o 0,1 p. proc. w stosunku do 2007 r.

Wykres 55. Długotrwałe bezrobotni w populacji bezrobotnych w Unii Europejskiej

Wykres 56. Stopa bezrobocia w krajach Unii Europejskiej

Źródło: dane Eurostat.

⁵¹ KE, *Employment and Social Developments in Europe 2011*, (2011), Bruksela, s. 21.

Najwyższa stopa bezrobocia w UE utrzymywała się w populacji osób młodych, na poziomie 21,3% w 2011 r. Dla osób w wieku 25-54 lata wyniosła 8,7%, zaś dla osób w wieku 55-64 lata 6,8%. Jedynie w przypadku osób z grupy wiekowej 55-64 wskaźnik ten obniżył się w porównaniu z 2010 r. o 0,1 p. proc. Także najwyższy wzrost stopy bezrobocia od 2008 r. odnotowywano w grupie osób młodych, co potwierdza większą wrażliwość poziomu bezrobocia młodych na cykl koniunkturalny niż poziom bezrobocia innych grup wiekowych. Bezrobocie młodych osób w 2011 r. było wyższe o 5,7 p. proc. w porównaniu z 2008 r., podczas gdy osób w wieku 25-54 lata o 2,6 pkt. proc., a osób w wieku 55-64 lata o 1,7 p. proc.

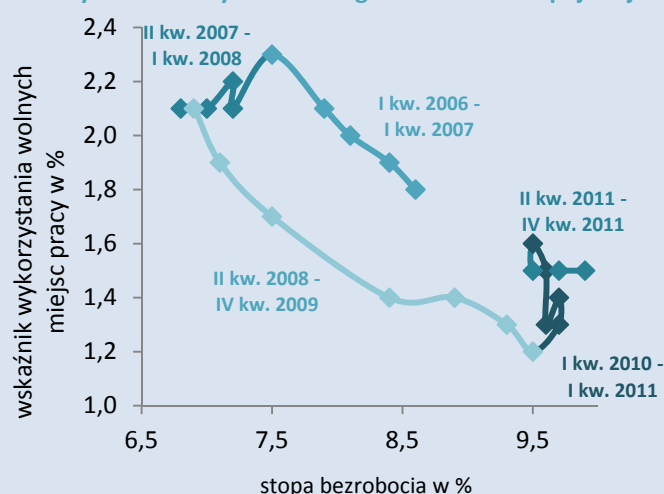
DŁUGOTRWALE BEZROBOTNI

Od 2010 r. rósł udział liczby bezrobotnych długotrwale w populacji bezrobotnych ogółem w UE. W 2011 r. wyniósł on 42,9% i był wyższy o 3,0 p. proc. niż w roku poprzednim (w 2009 r. wynosił 33,2%). Wydłużanie się czasu pozostawiania na bezrobociu jest cechą wyróżniającą głębokich recesji⁵². Zjawisko to jest wyjątkowym zagrożeniem dla stabilności rynku pracy, bowiem jedną z jego konsekwencji jest pogarszanie się kwalifikacji osób poszukujących pracy. Rosnące niedopasowanie kwalifikacji do potrzeb rynku pracy może z kolei oznaczać wzrost bezrobocia strukturalnego, tj. takiego, którego poziom nie zmniejsza się nawet w wypadku odbudowy gospodarczej po kryzysie.

STRUKTURALNE ZMIANY NA RYNKU PRACY – POPYT NA PRACĘ A BEZROBOCIE

Krzywa Beveridge'a obrazuje zależność pomiędzy stopą bezrobocia a wskaźnikiem wykorzystania wolnych miejsc pracy (*job vacancy rate*)⁵³. Zmiany położenia punktów na krzywej przedstawiają zmiany cykliczne w popycie na pracę. Podczas ożywienia gospodarczego większa liczba wolnych miejsc pracy wiąże się z niższym bezrobociem, natomiast w trakcie recesji wyższe bezrobocie związane jest z niższą liczbą wolnych miejsc pracy. Przesunięcia krzywej w lewo bądź w prawo (lub w górę bądź w dół) mogą wskazywać na przebiegające zmiany strukturalne.

Wykres 57. Krzywa Beveridge'a dla Unii Europejskiej

⁵² KE, *Labour Market Developments in Europe 2011*, (2011), Bruksela, s. 15.

⁵³ Wskaźnik wykorzystania wolnych miejsc pracy określa stosunek wolnych miejsc pracy do sumy zagospodarowanych i niezagospodarowanych miejsc pracy.

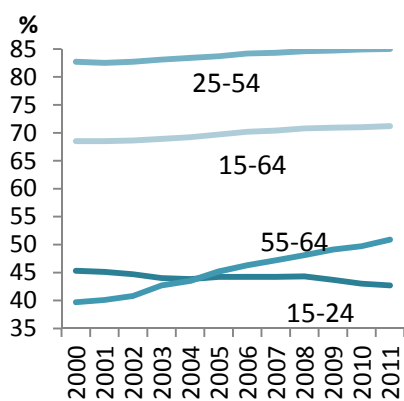
W okresie od II kw. 2011 r. do IV kw. 2011 r., przy wskaźniku wykorzystania wolnych miejsc pracy na poziomie 1,5%, stopa bezrobocia w UE wzrosła do poziomu 9,9%. W 2010 r., przy utrzymującej się na poziomie 9,6%-9,7% stopie bezrobocia, rósł wskaźnik wykorzystania wolnych miejsc pracy. Wskazuje to na wzrost skali niedopasowań na rynku pracy bądź ze względu na kwalifikacje (*skill mismatches*) lub międzysektorową/międzyregionalną niemobilność. Niedopasowanie ze względu na kwalifikacje oznacza, że ludzie poszukujący pracy nie posiadają takich umiejętności, które odpowiadałyby na potrzeby pracodawców. Sytuacja ta może wynikać m.in. z pogorszenia kwalifikacji pracowników ze względu na zbyt długi okres pozostawania bez pracy w wyniku kryzysu. Powstaje zamknięte koło, gdyż stan ten jednocześnie wpływa na dalsze wydłużanie się okresu bez pracy. Wzrost długookresowego bezrobocia może także wynikać z wybierania przez pracodawców pracowników krócej pozostających na bezrobociu⁵⁴.

Źródło: dane Eurostat.

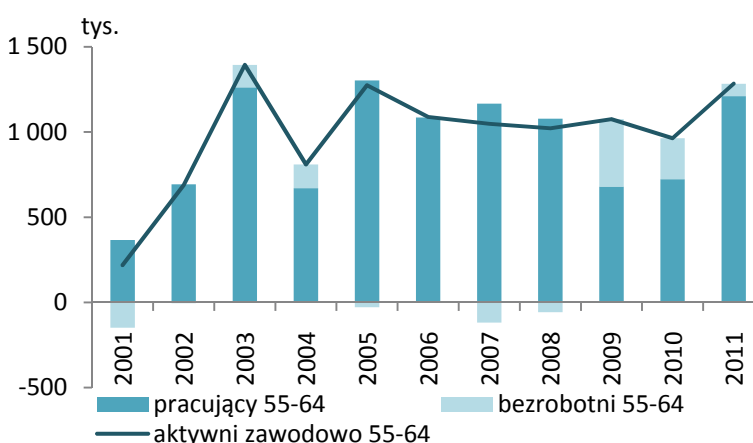
AKTYWNI ZAWODOWO

Współczynnik aktywności zawodowej dla osób w wieku 15-64 lata w UE w 2011 r. wyniósł średniorocznie 71,2% i był wyższy o 0,2 p.proc. od zanotowanego w roku poprzednim. Współczynnik aktywności zawodowej w latach spowolnienia gospodarczego (2008-2009) nie uległ spadkowi, a wręcz utrzymywał niski wzrost. Odporność tego wskaźnika w tym okresie należy tłumaczyć m.in. dynamicznym wzrostem aktywności zawodowej osób w wieku 55-64 lata, który wynikał z podjętych reform, mających na celu zatrzymanie tej grupy osób w pracy. Jedną z przyczyn był także wzrost aktywności zawodowej wśród kobiet, co eksperci z Komisji Europejskiej interpretują jako reakcję na rosnące ryzyko utraty pracy i źródła dochodu ze strony mężczyzn (tzw. *added worker effect*)⁵⁵.

Wykres 58. Współczynnik aktywności zawodowej według grup wiekowych

Wykres 59. Zmiana liczby aktywnych zawodowo, bezrobotnych i pracujących (w stosunku do roku poprzedniego)

Źródło: obliczenia na podstawie danych Eurostat.

⁵⁴ KE, *European Economy Forecast Autumn 2011*, (2011), Bruksela, s. 67.

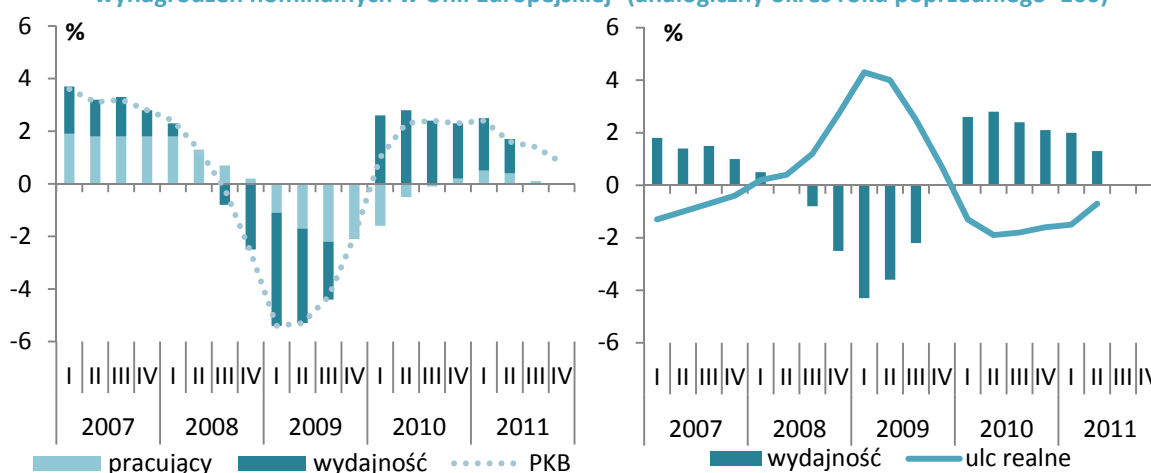
⁵⁵ KE, *Labour Market Developments in Europe 2011*, (2011), Bruksela, s. 12.

Współczynnik aktywności zawodowej w 2011 r. dla osób młodych wyniósł 42,7%, dla osób w wieku 25-54 lata 85,0% , zaś dla osób w wieku 55-64 lata 50,9%. W trakcie ostatniej dekady, włączając w to lata kryzysu, współczynnik ten dla osób z grupy wiekowej 55-64 rósł. Do 2008 r. działało się to głównie dzięki wzrostowi liczby pracujących, zaś w latach 2009-2011 istotny wpływ miał także wzrost liczby bezrobotnych. Aktywność zawodowa osób w wieku 25-54 lata rosła od 2002 r., także w okresie spowolnienia gospodarczego. Jedynie dla grupy osób młodych aktywność spadała w ostatnich latach (od 2009 r.).

WYDAJNOŚĆ I JEDNOSTKOWE KOSZTY PRACY⁵⁶

Zmniejszanie wymiaru czasu pracy przez pracodawców w UE w trakcie kryzysu w celu obniżenia kosztów pracy zapobiegło głębszemu spadkowi liczby pracujących. Negatywną konsekwencją zatrzymywania siły roboczej (tzw. *labour hoarding*) był jednak spadek wydajności pracy. Wydajność ta spadała od III kw. 2008 r. do III kw. 2009 r., podczas gdy liczba pracujących zmniejszyła się w okresie od I kw. 2009 r. do III kw. 2010 r. Ze względu na opóźniony spadek liczby pracujących, odbudowa PKB w początkowym okresie po kryzysie (od I kw. do III kw. 2010 r.) miała charakter wzrostu niezależnego od zatrudnienia (tzw. *jobless growth*), czemu towarzyszyła odbudowa wydajności pracy.

Wykres 60. Zmiana wydajności pracy, PKB pracujących, realnych jednostkowych kosztów pracy (ulc) oraz wynagrodzeń nominalnych w Unii Europejskiej^a (analogiczny okres roku poprzedniego=100)

^a Brak danych dot. wydajności i jednostkowych kosztów pracy dla UE w III i IV kw. 2011 r.

Źródło: dane Eurostat.

3. RYNEK PRACY W POLSCE

PRACUJĄCY

Liczba pracujących w Polsce w 2011 r. (według Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności - BAEL) wyniosła 16 131 tys., tj. o 170 tys. osób więcej niż w 2010 r.⁵⁷ Wzrost ten był wyższy niż w

⁵⁶ Wydajność pracy jest w niniejszym rozdziale mierzona jako relacja realnego PKB do liczby osób pracujących. Jednostkowe koszty pracy mierzone są jako relacja płac realnych do wydajności pracy.

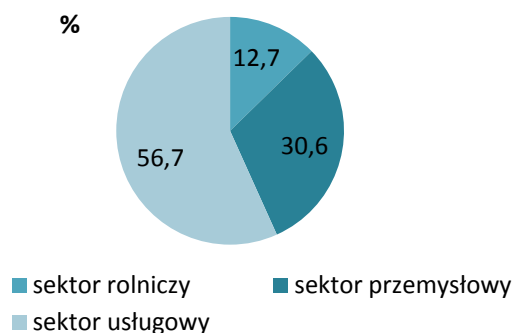

2010 r., kiedy to liczba pracujących wzrosła o 93 tys. osób. Wskaźnik zatrudnienia w 2011 r. dla osób w wieku 15 lat i więcej wyniósł 50,7% i był wyższy o 0,3 p. proc. niż w roku poprzednim. W 2010 r. oraz w 2009 r., okresie spowolnienia wzrostu gospodarczego w Polsce, wskaźnik ten pozostawał na tym samym poziomie, co w 2008 r. Natomiast w latach 2004-2008 wskaźnik zatrudnienia systematycznie rósł (w 2003 r. wynosił 44,0%).

SYTUACJA W SEKTORACH EKONOMICZNYCH

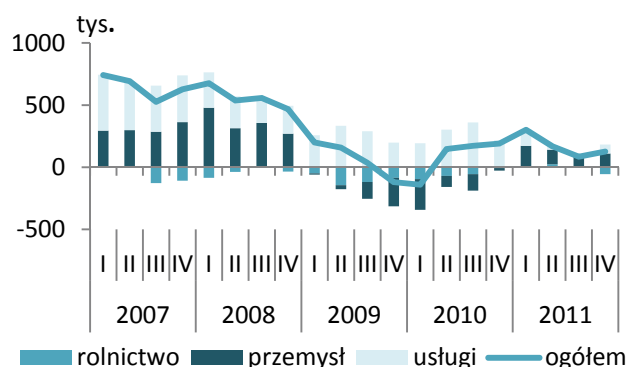
W 2011 r. liczba pracujących w przemyśle wyniosła 4 933 tys. osób, w usługach 9 147 tys., a w rolnictwie 2 045 tys. Najwyższy wzrost liczby pracujących w 2011 r. wystąpił w przemyśle, tj. o 120 tys. osób, w usługach liczba ta wzrosła o 60 tys., zaś w rolnictwie spadła o 5 tys. Było to odwrócenie tendencji z lat 2009-2010, gdy przemysł zareagował na spowolnienie gospodarcze znacznym spadkiem liczby pracujących (o 223 tys. osób pomiędzy 2008 r. a 2010 r.) w odróżnieniu od usług, w których liczba pracujących przez cały ten okres rosła (wzrost o 538 tys. osób pomiędzy 2008 r. a 2010 r.). Pomiedzy 2003 r. a 2008 r. liczba pracujących rosła zarówno w usługach (o 1 332 tys.), jak i przemyśle (o 1 144 tys.). Liczba pracujących w rolnictwie konsekwentnie spadała od 2001 r.

Wykres 61. Struktura pracujących według sektorów ekonomicznych

Źródło: dane GUS.

Wykres 62. Zmiana liczby pracujących według sektorów ekonomicznych (w stosunku do analogicznego okresu roku poprzedniego)

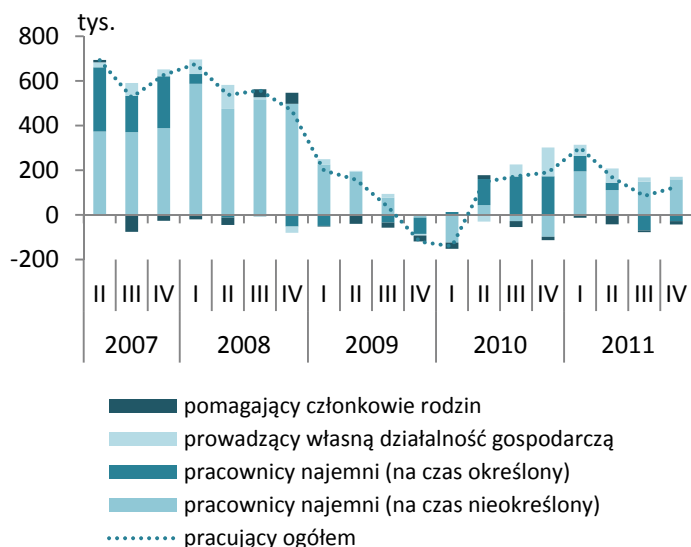

PRACUJĄCY WEDŁUG STATUSU ZATRUDNIENIA

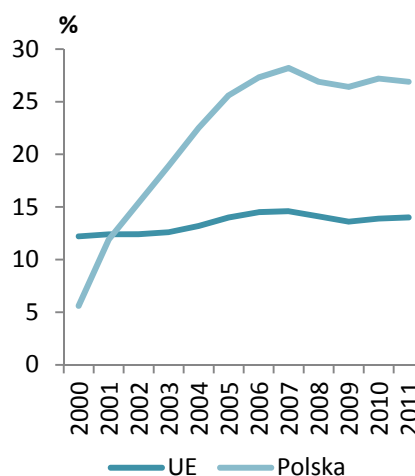
W 2011 r. w Polsce według BAEL było 12 482 tys. pracowników najemnych (stanowili oni 77,4% ogółu pracujących), 3 052 tys. pracujących na własny rachunek (18,9% ogółu, w tym 676 tys. pracodawców) oraz 597 tys. pomagających członków rodzin (3,7%). Wzrost liczby pracujących w 2011 r. wynikał w Polsce głównie ze wzrostu liczby pracowników najemnych zatrudnionych na czas nieokreślony, co było odwróceniem tendencji z 2010 r., gdy wynikał on głównie ze wzrostu liczby zatrudnionych na czas określony. W 2011 r. miał także miejsce niewielki wzrost liczby pracujących na własny rachunek (o 35 tys. osób, w tym pracodawców o 5 tys.) oraz spadek liczby pomagających członków rodzin (o 19 tys.). Liczba pracujących na własny rachunek rosła od 2006 r., zaś pomagających członków rodzin spadała od 2009 r.

⁵⁷ Dane średnioroczne. Liczba ta dotyczy osób w wieku 15 lat i więcej.

Wykres 63. Zmiana liczby pracujących według statusu zatrudnienia w Polsce (zmiana do analogicznego kwartału roku poprzedniego)

Wykres 64. Udział pracowników najemnych zatrudnionych na czas określony w populacji pracowników najemnych

Źródło: dane GUS, Eurostat.

Udział osób zatrudnionych na czas określony w wieku 15-64 lata wśród pracowników najemnych w Polsce był w 2011 r. najwyższy spośród wszystkich państw w UE i wynosił 26,9%⁵⁸ (o 0,3 p. proc. mniej niż w 2010 r.⁵⁹). Udział ten w Polsce rósł dynamicznie od początku dekady (jeszcze w 2000 r. wynosił jedynie 5,6% wobec 12,2% w UE), a już w 2002 r. przekroczył średnią dla 27 państw UE o 3,0 p. proc. Udział zatrudnionych na czas określony rósł aż do 2007 r., kiedy to wyniósł 28,2%. Wzrost odbywał się przy korzystnych dla pracodawców warunkach zawierania umów czasowych: niższych niż w przypadku stałych pracowników kosztach zatrudniania (np. z możliwością zawierania umów cywilnoprawnych zamiast nawiązywania stosunku pracy) oraz zwalniania (np. krótszy okres wypowiedzenia umowy) pracowników tymczasowo zatrudnionych. W 2008 r. zaobserwowano przerwanie trendu wzrostowego udziału zatrudnionych na czas określony i spadek ich udziału o 1,3 p. proc. Trend ten był kontynuowany w 2009 r. (o 0,5 p. proc.). W 2010 r. udział ten ponownie wzrósł o 0,8 p. proc. do 27,2%.

BEZROBOTNI

STOPA BEZROBOCIA

Liczba osób bezrobotnych według BAEL w Polsce w 2011 r. wyniosła średniorocznie 1 723 tys., tj. o 24 tys. więcej niż w 2010 r. Stopa bezrobocia ogółem (dla osób w wieku 15-74 lata) w Polsce wyniosła 9,7% w 2011 r. i była wyższa o 0,1 p. proc. niż rok wcześniej. Liczba osób poszukujących pracy 13 miesięcy i dłużej (tzw. długotrwale bezrobotni)⁶⁰ stanowiła 31,6% ogółu bezrobotnych. Udział ten był wyższy od zanotowanego w 2010 r. o 6,1 p. proc. Stopa bezrobocia długotrwałego

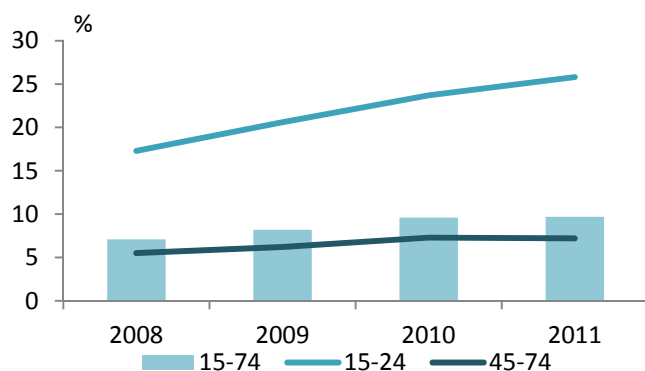
⁵⁸ Dla porównania średnia dla UE wynosiła 14,0%.

⁵⁹ Źródło: Eurostat.

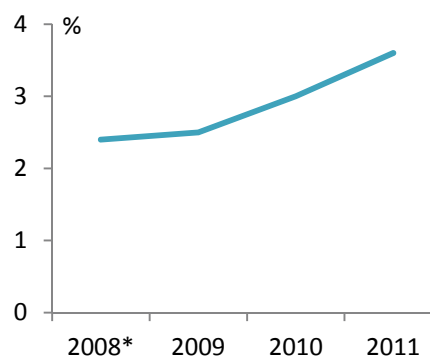
⁶⁰ Według Eurostatu okres poszukiwania pracy przez bezrobotnych długotrwale wynosi 12 miesięcy i dłużej.

według BAEL w 2011 r. wzrosła o 0,5 p. proc. do poziomu 3,0% (dla porównania, w 2010 r. wzrosła o 0,4 p. proc.).

Wykres 65. Stopa bezrobocia według grup wiekowych w Polsce

Wykres 66. Stopa długotrwałego bezrobocia w Polsce^a

^a Od I kwartału 2008 r. czas poszukiwania pracy liczony jest od momentu zakończenia przerwy w poszukiwaniu pracy, o ile wystąpiła i trwała co najmniej 4 tygodnie. W związku z tym dane te nie są porównywalne z wynikami z lat poprzednich.

Źródło: dane GUS.

BEZROBOCIE MŁODYCH OSÓB

W podziale według wieku najbardziej zagrożoną bezrobociem grupą była tradycyjnie młodzież (15-24 lata). Stopa bezrobocia według BAEL w 2011 r. dla tej grupy wynosiła 25,8%. Dla porównania, wśród osób w wieku od 25 do 34 lat wskaźnik ten w 2011 r. wynosił 10,1%, dla osób w wieku 35-44 wyniósł 6,8%, oraz 7,2% dla osób w wieku 45 lat i więcej. Wzrost stopy bezrobocia pomiędzy 2008 r. a 2011 r. wśród młodzieży był wyższy niż wśród pozostałych grup wiekowych i wyniósł 8,5 p. proc. (dla osób w wieku 25-34 lata był to wzrost o 3,1 p. proc., dla grupy 35-44 wzrost o 1,6 p. proc., zaś dla grupy 45 lat i więcej o 1,7 p. proc.).

AKTYWNI I BIERNI ZAWODOWO

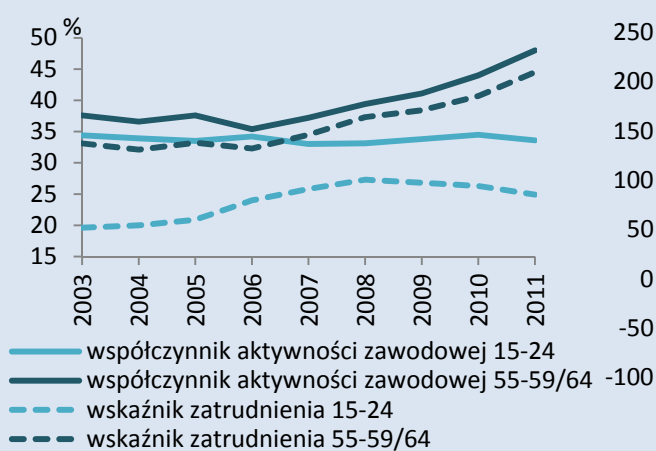
Liczba aktywnych zawodowo według BAEL wyniosła 17 853 tys. osób w 2011 r. i była wyższa o 193 tys. osób niż w 2010 r. Współczynnik aktywności zawodowej dla osób w wieku 15 lat i więcej wyniósł 56,1% w 2011 r. i był wyższy o 0,3 p. proc. niż w poprzednim roku. Począwszy od 2008 r. współczynnik ten nieustannie rósł; jeszcze w 2007 r. wynosił 53,7%. Liczba biernych zawodowo wyniosła 13 985 tys. osób w 2011 r. i była niższa o 29 tys. niż w 2010 r. Wśród biernych zawodowo, najliczniejsza była grupa osób będących na emeryturze (6 373 tys. osób), następnie uczących się, bądź uzupełniających swoje kwalifikacje (3 051 tys. osób). Biernych zawodowo ze względu na chorobę i niepełnosprawność było 1 999 tys. osób, zaś z powodu obowiązków rodzinnych 1 615 tys. Ponadto było 447 tys. osób przekonanych o niemożności znalezienia pracy oraz tych, które wyczerpały wszystkie znane im możliwości pracy (tzw. zniechęceni, ang. *discourages*).

PRACUJĄCY ORAZ AKTYWNI ZAWODOWO WEDŁUG GRUP WIEKOWYCH W POLSCE

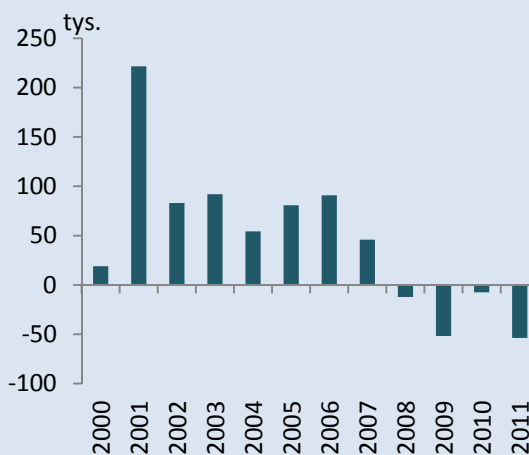
W 2011 r. współczynnik aktywności zawodowej dla osób w wieku 55-59/64 lata⁶¹ wyniósł 48,0%, a dla młodzieży (15-24 lata) 33,6%, zaś wskaźniki zatrudnienia odpowiednio 44,5% oraz 24,9%. Od 2009 r. można zauważyć rosnącą rozbieżność pomiędzy wskaźnikiem zatrudnienia dla osób młodych oraz dla osób w wieku 55-59/64 lata. Pogorszenie się sytuacji na rynku pracy wpłynęło na spadek wskaźnika zatrudnienia wśród osób młodych z 27,3% w 2008 r. do 26,8% w 2009 r. Spadek ten był kontynuowany w latach 2010-2011. W 2011 r. był on najwyższy w ostatnich latach i wyniósł 1,4 p. proc. Dodatkowo w 2011 r. spadł także współczynnik aktywności zawodowej dla tej grupy wiekowej (o 0,9 p. proc.). Duży udział zatrudnionych na czas określony w grupie młodych osób (65,6% w 2011 r.), których koszty zwolnienia są niskie w porównaniu z pracownikami stałymi, sprawia, że młodzież jest szczególnie podatna na zwolnienia w czasach dekonunktury. Można tym częściowo tłumaczyć spadek wskaźnika zatrudnienia dla ludzi młodych pomiędzy 2008 r. a 2011 r. – w tym okresie liczba pracowników w wieku 15-24 lata zatrudnionych na czas określony spadła o 113 tys. osób. Sytuacja wyraźnie poprawia się w grupach osób w wieku 25-34, 35-44, 45-54 lata, dla których wskaźnik zatrudnienia w 2011 r. wynosił odpowiednio 76,5%, 81,8% oraz 73,7%.

Wskaźnik zatrudnienia oraz współczynnik aktywności zawodowej dla grupy osób w wieku 55-59/64 lata utrzymywały w latach 2009-2011 tendencję wzrostową m.in. ze względu na wprowadzone ograniczenia we wcześniejszym przechodzeniu na emeryturę.

Wykres 67. Współczynnik aktywności zawodowej oraz wskaźnik zatrudnienia wśród osób młodych i osób w wieku 55-59/64 lata

Wykres 68. Zmiana liczby pracowników najemnych zatrudnionych na czas określony w wieku 15-24 lata

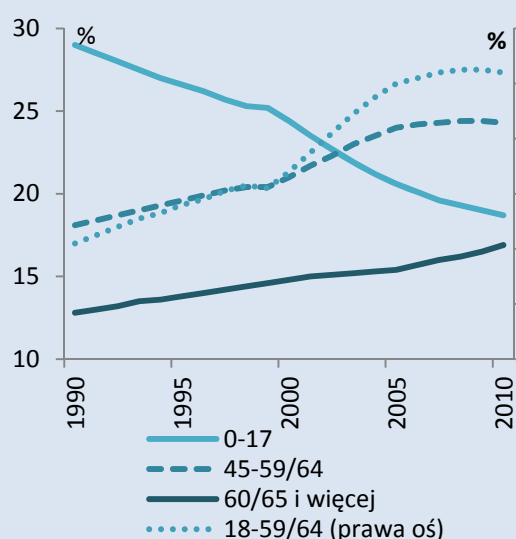
Źródło: dane GUS, Eurostat.

⁶¹ Granica wieku 59 lat dotyczy kobiet, zaś 64 lat – mężczyzn.

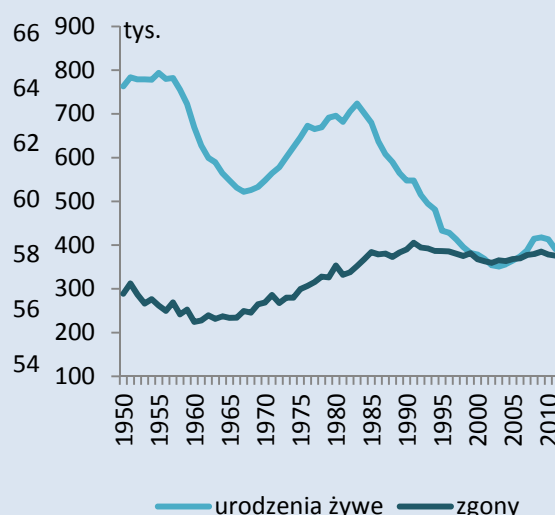
DEMOGRAFICZNE UWARUNKOWANIA RYNKU PRACY

Proces malejącej dzietności i starzenia się społeczeństwa ma wpływ na wielkość i strukturę grupy ludności aktywnej zawodowo w Polsce. Od 1990 r. obserwowany był istotny spadek odsetka ludności w wieku przedprodukcyjnym (0-17 lat) wśród ogólnej populacji oraz wzrost odsetka osób w wieku poprodukcyjnym (60/65 lat i więcej)⁶². W 1990 r. ludność w wieku przedprodukcyjnym była ponad dwukrotnie liczniejsza od ludności w wieku poprodukcyjnym (ich udział w ogólnej populacji wynosił odpowiednio 29,0% oraz 12,8%), a w 2010 r. obie grupy były liczebnie zbliżone do siebie (udziały wyniosły odpowiednio 18,7% oraz 16,9%). Od 1990 r. do 2010 r. rosła także (z przerwą w 1999 r., kiedy nieznacznie spadła) liczba osób w wieku produkcyjnym (18-59/64 lata). Od 2008 r. jej udział w ogólnej populacji utrzymywał się na poziomie 64,5%, o 6,2 p. proc. większym niż w 1990 r. Wzrost liczebności tej grupy wynikał głównie z przyrostu liczby osób w wieku niemobilnym (45-59/64 lata), co wskazywało na proces starzenia się zasobów siły roboczej. Od 2007 r. następowało spowolnienie tego procesu, ze względu na spadek tempa przyrostu ludności w wieku niemobilnym.

Wykres 69. Udział grup wiekowych w populacji ogółem

Wykres 70. Ruch naturalny ludności w Polsce

Źródło: dane GUS.

Na starzenie się społeczeństwa, obok wydłużania się przeciętnego trwania życia, wpływ miała malejąca dzietność w Polsce. Liczba urodzeń żywych w ostatnich latach utrzymywała się na niskim poziomie, szczególnie w porównaniu z dwoma wyższymi demograficznymi obserwowanymi w poprzednich dziesięcioleciach. W 2010 r. liczba urodzeń spadła w stosunku do roku poprzedniego o 4,3 tys., a w 2011 r. o 22 tys. i osiągnęła poziom 391 tys.⁶³. Dla porównania, w 1983 r. liczba ta była o 75% wyższa i wynosiła 724 tys. (był to tzw. *boom* urodzeniowy). Spadek liczby urodzeń następował od 1984 r. do 2003 r. W latach 2002-2005 liczba urodzeń znajdowała się poniżej liczby zgonów, tj. miał miejsce ubytek naturalny. Od 2004 r. liczba urodzeń rosła, jednak już w 2010 r.

⁶² Granica wieku 60 lat dotyczy kobiet, 65 lat – mężczyzn.

⁶³ Dane szacunkowe GUS.

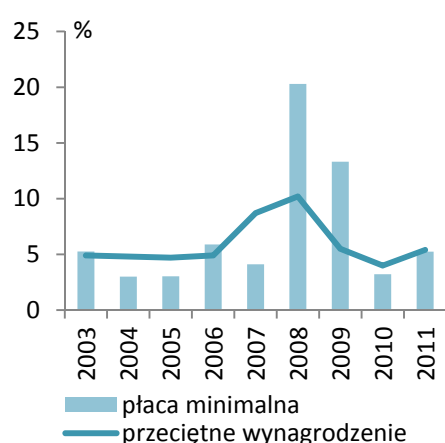
ponownie zaczęła spadać, zbliżając się w 2011 r. do poziomu liczby zgonów. Zgodnie z prognozami demograficznymi GUS⁶⁴ dodatni przyrost naturalny będzie trwał do 2013 r. W następnych latach, m.in. ze względu na przesunięcia wieku prokreacyjnego kobiet, wystąpi ponownie ubytek naturalny, który będzie się pogłębiał z kolejnymi latami. Do 2025 r. liczba osób w wieku produkcyjnym ma spaść o 2,9 mln osób, zaś do 2035 r. o 3,8 mln, w tym ludność w wieku mobilnym o 4,4 mln osób.

WYNAGRODZENIA

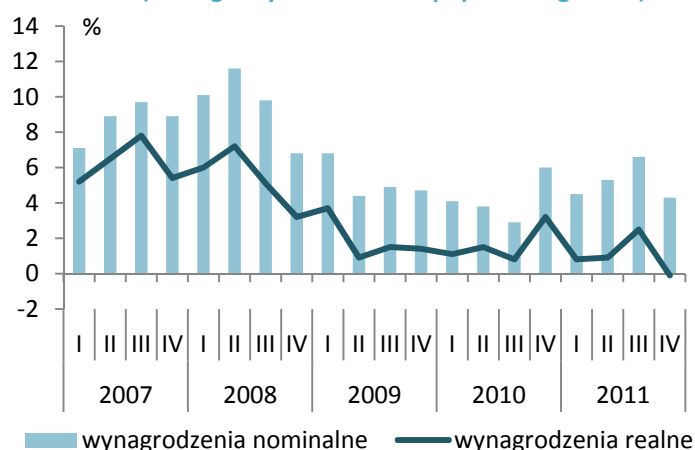
PRZECIĘTNE MIESIĘCZNE WYNAGRODZENIE W GOSPODARCE NARODOWEJ

Przeciętne miesięczne wynagrodzenie w gospodarce narodowej w Polsce w 2011 r. wyniosło 3 399,52 zł,⁶⁵ tj. wzrosło o 5,4% w stosunku do 2010 r., kiedy osiągnięto kwotę 3 224,13 zł. W 2011 r. wysokość płacy minimalnej ustalono na poziomie 1 386,00 zł., tj. wyższym o 5,2% niż w poprzednim roku (kiedy było to 1 317,00 zł.). W latach 2010-2011 wzrost płacy minimalnej był niższy od nominalnego wzrostu przeciętnego wynagrodzenia, zaś w latach 2008-2009 wyraźnie go przekraczał. W latach 2010-2011 płaca minimalna stanowiła 40,8% wartości przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia, podczas gdy 41,1% w 2009 r. oraz 38,3% w 2008 r.

Wykres 71. Zmiana płacy minimalnej oraz przeciętnego wynagrodzenia nominalnego w gospodarce narodowej

Wykres 72. Zmiana przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto (realnego oraz nominalnego) w gospodarce narodowej (analogiczny kwartał roku poprzedniego=100)

Źródło: dane GUS, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej.

PRZECIĘTNE MIESIĘCZNE WYNAGRODZENIE REALNE BRUTTO

Wynagrodzenie realne brutto wzrosło w 2011 r. o 1,2%⁶⁶. Był to trzeci rok spowolnienia tempa wzrostu płac realnych. W 2010 r. wzrost ten wyniósł on 1,4 %, a w 2009 r. 2,0%. W ujęciu kwartalnym przeciętne miesięczne wynagrodzenie realne brutto w gospodarce narodowej po trzech kwartałach wzrosło w 2011 r., w IV kwartale 2011 r. spadło o 0,1%.

⁶⁴ Na podstawie publikacji GUS, *Prognoza ludności na lata 2008–2035*, (2009), Warszawa.

⁶⁵ Dane dotyczące 2011 r. są danymi wstępnymi.

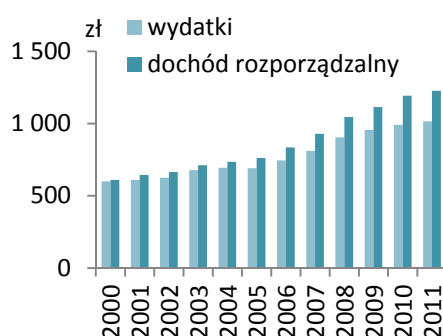
⁶⁶ Dane wstępne.

4. SYTUACJA DOCHODOWA LUDNOŚCI W POLSCE

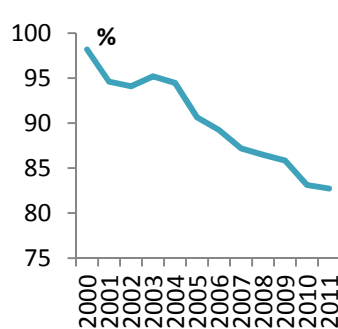
DOCHODY LUDNOŚCI⁶⁷

W 2011 r. przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na osobę w gospodarstwie domowym w Polsce wyniósł 1 227 zł. W stosunku do poprzedniego roku spadł realnie o 1,4%. Był to pierwszy spadek w ujęciu realnym od 2004 r. Najwyższy wzrost miał miejsce w latach 2006-2008, gdy każdego roku przekraczał wartość 8,0%. Przeciętne miesięczne wydatki na osobę w gospodarstwie domowym w 2011 r. wyniosły 1 015 zł i były realnie niższe o 1,8%. W wydatkach w 2011 r. odnotowano spadek w ujęciu realnym pierwszy raz od 2005 r.

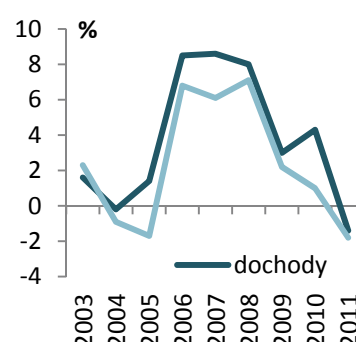
Wykres 73. Poziom przeciętnych miesięcznych dochodów rozporządzalnych i wydatków

Wykres 74. Udział wydatków w dochodzie rozporządzalnym

Wykres 75. Zmiany w ujęciu realnym dochodów i wydatków

Źródło: dane GUS.

Udział wydatków w dochodzie rozporządzalnym wyniósł 82,7% w 2011 r. W latach 2001-2011 (z wyjątkiem 2003 r.) następował spadek tego udziału; dla porównania w 2009 r. wynosił on 85,8%, w 2005 r. - 90,7%, a w 2000 r. - 98,2%.

ZRÓŻNICOWANIE DOCHODÓW I WYDATKÓW WEDŁUG GRUP SPOŁECZNO-EKONOMICZNYCH

Najwyższy dochód w 2011 r. występował wśród gospodarstw domowych osób pracujących na własny rachunek (1 497 zł), zaś najniższy wśród gospodarstw domowych rencistów (969 zł). Znaczny, w stosunku do pozostałych grup społeczno-ekonomicznych, spadek realnego poziomu dochodu rozporządzalnego wystąpił w 2011 r. w gospodarstwach domowych rolników o 8,4% (w 2010 r. miał miejsce wzrost o 13,2%). Wiązało się to ze spadkiem dopłat do gospodarstw rolnych, przy niskim realnym wzroście przychodu z produkcji rolniczej (1,7%) oraz wyższym realnym wzroście nakładów na tę produkcję (7,9%)⁶⁸. Dla porównania, w gospodarstwach domowych pracujących na własny rachunek poziom ten spadł o 1,8%, a w gospodarstwach pracowników

⁶⁷ Na podstawie GUS, *Sytuacja gospodarstw domowych w 2011 r. w świetle wyników badania budżetów gospodarstw domowych, Informacja sygnałna*, (2012), Warszawa.

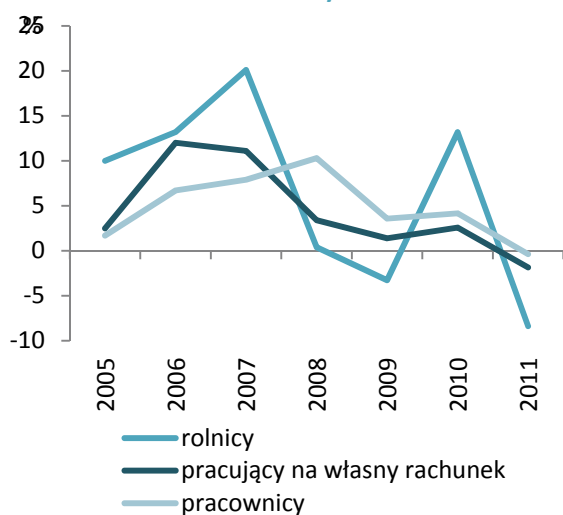
⁶⁸ GUS, *Sytuacja gospodarstw domowych w 2011 r. w świetle wyników badania budżetów gospodarstw domowych, Informacja sygnałna*, (2012), Warszawa, s. 3.

o 0,4%. Także największy realny spadek wydatków w 2011 r. miał miejsce w grupie rolników i wyniósł 7,3%.

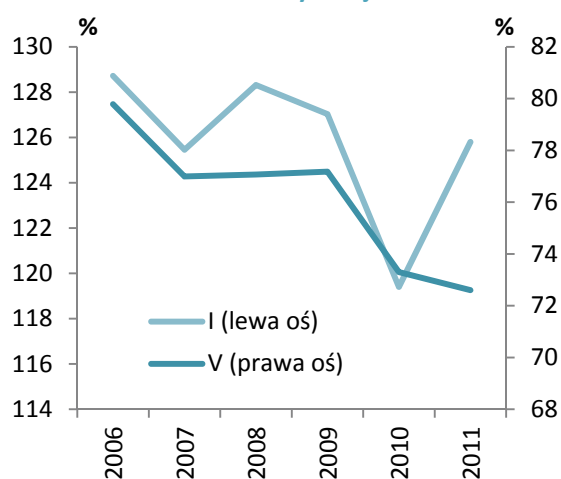
ZRÓŻNICOWANIE DOCHODÓW WEDŁUG GRUP KWINTYLOWYCH

Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny w V grupie kwintylowej (20% osób o najwyższych dochodach) kształtował się na poziomie 2560 zł na osobę. Ten sam dochód w I grupie kwintylowej (20% osób o najniższych dochodach) był sześciokrotnie niższy. V grupa kwintylowa dysponowała 41,6% dochodów gospodarstw domowych ogółem (wobec 41,7% w 2010 r.), natomiast I grupa kwintylowa dysponowała 6,5% tych dochodów (6,9% w 2010 r.). Udział wydatków w dochodzie rozporządzalnym w grupie osób z najwyższej grupy kwintylowej (V) wynosił 72,6%, a z najniższej (I) 125,8% (najbiedniejsze gospodarstwa były zmuszone korzystać ze swoich oszczędności, bądź zaciągać zobowiązania). Sytuacja I grupy pogorszyła się w stosunku do 2010 r., gdy udział ten wynosił 119,4%, była zaś w niewielkim stopniu lepsza w porównaniu z okresem sprzed pięciu lat (2006 r.), kiedy udział ten wynosił 128,7%. Sytuacja V grupy była lepsza zarówno w porównaniu do 2010 r. (73,3%), jak i do 2006 r. (79,8%).

Wykres 76. Wzrost realnego dochodu rozporządzalnego według grup społeczno-ekonomicznych

Wykres 77. Udział wydatków w dochodzie rozporządzalnym w I i V grupie kwintylowej

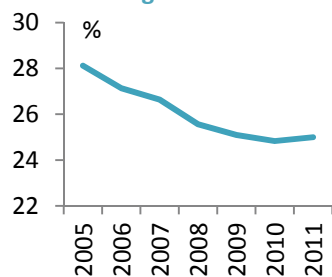
Źródło: dane GUS.

STRUKTURA WYDATKÓW

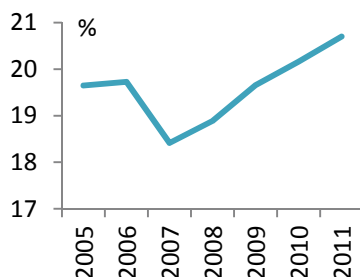
W 2011 r. najwyższy udział w wydatkach ogółem, tak jak w poprzednich latach, miały wydatki na żywność i napoje bezalkoholowe, tj. 25,0%. Udział ten w 2011 r. wzrósł o 0,2 p. proc., po tym jak w ostatnich kilku latach spadał (od 2005 r. do 2010 r. udział ten spadł o 3,3 p. proc.). Istotny udział miały także wydatki na użytkowanie mieszkania lub domu i nośniki energii (20,7% w 2011 r.). Udział ten rósł od 2008 r. Na trzecim miejscu w 2011 r. znajdowały się wydatki na transport (9,6%), zaś na czwartym wydatki na rekreację i kulturę (8,1%).

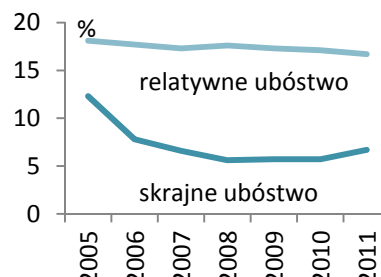
Wykres 78. Udział wydatków na żywność i napoje bezalkoholowe w wydatkach ogółem

Wykres 79. Udział wydatków na użytkowanie mieszkania lub domu i nośniki energii

Wykres 80. Wskaźniki ubóstwa w Polsce

Źródło: dane GUS.

UBÓSTWO⁶⁹

W 2011 r. wskaźnik zagrożenia ubóstwem skrajnym w Polsce wyniósł 6,7%, co oznaczało jego wzrost o 1,0 p. proc. w stosunku do 2010 r. W latach 2006-2008 wskaźnik ten spadał (z poziomu 12,3% w 2005 r.), natomiast w latach 2009-2010 utrzymywał się na poziomie 5,7%. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym wyniósł 16,7% i był niższy o 0,4 p. proc. niż w 2010 r. Biorąc pod uwagę grupy społeczno-ekonomiczne, skrajne ubóstwo wzrosło najbardziej wśród osób zamieszkających w gospodarstwach domowych rolników, tj. o 4,2 p. proc. i wyniosło 13,1%. W gospodarstwach domowych rencistów wskaźnik ten wzrósł o 3,4 p. proc i wyniósł 13,0%.

Istotnym czynnikiem stanowiącym o sytuacji materialnej danej osoby jest jej status na rynku pracy. Ubóstwem są zagrożone najbardziej osoby bezrobotne i ich rodziny. Poziom ubóstwa skrajnego w grupie gospodarstw domowych z co najmniej jedną osobą bezrobotną wynosił 12,5% w 2011 r. W przypadku wykonywania pracy, wysoka stopa ubóstwa skrajnego (9%) występowała w gospodarstwach domowych, w których główne źródło utrzymania pochodziło z pracy najemnej na stanowisku robotniczym. Pod względem miejsca zamieszkania, większy odsetek osób żyjących poniżej poziomu skrajnego ubóstwa był na wsi (10,9%) niż w mieście (4,2%). Wysoki odsetek (9,2%) występował poza tym w gospodarstwach domowych z co najmniej jedną osobą niepełnosprawną.

Tabl. 18. Poziom skrajnego ubóstwa według grup społeczno-ekonomicznych w Polsce

Wyszczególnienie	Pracownicy	Rolnicy	Pracujący na własny rachunek	Emeryci	Renciści	Utrzymujący się z innych niezarobkowych źródeł	
							w %
stopa skrajnego ubóstwa	2007	6,1	9,9	2,9	4,0	11,3	19,2
	2008	5,2	9,4	2,0	3,8	9,8	16,3
	2009	5,2	9,3	1,8	3,8	11,2	19,0
	2010	5,1	8,9	2,2	3,9	9,6	22,4
	2011	5,7	13,1	3,4	4,6	13,0	21,9

Źródło: dane GUS.

⁶⁹ Na podstawie GUS, *Sytuacja gospodarstw domowych w 2011 r. w świetle wyników badania budżetów gospodarstw domowych, Informacja sygnałna*, (2012), Warszawa. Za miary ubóstwa przyjmowany jest tu poziom wydatków. Za: GUS, *Ubóstwo w Polsce w 2011 r. Informacja sygnałna*, (2012), Warszawa.

NIERÓWNOŚCI DOCHODOWE W KRAJACH UNII EUROPEJSKIEJ W LATACH 2006-2010 NA PODSTAWIE BADANIA EU-SILC

Wielkością, na podstawie której badane są nierówności dochodowe w badaniu EU-SILC, jest dochód do dyspozycji. Jest on definiowany jako suma dochodów pieniężnych netto (po odliczeniu zaliczek na podatek dochodowy, podatków od dochodów z własności, składek na ubezpieczenie społeczne, zdrowotne) pomniejszona o podatki od nieruchomości, transfery pieniężne przekazane innym gospodarstwom domowym oraz saldo rozliczeń z urzędami skarbowymi. Poniższa analiza dotyczy rozkładu dochodu do dyspozycji według grup decylowych, tj. dziesięciu równych liczebnie grup gospodarstw domowych, uszeregowanych od najbiedniejszych po najbogatszych.

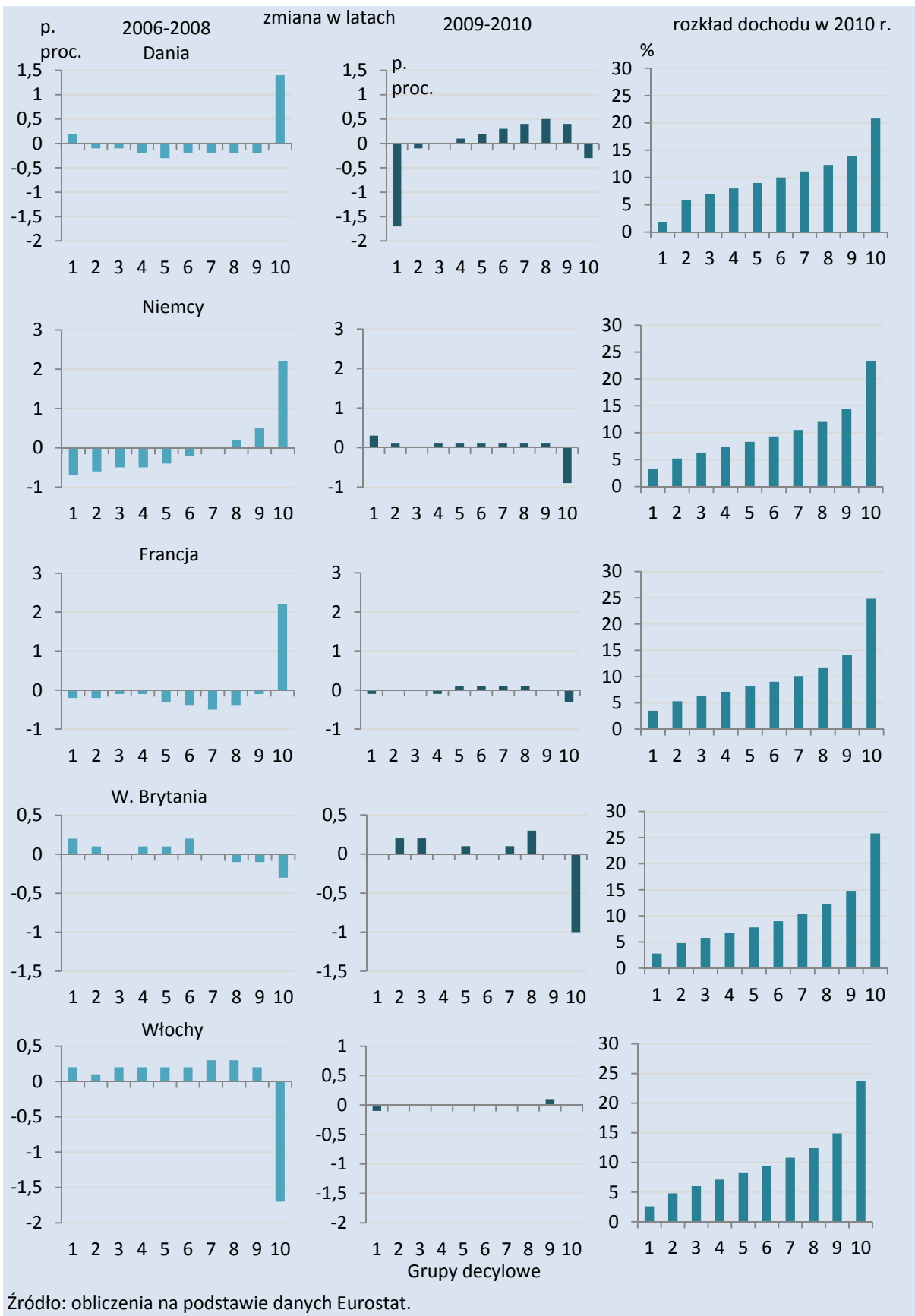
Istotne zmiany w rozkładzie dochodów pomiędzy 2008 r. a 2010 r. zaszły na Litwie, w Irlandii, Hiszpanii oraz na Słowacji. Wszystkie z wymienionych państw doświadczyły w wyniku recesji wysokiego wzrostu bezrobocia, utrzymującego się jeszcze w 2011 r. na wysokim dwucyfrowym poziomie. Biorąc pod uwagę rozkład dochodów do dyspozycji według grup decylowych, na Litwie w latach 2006-2008 dochód w grupie od pierwszej do szóstej rósł, zaś w grupach od ósmej do dziesiątej spadał (w tym w dziewiątej spadł o 0,8 p. proc., zaś w dziesiątej o 1,2 p. proc.), co można uznać za oznakę malejących nierówności dochodowych w tym państwie. Jednak w latach 2009-2010 zmienił się trend i udziały w dochodach grup decylowych od pierwszej do siódmej zmniejszały się (w pierwszej o 0,7 p. proc.), a w ósmej, dziewiątej i dziesiątej rosły (w dwóch ostatnich odpowiednio o 1,0 p. proc. i 1,4 p. proc.). Spośród omawianych państw udział dziesiątego decyla w dochodzie ogółem w 2010 r. był najwyższy na Litwie i wynosił 27,4%.

W Irlandii w latach 2009-2010 wzrósł udział w dochodzie dziewiątej (o 0,4 p. proc.) i dziesiątej grupy decylowej (o 2,3 p. proc.), natomiast w pozostałych grupach spadał. Była to istotna zmiana ze względu na to, że w latach 2006-2008 udział pierwszych pięciu grup rósł, zaś dziesiątej spadł o 1,3 p. proc. W Hiszpanii w latach 2009-2010 spadał udział czterech pierwszych najbiedniejszych grup, zaś rósł trzech najbogatszych (udział dziesiątej grupy decylowej wzrósł o 1,1 p. proc.) – tym samym odwrócony został trend z lat 2006-2008, gdy udział dwóch najbogatszych grup, dziesiątej i dziewiątej, spadał, a ósmej nie zmieniał się. W konsekwencji bilans lat 2006-2010 wskazywał na zwiększające się różnice dochodowe. Spośród omawianych państw udział pierwszego decyla w dochodzie ogółem w 2010 r. był najniższy w Hiszpanii i wynosił 1,4%. Na Słowacji w latach 2006-2008 zmniejszały się nierówności dochodowe (wzrost udziału pierwszego decyla o 0,6 p. proc. oraz spadek udziału dziesiątego decyla o 1,5 p. proc.), lata 2009-2010 wpłynęły na zaburzenie tego procesu. W tym okresie udział pierwszej najbiedniejszej grupy spadł o 0,5 p. proc., zaś dziesiątej grupy wzrósł o 1,2 p. proc.

W pozostałych państwach członkowskich sytuacja przedstawiała się inaczej. Np. w Niemczech w latach 2006-2008 nierówności dochodowe rosły (wzrost udziału ósмого, dziewiątego oraz dziesiątego decyla – tego ostatniego o 2,2 p. proc. oraz spadek udziału pierwszych sześciu decyli). Okres 2009-2010 przyczynił się do zmiany tego trendu – udziały ośmiu grup decylowych zaczęły rosnąć, zaś udział dziesiątej spadł o 0,9 p. proc. Podobnie we Francji w latach 2006-2008 udział dziesiątej grupy decylowej wzrósł o 2,2 p. proc., zaś lata 2009-2010 przyczyniły się do jego spadku o 0,3 p. proc. W Polsce lata 2009-2010 nie wpłynęły istotnie na zmianę trendu spadku nierówności dochodowych obserwowanego od 2006 r.

Wykres 81. Rozkład dochodu do dyspozycji w grupach decylowych w wybranych krajach Unii Europejskiej

III. FINANSE PUBLICZNE

1. SYTUACJA FINANSÓW PUBLICZNYCH NA ŚWIECIE

W 2011 r. na świecie⁷⁰ kontynuowany był proces konsolidacji fiskalnej, co skutkowało obniżeniem relacji deficytu finansów publicznych do PKB zarówno w grupie krajów rozwiniętych⁷¹, jak również rozwijających się i wschodzących. Zróżnicowane były natomiast tendencje odnośnie długu publicznego w relacji do PKB, który wzrósł dla gospodarek rozwiniętych, natomiast w krajach z grupy gospodarek wchodzących i rozwijających się nastąpiła jego redukcja.

Stopniowy proces wycofywania pakietów stymulacyjnych⁷² i ograniczenia wydatków przyczynił się do obniżenia nierównowagi fiskalnej w krajach rozwiniętych. W 2011 r. według MFW deficyt sektora instytucji rządowych i samorządowych w tej grupie gospodarek został obniżony o 1,1 p. proc. do poziomu 6,5 % PKB. Pomimo ograniczenia poziomu deficytów finansów publicznych i utrzymywania się drugi rok z rzędu dodatniego wzrostu gospodarczego, w krajach rozwiniętych utrzymywał się wzrost długu sektora instytucji rządowych i samorządowych, który w 2011 r. powiększył się o 4,1 p. proc. do poziomu 104,8% PKB. Sytuacja fiskalna w krajach wschodzących i rozwijających się była wyraźnie lepsza. Deficyt zmniejszył się o 1,7 p. proc. do 1,1% PKB, a dług dla tej grupy krajów obniżył się z poziomu 39,4% PKB w 2010 r. do poziomu 36,0% PKB.

W 2011 r. utrzymywały się obawy, co do stabilności sytuacji finansowej szeregu krajów rozwiniętych. Problem dotyczył nie tylko krajów peryferyjnych strefy euro. W grupie trzech największych gospodarek wysoko rozwiniętych jedynie stan finansów publicznych Niemiec, w przeciwieństwie do Stanów Zjednoczonych i Japonii, nie budził niepokoju rynków finansowych.

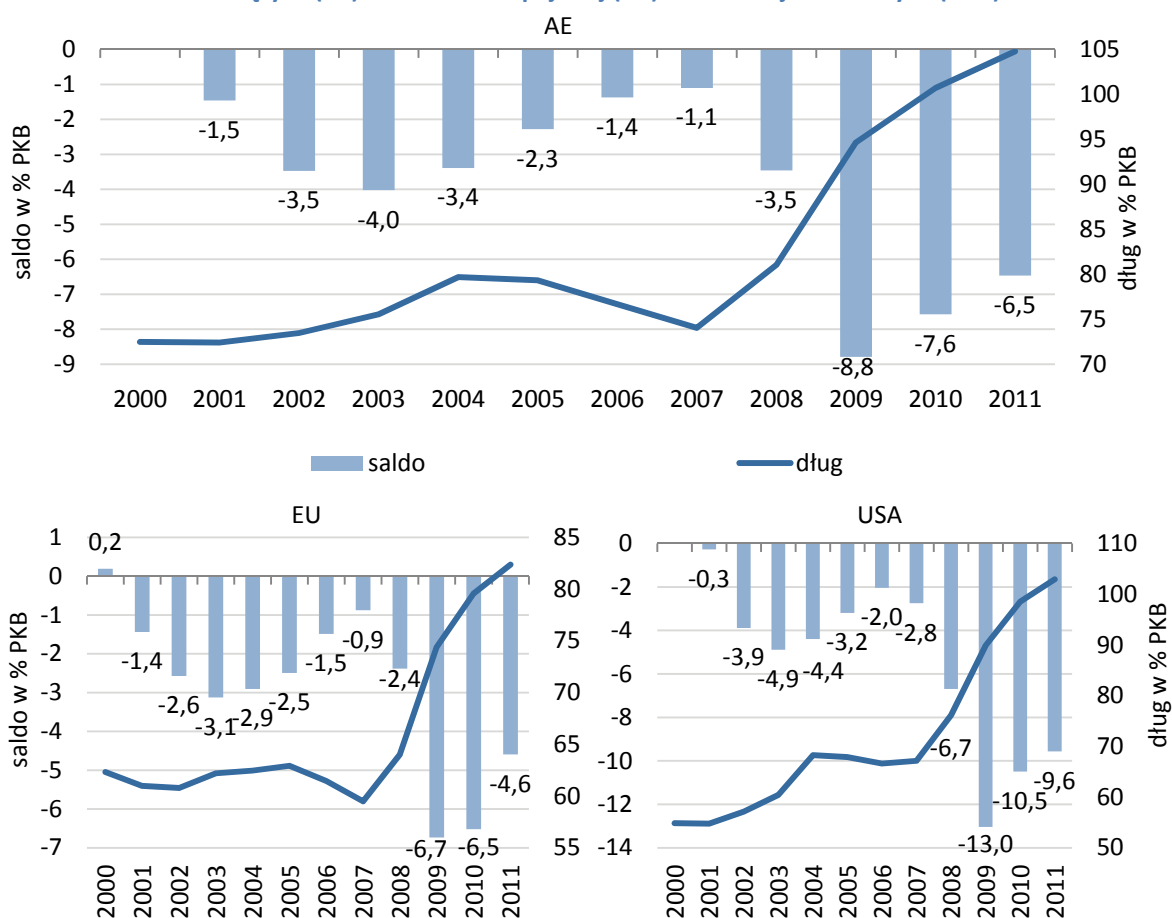
---

⁷⁰ Dane według SNA, MFW (WEO).

⁷¹ Dane i grupy krajów zgodnie z metodologią MFW; opis w spisie skrótów.

⁷² MFW, *Fiscal Monitor, Balancing Fiscal Policy Risks*, (2012), Waszyngton, s. 12, 40, 57, 60-61, 63-64.

Wykres 82. Nadwyżka/deficyt (saldo) i dług sektora instytucji rządowych i samorządowych gospodarek rozwiniętych (AE) oraz Unii Europejskiej (EU) i Stanów Zjednoczonych (USA)

Źródło: dane MFW (WEO).

W porównaniu do gospodarek rozwiniętych, relatywnie dobra sytuacja fiskalna krajów wschodzących i rozwijających się wynikała z kilku przyczyn. Po pierwsze, historycznie poziom zarówno salda⁷³, jak i długu w relacji do PKB grupy krajów wschodzących i rozwijających się były korzystniejsze niż krajów wysoko rozwiniętych⁷⁴. Po drugie, większość tych krajów podczas ostatniego kryzysu gospodarczego uniknęła recesji, choć nastąpiło znaczne spowolnienie tempa wzrostu PKB. W 2008 r. wzrost wyniósł 6,0%, podczas gdy w 2009 r. ukształtował się na poziomie 2,8%. Powrót do wysokich wzrostów (7,5% w 2010 r. oraz 6,2% w 2011 r.) pomógł w ograniczeniu deficytu. Także inflacja w krajach rozwijających się i wschodzących utrzymywała się na dość wysokim poziomie (CPI w 2011 r. wyniosło 7,1% wobec 6,1% w 2010 r.), sprzyjając spadkowi wartości długu w relacji do PKB.

⁷³ W latach 2005-2008 gospodarki wschodzące i rozwijające się miały nadwyżkę budżetową, podczas gdy kraje rozwinięte notowały deficyt.

⁷⁴ MFW, *World Economic Outlook Global, Financial Stability Report*, (2011), Waszyngton, s. 12, 40, 57, 60-61, 63-64.

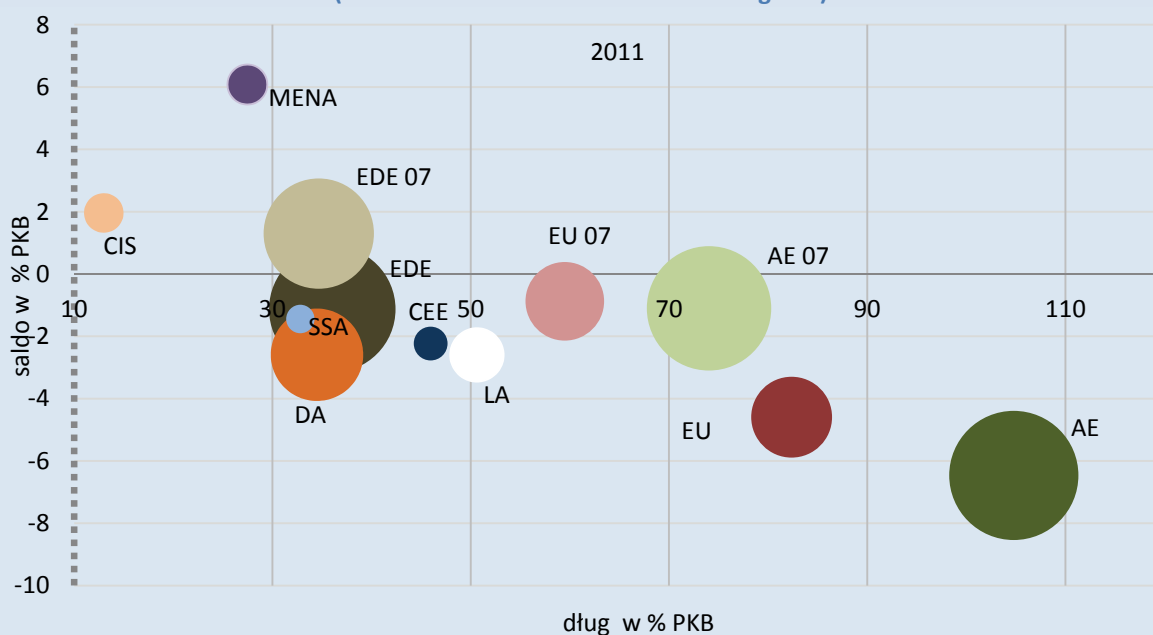
STAN FINANSÓW PUBLICZNYCH NA ŚWIECIE W LATACH 2007-2011

Spadek tempa wzrostu gospodarczego w latach 2007-2009 w krajach dotkniętych kryzysem gospodarczym spowodował zarówno obniżenie dochodów budżetowych, jak i presję na wzrost wydatków publicznych na programy socjalne, wsparcie wzrostu gospodarczego oraz na obsługę długu publicznego. Czynniki te, jak również kosztowne programy ratowania sektora finansowego, miały negatywny wpływ na saldo sektora publicznego i gwałtowny przyrost zadłużenia publicznego. W efekcie obniżyło się zaufanie rynków finansowych do polityki fiskalnej prowadzonej przez te kraje.

Według danych MFW od 2007 r. w grupie gospodarek rozwiniętych następowało pogłębienie się deficytów i długów sektora instytucji rządowych i samorządowych w relacji do PKB. W 2007 r. deficyt wyniósł 1,1% PKB, zaś dług 74,0% PKB. W 2011 r. były to odpowiednio 6,5% i 104,8% PKB. Pogorszenie wartości tych wskaźników dla Unii Europejskiej było mniejsze niż dla grupy gospodarek rozwiniętych. W 2007 r. deficyt UE kształtował się na poziomie 0,9% PKB, dług osiągnął 59,5% PKB, zaś w 2011 r. deficyt wyniósł 4,6% PKB, a dług – 82,4% PKB.

Skala pogorszenia sytuacji fiskalnej gospodarek krajów rozwijających się i wschodzących w porównaniu z krajami rozwiniętymi była wyraźnie mniejsza. Podczas, gdy w 2007 r. notowały one nadwyżkę 1,3% PKB i dług 34,7% PKB, 2011 r. zamknęły one deficytem 1,1% PKB, zaś dług wyniósł 36,0% PKB.

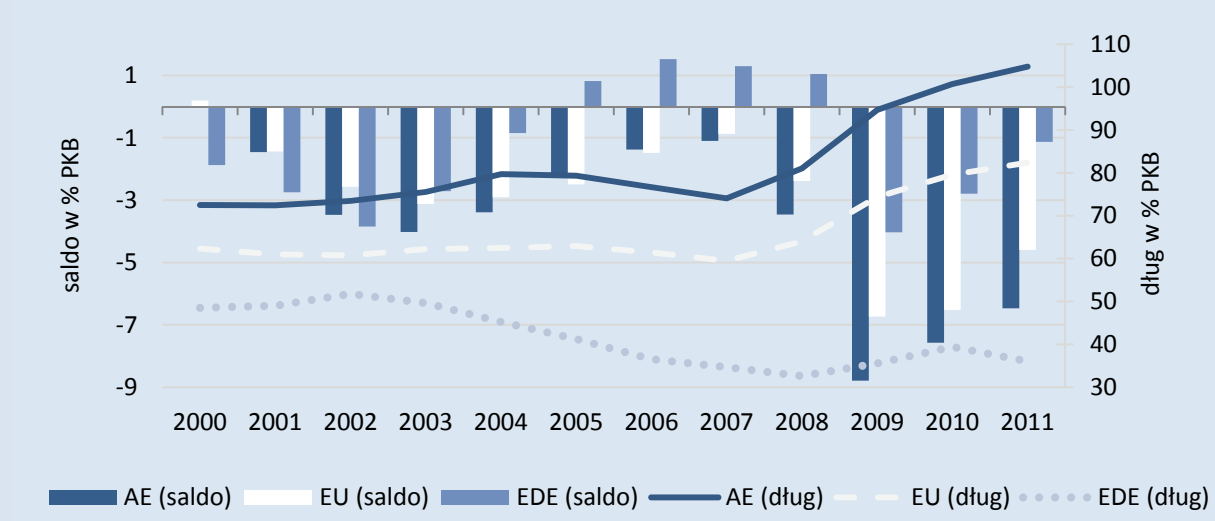
Wykres 83. Nadwyżka/deficyt (saldo) i dług sektora instytucji rządowych i samorządowych (rozmiar znacznika oznacza PKB według PPP)^a

^a Grupy krajów według MFW; AE, EU i EDE z indeksem 07 pokazują stan w 2007 r. sprzed kryzysu gospodarczego.

Źródło: dane MFW (WEO).

Wykres 84. Nadwyżka/deficyt (saldo) i dług sektora instytucji rządowych i samorządowych (agregaty MFW)

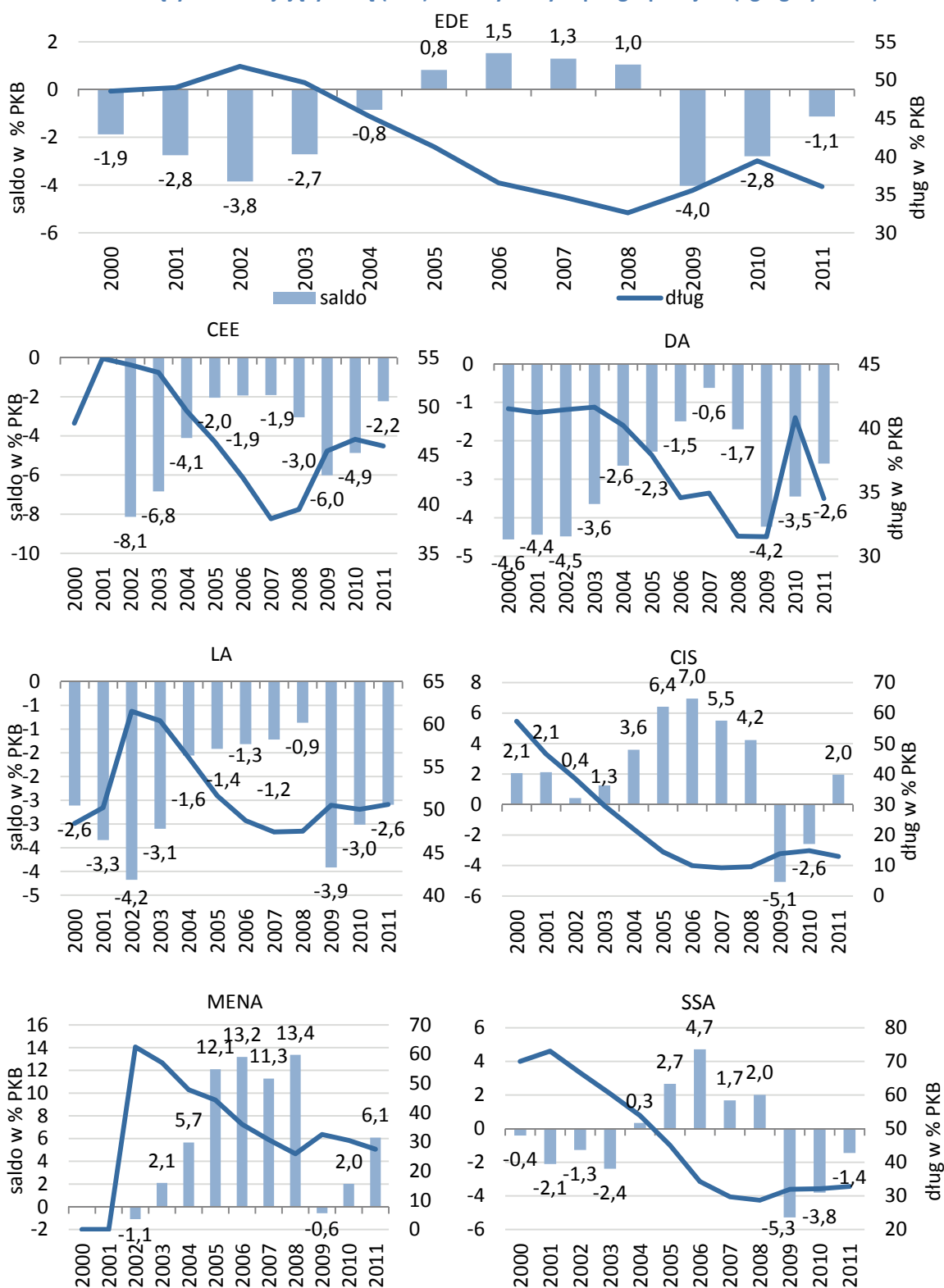
Źródło: opracowanie na podstawie danych MFW (WEO).

Sytuacja fiskalna w 2011 r. w różnych grupach krajów wschodzących i rozwijających się była, podobnie jak w latach poprzednich, zróżnicowana. Deficyt sektora instytucji rządowych i samorządowych rozwijających się krajów Azji (DA) w 2011 r. zmniejszył się do 2,6% z 3,5% PKB w 2010 r., zaś zadłużenie tego sektora ukształtowało się na poziomie 34,5% PKB (wobec 40,8% w roku poprzednim). Region Europy Środkowej i Wschodniej (CEE)⁷⁵ zanotował spadek deficytu budżetowego do 2,2% PKB w 2011 r. (z 4,9% PKB w 2010 r.). Dług publiczny w tej grupie krajów w trakcie kryzysu gospodarczego przekroczył 40% PKB, osiągając w 2011 r. stan 46,0% w relacji do PKB (nieznacznie niższy niż w 2010 r., kiedy relacja ta wyniosła 46,7%). W regionie Ameryki łacińskiej (LA) w 2011 r. deficyt wyniósł 2,7% (o 0,4 p. proc. mniej niż w roku poprzednim), natomiast dług publiczny nieznacznie (o 0,5 p. proc.) wzrósł do poziomu 50,6% PKB.

⁷⁵ Kategoria „kraje Europy Środkowej i Wschodniej (CEE)” według MFW jest inną kategorią niż „kraje Europy Środkowo-Wschodniej” według Eurostat.

Wykres 85. Nadwyżka/deficyt (saldo) i dług sektora instytucji rządowych i samorządowych gospodarek wschodzących i rozwijających się (EDE) oraz wybranych podgrup krajów (agregaty MFW)

Źródło: dane MFW (WEO).

Trendy w zakresie finansów publicznych pozostałych gospodarek rozwijających się (Wspólnoty Niepodległych Państw, Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej, Afryki Subsaharyjskiej) w latach 2000-2011 były podobne, tj. w latach przedkryzysowych notowały one nadwyżkę budżetową, która podczas ostatniego kryzysu gospodarczego zamieniła się w deficyt⁷⁶. W 2011 r. nastąpiła poprawa salda fiskalnego w porównaniu z rokiem poprzednim. Deficyt budżetowy dla Wspólnoty Niepodległych Państw spadł o 0,6 p. proc. do poziomu 2,0% PKB, zaś w regionie Afryki Subsaharyjskiej spadek wyniósł 2,4 p. proc. do poziomu 1,4% PKB. Kraje Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej osiągnęły nadwyżkę fiskalną 6,1% PKB, podczas gdy jeszcze w 2009 r. notowały deficyt w wysokości 0,6% w relacji do PKB. W 2011 r. dług publiczny dla Wspólnoty Niepodległych Państw i Afryki Subsaharyjskiej osiągnął poziom odpowiednio 13,0% i 32,8% PKB. Dla regionu Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej dług ten w 2011 r. wyniósł 32,8% PKB i był wyższy niż w roku poprzednim o 0,7 p. proc.

2. POLITYKA FISKALNA W UNII EUROPEJSKIEJ

NIESTABILNOŚĆ FISKALNA

W 2011 r. w krajach Unii Europejskiej⁷⁷ deficyt budżetowy zmniejszył się o 2,1 p. proc. w porównaniu do roku poprzedniego, osiągając poziom 4,5% PKB. Było to spowodowane szeregiem czynników, w tym utrzymującym się drugi rok z rzędu dodatnim wzrostem gospodarczym i działaniami konsolidacyjnymi. Wpływ na ograniczenie wydatków budżetowych w UE miało też zakończenie się w 2011 r. działań dyskrejonalnych, które zostały w większości wprowadzone w latach 2009-2010⁷⁸ i miały na celu pobudzenie gospodarek znajdujących się w stanie recesji. W 2011 r. aż 17 na 27 krajów UE nie spełniało kryterium z Maastricht dotyczącego wartości referencyjnej salda sektora instytucji rządowych i samorządowych.

---

⁷⁶ Na sytuację finansów publicznych w Rosji istotny wpływ miały ceny ropy naftowej. W 2006 r. sektor wydobywczy ropy i gazu tworzył 25% PKB kraju, eksport nośników energii stanowił blisko 60% dochodów z eksportu, zaś dochody podatkowe pochodzące z ropy i gazu to ok. 50% dochodów budżetowych ogółem. OECD, *Investment Policy Review of the Russian Federation: Russia's Energy Investment Policy*, (2008), Paryż, s. 3. W kolejnych latach, w związku ze spadkiem ceny ropy naftowej, udział tej kategorii w dochodach budżetowych gwałtownie malał: w 2008 r. było to 36,9%, 2009 r. – 32,1%, zaś w 2010 r. – 29,6% (obliczenia na podstawie danych Ministerstwa Finansów Federacji Rosyjskiej).

⁷⁷ Dane według ESA 95.

⁷⁸ Przykładem takich działań może być pakiet, określany, jako *European Economic Recovery Plan* (EERP), który został zaaprobowany przez Radę Europejską w grudniu 2008 r. Zakładano dzięki niemu podtrzymanie popytu wewnętrznego oraz podniesienie poziomu zaufania i oczekiwań podmiotów gospodarczych i konsumentów. KE, *Communication from the Commission to the European Council, A European Economic Recovery Plan*, (2008), Bruksela.

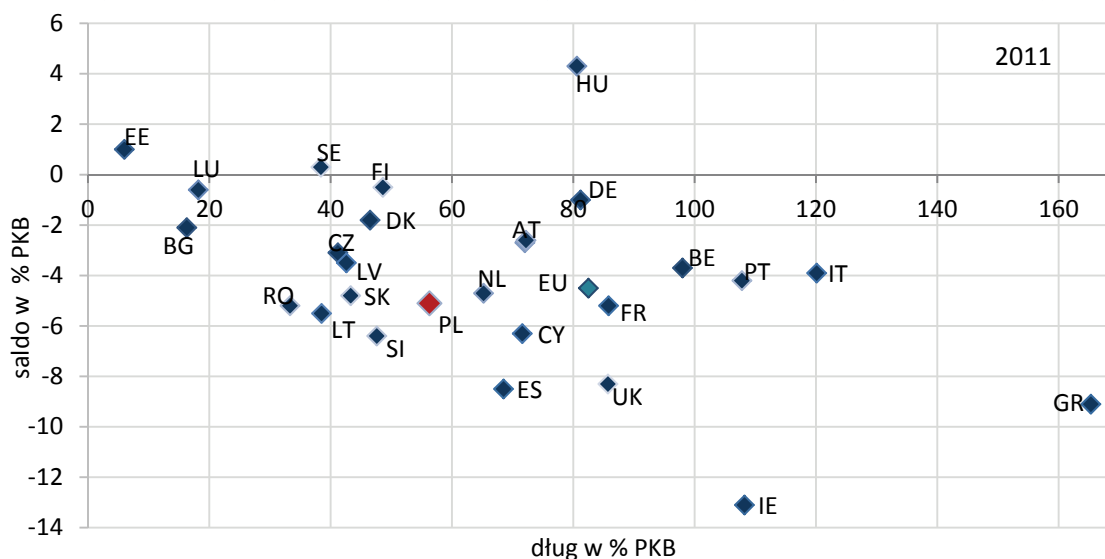
Tabl. 19. Nadwyżka/deficyt (saldo) i dług sektora instytucji rządowych i samorządowych

Kraje	Deficyt sektora instytucji rządowych i samorządowych					Dług sektora instytucji rządowych i samorządowych				
	2007	2008	2009	2010	2011	2007	2008	2009	2010	2011
	w % PKB									
Unia Europejska	-0,9	-2,4	-6,9	-6,5	-4,5	59,0	62,5	74,8	80,0	82,5
Austria	-0,9	-0,9	-4,1	-4,5	-2,6	60,2	63,8	69,5	71,9	72,2
Belgia	-0,3	-1,0	-5,6	-3,8	-3,7	84,1	89,3	95,8	96,0	98,0
Bułgaria	1,2	1,7	-4,3	-3,1	-2,1	17,2	13,7	14,6	16,3	16,3
Cypr	3,5	0,9	-6,1	-5,3	-6,3	58,8	48,9	58,5	61,5	71,6
Dania	4,8	3,2	-2,7	-2,5	-1,8	27,5	33,4	40,6	42,9	46,5
Estonia	2,4	-2,9	-2,0	0,2	1,0	3,7	4,5	7,2	6,7	6,0
Finlandia	5,3	4,3	-2,5	-2,5	-0,5	35,2	33,9	43,5	48,4	48,6
Francja	-2,7	-3,3	-7,5	-7,1	-5,2	64,2	68,2	79,2	82,3	85,8
Grecja	-6,5	-9,8	-15,6	-10,3	-9,1	107,4	113,0	129,4	145,0	165,3
Hiszpania	1,9	-4,5	-11,2	-9,3	-8,5	36,2	40,2	53,9	61,2	68,5
Irlandia	0,1	-7,3	-14,0	-31,2	-13,1	24,8	44,2	65,1	92,5	108,2
Litwa	-1,0	-3,3	-9,4	-7,2	-5,5	16,8	15,5	29,4	38,0	38,5
Luksemburg	3,7	3,0	-0,8	-0,9	-0,6	6,7	13,7	14,8	19,1	18,2
Łotwa	-0,4	-4,2	-9,8	-8,2	-3,5	9,0	19,8	36,7	44,7	42,6
Malta	-2,4	-4,6	-3,8	-3,7	-2,7	62,1	62,3	68,1	69,4	72,0
Niderlandy	0,2	0,5	-5,6	-5,1	-4,7	45,3	58,5	60,8	62,9	65,2
Niemcy	0,2	-0,1	-3,2	-4,3	-1,0	65,2	66,7	74,4	83,0	81,2
Polska	-1,9	-3,7	-7,4	-7,8	-5,1	45,0	47,1	50,9	54,8	56,3
Portugalia	-3,1	-3,6	-10,2	-9,8	-4,2	68,3	71,6	83,1	93,3	107,8
Rep. Czeska	-0,7	-2,2	-5,8	-4,8	-3,1	27,9	28,7	34,4	38,1	41,2
Rumunia	-2,9	-5,7	-9,0	-6,8	-5,2	12,8	13,4	23,6	30,5	33,3
Słowacja	-1,8	-2,1	-8,0	-7,7	-4,8	29,6	27,9	35,6	41,1	43,3
Słowenia	0,0	-1,9	-6,1	-6,0	-6,4	23,1	21,9	35,3	38,8	47,6
Szwecja	3,6	2,2	-0,7	0,3	0,3	40,2	38,8	42,6	39,4	38,4
Węgry	-5,1	-3,7	-4,6	-4,2	4,3	67,0	73,0	79,8	81,4	80,6
W. Brytania	-2,7	-5,0	-11,5	-10,2	-8,3	44,4	54,8	69,6	79,6	85,7
Włochy	-1,6	-2,7	-5,4	-4,6	-3,9	103,1	105,7	116,0	118,6	120,1

Źródło: Dane Eurostat.

Pomimo spadku poziomu deficytu budżetowego, utrzymywał się wzrost zadłużenia publicznego, które w UE osiągnęło poziom 82,5% PKB (przy 80,0% PKB w 2010 r.). W krajach strefy euro zanotowano wzrost długu z 85,3% w 2010 r. do 87,2% PKB w roku następnym. Dług rósł jednak wolniej niż w latach 2008-2010 (średniorocznie 7,0 p. proc. dla UE i 6,3 p. proc. dla strefy euro). Dla 14 krajów stwierdzono relację długu do PKB wyższą niż zapisane w traktacie z Maastricht.

Wykres 86. Nadwyżka/deficyt (saldo) i dług sektora instytucji rządowych i samorządowych

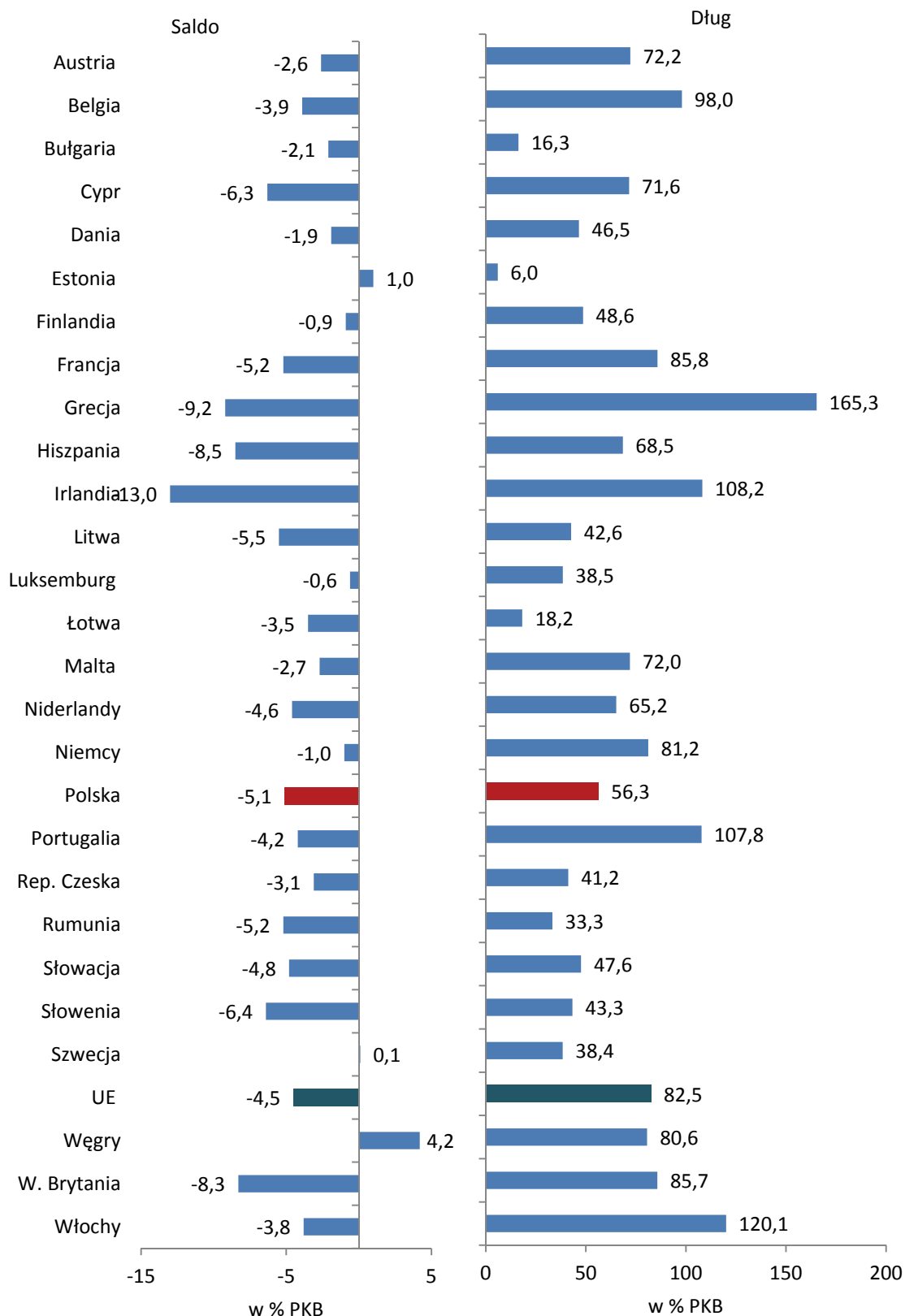
Źródło: dane Eurostat

Skutki kryzysu gospodarczego stały się impulsem dla zwrócenia uwagi na słabość strukturalną finansów publicznych w krajach UE oraz brak sprawnego mechanizmu egzekwowania procedur z nimi związanych⁷⁹. Wyraźne stały się słabości systemu koordynacji polityk gospodarczych UE, w tym ich niedostateczna efektywność w zapewnieniu równowagi fiskalnej. Nałożyły się one na narastające zagrożenia dla stabilności finansów publicznych w długim horyzoncie czasowym, wynikające ze starzenia się społeczeństw europejskich. Nierównowaga fiskalna ulegała zwiększeniu nie tylko w okresie spowolnienia gospodarczego, ale w niektórych przypadkach także w okresie dobrej koniunktury, która generalnie nie została wykorzystana do skutecznej redukcji deficytów budżetowych. Zjawisko to jest szczególnie widoczne przy analizowaniu stanu polityki fiskalnej przy wykorzystaniu deficytu strukturalnego, tzn. takiego, który został oczyszczony z wpływu cyklu koniunkturalnego na stan finansów publicznych. W latach 2003-2007 tempo wzrostu wydatków pierwotnych było wyższe niż tempo wzrostu gospodarczego⁸⁰, w sytuacji kryzysu gospodarczego ograniczyło to możliwości prowadzenia skutecznej polityki fiskalnej.

⁷⁹ Przykładem nieefektywności funkcjonującego przed kryzysem gospodarczym systemu koordynacji fiskalnej było notoryczne przekraczanie przez państwa członkowskie UE kryterium fiskalnego, określonego w Traktacie z Maastricht (tzn. limitu deficytu w wysokości 3% PKB oraz długu publicznego w wysokości 60% PKB). Pomimo istnienia w ramach dotychczas funkcjonujących rozwiązań Paktu Stabilności i Wzrostu narzędzi prewencyjnych i korekcyjnych, od powstania Unii do 2010 r. odnotowano 97 obserwacji (jedną obserwacją jest wystąpienie deficytu wyższego od wartości referencyjnej w jednym kraju w jednym roku), w których nastąpiło przekroczenie deficytu w wysokości 3% PKB. W 29 przypadkach miało to uzasadnienie, gdyż nastąpiło w warunkach istotnej recesji w danym kraju. W przypadku pozostałych 68 obserwacji, zgodnie z zapisami Paktu należałoby się spodziewać nałożenia sankcji, co nie miało miejsca w skali odpowiadającej zjawisku. EEAG, *The EEAG Report on the European Economy 2011*, (2011), Monachium, s. 11.

⁸⁰ KE, *Roczne sprawozdanie gospodarcze, Załącznik 2, Sprawozdanie makroekonomiczne*, (2011), Bruksela, s. 6.

Wykres 87. Nadwyżka/deficyt (saldo) i dług sektora instytucji rządowych i samorządowych

Źródło: dane Eurostat.

PROGRAMY POMOCOWE DLA GRECJI, IRLANDII I PORTUGALII

Pogarszający się stan gospodarek peryferyjnych i ich finansów publicznych, tzn. Grecji, Irlandii i Portugalii, stał się zagrożeniem dla strefy euro. Dlatego też, gdy kraje te kolejno zwracały się o pomoc, otrzymywały warunkowe wsparcie uzależnione od przeprowadzenia reform.

Tabl. 20. Wartość programów pomocowych

Beneficjent	Kwota pomocy	Źródła finansowania w mld EUR	Data przyznania
Grecja	110	bilateralne pożyczki w strefie euro (80,0); MFW (30,0);	Maj 2010
Irlandia	85	zasoby własne (17,5); EFSM (22,5); EFSF (17,7); MFW (22,5); bilateralne pożyczki (4,8)	Listopad 2010
Portugalia	78	EFSM (26,0); EFSF (26,0); MFW (26,0);	Kwiecień 2011
Grecja	130 ⁸¹	EFSM i EFSF; MFW; sektor prywatny;	Lipiec 2011

Źródło: Opracowanie na podstawie KE^{82,83,84} i NBP, *Programy pomocowe dla Grecji, Irlandii i Portugalii – stan na sierpień 2011 r.*

KOORDYNACJA POLITYKI GOSPODARCZEJ UNII EUROPEJSKIEJ

Niekorzystne tendencje makroekonomiczne, w tym przede wszystkim trudna sytuacja fiskalna, wymusiły w UE szukanie rozwiązań wpływających na poprawę jej spójności i stabilności gospodarczej. W ramach UE i strefy euro podjęto działania mające na celu zwiększenie jakości koordynacji polityk gospodarczych i zarządzania. Podejmowano szereg inicjatyw mających na celu zreformowanie sposobu koordynacji polityki gospodarczej UE. Do wprowadzanych mechanizmów należały m.in.:

- Program Europa 2020 (*Europe 2020*);
- Pakt Euro Plus (*Euro Plus Pact*);
- Procedura nadmiernej nierównowagi (*Excessive Imbalance Procedure - EIP*);
- Semestr Europejski (*European Semester - ES*);
- Europejski Mechanizm Stabilizacji Finansowej (*European Financial Stabilisation Mechanism - EFSM*);

⁸¹ Dane szacunkowe. KE podaje 130 mld euro (stan na marzec 2012 r.), NBP w opracowaniu z sierpnia 2011 r. podaje kwotę 150 mld euro.

⁸² KE, *The Greek Facility Loan* [na:]

http://ec.europa.eu/economy_finance/eu_borrower/greek_loan_facility/index_en.htm.

⁸³ KE, *Programme for Portugal* [na:]

http://ec.europa.eu/economy_finance/eu_borrower/portugal/index_en.htm.

⁸⁴ KE, *Programme for Ireland* [na:]

http://ec.europa.eu/economy_finance/eu_borrower/ireland/index_en.htm.

- Europejski Mechanizm Stabilizacyjny (*European Stabilisation Mechanism - ESM*);
- „Sześciopak” („Six-Pack”);
- Traktat o Stabilności, Koordynacji i Zarządzaniu (*Treaty on Stability, Coordination and Governance - TSCG*);
- „Dwupak” („Two-Pack”).

W 2011 r. negocjowano najbardziej kompleksowe rozwiązanie będące pakietem pięciu rozporządzeń i jednej dyrektywy, zwanym popularnie „sześciopakiem”. „Sześciopak” został ostatecznie przyjęty w listopadzie 2011 r., a wszedł w życie w grudniu 2011 r. Podobnie jak ESM, ma on wzmocnić Pakt Stabilności i Wzrostu i wprowadzić lepszą koordynację polityki fiskalnej i makroekonomicznej poprzez regulacje, z których część ma charakter prewencyjny, a część sankcyjny⁸⁵.

Silniej został zaakcentowany wymóg osiągnięcia średniookresowych celów budżetowych, tzw. MTO (*medium-term objective*), który dla Polski wyznacza limit deficytu strukturalnego na poziomie 1% PKB. Ponadto zwrócono uwagę na konieczność ograniczania wzrostu wydatków publicznych. Tempo wzrostu wydatków publicznych w średnim okresie w przypadku państw, które osiągnęły MTO, nie powinno być wyższe niż wzrost potencjalnego PKB. W krajach, które nie osiągnęły MTO, wydatki powinny rosnąć wolniej niż potencjalne PKB, a nadzwyczajne dochody budżetowe powinny być przeznaczone na redukcje zadłużenia. Działania prewencyjne polegają m. in. na mobilizowaniu państw członkowskich do tworzenia buforów fiskalnych w okresie dobrej koniunktury.

Istotną zmianą wobec poprzednich regulacji jest zwiększenie znaczenia długu publicznego w ocenie polityki fiskalnej danego kraju, poprzez możliwość wszczęcia procedury nadmiernego deficytu (EDP) w sytuacji przekroczenia wartości referencyjnej przez dług publiczny w relacji do PKB⁸⁶. W momencie otwarcia procedury nadmiernego deficytu, na kraje strefy euro nie przestrzegające kryteriów konwergencji w zakresie wysokości deficytu i długu publicznego zostałyby nałożony obowiązek przekazania KE depozytu w wysokości 0,2% PKB, od którego odsetki zasilałyby EFSF (w przyszłości ESM). Przy braku dalszych działań dostosowawczych przepadałby on na rzecz mechanizmów stabilizujących. Sankcje byłyby nakładane na wniosek KE w procedurze "głosowania odwrotnego" Rady Ecofin⁸⁷.

W zakresie nadzoru makroekonomicznego, „sześciopak” wprowadził w życie środki zapobiegania i egzekwowania procedury nadmiernej nierównowagi (EIP). Sytuacja państw członkowskich, w których mogą występować nierównowagi zostanie poddana dalszej, szczegółowej analizie. W przypadku stwierdzenia wystąpienia nierównowagi wystosowane zostaną zalecenia dotyczące korekty. Kraje objęte procedurą mają obowiązek przedstawienia szczegółowego programu naprawczego. W przypadku braku działań naprawczych ze strony kraju członkowskiego, przewidziano podobne sankcje jak w przypadku procedury nadmiernego deficytu.

⁸⁵ KE, *Economic governance "Six-Pack" enters into force* [na:]

<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/11/898>.

⁸⁶ KE, *Six-pack? Two-pack? Fiscal compact? A short guide to the new EU fiscal governance* [na:] http://ec.europa.eu/economy_finance/articles/governance/2012-03-14_six_pack_en.htm.

⁸⁷ NBP, *Reforma zarządzania gospodarczego w UE - analiza rozwiązań przyjętych w ramach tzw. 6-paku*, (2011), Warszawa, s. 4-6,8-9.

3. FINANSE PUBLICZNE W POLSCE

Stan finansów publicznych w Polsce opisywany jest za pomocą dwóch metodologii. W pierwszej kolejności zostały zaprezentowane wyniki sektora instytucji rządowych i samorządowych liczone zgodnie z zasadami Europejskiego Systemu Rachunków Narodowych i Regionalnych (ESA'95). Następnie, porównano kategorie deficytu finansów publicznych z deficytem sektora instytucji rządowych i samorządowych oraz państwowego długu publicznego z długiem sektora instytucji rządowych i samorządowych. Przebieg procesów fiskalnych dla głównych komponentów sektora finansów publicznych, tj. budżetu państwa i budżetu środków europejskich, budżetów jednostek samorządu terytorialnego oraz funduszy celowych, został podany zgodnie z metodologią krajową.

Metodologia krajowa:

Ustawa o finansach publicznych z dnia 27 sierpnia 2009 r. reguluje funkcjonowanie sektora finansów publicznych. Definiuje ona m.in. zakres sektora, jego jednostki, zasady klasyfikacji dochodów, przychodów, wydatków i rozchodów, a także państwowy dług publiczny; określa zasady gospodarki finansowej, budżetu państwa, budżetu środków europejskich oraz pozostałych podmiotów i kategorii sektora finansów publicznych.

Sektor finansów publicznych tworzą, zgodnie z art. 9: organy władzy publicznej, jednostki samorządu terytorialnego i ich związki, jednostki budżetowe, samorządowe zakłady budżetowe, agencje wykonawcze, instytucje gospodarki budżetowej, państwowe fundusze celowe, ZUS i KRUS oraz zarządzane przez nie fundusze, NFZ, samodzielne zakłady opieki zdrowotnej, uczelnie publiczne, PAN i jej jednostki, państwowe i samorządowe instytucje kultury, inne państwowe lub samorządowe osoby prawne.

Jednocześnie Ustawa definiuje w ramach sektora finansów publicznych pojęcia budżetu państwa, budżetu środków europejskich i budżetów jednostek samorządu terytorialnego.

W *Sprawozdaniu z wykonania budżetu państwa za rok 2011*, podobnie jak w latach poprzednich, sektor finansów publicznych zaprezentowano w podziale na trzy podsektory: rządowy, samorządowy i ubezpieczeń społecznych, nawiązując do podsektorów zdefiniowanych w ESA'95. Podsektor rządowy obejmuje: budżet państwa, budżet środków europejskich, jednostki pozabudżetowe budżetu państwa, agencje państwowe, Polską Akademię Nauk, Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej i szereg innych instytucji⁸⁸ Na podsektor samorządowy składają się: budżety jednostek samorządu terytorialnego, jednostki pozabudżetowe samorządu terytorialnego, fundusze celowe i pozostałe instytucje samorządowe. Do podsektora ubezpieczeń społecznych wchodzi: Fundusz Ubezpieczeń Społecznych, Fundusz Emerytalno-Rentowy, Fundusz Rezerwy Demograficznej, Narodowy Fundusz Zdrowia (NFZ), Fundusz Pracy, Fundusz Składkowy, Fundusz Motywacyjny, Fundusz Administracyjny, Fundusz Prewencji i Rehabilitacji, Fundusz Emerytur Pomostowych oraz Zakład Ubezpieczeń Społecznych.

Metodologia europejska:

Europejski System Rachunków Narodowych i Regionalnych (European System of Accounts - ESA'95) daje możliwość porównań międzynarodowych sytuacji finansów publicznych oraz stanowi

---

⁸⁸ Szczegółowe zestawienie zawarte jest w: RM, *Sprawozdanie z wykonania budżetu państwa za okres od 1 stycznia do 31 grudnia 2011 r. Omówienie*, (2012), Warszawa, s. 301.

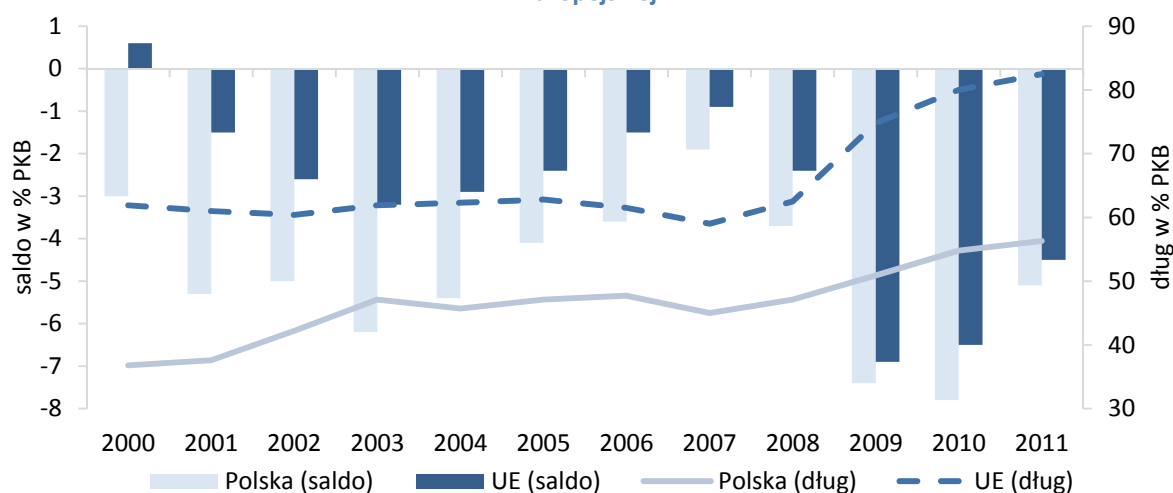

podstawę opracowywania danych do procedury nadmiernego deficytu (EDP). Najważniejsze kategorie opisujące stan sektora instytucji rządowych i samorządowych (*general government*) to deficyt i dług sektora rządowego i samorządowego. W ramach sektora rządowego i samorządowego wyróżnia się trzy podsektory: instytucji rządowych na szczeblu centralnym, instytucji samorządowych na szczeblu lokalnym i funduszy ubezpieczeń społecznych.

WYNIKI SEKTORA INSTYTUCJI RZĄDOWYCH I SAMORZĄDOWYCH

Sektor rządowy i samorządowy (GG) jest zdefiniowany w Europejskim Systemie Rachunków Narodowych i Regionalnych (ESA'95). Deficyt sektora zgodnie z ESA'95 w 2011 r. wyniósł 5,1% PKB, co oznaczało spadek o 2,7 p. proc. w porównaniu do roku poprzedniego. Wartość tej relacji w przypadku Polski była wyższa niż dla całej UE (4,5% PKB) i strefy euro (4,1% PKB). Dług sektora wyniósł 56,3% PKB, co oznaczało wzrost o 1,5 p. proc. w porównaniu z rokiem poprzednim. Utrzymał się on poniżej wartości progu zapisanego w traktacie z Maastricht, dopuszczającym poziom zadłużenia 60% PKB. Relacja dla UE i strefy euro była wyraźnie wyższa i wyniosła odpowiednio 82,5% i 87,2% PKB.

Wykres 88. Nadwyżka/deficyt (saldo) i dług sektora instytucji rządowych i samorządowych w Polsce i Unii Europejskiej

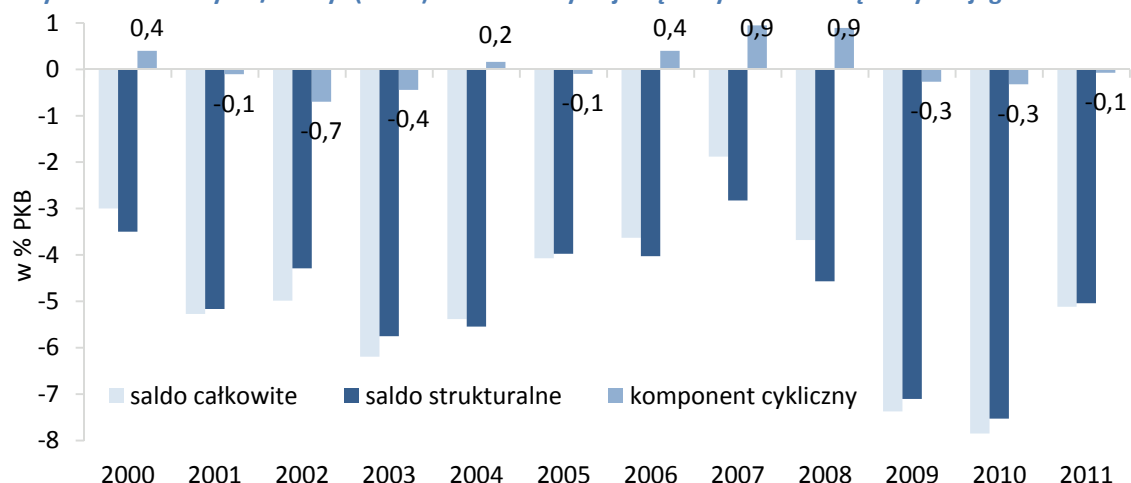

Źródło: dane Eurostat.

KSZTAŁTOWANIE SIĘ DEFICYTU SEKTORA INSTYTUCJI RZĄDOWYCH I SAMORZĄDOWYCH W LATACH 2000-2011

Polska w 2000 r. wypełniała kryterium z Maastricht, osiągając deficyt na poziomie 3,0% PKB. W tym samym roku deficyt strukturalny wyniósł 3,4% PKB, przy dodatniej wartości komponentu cyklicznego (0,4% PKB). W warunkach osłabienia wzrostu gospodarczego deficyt rósł, osiągając wartość 6,2% PKB w 2003 r., a następnie do 2007 r. zmniejszył się do 1,9%. Natomiast ocena poziomu deficytu strukturalnego, z uwagi na dodatnia lukę produktową, była wyższa i zgodnie z szacunkami KE wyniósł on 2,8% PKB w 2007 r. W latach 2008-2010 deficyt wzrósł do poziomu 7,8% PKB, a w 2011 r. nastąpiło jego obniżenie do 5,1% PKB.

Wykres 89. Nadwyżka/deficyt (saldo) sektora instytucji rządowych i samorządowych i jego składowe

Źródło: dane KE (Ameco).

Gwałtowny wzrost deficytu pod koniec dekady był konsekwencją spowolnienia gospodarczego w latach 2008-2009 oraz zmian w systemie podatków i paropodatków w Polsce w latach 2007-2009. Na pogorszenie relacji dochodów i wydatków budżetowych oraz wzrost deficytu istotny wpływ miały m.in.^{89, 90}:

- obniżenie wysokości składki rentowej z 13% do 6% (od 2007 r.);
- wprowadzenie corocznej waloryzacji rent i emerytur (w 2008 r.);
- zmiany w podatku od osób fizycznych – wprowadzenie dwóch stawek podatkowych oraz ulgi na dzieci (w latach 2008-2009);
- skrócenie czasu zwrotu podatku VAT (2009 r.).

W latach 2008-2010 polityka antykrzysowa była wspierana przez dalsze zmiany w systemie podatkowym oraz inne narzędzia budżetowe, m.in. poprzez przyspieszanie wydatkowania środków UE i usprawnianie realizacji inwestycji infrastrukturalnych⁹¹. Część z tych zmian zadziałała jak impuls fiskalny, wywierając pozytywny wpływ na podtrzymanie popytu.

Różnice pomiędzy wysokością deficytu sektora finansów publicznych, a deficytem sektora instytucji rządowych i samorządowych wynikają z odmiennych metodologii⁹², tj. innych zasad rachunkowości i niejednakowego zakresu podmiotowego sektorów. Kilkuletnie trendy dla obu wartości są zbliżone, niemniej deficyt liczony według metodologii ESA'95 był z reguły głębszy. Istotnym elementem różnicującym jest wyłączenie Krajowego Funduszu Drogowego z sektora finansów publicznych. Ponadto, zgodnie z ESA'95 koszty obsługi długu ujęte są memoriałowo, zaś w metodologii krajowej - kasowo.

⁸⁹ MF, *Program Konwergencji Aktualizacja 2007*, (2008), Warszawa, s. 6-8,11,13, 17-18,24-25.

⁹⁰ RM, *Sprawozdanie z wykonania budżetu państwa za okres od 1 stycznia do 31 grudnia 2010 r., Omówienie*, (2011), Warszawa, s. 43-44.

⁹¹ MG, *Polska 2010 – Raport o stanie gospodarki*, (2010), Warszawa, s. 68.

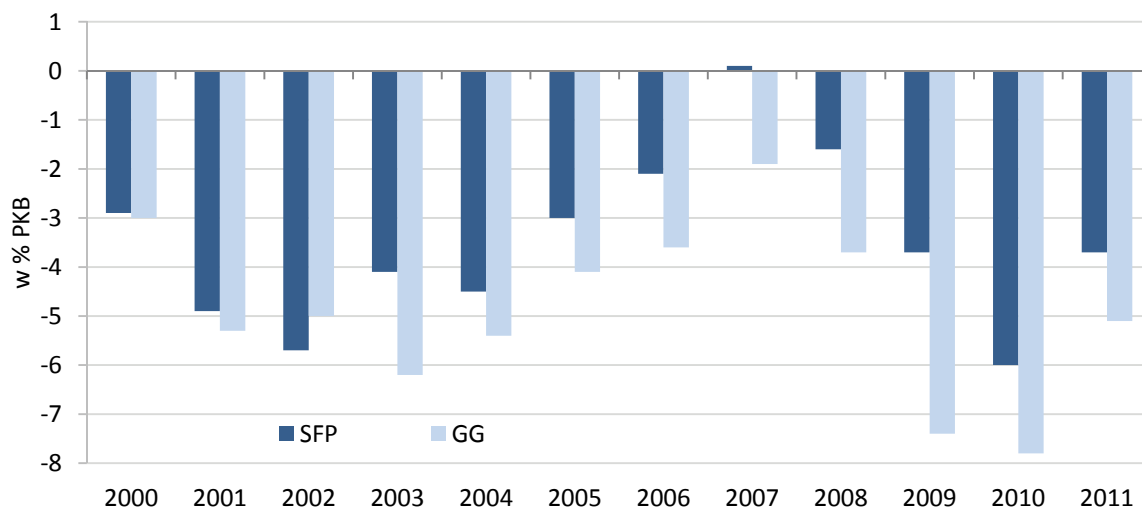
⁹² Por. GUS, *Statystyka sektora instytucji rządowych i samorządowych*, (2010), Warszawa.

Tabl. 21. Nadwyżka/deficyt sektora finansów publicznych⁹³ oraz Nadwyżka/deficyt sektora instytucji rządowych i samorządowych (GG) w Polsce

Wyszczególnienie		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
SFP	w mld zł	-21,5	-38,2	-46,0	-34,7	-41,9	-29,6	-22,2	1,7	-20,6	-50,1	-85,1	-55,9
	% PKB	-2,9	-4,9	-5,7	-4,1	-4,5	-3,0	-2,1	0,1	-1,6	-3,7	-6,0	-3,7
GG	w mld zł	-22,5	-41,1	-40,3	-52,2	-49,8	-40,1	-38,5	-22,1	-46,9	-99,1	111,2	-78,0
	% PKB	-3,0	-5,3	-5,0	-6,2	-5,4	-4,1	-3,6	-1,9	-3,7	-7,4	-7,8	-5,1

Źródło: dane MF i GUS.

Wykres 90. Nadwyżka/deficyt sektora finansów publicznych oraz Nadwyżka/deficyt sektora instytucji rządowych i samorządowych (GG) w Polsce

Źródło: dane MF i GUS.

ZADŁUŻENIE SEKTORA INSTYTUCJI RZĄDOWYCH I SAMORZĄDOWYCH W LATACH 2000-2011

W 2011 r. zadłużenie sektora instytucji rządowych i samorządowych osiągnęło poziom 56,3% PKB. W latach 2000-2003 rosło ono do poziomu 47,1% PKB, w kolejnym roku spadło do 45,7% PKB, po czym powróciło do poziomu z 2003 r. Po niewielkim wzroście w 2006 r. (47,7% PKB), zadłużenie spadło do 45,0% PKB w 2007 r., a następnie wzrosło, osiągając w 2011 r. 56,3% PKB.

Dług publiczny liczony zgodnie z dwoma metodologiami (tj. krajową i ESA'95), w latach 2001-2008 miał zbliżoną wartość. Wyraźne zróżnicowanie tych dwóch wielkości nastąpiło w 2009 r., po wyłączeniu z sektora finansów publicznych Krajowego Funduszu Drogowego. W 2011 r. państwowy dług publiczny był o 43,7 mld zł, czyli 2,9% PKB, większy niż dług sektora instytucji rządowych i samorządowych.

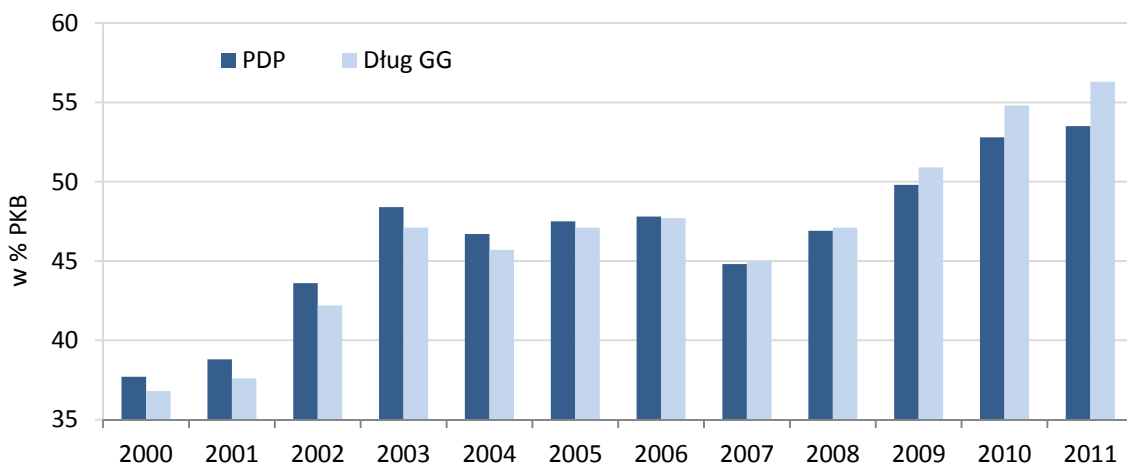
⁹³ Dane dla nadwyżki/deficytu nie są w pełni porównywalne pomiędzy latami ze względu na zmiany metodologiczne, przede wszystkim w sposobie klasyfikacji transferów do OFE oraz środków z UE.

Tabl. 22. Państwowy dług publiczny (PDP) oraz dług sektora instytucji rządowych i samorządowych (GG) w Polsce

Wyszczególnienie		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
PDP	w mld zł	280,5	302,1	352,4	408,3	431,4	466,6	506,3	527,4	597,8	669,9	747,9	815,3
	% PKB	37,7	38,8	43,6	48,4	46,7	47,5	47,8	44,8	46,9	49,8	52,8	53,5
Dług GG	w mld zł	273,8	292,8	340,9	396,7	422,4	463,0	506,0	529,3	600,8	684,1	776,8	859,0
	% PKB	36,8	37,6	42,2	47,1	45,7	47,1	47,7	45,0	47,1	50,9	54,8	56,3

Źródło: dane MF.

Wykres 91. Państwowy dług publiczny (PDP) oraz dług sektora instytucji rządowych i samorządowych (GG) w Polsce

Źródło: dane MF.

SEKTOR FINANSÓW PUBLICZNYCH

Dochody sektora finansów publicznych⁹⁴ (SFP) w 2011 r., liczone według metodologii krajowej, wyniosły 604,2 mld zł, wydatki zaś 660,1 mld zł, co dało ujemne saldo (deficyt) na poziomie 55,9 mld zł, tj. 3,7% PKB. Zatem odwrócony został trend wzrostu deficytu w relacji do PKB, która to relacja rosła od 2008 r., osiągając maksymalną wartość 6,0% PKB w 2010 r. Wartość długu publicznego wzrosła w porównaniu do końca roku poprzedniego o 64,7 mld zł i na koniec 2011 r. wyniósł on 815,3 mld zł, czyli 53,5% PKB.

Tabl. 23. Sektor finansów publicznych

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2009	2010	2011
	w mld zł			w % PKB		
Dochody	539,9	551,2	604,2	40,2	38,9	39,6
Wydatki	590,0	636,3	660,1	43,9	44,9	43,3
Deficyt	50,1	85,1	55,9	3,7	6,0	3,7

Źródło: dane MF.

⁹⁴ Dane dla sektora finansów publicznych podano w tym podrozdziale w ujęciu skonsolidowanym, tzn. po wyeliminowaniu transferów wewnątrz sektora finansów publicznych.

Tabl. 24. Segmenty sektora finansów publicznych w 2011 r.

Wyszczególnienie	Dochody ogółem	Dochody bez transferów wewn. sektora SFP	Wydatki ogółem	Wydatki bez transferów wewn. sektora SFP	Wynik	Wynik „netto”
	w mld zł					
Sektor finansów publicznych	853,2	604,2	909,1	660,1	-55,9	-55,9
Podsektor rządowy	382,2	344,5	418,2	239,0	-36,1	105,6
Budżet państwa	277,6	273,5	302,7	148,7	-25,1	124,8
Agencje	10,4	4,7	9,5	6,5	0,9	-1,8
Pozostałe jednostki	94,2	66,3	106,1	83,7	-11,9	-17,4
Podsektor samorządowy	216,1	92,3	228,7	204,6	-12,6	-112,3
Budżety JST	171,3	80,7	181,6	160,7	-10,3	-80,0
Pozostałe jednostki	44,8	11,6	47,1	43,9	-2,3	-32,3
Podsektor ubezpieczeń społecznych	255,0	167,4	262,2	216,5	-7,2	-49,1
FUS	159,8	100,5	166,7	162,9	-6,9	-62,4
FER	16,6	1,5	16,5	14,2	0,1	-12,7
Pozostałe jednostki	78,6	65,4	79,0	39,4	-0,4	26,0

Źródło: dane MF.

UWARUNKOWANIA MAKROEKONOMICZNE I CELE BUDŻETOWE POLITYKI PAŃSTWA

W 2011 r. uwarunkowania makroekonomiczne polityki fiskalnej w Polsce były korzystniejsze niż zakładano w ustawie budżetowej. Dotyczyło to większości kategorii makroekonomicznych istotnych dla poziomu dochodów budżetowych. Wzrost realnego PKB wyniósł 4,3% wobec prognozowanych 3,5%. Duże znaczenie dla dochodów z podatku VAT, największego źródła dochodów budżetu państwa miało spożycie. W ujęciu realnym zwiększyło się ono o 2,1%, wobec 2,2% wzrostu przyjętego do ustawy budżetowej. Jednak z uwagi na znacznie wyższy od założonego wzrost cen towarów i usług konsumpcyjnych o 4,3%, wobec założonych 2,3%, nominalny wzrost spożycia był wyższy od założonego. Sytuacja na rynku pracy była nieznacznie gorsza niż przewidywano w ustawie budżetowej. Przeciętne zatrudnienie w gospodarce narodowej w 2011 r. było prognozowane na poziomie 10 045 tys. osób, podczas gdy wyniosło ono 9 830,1 tys., tj. było niższe od zakładanego o 2,1%. Wyższy od zakładanego o 1,2% był poziom wynagrodzeń brutto w gospodarce narodowej, który wyniósł 3 399,52 zł. Realizacja dochodów podatkowych ogółem, jak i większości tytułów podatkowych, okazała się także wyższa w 2010 r. w porównaniu do wielkości przyjętych w ustawie budżetowej na 2011 r., jako punkt wyjścia prognozy budżetowej.

Tabl. 25. Uwarunkowania makroekonomiczne ustawy budżetowej w 2011 r.

Wyszczególnienie	Jednostka	Założenia do ustawy budżetowej	Wykonanie
Realny wzrost PKB	%	3,5	4,3
Wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych	%	2,3	4,3
Wskaźnik cen produkcji sprzedanej przemysłu	%	2,0	7,6
Popyt krajowy	%	4,0	3,6
Spożycie w ujęciu realnym	%	2,2	2,1
Zatrudnienie w gospodarce narodowej	tys. osób	10 045,0	9 830,1
Przeciętne wynagrodzenie brutto w gospodarce narodowej	zł	3 359,00	3 399,52
Kurs walutowy (średnio w okresie):			
PLN/USD	PLN	2,88	2,96
PLN/EUR	PLN	3,75	4,12

Źródło: dane MF, GUS, NBP.

BUDŻET PAŃSTWA

Dochody budżetu państwa w 2011 r. wyniosły 277,6 mld zł, a wydatki 302,7 mld zł, w wyniku czego deficyt budżetu państwa osiągnął kwotę 25,1 mld zł. Dochody budżetu państwa były nieznacznie wyższe (o 1,6%) od zakładanych w ustawie budżetowej na 2011 r. Przy wydatkach niższych o 3,4%, deficyt budżetowy był istotnie, bo o 37,5%, niższy od planu ustawowego. W porównaniu do wyników budżetowych z 2010 r. wielkość dochodów i wydatków budżetu państwa wzrosła nominalnie odpowiednio o 10,9% i 2,6%, natomiast deficyt budżetu państwa zmniejszył się o 43,7%.

Tabl. 26. Budżet państwa

Wyszczególnienie	Wykonanie 2009	Wykonanie 2010	Ustawa budżetowa 2011	Wykonanie 2011	Dynamika nominalna (2011/2010)
	w mld zł				
Dochody	274,2	250,3	273,1	277,6	110,9
Wydatki	298,0	294,9	313,3	302,7	102,6
Deficyt	23,8	44,6	40,2	25,1	56,3

Źródło: dane MF.

Największą część dochodów budżetu państwa stanowiły w 2011 r. dochody podatkowe (87,6%), a z tego podatki pośrednie (64,9%). Wpływy z podatków wyniosły 243,2 mld zł, zaledwie o 0,2% przewyższając założenia ustawowe, zaś w porównaniu do roku poprzedniego wartość ich wzrosła o 9,3%. Głównym źródłem dochodów budżetu państwa był podatek od towarów i usług (VAT), którego wartość w 2011 r. wyniosła 120,8 mld zł, czyli stanowiła 43,5% ogółu dochodów. W porównaniu z rokiem 2010 dochody te zwiększyły się o 12,0%, co było w znacznej mierze wynikiem, poza korzystnym wpływem czynników makroekonomicznych, podwyższenia stawek podatku VAT z 22% do 23% i z 7% do 8% oraz obniżenia stawki na niektóre podstawowe towary żywnościowe z 7% do 5%. Drugim co do wielkości źródłem dochodów był podatek akcyzowy (20,9% w strukturze dochodów budżetu państwa), z którego wpływy w 2011 r. wyniosły 58,0 mld zł.

Podatek dochodowy od osób prawnych oraz od osób fizycznych stanowiły łącznie 22,7% ogółu dochodów.

Tabl. 27. Dochody budżetu państwa⁹⁵

Wyszczególnienie	2009 wykonanie	2010 wykonanie	2011		Dynamika nominalna (2011/2010)
			ustawa budżetowa	wykonanie	
w mld zł					
Dochody ogółem	274,2	250,3	273,1	277,6	110,9
Dochody podatkowe i niepodatkowe	242,3	247,1	270,7	275,5	111,5
1. Dochody podatkowe	214,9	222,6	242,7	243,2	109,3
1.1. Podatki pośrednie	155	165,2	179,7	180,3	109,1
a) podatek od towarów i usług VAT	99,4	107,9	119,3	120,8	112,0
b) podatek akcyzowy	53,9	55,7	58,7	58	104,1
c) podatek od gier	1,6	1,6	1,7	1,5	93,8
1.2. Podatek dochodowy CIT	24,2	21,8	24,8	24,9	114,2
1.3. Podatek dochodowy PIT	35,8	35,6	38,2	38,1	107,0
2. Dochody niepodatkowe	27,4	24,5	28	32,3	131,8
2.1. Dywidenda	8,3	5,0	3,6	6,1	122,0
2.2. Cło	1,6	1,7	1,8	1,9	111,8
2.3. Opłaty, grzywny, odsetki i inne	14,8	11,2	18,5	15,6	139,3
2.4. Wpłaty JST	2,7	2,7	2,4	2,4	88,9
2.5. Wpłaty z zysku NBP	-	4,0	1,7	6,2	155,0
Środki z Unii Europejskiej i innych źródeł niepodlegających zwrotowi	31,91 ^a	3,3	2,4	2,1	63,6

^a wielkość ta jest nieporównywalna z wartościami tej kategorii dla lat 2010-2011 z racji wyodrębnienia budżetu środków europejskich od 2010 r.

Źródło: dane MF.

Dochody niepodatkowe w 2011 r. wyniosły 32,3 mld zł, co stanowiło 11,6% dochodów budżetu państwa. Dzięki znacznie większym od założeń wpływom z dywidendy (o 4,3 mld zł) oraz z wpłat z zysku NBP (o 4,5 mld zł) wartość dochodów niepodatkowych przewyższyła wielkości przyjęte w ustawie budżetowej o 15,1%. Zrealizowane wpływy w ramach środków z Unii Europejskiej i innych źródeł niepodlegających zwrotowi były niższe niż przyjęte w ustawie budżetowej (o 0,3 mld zł tj. o 14,6%) i wyniosły 2,1 mld zł. Wartość ta była również znacząco niższa niż w roku poprzednim (o 36,2%).

Struktura dochodów budżetu państwa nie uległa istotnym zmianom w latach 2010-2011. Największa zmiana dotyczyła dochodów niepodatkowych, których udział w dochodach ogółem w 2011 r. zwiększył się o 1,8 p. proc.

⁹⁵ Zestawienie obejmuje najważniejsze kategorie dochodowe; pełne zestawienie i analiza dochodów budżetu państwa znajdują się w: RM, *Sprawozdanie z wykonania budżetu państwa za okres od 1 stycznia do 31 grudnia 2011 r., Omówienie*, (2012), Warszawa, s. 36.

Wykres 92. Struktura dochodów budżetu państwa^a

^a struktura dochodów za 2009 r. nie jest w pełni porównywalna z latami 2010-2011 z uwagi na wyodrębnienie od 2010 r. budżetu środków europejskich.

Źródło: dane MF.

Wydatki budżetu państwa w 2011 r. zostały zrealizowane w wysokości 302,7 mld zł, co było wartością niższą od limitów ustalonych w ustawie budżetowej o 10,6 mld zł, tj. o 3,4%. W zestawieniu z rokiem 2010 kwota wydatków wzrosła w 2011 r. nominalnie o 2,6%.

Tabl. 28. Wydatki budżetu państwa według grup ekonomicznych

Wyszczególnienie	Wykonanie 2009	Wykonanie 2010	Ustawa budżetowa 2011	Wykonanie 2011	Dynamika nominalna 2011/2010
	w mld zł				
Ogółem	298,0	294,9	313,3	302,7	102,6
Dotacje i subwencje	133,9	145,2	149,2	148,5	102,2
Świadczenia na rzecz osób fizycznych	20,1	20,9	22,0	21,9	104,7
Wydatki bieżące jednostek budżetowych	51,2	53,9	57,0	55,3	102,7
Wydatki majątkowe	14,6	15,4	16,7	14,9	96,6
Wydatki na obsługę długu Skarbu Państwa	32,2	34,1	38,4	36,0	105,3
Środki własne Unii Europejskiej	13,4	14,4	15,2	14,7	102,7
Współfinansowanie projektów z udziałem środków Unii Europejskiej	32,4 ^a	10,9	14,8	11,4	104,4

^a wielkość ta jest nieporównywalna z wartościami tej kategorii dla lat 2010-2011 z racji wyodrębnienia od roku 2010 budżetu środków europejskich.

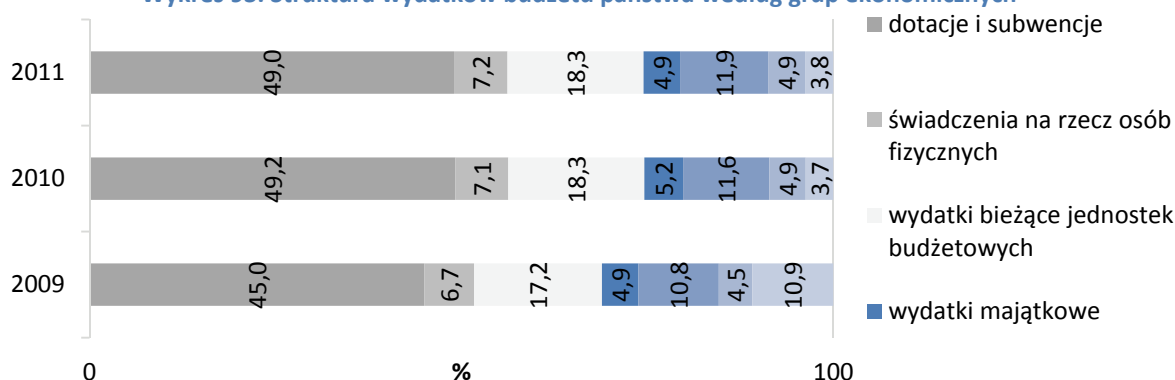
Źródło: dane MF.

Dotacje i subwencje stanowiły w 2011 r. największy udział w wydatkach budżetu państwa (49%) i wyniosły 148,5 mld zł., tj. o 2,2% więcej niż w roku poprzednim. Z tej kwoty 46,2% stanowiły dotacje i subwencje na realizację zadań bieżących jednostek samorządu terytorialnego. W zestawieniu z 2010 r. najwyższą dynamiką wśród grup ekonomicznych wydatków budżetu państwa charakteryzowały się wydatki na obsługę długu Skarbu Państwa, które w 2011 r. wzrosły o 5,3% do poziomu 36,0 mld zł. Były one jednak niższe w porównaniu z limitem z ustawy

budżetowej o 2,4 mld zł. Grupą wydatków, których wielkość nominalnie zmniejszyła się w stosunku do 2010 r. były wydatki majątkowe, które w 2011 r. wyniosły 14,9 mld zł (spadek o 3,4%). Ich wielkość była także niższa (o 10,9%) od kwoty planu tych wydatków w ustawie budżetowej. W latach 2010-2011 struktura wydatków budżetu państwa była stabilna; największą zmianę zanotowano w kategorii wspomnianych wyżej wydatków majątkowych, których udział spadł o 0,3 p. proc.

Wykres 93. Struktura wydatków budżetu państwa według grup ekonomicznych^a

^a struktura dochodów za 2009 r. nie jest w pełni porównywalna z latami 2010-2011 z powodu wyodrębnienia budżetu środków europejskich od 2010 r.

Źródło: dane MF.

Wydatki budżetu państwa przewyższyły w 2011 r. dochody o 25,1 mld zł. Zrealizowany w tej kwocie deficyt budżetu państwa był znacznie niższy zarówno w zestawieniu z wielkością zaplanowaną w ustawie budżetowej (o 37,5%), jak i w porównaniu do roku poprzedniego (o 43,7%).

BUDŻET ŚRODKÓW EUROPEJSKICH

Zgodnie z art. 117 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych budżet środków europejskich jest rocznym planem dochodów i podlegających refundacji wydatków przeznaczonych na realizację programów finansowanych z udziałem środków europejskich. Środki te pochodzą z funduszy strukturalnych, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rybackiego, Szwajcarsko-Polskiego Programu Współpracy, Norweskiego Mechanizmu Finansowego i Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz na realizację Wspólnej Polityki Rolnej. Z grupy tej wyłączone są z kolei m.in. środki przeznaczone na realizację projektów pomocy technicznej.

Dochody budżetu środków europejskich zostały zrealizowane w 2011 r. na poziomie 48,6 mld zł, co stanowiło 70,8% wielkości zaplanowanej na ten rok w ustawie budżetowej. Podobnie jak dochody, wykonane wydatki budżetu środków europejskich również były znacząco niższe od kwot założonych w ustawie – wyniosły 60,8 mld zł, wobec planowanych 84,0 mld zł. W efekcie deficyt budżetu środków europejskich w 2011 r. ukształtował się na poziomie 12,2 mld zł i był niższy od przyjętego w ustawie budżetowej o 20,6%. W zestawieniu z 2010 r. kwoty zrealizowanych dochodów i wydatków budżetu środków europejskich znacząco się zwiększyły, odpowiednio o 28,9% i 26,4%, natomiast deficyt budżetu środków europejskich wzrósł o 17,5%.

Tabl. 29. Budżet środków europejskich

Wyszczególnienie	Wykonanie 2010	Ustawa budżetowa 2011	Wykonanie 2011	Dynamika nominalna (2011/2010)
	w mld zł			
Dochody	37,7	68,6	48,6	128,9
Wydatki	48,1	84,0	60,8	126,4
Deficyt	10,4	15,4	12,2	117,5

Źródło: dane MF.

Przeważająca część dochodów i wydatków budżetu środków europejskich została zrealizowana w 2011 r. w ramach programów Narodowej Strategii Spójności (NSS), a ich wartość wyniosła odpowiednio 30,9 mld zł i 42,1 mld zł. Największym programem w tej kategorii był Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko, którego dochody w 2011 r. wyniosły 10,3 mld zł, natomiast wydatki 16,7 mld zł (te ostatnie dwukrotnie więcej niż w roku poprzednim). Znaczącą pozycję w budżecie środków europejskich stanowiła też Wspólna Polityka Rolna. Dochody i wydatki w jej ramach ukształtowały się w 2011 r. na poziomie odpowiednio 17,4 mld zł i 18,1 mld zł, czyli o 3,7 mld zł i o 3,8 mld zł więcej niż przed rokiem.

Tabl. 30. Budżet środków europejskich według programów

Wyszczególnienie	2010		2011		Dynamika nominalna (2011/2010)	
	dochody	wydatki	dochody	wydatki	dochody	wydatki
	w mld zł					
Budżet środków europejskich ogółem	37,7	48,1	48,6	60,8	128,9	126,4
Programy NSS ogółem	23,7	33,4	30,9	42,1	130,4	126,0
Program Operacyjny:						
Infrastruktura i Środowisko	7,3	8,3	10,3	16,7	141,1	201,2
Innowacyjna Gospodarka	2,3	3,8	4,1	4,8	178,3	126,3
Kapitał Ludzki	5,8	6,9	4,5	6,9	77,6	100,0
Rozwój Polski Wschodniej	0,8	1,1	1,2	1,5	150,0	136,4
Regionalne Programy Operacyjne	7,5	13,3	10,8	12,2	144,0	91,7
Wspólna Polityka Rolna	13,7	14,3	17,4	18,1	127,0	126,6
Pozostałe	0,3	0,4	0,3	0,6	100,0	150,0

Źródło: dane MF.

FINANSE PAŃSTWOWYCH FUNDUSZY CELOWYCH

Przychody państwowych funduszy celowych⁹⁶ (wraz z dotacjami z budżetu państwa) w 2011 r. wyniosły 197,8 mld zł, a łączne wydatki kształtowały się na poziomie 200,9 mld zł (wartości te są

⁹⁶ Państwowy fundusz celowy jest to wyodrębniony rachunek bankowy, którym dysponuje minister lub organ (art. 29 ustawy o finansach publicznych). Państwowe fundusze celowe nie posiadają osobowości prawnej (osobowość prawną posiadają jedynie Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych oraz Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych). Przychody funduszy, równoległe do ich przychodów

podane po wyeliminowaniu przepływów pomiędzy funduszami). Suma dotacji udzielonych państwowym funduszom celowym z budżetu państwa wyniosła 53,3 mld zł (27,0% ogółu przychodów).

Tabl. 31. Przychody i wydatki grup państwowych funduszy celowych w 2011 r.

Wyszczególnienie	Przychody		Wydatki
	ogółem	w tym dotacja z budżetu	
		w mld zł	
Państwowe fundusze celowe ogółem ^a	197,8	53,3	200,9
Fundusze związane z ubezpieczeniami społecznymi ^b	179,0	52,6	184,6
w tym:			
Fundusz Ubezpieczeń Społecznych	162,0	37,5	167,8
Fundusz Emerytalno-Rentowy	16,6	15,1	16,5
Fundusze związane z zadaniami socjalnymi państwa	15,7	0,7	13,3
w tym:			
Fundusz Pracy	10,5	-	8,7
Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych	4,7	0,7	4,3
Fundusze związane z prywatyzacją	1,7	-	1,9
Fundusze związane z bezpieczeństwem i obronnością kraju	0,4	-	0,3
Fundusze związane z nauką, kulturą i kulturą fizyczną	1,0	-	0,8
Pozostałe	0,0	-	0,1

^{a b} po wyeliminowaniu przepływów między funduszami.

Źródło: dane MF.

Grupa funduszy związanych z ubezpieczeniami społecznymi zrealizowała w 2011 r. największe przychody i wydatki. Wyniosły one odpowiednio 179,0 mld zł (90,5% przychodów funduszy ogółem) i 184,6 mld zł (91,9% wydatków funduszy ogółem). Do grupy tej należą dwa największe państwowe fundusze celowe: Fundusz Ubezpieczeń Społecznych oraz Fundusz Emerytalno-Rentowy. Obydwa fundusze otrzymały w 2011 r. łącznie 98,7% sumy dotacji budżetu państwa przeznaczonych dla państwowych funduszy celowych, na kwotę 52,6 mld zł.

Przychody Funduszu Ubezpieczeń Społecznych pochodziły głównie ze składek na ubezpieczenie społeczne, dotacji z budżetu państwa oraz refundacji z tytułu przekazania składek do OFE. Oprócz tego w 2011 r. FUS otrzymał 4,0 mld zł z Funduszu Rezerwy Demograficznej. W efekcie przychody FUS wyniosły 162,0 mld zł, z czego 37,5 mld zł stanowiły dotacje z budżetu państwa.

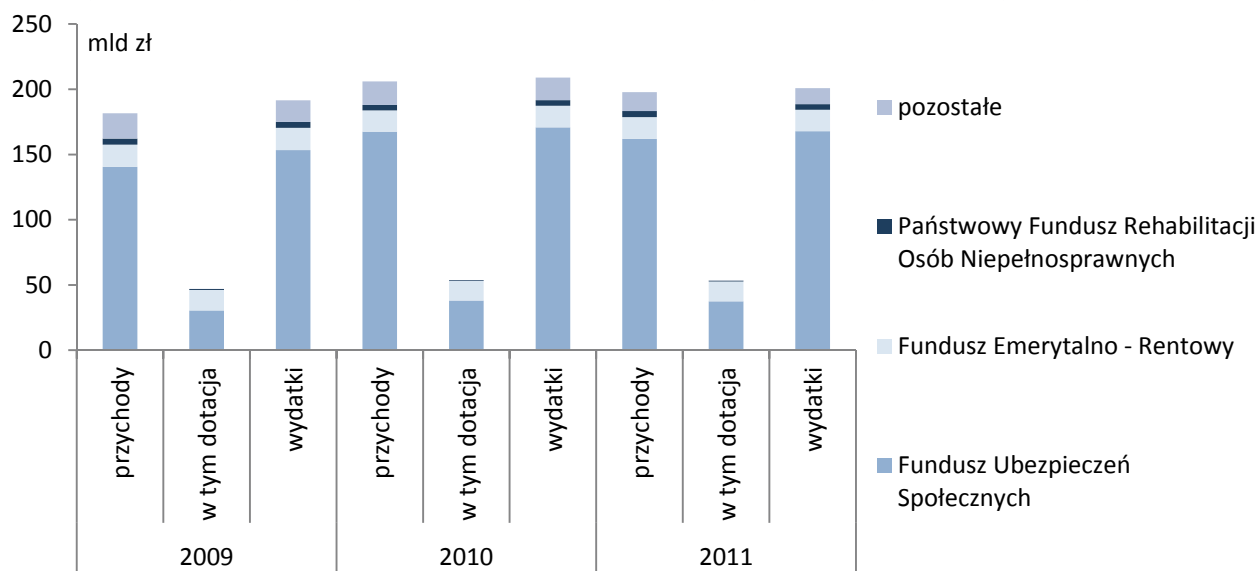
Wydatki FUS w 2011 r. zostały zrealizowane na poziomie 167,8 mld zł. Głównym kierunkiem wydatków Funduszu były wypłaty emerytur i rent oraz pozostałych świadczeń, tj. zasiłków chorobowych, macierzyńskich, pogrzebowych itd. Wypłaty te stanowiły 162,7 mld zł i wzrosły w zestawieniu z rokiem poprzednim o 4,1%.

---

własnych, obejmują dotacje z budżetu państwa, zaś wydatki mogą być ponoszone tylko do wysokości posiadanych środków finansowych, do których zalicza się bieżące przychody wraz z dotacjami z budżetu państwa oraz zakumulowane środki z okresów poprzednich.

Przychody Funduszu Emerytalno – Rentowego w 2011 r. wyniosły 16,6 mld zł i w przeważającej mierze pochodziły z dotacji z budżetu państwa, która osiągnęła wartość 15,1 mld zł. Pozostała część przychodów (1,5 mld zł) pochodziła ze składek od rolników oraz z innych przychodów. Wydatki FER zostały w 2011 r. zrealizowane w wysokości 16,5 mld zł i były o 0,8% niższe od założeń ustawy budżetowej. Głównym kierunkiem wydatków Funduszu Emerytalno – Rentowego była wypłata emerytur i rent rolnych, co stanowiło 80,9% wszystkich wydatków. Znaczącą grupą wydatków (11,3% ogółu) było też finansowanie składek na ubezpieczenie zdrowotne rolników i ich domowników, poza tym FER realizuje również wypłaty zasiłków pogrzebowych.

Wykres 94. Przychody (w tym dotacje) i wydatki największych państwowych funduszy celowych

Źródło: opracowanie na podstawie danych MF.

BUDŻETY JEDNOSTEK SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO

Dochody jednostek samorządu terytorialnego ukształtowały się w 2011 r. na poziomie 171,3 mld zł, co stanowiło 97,7% planu rocznego, natomiast wydatki zostały zrealizowane w wysokości 181,6 mld zł (93,2% planowanej kwoty). W efekcie jednostki samorządu terytorialnego ogółem odnotowały deficyt na poziomie 10,3 mld zł. Był on niższy od planowanego o 47,4%. W stosunku do 2010 r. dochody i wydatki JST wzrosły odpowiednio o 5,2% i 2,2%, a wysokość deficytu zmniejszyła się o 31,3%. Wzrost dochodów był spowodowany m.in. większymi wpływami z tytułu dochodów własnych (głównie podatków dochodowych od osób fizycznych i prawnych) oraz dotacji ogółem.

Tabl. 32. Budżety jednostek samorządu terytorialnego

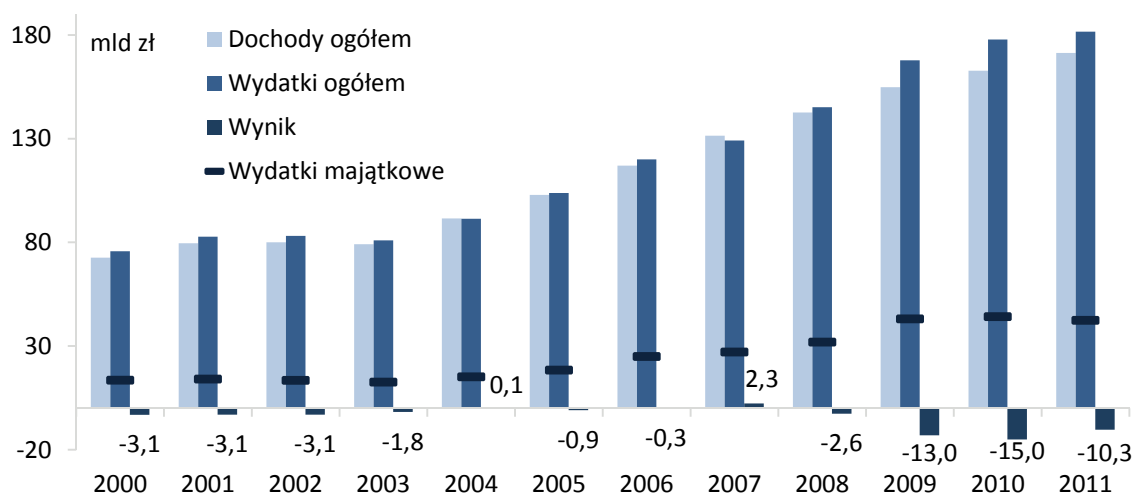
Wyszczególnienie	Wykonanie 2009	Wykonanie 2010	Plan 2011 ^a	Wykonanie 2011	Dynamika (2011/2010)
	w mld zł				
Dochody	154,8	162,8	175,3	171,3	105,2
Wydatki	167,8	177,8	194,8	181,6	102,2
w tym majątkowe	43,1	44,2	49,5	42,4	95,9
Wynik	-13,0	-15,0	-19,6	-10,3	68,7

^a po zmianach

Źródło: dane MF.

Wydatki majątkowe spadły w 2011 r. w porównaniu z rokiem poprzednim o 4,1% (w latach 2003-2010 rosły nieprzerwanie), natomiast wzrost wydatków ogółem był spowodowany zwiększeniem wydatków bieżących, głównie na wynagrodzenia oraz na obsługę długu (odpowiednio o 8,8% i 46,4%).

Wykres 95. Budżety jednostek samorządu terytorialnego

Źródło: dane MF.

Deficyt jednostek samorządu terytorialnego zmniejszył się w 2011 r., po dwuletnim okresie gwałtownego wzrostu, do kwoty 10,3 mld zł. W 2010 r. deficyt wynosił 15,0 mld zł. W 2011 r. 857 jednostek samorządu terytorialnego czyli 30,5% ogółu zamknęło rok budżetowy nadwyżką, a większość - 69,5% w liczbie 1952 jednostek – deficytem.

PAŃSTWOWY DŁUG PUBLICZNY

Państwowy dług publiczny jest to nominalna wartość zobowiązań jednostek sektora finansów publicznych po wyeliminowaniu wzajemnych zobowiązań między tymi jednostkami (art. 72 oraz 73 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych). Utrzymywanie się wysokiego poziomu deficytu sektora finansów publicznych w ostatnich latach miało znaczący wpływ na powiększanie się długu publicznego. Z uwagi na to, że udział długu nominowanego w walutach obcych jest znaczący (32,0% w długi Skarbu Państwa w 2011 r., 27,8% w 2010 r.), poziom kursu złotego w stosunku do walut obcych (w szczególności euro i dolara amerykańskiego) także miał istotne znaczenie dla stanu

zadłużenia w ostatnich latach⁹⁷. W końcu 2011 r. państwowy dług publiczny wyniósł 815,3 mld zł, co stanowiło 53,5% PKB. W zestawieniu z rokiem poprzednim poziom długu wzrósł o 9,0%. Zmiany długu publicznego wynikały głównie ze zmian wielkości długu Skarbu Państwa, którego wartość na koniec 2011 r. ukształtowała się na poziomie 747,5 mld zł, czyli o 8,1% więcej niż rok wcześniej.

Tabl. 33. Państwowy dług publiczny, jego struktura i dynamika według sektorów finansów publicznych (stan w dniu 31 grudnia)

Wyszczególnienie	2009		2010		2011		Dynamika 2011/2010
	w mld zł	w %	w mld zł	w %	w mld zł	w %	
Państwowy dług publiczny ^a	669,9	100,0	747,9	100,0	815,3	100,0	109,0
Dług sektora rządowego	623,6	93,1	692,4	92,6	748,8	91,8	108,2
w tym dług Skarbu Państwa	622,4	92,9	691,2	92,4	747,5	91,7	108,1
Dług sektora samorządowego	39,3	5,9	53,5	7,2	64,3	7,9	120,1
w tym dług jedn. samorządu terytorialnego i ich związków	36,4	5,4	50,6	6,8	61,2	7,5	121,0
Dług sektora ubezpieczeń społecznych ^b	7,0	1,0	2,0	0,3	2,3	0,3	112,9

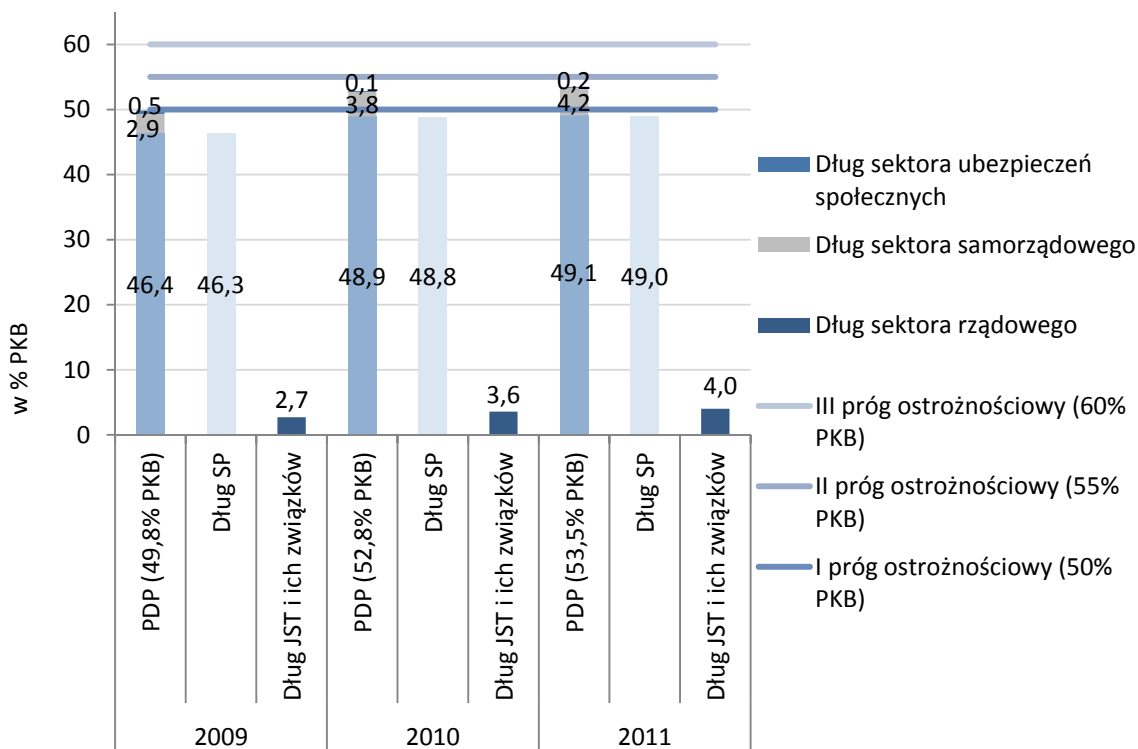
^a po wyeliminowaniu transferów wewnątrz sektora finansów publicznych (po konsolidacji); dotyczy też długu Skarbu Państwa

^b w skład sektora wchodzi ZUS, KRUS i zarządzane przez nie fundusze oraz NFZ

Źródło: dane MF.

⁹⁷ Według NBP kurs euro na koniec grudnia 2011 r. wynosił 4,4168 PLN, na koniec grudnia 2010 r. – 3,9603 PLN (wzrost o 11,5%); kurs USD na koniec grudnia 2011 r. wyniósł 3,4174 PLN, na koniec grudnia 2010 r. – 2,9641 PLN (wzrost o 15,3%). Zgodnie z danymi Ministerstwa Finansów przyrost długu Skarbu Państwa z powodu różnic kursowych wyniósł 28,6 mld zł w stosunku do 2010 r., MF, *Dług publiczny, Raport roczny*, (2011), Warszawa, s. 54.

Wykres 96. Państwowy dług publiczny

^a w skład państwowego długu publicznego (PDP) wchodzi dług trzech podsektorów: rządowego, samorządowego i ubezpieczeń społecznych. Dług Skarbu Państwa (SP) jest główną składową długu sektora rządowego, zaś dług jednostek samorządu terytorialnego (JST) i ich związków – długu sektora samorządowego.

Źródło: opracowanie na podstawie danych MF, GUS.

Począwszy od 2010 r. państwowy dług publiczny przekracza pierwszy próg ostrożnościowy ustalony w ustawie z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych na poziomie 50% PKB. Konsekwencją jego przekroczenia (określoną w ww. ustawie) jest obowiązek utrzymania relacji deficytu budżetu państwa do jego dochodów na poziomie nie gorszym, jak w roku poprzednim.

PROGI OSTROŻNOŚCIOWE W USTAWIE O FINANSACH PUBLICZNYCH

Zgodnie z art. 86 ustawy o finansach publicznych z dnia 27 sierpnia 2009 r. (stan obowiązujący w 2011 r.):

1. W przypadku, gdy wartość relacji kwoty państwowego długu publicznego do PKB jest większa od 50%, a nie większa od 55%, to na kolejny rok Rada Ministrów uchwała projekt ustawy budżetowej, w którym relacja deficytu budżetu państwa do dochodów budżetu państwa nie może być wyższa niż relacja deficytu budżetu państwa do dochodów budżetu państwa z roku bieżącego, wynikająca z ustawy budżetowej.
2. Jeśli wartość relacji kwoty państwowego długu publicznego do produktu krajowego brutto jest większa od 55%, a mniejsza od 60%, to:
  - a) na kolejny rok Rada Ministrów uchwała projekt ustawy budżetowej, w którym:
    - nie przewiduje się deficytu budżetu państwa lub przyjmuje się poziom różnicy dochodów i wydatków budżetu państwa, zapewniający, że relacja długu Skarbu Państwa do produktu krajowego brutto przewidywana na koniec roku budżetowego, którego dotyczy projekt ustawy, będzie niższa od tej relacji w roku poprzedzającym;

- nie przewiduje się wzrostu wynagrodzeń pracowników państwowej sfery budżetowej;
  - waloryzacja rent i emerytur nie może przekroczyć poziomu odpowiadającego wzrostowi cen towarów i usług konsumpcyjnych, ogłoszonego przez Główny Urząd Statystyczny za poprzedzający rok budżetowy;
  - wprowadza się zakaz udzielania pożyczek i kredytów z budżetu państwa, z wyjątkiem rat kredytów i pożyczek udzielonych w latach poprzednich;
  - nie przewiduje się wzrostu wydatków w jednostkach sfery budżetowej na poziomie wyższym niż w administracji rządowej;
- b) Rada Ministrów dokonuje przeglądu wydatków budżetu państwa finansowanych środkami pochodzącymi z kredytów zagranicznych oraz przeglądu programów wieloletnich;
  - c) Rada Ministrów przedstawia Sejmowi program sanacyjny, mający na celu obniżenie relacji długu Skarbu Państwa do produktu krajowego brutto;
  - d) Wydatki budżetu jednostki samorządu terytorialnego określone w uchwale budżetowej na kolejny rok mogą być wyższe niż dochody tego budżetu powiększone o nadwyżkę budżetową z lat ubiegłych i wolne środki, jedynie o kwotę związaną z realizacją zadań ze środków publicznych.
3. Jeśli wartość relacji kwoty państwowego długu publicznego do produktu krajowego brutto jest równa lub większa od 60%, to:
- a) stosuje się postanowienia dotyczące projektu ustawy budżetowej i przeglądu wydatków budżetu państwa takie same, jak przy przekroczeniu progu 55% państwowego długu publicznego do PKB;
  - b) Rada Ministrów przedstawia Sejmowi program sanacyjny mający na celu ograniczenie tej relacji do poziomu poniżej 60%;
  - c) wydatki budżetu jednostki samorządu terytorialnego określone w uchwale budżetowej na kolejny rok nie mogą być wyższe niż dochody tego budżetu;
  - d) jednostki sektora finansów publicznych nie mogą udzielać nowych poręczeń i gwarancji.

Art. 87 tejże ustawy określa program sanacyjny, który obejmuje:

- a) wskazanie przyczyn kształtowania się relacji państwowego długu publicznego do PKB;
- b) program przedsięwzięć mających na celu doprowadzenie do ograniczenia relacji państwowego długu publicznego do PKB, uwzględniający w szczególności propozycje rozwiązań prawnych mających wpływ na poziom wydatków i rozchodów w sektorze finansów publicznych;
- c) trzyletnią prognozę dotyczącą relacji państwowego długu publicznego do produktu krajowego brutto, wraz z przewidywanym rozwojem sytuacji makroekonomicznej kraju.

Źródło: Ustawa o finansach publicznych z dnia 27 sierpnia 2009 r. Dz. U. Nr 157 poz. 1240

Większość, tj. 91,8%, państwowego długu publicznego stanowił w 2011 r. dług sektora rządowego, choć udział ten zmniejszył się o 0,8 p. proc. w zestawieniu z 2010 r. Dług sektora rządowego ukształtował się na poziomie 49,1% PKB. Wzrost zadłużenia sektora samorządowego w 2011 r. był wysoki na tle wyników w ostatnich 10 lat⁹⁸. Jego wzrost na koniec 2011 r. wyniósł 20,1% w stosunku

⁹⁸ Wynikało to m.in. z wysokiego deficytu tych jednostek, co z kolei wiązało się ze szczytowym wykorzystaniem środków UE z perspektywy finansowej na lata 2007-13.

do roku poprzedniego i osiągnął on wartość 64,3 mld zł, co stanowiło 4,2% PKB. Jednocześnie wzrósł udział długu JST w strukturze państwowego długu publicznego, stanowiąc na koniec 2011 r. 7,9% (o 0,7 p. proc. więcej niż rok wcześniej). Dług sektora ubezpieczeń społecznych na koniec 2011 r. wyniósł 2,3 mld zł, wzrastając w zestawieniu z poprzednim rokiem o 12,9%. W porównaniu do 2009 r. kategoria ta cechowała się znacznym spadkiem – o 67,2%.

Tabl. 34. Państwowy dług publiczny krajowy i zagraniczny według kryterium miejsca emisji i kryterium rezydenta w 2011 r. (stan w dniu 31 grudnia)

Wyszczególnienie	Kryterium miejsca emisji		Kryterium rezydenta	
	w mld zł	w %	w mld zł	w %
Państwowy dług publiczny	815,3	100,0	815,3	100,0
Dług krajowy	557,1	68,3	414,3	50,8
w tym:				
z tytułu papierów wartościowych	504,8	61,9	362,1	44,4
z tytułu kredytów i pożyczek	48,7	6,0	48,7	6,0
Dług zagraniczny	258,3	31,7	401,0	49,2
w tym:				
z tytułu papierów wartościowych	196,5	24,1	339,2	41,6
z tytułu kredytów i pożyczek	61,7	7,6	61,7	7,6

Źródło: dane MF.

Biorąc pod uwagę kryterium miejsca emisji, uwzględniające miejsce zaciągania zobowiązań, niezależnie od tego, kto jest wierzycielem, dominującą część państwowego długu publicznego (68,3%) stanowił dług krajowy. Na koniec 2011 r. wyniósł on 557,1 mld zł. Według kryterium rezydenta wartość długu krajowego ukształtowała się na poziomie 414,3 mld zł, co stanowiło 50,8% państwowego długu publicznego, nieznacznie przewyższając udział długu zagranicznego stanowiącego w tym ujęciu 49,2%.

Głównymi instrumentami zadłużenia pozostawały w 2011 r. papiery wartościowe. Wartość długu z tego tytułu wyniosła 701,3 mld zł, co stanowiło 86,0% państwowego długu publicznego. Dalszymi ważnymi instrumentami były kredyty i pożyczki na kwotę 110,4 mld zł, których udział w zadłużeniu w 2011 r. wyniósł 13,6%.

DŁUG SKARBU PAŃSTWA

Dług Skarbu Państwa stanowi największą składową państwowego długu publicznego (91,7% w 2011 r.). Dominującą część długu Skarbu Państwa (SP) - 66,7%, tj. 514,3 mld zł - podobnie jak w latach poprzednich stanowiło zadłużenie krajowe (według kryterium miejsca emisji). Poziom zadłużenia krajowego wzrósł o 1,4% w relacji do 2010 r. Źródłem finansowania zadłużenia krajowego były głównie obligacje, wartość zadłużenia z tego tytułu w 2011 r. wyniosła 502,3 mld zł i w porównaniu z poprzednim rokiem wzrosła o 4,9%. Drugim znaczącym instrumentem zadłużenia były bony skarbowe - 12,0 mld zł w 2011 r. - choć ich wartość w portfelu długu spadła znacząco w stosunku do 2010 r. (o 57,1%), a w relacji do 2009 roku aż o 74,7%.

Tabl. 35. Zadłużenie Skarbu Państwa (nieskonsolidowane) według kryterium miejsca emisji i według instrumentów

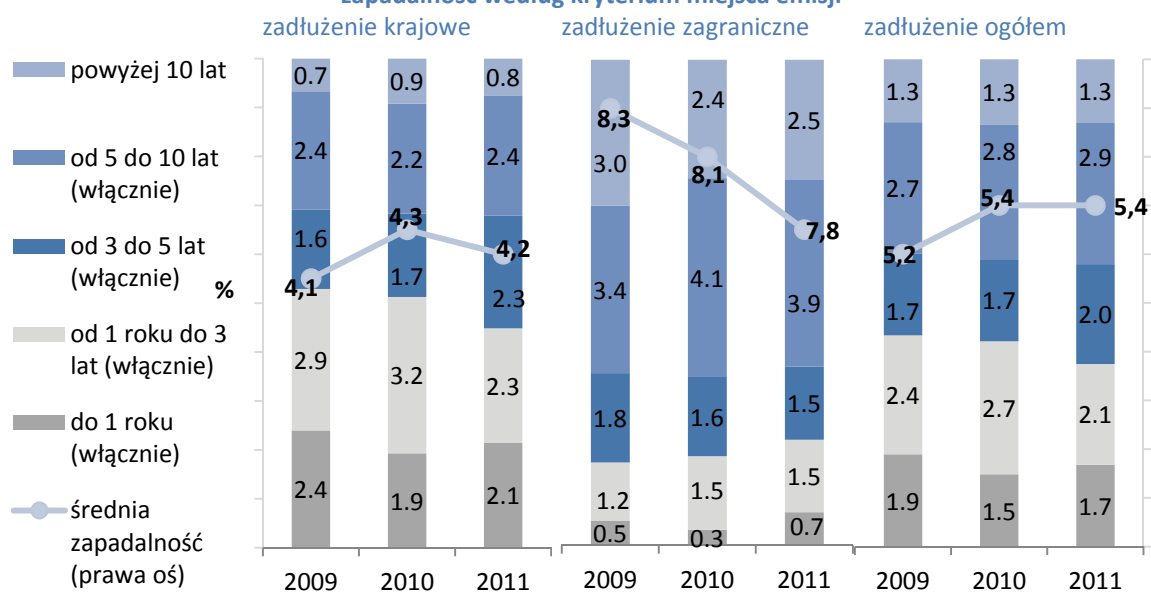
Wyszczególnienie	2009	2010	2011	Dynamika 2011/2010
	w mld zł			
Dług Skarbu Państwa	631,5	701,8	771,1	109,9
Zadłużenie krajowe	462,7	507,0	524,7	103,5
Bony skarbowe	47,5	28,0	12,0	42,9
Obligacje	414,9	479,0	502,3	104,9
Pozostałe	0,3	0,0	10,4	-
Zadłużenie zagraniczne	168,8	194,8	246,4	126,5
Rynkowe SPW	134,1	155,5	195,3	125,6
Kredyty zagraniczne	34,7	39,4	51,2	129,9
w tym od Międzynarodowych Instytucji Finansowych	34,7	39,2	51,2	130,6

Źródło: MF, *Aneks do Raportu rocznego 2011, Dług publiczny*.

Zadłużenie zagraniczne Skarbu Państwa w 2011 r. wyniosło 246,4 mld zł, stanowiąc 31,9% długu Skarbu Państwa i nominalnie wzrosło w porównaniu z rokiem poprzednim o 26,5%. Główną część zadłużenia zagranicznego (79,2%) stanowiły rynkowe skarbowe papiery wartościowe, których wartość wyniosła 195,3 mld zł oraz kredyty w Międzynarodowych Instytucjach Finansowych. W 2011 r. zadłużenie z ich tytułu wyniosło 50,7 mld zł, co stanowiło 20,6% zadłużenia zagranicznego Skarbu Państwa.

Istotnym elementem zarządzania ryzykiem długu Skarbu Państwa jest jego zapadalność. Średni wskaźnik zapadalności dla całego długu tej kategorii wzrósł w latach 2009-2011 od poziomu 5,2 roku do 5,4 roku, co oznacza obniżenie ryzyka refinansowania długu Skarbu Państwa. Zadłużenie zagraniczne opiera się głównie na instrumentach długoterminowych, których 63,2% w 2011 r. miało faktyczny termin wykupu powyżej 5 lat, choć w porównaniu z poprzednim rokiem udział ten nieco się zmniejszył (o 2,1 p. proc.). W strukturze zadłużenia krajowego Skarbu Państwa w 2011 r. dużą część stanowiły instrumenty o faktycznym terminie wykupu poniżej 3 lat – 44,8%, ale ich udział spadł o 6,5 p. proc w porównaniu z sytuacją z poprzedniego roku. Znaczącą część struktury zadłużenia (32,1%) miały również instrumenty o terminie dłuższym niż 5 lat, a ich udział w zadłużeniu krajowym SP w okresie lat 2009-2011 był względnie stabilny (wzrost o 1,2 p. proc.).

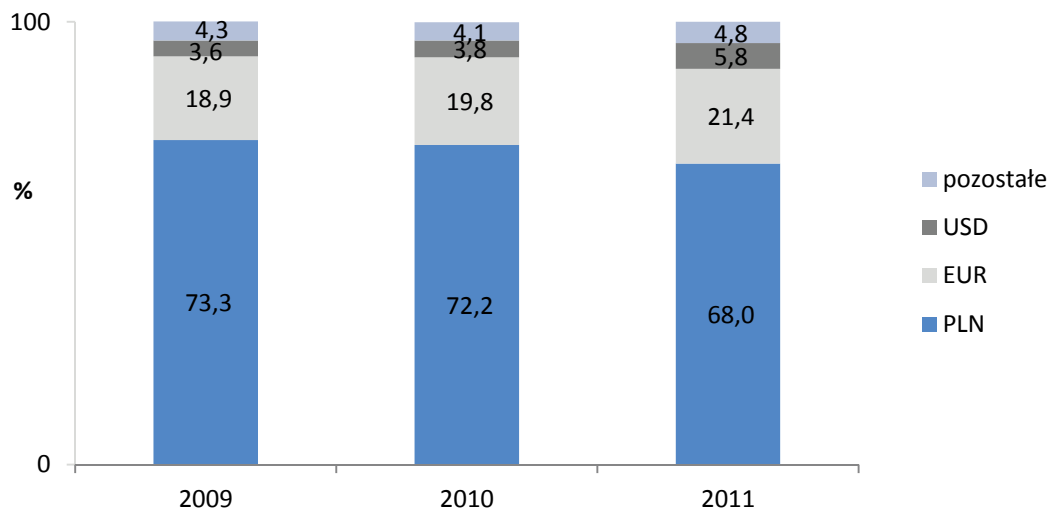
Wykres 97. Struktura zadłużenia Skarbu Państwa według faktycznych terminów wykupu oraz średnia zapadalność według kryterium miejsca emisji

Źródło: obliczenia na podstawie danych MF.

Zadłużenie nominowane w złotówkach na koniec 2011 r. stanowiło 68,0%, tj. większość długu Skarbu Państwa. W ciągu ostatnich lat spadał udział zadłużenia w PLN, a tym samym rosło znaczenie zadłużenia w walutach obcych - o 4,2 p. proc. w porównaniu z 2010 r. Najbardziej w ciągu roku 2011 wzrósł udział długu w dolarach amerykańskich (o 2,0 p. proc.). Na tę sytuację, obok polityki emisyjnej i wykupu już istniejących instrumentów dłużnych, wpływ miała deprecjacja kursu złotego w stosunku do dolara i euro (odpowiednio o 15,3% i 11,5% porównując kursy na koniec grudnia 2011 i 2010 r.).

Wykres 98. Struktura walutowa długu Skarbu Państwa

Źródło: dane MF.

IV. SYSTEM FINANSOWY

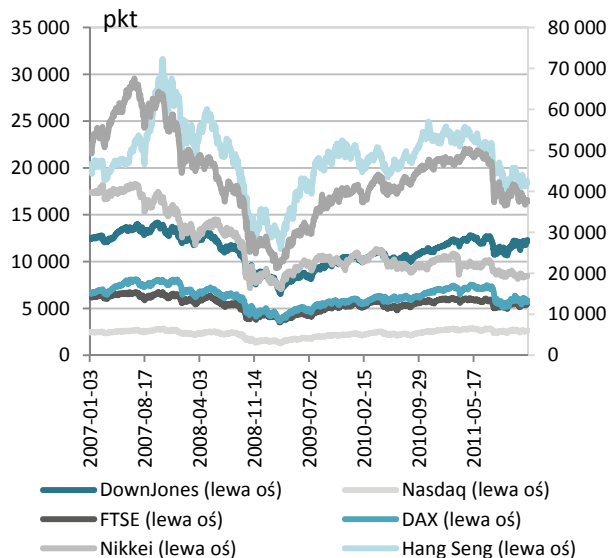
1. SYTUACJA NA GLOBALNYCH RYNKACH FINANSOWYCH

CZYNNIKI MAKROEKONOMICZNE KSZTAŁTUJĄCE SYTUACJĘ SEKTORA FINANSOWEGO

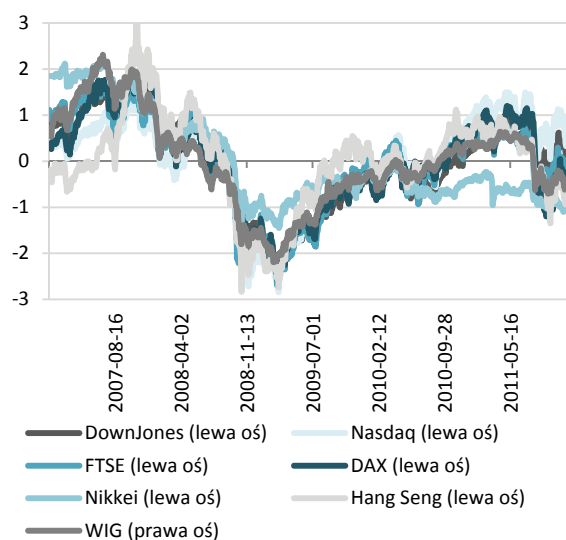
Utrzymująca się niepewność na rynkach finansowych w 2011 r. wiązała się z szeregiem czynników ryzyka uwarunkowanych sytuacją makroekonomiczną. Jedną z konsekwencji globalnego kryzysu finansowego zapoczątkowanego w 2007 r. stał się kryzys zadłużenia krajów strefy euro. Rosnące ryzyko wystąpienia problemów z wypłacalnością najbardziej zadłużonych krajów oraz podmiotów finansowych w 2011 r. przyczyniło się do wzrostu zagrożenia stabilności systemu finansowego w strefie euro oraz w krajach UE. Negatywna ocena stabilności sektora bankowego w tym zakresie wynikała ze współfinansowania długu krajów zadłużonych przez banki.

Wzrost awersji do ryzyka na rynkach finansowych w strefie euro w 2011 r. przyczynił się do spadku płynności na rynkach międzybankowych i do zwiększonych potrzeb kapitałowych. Jednocześnie był on potęgowany przez wzrost ryzyka wystąpienia Grecji ze strefy euro. Nastroje inwestorów w 2011 r. uzależnione były również od sytuacji gospodarki amerykańskiej. Po złych informacjach z realnej gospodarki Stanów Zjednoczonych oraz konieczności zwiększenia limitu zadłużenia kraju w sierpniu 2011 r. agencja Standard&Poor's obniżyła ich rating kredytowy z poziomu AAA na AA+⁹⁹. Decyzja ta wpłynęła na spadek indeksów większości giełd światowych.

Wykres 99. Indeksy giełd światowych

Wykres 100. Normalizacja indeksów giełd światowych

Źródło: dane ze stron internetowych giełd.

⁹⁹ Na niezmiennym poziomie pozostał rating USA w agencji Moody's i Fitch.

Poszukiwanie miejsca do lokowania środków w bezpieczniejsze i obciążone niższym ryzykiem inwestycje wiązało się z wyższą zmiennością indeksów giełdowych na rynkach kapitałowych. Obniżone prognozy wzrostu dla strefy euro w 2011 r. przyczyniły się do wzrostu napięć na giełdach. W II połowie 2011 r. skutkowało to ukierunkowaniem portfeli inwestorów w stronę aktywów pieniężnych¹⁰⁰. Odnotowano w tym okresie również wzrost zainteresowania obligacjami Stanów Zjednoczonych i Niemiec.

Tabl. 36 Zmiany indeksów giełd w Unii Europejskiej

Wyszczególnienie	2007	2008	2009	2010	2011
	2005=100				
Austrian Traded Index	154,4	112,4	71,2	85,5	82,5
Belgian 20 Price Index	138,2	98,0	66,9	80,1	75,8
Sofia Stock Exchange index	188,3	127,0	47,4	48,9	48,8
Cyprus Stock Exchange general index	357,2	210,4	107,0	99,6	54,1
Prague Stock Exchange 50 Index	141,6	108,4	76,7	93,4	88,6
Deutscher Aktienindex	159,7	132,7	107,3	132,4	141,2
Dow Jones STOXX 50 (Europe)	124,3	93,2	71,8	82,7	80,5
Dow Jones STOXX Broad (Europe)	136,0	101,1	77,2	92,9	93,3
Dow Jones EURO STOXX 50	134,6	103,5	78,6	86,7	81,6
Dow Jones EURO STOXX Broad	141,8	106,9	79,7	90,4	87,4
Københavns Fondsbørs Indeks	141,2	112,6	86,6	117,7	122,2
Tallinn Stock Exchange index	146,6	87,4	55,7	96,1	107,6
Athens Stock Exchange general index	154,5	107,9	69,0	54,2	37,0
EURONEXT global index	138,4	104,4	79,3	92,0	89,6
Association of Stock Exchanges	150,5	120,5	101,3	105,9	97,4
Helsinki Stock Exchange All-Share Index	155,4	118,1	79,3	96,4	90,8
Compagnie des Agents de Change 40 Index	134,3	101,8	78,3	87,8	84,3
Budapest Stock index	137,4	104,0	84,5	118,4	108,1
Irish Stock Exchange Equity Overall Index	133,5	75,1	41,5	44,8	42,6
FTSE MIB Index	125,0	87,8	61,1	64,2	57,0
Vilnius Stock Exchange Index	128,0	94,1	52,5	81,8	90,9
Luxembourg Stock Exchange index	169,2	127,7	79,0	102,5	92,4
Riga Stock Exchange Index	135,8	94,1	51,2	71,2	80,3
Malta Stock Exchange share index	132,2	111,2	82,5	95,4	90,2
Amsterdam Exchanges index	135,8	102,0	70,8	87,0	85,2
Wazawski Indeks Giedowy	199,7	137,7	108,3	144,7	151,0
Portuguese Stock Index 20	159,4	116,8	93,4	97,4	87,4
Bucharest Exchange Trading Index (composite)	177,5	119,9	61,4	87,5	88,5
OMX Stockholm 30 Index	144,9	103,5	97,4	125,3	126,6

Źródło: Dane Eurostat.

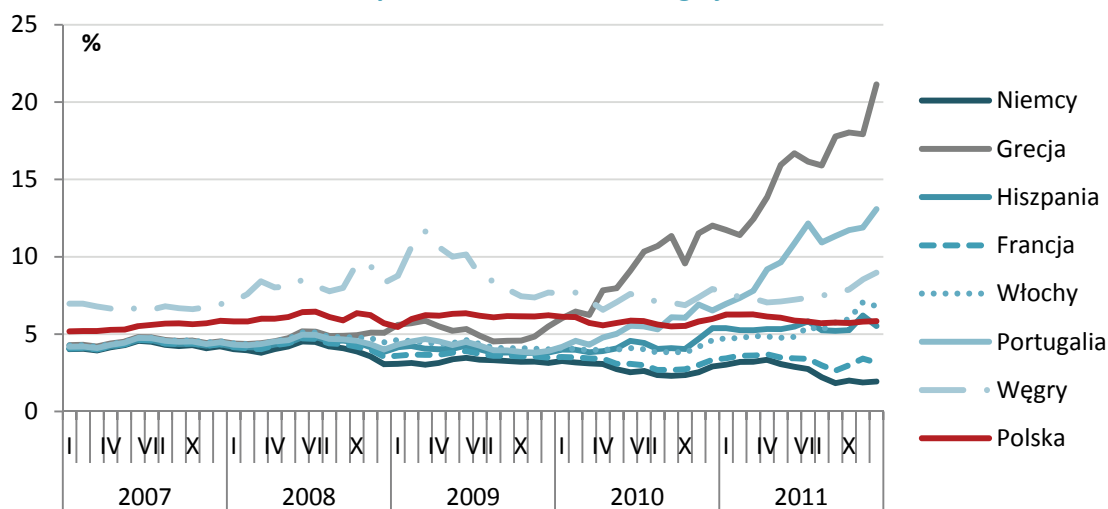
¹⁰⁰ ECB, *Raport roczny 2011*, (2012), Frankfurt, s. 26.

Kolejnym czynnikiem kształtującym nastroje na rynkach finansowych w 2011 r. było wzmocnienie i dofinansowanie Europejskiego Funduszu Stabilności Finansowej (EFSF), co pozwoliło na zwiększenie elastyczności działania tej instytucji w sytuacji skupowania obligacji zarówno na rynku pierwotnym, jak i wtórnym oraz decyzji o ewentualnym dokapitalizowaniu banków.

Na spotkaniu unijnego szczytu 26 października 2011 r. ministrowie finansów strefy euro zgodzili się na podniesienie gwarancji w ramach EFSF. Ponadto na szczycie podjęto decyzję o sprzedaży przez EFSF instrumentów finansowych ubezpieczających część emisji długu w państwach strefy euro, w których nasilił się kryzys związany ze wzrostem zadłużenia. W listopadzie 2011 r. gwarancje te wynosiły 780,0 mld euro, natomiast zdolność pożyczkowa tej instytucji kształtowała się na poziomie 440,0 mld euro, w tym środki pożyczone Grecji, Portugalii i Irlandii osiągnęły poziom 134,7 mld euro (Grecja – 107,9 mld euro)¹⁰¹. Gwarancja i zdolność pożyczkowa EFSF została utrzymana z końcem 2011 r. na wcześniejszym poziomie, pomimo wypłaconej transzy pożyczek dla Grecji, Portugalii i Irlandii.

Rosnące zadłużenie Grecji oraz niepewność co do udzielenia jej pomocy finansowej przez MFW w 2011 r. przyczyniły się do wzrostu rentowności greckich papierów wartościowych wraz ze spadkiem cen tych obligacji. Na wzrost rentowności obligacji Grecji wpłynęła ponadto przerwa w skupowaniu greckich obligacji przez EBC w czerwcu i lipcu 2011 r. Wynikało to z trwających dyskusji na temat programu restrukturyzacji greckiego zadłużenia.

Wykres 101. Rentowność obligacji 10-letnich

Źródło: dane EBC.

W okresie gwałtownych wzrostów rentowności obligacji krajów strefy euro w 2011 r., odnotowano spadek rentowności obligacji Stanów Zjednoczonych. W II połowie 2011 r. spadek rentowności obligacji stwierdzono również dla Niemiec i Francji. Niskie oprocentowanie tych obligacji wynikało z postrzegania tych papierów wartościowych jako aktywa relatywnie bezpieczne i płynne.

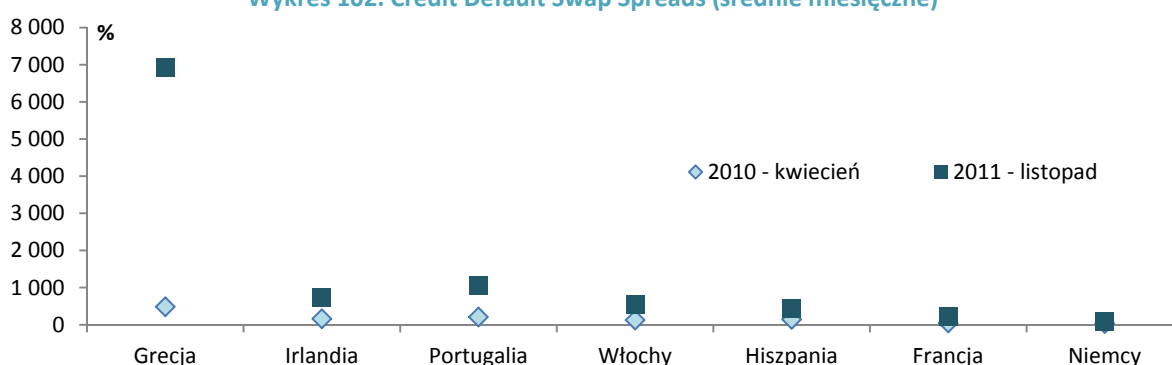
Dla celów uspokojenia nastrojów na rynkach finansowych EBC przyjmowało od banków komercyjnych w 2011 r. depozyty o wartości skupowanych obligacji greckich, portugalskich,

¹⁰¹ www.efsf.europa.eu, opublikowane dane dotyczą końca listopada 2011 r.

irlandzkich, włoskich i hiszpańskich. W 2011 r. nie wystąpiło natomiast przejście kapitału z rynku długu na rynek akcji, środki lokowano głównie w papiery wartościowe uważane za bezpieczne, często o niższej rentowności.

Niepewność na rynkach finansowych odbiła się w 2011 r. na koszcie ubezpieczenia niewypłacalności państw. Odzwierciedlał to wzrost spreadów Credit Default Swap (CDS)¹⁰². Brak decyzji KE w pierwszej połowie roku, co do kierunku podjęcia działań pozwalających na redukcję nadmiernego zadłużenia krajów strefy euro, wiązał się ze wzrostem kwotowań transakcji CDS. Nastroje na europejskich rynkach finansowych uległy obniżeniu przez spadki kolejnych ratingów krajów strefy euro¹⁰³ i negatywnych informacji dotyczących kondycji banków europejskich. Najwyższy wzrost poziomu spreadów¹⁰⁴ CDS, który wyniósł 6442 p. b., odnotowano dla Grecji w okresie od kwietnia 2010 r. do listopada 2011 r. Świadczy to o wysokiej niepewności związanej z zagrożeniem wypłacalności Grecji.

Wykres 102. Credit Default Swap Spreads (średnie miesięczne)

Źródło: MFW, *Global Financial Stability Report*, (2012).

POLITYKA MONETARNA I POLITYKA STÓP PROCENTOWYCH

W 2011 r. banki centralne największych gospodarek rozwiniętych podjęły decyzję o kontynuowaniu ekspansji monetarnej. Zarówno EBC, jak i Bank Rezerwy Federalnej w Stanach Zjednoczonych kontynuowały politykę utrzymywania niskich podstawowych stóp procentowych. Podejmowane były również działania niestandardowe, które wiązały się z bezpośrednimi interwencjami na rynku finansowym, co widoczne było w bilansach tych instytucji. Wartość aktywów tych instytucji wzrosła w końcu 2011 r. o 20,9% dla Fed i 39,9% dla EBC w relacji do ich wartości w 2010 r. Różnica pomiędzy działaniami banków centralnych w 2011 r. polegała na tym, że EBC prowadziło interwencje na rynku poprzez udzielanie niezabezpieczonych pożyczek bankom komercyjnym, natomiast Fed ukierunkował swoje działania na skupowaniu papierów wartościowych. Wzrost bilansów tych instytucji w 2011 r. wiązał się również ze zwiększeniem bazy

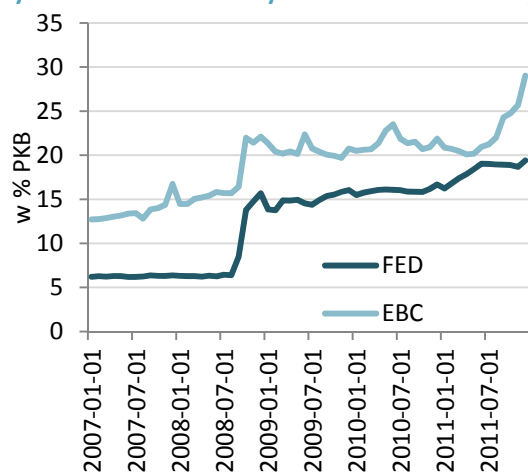
¹⁰² Swapy odmowy zapłaty, instrument pochodny (derywat), który przenosi ryzyko kredytowe, przedstawia miarę kondycji dłużnika (papier wartościowy, który pełni rolę ubezpieczenia niewypłacalności emitentów obligacji).

¹⁰³ Tj. Portugalii, Włoch, Irlandii, Grecji i Hiszpanii.

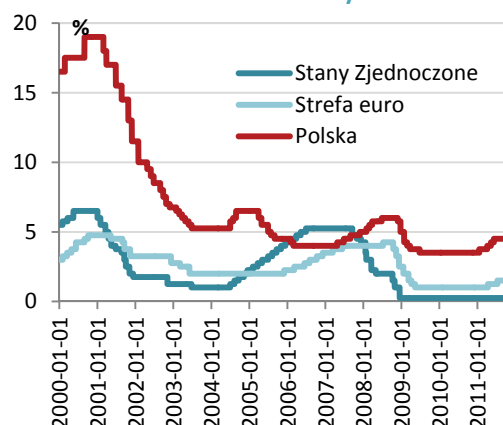
¹⁰⁴ Podawanych w punktach bazowych (p.b.).

monetarnej (głównie gotówki i depozytów na żądanie). Zwiększone bilanse banków centralnych i niskie stopy procentowe pozwoliły na utrzymanie płynności w sektorze bankowym.

Wykres 103. Wartość aktywów banków centralnych

Wykres 104. Podstawowe stopy procentowe banków centralnych

Źródło: dane MFW, Fed, EBC, NBP.

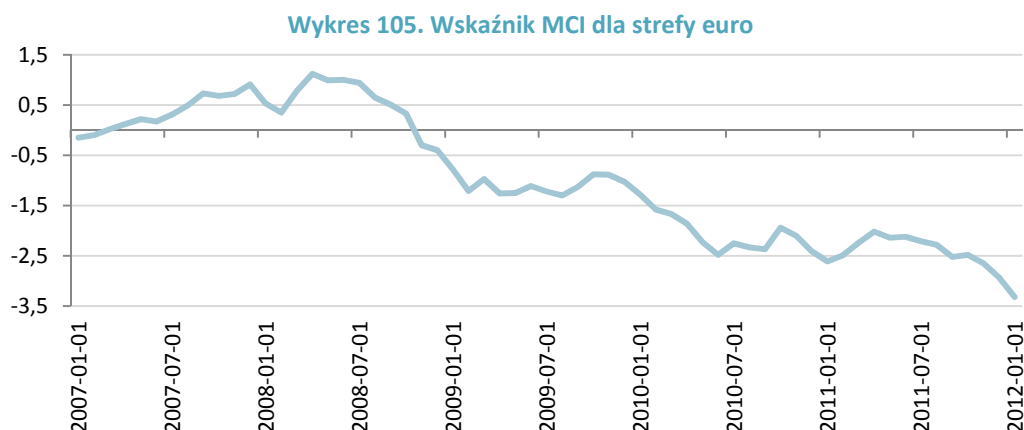
W 2011 r. EBC kontynuował program ilościowego łagodzenia polityki pieniężnej. Dla uspokojenia rynków finansowych EBC podjął decyzję o dalszym skupie zabezpieczonych papierów wartościowych w sierpniu 2011 r. (w tym również obligacji hiszpańskich i włoskich). EBC podjął także działania mające na celu zwiększenie płynności w sektorze bankowym poprzez wspieranie działalności kredytowej rocznymi i trzyletnimi długoterminowymi operacjami refinansującymi, zwiększając tym samym dostępność do zabezpieczeń przy jednoczesnym obniżeniu stopy rezerwy obowiązkowej do poziomu 1,0%. W grudniu 2011 r. Europejski Bank Centralny rozpoczął emisję trzyletnich niskoprocentowych pożyczek dla banków komercyjnych w ramach operacji długoterminowego finansowania (LTRO – ang. *Long Term Refinancing Operation*). Celem tego działania była stabilizacja sytuacji na europejskim rynku finansowym, która miała przyczynić się do powrotu kapitału na rynek poprzez nabycie przez podmioty finansowe obligacji państw europejskich.

W pierwszej połowie 2011 r. Rada Prezesów EBC podjęła decyzję o podniesieniu podstawowej stopy procentowej do poziomu 1,25% (kwiecień 2011 r.). Decyzja ta podyktowana była korzystnymi prognozami wzrostu gospodarczego strefy euro oraz rosnącego popytu ze strony sektora prywatnego. Następnie w lipcu 2011 r. stopę podniesiono do poziomu 1,5% celem zahamowania narastającej presji inflacyjnej wywołanej wzrostem cen surowców na świecie. W IV kwartale 2011 r. EBC dwukrotnie obniżył poziom stóp procentowych do poziomu z początku roku (do 1,25% w listopadzie 2011 r. i do 1,0% w grudniu 2011 r.). Decyzje o obniżeniu stóp procentowych w 2011 r. przez Radę Prezesów EBC były podyktowane zwiększającymi się napięciami na rynkach obligacji skarbowych wraz ze spowolnieniem tempa wzrostu gospodarczego. Celem obniżki stóp było również utrzymanie stabilności cen w strefie (cel inflacyjny przyjęty przez Radę Prezesów EBC

oznacza, że inflacja w średnim okresie ma być utrzymana na poziomie bliskim, ale niższym niż 2,0%).¹⁰⁵

Działania dotyczące polityki monetarnej strefy euro odzwierciedlał spadek wskaźnika MCI, który świadczył o bardziej ekspansywnej polityce EBC. Wskaźnik MCI¹⁰⁶, ujmujący syntetycznie kształtowanie się realnych krótkoterminowych stóp procentowych oraz realnego kursu, za wyjątkiem pierwszych miesięcy 2011 r., wskazywał na trend związany z ograniczaniem restrykcyjności polityki monetarnej w strefie euro, odnotowując spadek od II kwartału.

Źródło: dane KE.

Fed w 2011 r. utrzymywał stopy procentowe na poziomie bliskim zera (0,25%)¹⁰⁷ oraz kontynuował program zakupu aktywów z 2010 r. W reakcji na spowolnienie gospodarki Fed podjął decyzję o wydłużaniu terminu zapadalności aktywów. W ramach podjętych operacji Rezerwa Federalna skupowała długoterminowe obligacje rządu Stanów Zjednoczonych, sprzedając papiery krótkoterminowe. Przyczyniło się to do wydłużenia zapadalności portfela obligacji Fed (operacje twist)¹⁰⁸. Taka sytuacja wiązała się z niższym oprocentowaniem papierów krótkoterminowych, a wyższym długoterminowych, obniżając rentowność tych ostatnich. Działanie to miało sprzyjać ożywieniu działalności kredytowej banków.

DZIAŁALNOŚĆ KREDYTOWA BANKÓW

Na osłabienie akcji kredytowej banków w strefie euro w 2011 r., według EBC wpłynęła gorsza od oczekiwań dynamika wzrostu gospodarczego oraz niższy popyt na zadłużenie ze strony przedsiębiorstw. Silniej oddziałujący na system finansowy kryzys zadłużenia w strefie euro w II połowie 2011 r. przyczynił się do wzrostu zagrożenia wystąpieniem „efektu zarażenia” związanego z powiązaniem instytucji finansowych między sobą. Kształtowało to ograniczenie

¹⁰⁵ ECB, *Raport roczny 2011*, (2012), Frankfurt, s. 18-20.

¹⁰⁶ ang. Monetary Conditions Index - wskaźnik MCI obliczany jest jako średnia ważona realnej krótkoterminowej stopy procentowej i realnego efektywnego kursu walutowego w stosunku do ich wartości w okresie bazowym.

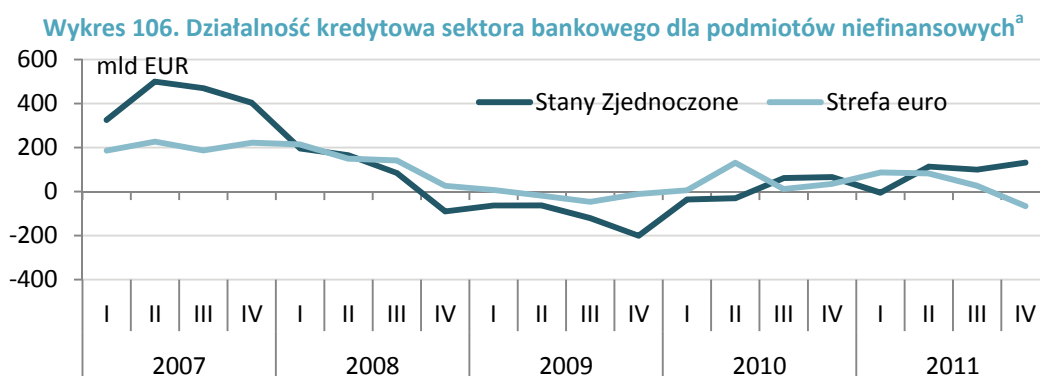
Źródło: http://ec.europa.eu/economy_finance/db_indicators/conditions/index_en.htm

¹⁰⁷ Stopy procentowe w przedziale 0-0,25% Fed utrzymuje od grudnia 2008 r.

¹⁰⁸ Fed, *2011 Annual Report*, www.federalreserve.gov

działalności kredytowej banków w strefie euro, która w końcu 2011 r. odnotowała spadek o 66,1 mld euro w relacji do analogicznego okresu w poprzednim roku. Sytuacja ta wynikała z niepewności w sektorze bankowym co do zdolności wspierania kolejnych podmiotów finansowych przez rządy krajów, przy wystąpieniu dalszych niedoborów kapitału.

W Stanach Zjednoczonych działalność kredytowa w 2011 r. po spadku w I kwartale zwiększała się, odnotowując najwyższy poziom w II kwartale (wzrost o 113,3 mld USD w relacji do roku poprzedniego). Zwiększenie akcji kredytowej wynikało z poprawy płynności w sektorze bankowym¹⁰⁹.

a Zmiana poziomu działalności kredytowej banków dla podmiotów niefinansowych dla strefy euro i w mld USD dla Stanów Zjednoczonych.

Źródło: dane MFW (WEO).

NADZÓR FINANSOWY I WYMOGI KAPITAŁOWE

Niewystarczający dla zapewnienia globalnej stabilności finansowej krajowy nadzór poszczególnych podmiotów finansowych był determinantą przyjętego w listopadzie 2010 r. pakietu rozporządzeń, który przyczynił się do rozpoczęcia działalności Europejskiego Systemu Nadzoru Finansowego (ESFS – *European System of Financial Supervision*)¹¹⁰. W ramach przyjętych rozporządzeń dokonano podziału nadzoru na makro- i mikroostrożnościowy. Nadzór makroekonomiczny został powierzony Europejskiej Radzie ds. Ryzyka Systemowego (ESRB – *European Systemic Risk Board*) - jednej z czterech powołanych instytucji nadzorczych¹¹¹, która rozpoczęła swoją działalność na początku

¹⁰⁹ W 2011 r. wzrósł wskaźnik adekwatności kapitałowej banków w Stanach Zjednoczonych w relacji do 2010 r. i kształtował się na poziomie pomiędzy 8% a 10%. Źródło: Annual Report 2011, Fed, www.federalreserve.gov

¹¹⁰ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1092/2010 z dnia 24 listopada 2010 r. w sprawie unijnego nadzoru makroostrożnościowego nad systemem finansowym i ustanowieniem Europejskiej Rady ds. Ryzyka Systemowego (Dz. Urz. UE L331 z 2010 r.) s. 1.

¹¹¹ Europejski Urząd Nadzoru Bankowego przejął nadzór mikroostrożnościowy, odpowiadając za opracowywanie standardów technicznych na podstawie przepisów prawa wspólnotowego, przygotowywanie wskazówek interpretacyjnych dla krajowych instytucji nadzorczych oraz prowadzenie analiz rozbieżności opinii pomiędzy krajowymi instytucjami nadzorczymi. Nadzór mikroostrożnościowy pełnią następujące powołane instytucje: Europejski Urząd Nadzoru Bankowego (EBA - *European Banking Authority*), Europejski Urząd Nadzoru Papierów Wartościowych i Giełd (ESMA – *European Securities and Market Authority*), Europejski Urząd Ubezpieczeń i Pracowniczych Programów Emerytalnych (EIOPA – *European Insurance and Occupational Pensions Authority*).

2011 r. Do głównych zadań ESRB¹¹² należy minimalizowanie ryzyka systemowego wraz z identyfikacją możliwych zagrożeń. Instytucje nadzorcze powołane przez KE mają za zadanie uzupełnić deficyt informacji o powiązaniach ponadgranicznych, ułatwiając nadzorcom krajowym podejmowanie wspólnych decyzji związanych z ograniczaniem ryzyka.

Na stabilność systemu finansowego w 2011 r. wpłynęła również decyzja o zwiększeniu wskaźnika adekwatności kapitałowej dla sektora bankowego¹¹³. Podwyższenie wymogów kapitałowych ma stworzyć dodatkowy bufor bezpieczeństwa kapitałowego dla banków. Banki otrzymały czas do dnia 30 czerwca 2012 r. na dostosowanie się do zmienionych wymogów. Aby spełnić zatwierdzone na szczycie UE w październiku 2011 r. wyższe wymogi kapitałowe, wskaźnik adekwatności kapitałowej musiał być zwiększony z 5% do 9%¹¹⁴. W grudniu 2011 r. EBA oszacował, że banki europejskie potrzebują 114 mld euro nowego kapitału, z uwagi na konieczność podniesienia współczynników wypłacalności¹¹⁵. Zagregowany niedobór kapitału¹¹⁶ oszacowany dla kraju był najwyższy w sektorze bankowym Grecji i wynosił 30,0 mld euro oraz w Hiszpanii (26,2 mld euro)¹¹⁷.

2. SYTUACJA NA RYNKU FINANSOWYM W POLSCE

RYNEK FINANSOWY

Na rynek finansowy w Polsce w 2011 r. wpływ miała panująca awersja do ryzyka na rynkach globalnych, jak i działania podjęte w ramach Unii Europejskiej w celu wzmocnienia nadzoru finansowego i utrzymania stabilności finansowej w UE. Sytuacja na rynku była także kształtowana rozwojem sytuacji gospodarczej w Polsce oraz działaniami instytucjonalnymi w kraju. Na wzrost cen aktywów finansowych w I połowie 2011 r. oddziaływały korzystne dane dotyczące polskiej gospodarki oraz poprawa stabilności kursu złotego. W II półroczu sytuacja na rynku krajowym kształtowana była przez deprecjację złotego, spadki cen akcji na rynkach kapitałowych oraz nieznaczny wzrost rentowności obligacji skarbowych, który sprzyjał napływowi kapitału na rynek długu¹¹⁸.

Rynek finansowy w Polsce mierzony wartością aktywów instytucji finansowych wzrósł w 2011 r. (o 9,3% wobec 2010 r.) do poziomu 1 819,8 mld zł. Wyższą wartość aktywów finansowych odnotowano w każdej grupie podmiotów funkcjonujących na rynku finansowym. Najwyższy udział w 2011 r. w rynku miały banki komercyjne i spółdzielcze – łącznie 71,1% (wobec 69,5% w 2010 r.). W końcu 2011 r. aktywa banków komercyjnych i spółdzielczych wyniosły 1294,8 mld zł (wobec

---

¹¹² Instytucja ta działa we współpracy z EBC, bankami centralnymi krajów członkowskich UE oraz z międzynarodowymi instytucjami finansowymi (MFW i Radą Stabilności Finansowej).

¹¹³ Core Tier 1 rekomendowany przez EBA do poziomu 9%.

¹¹⁴ W kalkulacjach tego wskaźnika uwzględniono informacje dla poszczególnych banków dotyczące rynkowej wartości obligacji, która jest w posiadaniu danej instytucji.

¹¹⁵ Niedokapitalizowane banki będą też objęte restrykcjami dotyczącymi wypłaty dywidend i premii dla pracowników.

¹¹⁶ Całkowity bufor kapitałowy zapewniający stabilność systemu bankowego.

¹¹⁷ EBA, *Recommendation and Final Results of Bank Recapitalization Plan as Part of Co-ordinated Measures to Restore Confidence in the Banking Sector*, (2011), Londyn.

¹¹⁸ NBP, *Sprawozdanie z wykonania założeń polityki pieniężnej w 2011 r.*, (2012), Warszawa, s. 15.

1 159,4 mld zł w 2010 r.), w tym 81,3 mld zł to aktywa banków spółdzielczych (wobec 70,4 mld zł w 2010 r.)¹¹⁹. Wartość aktywów zakładów ubezpieczeń wzrosła o 1,7 mld zł w porównaniu do roku poprzedniego i wynosiła 146,8 mld zł. Spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe odnotowały w 2011 r. wzrost wartości aktywów o 10,1% do 15,6 mld zł. Aktywa ogółem otwartych funduszy emerytalnych w końcu 2011 r. wyceniono na poziomie 227,5 mld zł, tj. o 1,9% więcej niż rok wcześniej. Wyższą wartość aktywów stwierdzono również w grupie podmiotów maklerskich, wyniosła ona 10,1 mld zł (wzrost o 9,8% wobec 2010 r.)¹²⁰.

Tabl. 37. Aktywa instytucji finansowych w Polsce (stan na 31 XII)

Wyszczególnienie	2007	2008	2009	2010	2011
	w mld zł				
Banki komercyjne i spółdzielcze oraz oddziały instytucji kredytowych	792,8	1039,1	1059,6	1158,5	1294,8
Spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe	7,3	9,4	11,6	14,1	15,6
Zakłady ubezpieczeń	126,9	137,9	139,0	145,1	146,8
Fundusze inwestycyjne	133,8	73,9	93,4	116,5	125,0
Otwarte Fundusze Emerytalne	140,0	138,3	178,6	221,3	227,5
Podmioty maklerskie	11,8	8,6	9,9	9,2	10,1
Ogółem	1212,6	1407,2	1492,1	1664,7	1819,8

Źródło: *Rozwój systemu finansowego w Polsce*, NBP, Warszawa, dane KNF, KSKOK oraz dane GUS.

POLITYKA MONETARNA

Podstawowym instrumentem polityki pieniężnej w 2011 r. była krótkoterminowa stopa procentowa. Decyzja o zmianie podstawowych stóp procentowych była podejmowana czterokrotnie¹²¹. W końcu roku stopa referencyjna kształtowała się na poziomie 4,5%, stopa depozytowa 3,0%, a lombardowa 6,0%. Podniesienie przez Radę Polityki Pieniężnej (RPP) stóp procentowych czterokrotnie w I połowie 2011 r. było reakcją na ryzyko związane z możliwością narastania presji płacowej i oczekiwań inflacyjnych, które wiązały się z rosnącymi cenami surowców na świecie oraz relatywnie wysokim wzrostem gospodarczym oraz wzrostem zatrudnienia w Polsce¹²². W II półroczu 2011 r. RPP pozostawiła stopy procentowe na niezmiennym poziomie, chcąc ukierunkować powrót inflacji do założonego celu w średnim okresie, przy jednoczesnym utrzymaniu wcześniejszej decyzji o zacieśnieniu polityki pieniężnej¹²³.

Stabilizowanie poziomu krótkoterminowych stóp procentowych NBP dokonywał m.in. poprzez system rezerwy obowiązkowej. W 2011 r. stopa rezerwy obowiązkowej wynosiła 3,5%, a wartość rezerwy w końcu roku kształtowała się na poziomie 28,0 mld zł i wzrosła o 8,1% w relacji do 2010 r. W 2011 r. odnotowano ponadto nieznaczną nadwyżkę średniego stanu środków na rachunkach

¹¹⁹ Na podstawie miesięcznych danych KNF na dzień 31.12.2010 r.

¹²⁰ GUS, *Wyniki finansowe otwartych funduszy emerytalnych i powszechnych towarzystw emerytalnych w 2011 r.*, (2012), Warszawa, s. 2.

¹²¹ Zmiany stóp procentowych nastąpiły w dniach: 20.01.2011 r., 06.04.2011 r., 12.05.2011 r., 09.06.2011 r.

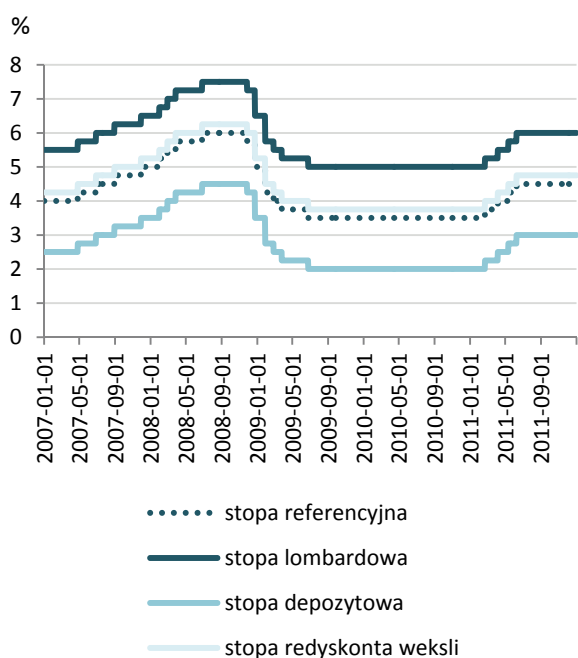
¹²² NBP, *Sprawozdanie z działalności NBP w 2011 r.*, (2012), Warszawa, s. 38.

¹²³ Od 2004 r. RPP przyjęła ciągły cel inflacyjny na poziomie 2,5%, z symetrycznym przedziałem odchyień o szerokości ± 1 punkt procentowy.

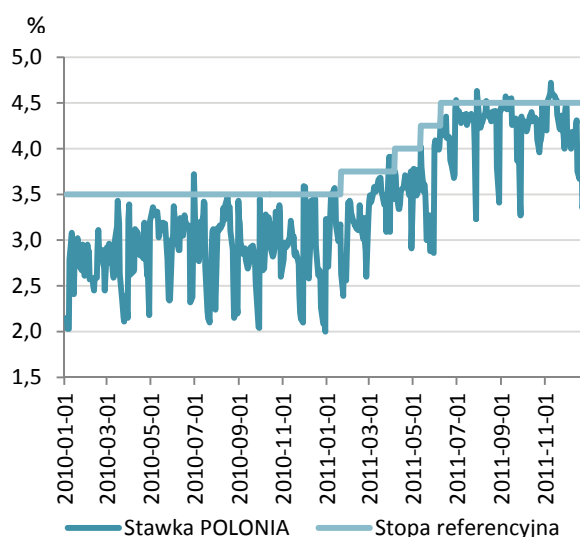
banków w porównaniu do wymaganego poziomu rezerwy obowiązkowej, która wynosiła średnio 0,08% powyżej przeciętnego poziomu rezerwy obowiązkowej¹²⁴.

W 2011 r. sektor bankowy charakteryzował się nadpłynnością, w warunkach której NBP prowadził politykę pieniężną. Zarządzanie płynnością realizowane było m.in. poprzez przeprowadzanie operacji otwartego rynku¹²⁵. Operacje te przyczyniły się do zwiększenia krótkoterminowej płynności sektora bankowego¹²⁶ w 2011 r. do poziomu 95,8 mld zł (średniorocznie odnotowano wzrost o 35,2%). W 2011 r. średni poziom wartości nominalnej bonów pieniężnych emitowanych w ramach operacji podstawowych przez NBP wyniósł 93,7 mld zł (wzrost o 19,4% w relacji do 2010 r.). Ponadto w 2011 r. NBP przeprowadził również 27 operacji dostrajających, polegających na emisji bonów pieniężnych celem obniżenia wysokości i zmienności krótkoterminowych stóp procentowych. Poziom tych emisji w 2011 r. wyniósł łącznie 1,4 mld zł i był zbliżony do emisji odnotowanej w roku poprzednim. Działanie to pozwoliło na ograniczenie wykorzystania depozytów na koniec dnia przez banki.

Wykres 107. Stopy procentowe NBP

Wykres 108. Stawka POLONIA i stopa referencyjna

Źródło: dane NBP.

W I połowie 2011 r. poziom nadpłynności sektora bankowego charakteryzował się trendem rosnącym, który uległ odwróceniu w II połowie roku. Wzrost średniego poziomu płynności krótkoterminowej w sektorze bankowym był kształtowany przez skup walut obcych, przeprowadzony przez NBP w I połowie w 2011 r. (w ramach funduszy strukturalnych, Wspólnej Polityki Rolnej oraz rachunku walutowego MF). Do zwiększenia płynności przyczyniła się również

¹²⁴ NBP, *Sprawozdanie z wykonania założeń polityki pieniężnej w 2011 r.*, (2012), Warszawa, s. 29.

¹²⁵ 7-dniowe bony pieniężne, bądź o krótszym terminie zapadalności.

¹²⁶ Saldo przeprowadzanych przez NBP operacji otwartego rynku.

wpłata zysku NBP do budżetu państwa (6,2 mld zł)¹²⁷. Na ograniczenie wzrostu płynności w 2011 r. wpływ miał wzrost pieniądza gotówkowego w obiegu, którego średni poziom w roku kształtował się na poziomie 106,4 mld zł (wzrost o 5,1% w relacji do 2010 r.)¹²⁸.

Przeprowadzane przez NBP operacje depozytowo-kredytowe w 2011 r. miały na celu uzupełnienie płynności na rynku międzybankowym. Wykorzystanie kredytu lombardowego przez banki kształtowało się w skali roku na poziomie 173 mln zł (spadek o 5,1% w relacji do 2010 r.). W 2011 r. odnotowano również zbliżenie się poziomu stawki POLONIA (depozyty międzybankowe O/N¹²⁹) do poziomu stopy referencyjnej NBP¹³⁰, która odpowiada za minimalną rentowność 7-dniowych bonów pieniężnych emitowanych przez NBP. Wiązało się to z przeprowadzaniem od grudnia 2010 r. przez NBP operacjami dostrajającymi, których celem było zwiększenie płynności na rynku międzybankowym¹³¹. W 2011 r. odnotowano również spadek zmienności stawki POLONIA w porównaniu do 2010 r. (mniejsze wahania w cenie pieniądza), co świadczy o ograniczeniu wpływu niekorzystnych zjawisk zachodzących na rynkach światowych na rynek krajowy¹³². Pomimo to, rynek międzybankowy w 2011 r. charakteryzował się niskim udziałem transakcji o dłuższych terminach zapadalności niż jeden dzień. Świadczy to o braku zaufania pomiędzy bankami, co odzwierciedlają także niskie wzajemnie limity kredytowe¹³³.

KURS WALUTOWY

Sytuację na globalnych rynkach walutowych w 2011 r. kształtowały w dużym stopniu nieregulowane problemy fiskalne obejmujące kolejne kraje w strefie euro, podnoszące ryzyko zarażania i problemów z utrzymaniem stabilności sektora bankowego. W tym okresie nastąpiła wyraźna deprecjacja euro wobec dolara amerykańskiego.

Kurs wymiany EUR/PLN w 2011 r. był oceniany ze względu na perspektywy gospodarcze strefy euro. Do kwietnia 2011 r. euro zyskiwało na wartości, tracąc w II połowie roku. W końcu 2011 r. kurs euro był w ujęciu nominalnym o 4% niższy od średniego kursu tej waluty w 2010 r. W końcu 2011 r. kurs EUR/USD był niższy o 3,2% w relacji do jego poziomu z początku 2011 r.¹³⁴.

¹²⁷ NBP, *Sprawozdanie z działalności NBP w 2011 r.*, (2012), Warszawa, s. 46.

¹²⁸ NBP, *Raport roczny, Płynność sektora bankowego, Instrumenty polityki pieniężnej NBP*, (2012), Warszawa, s. 10.

¹²⁹ ang. *overnight* - stawka ta odzwierciedla wahania cen depozytów.

¹³⁰ Wzrost niepewności na rynkach finansowych nie wpłynął znacząco na krajowy rynek niezabezpieczonych lokat międzybankowych (jak w strefie euro – wyższe ryzyko kredytowe).

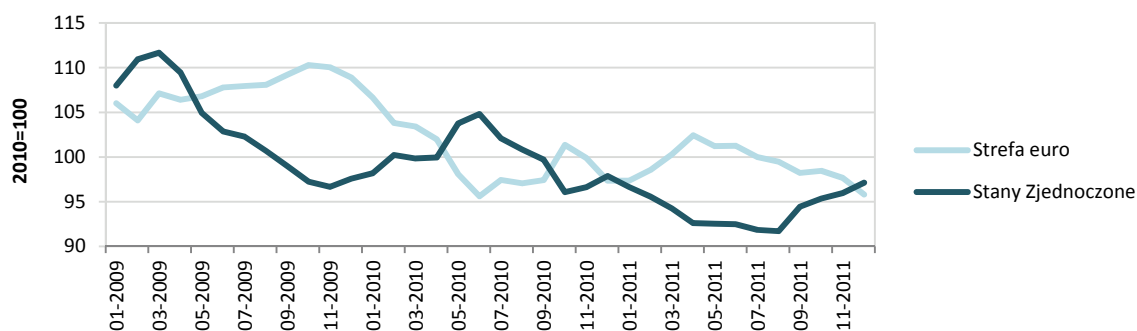
¹³¹ NBP, *Sprawozdanie z wykonania założeń polityki pieniężnej*, (2012), Warszawa, s. 28.

¹³² NBP, *Sprawozdanie z wykonania założeń polityki pieniężnej*, (2012), Warszawa, s. 29.

¹³³ KNF, *Raport o sytuacji banków w 2011 r.*, (2012), Warszawa, s. 4.

¹³⁴ ECB, *Raport roczny 2011*, (2012), Frankfurt, s. 25.

Wykres 109. Nominalny efektywny kurs EUR i USD

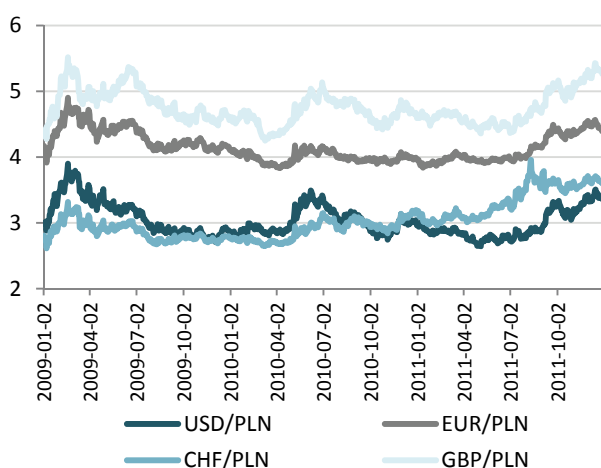

Źródło: dane BIS.

W 2011 r. odnotowano osłabienie kursów walut gospodarek wschodzących powiązanych ze strefą euro. Sytuacja ta wiązała się z odpływem kapitału w II połowie 2011 r. z rynków wschodzących, w związku z niepewnością wynikającą z kryzysu fiskalnego w Grecji oraz brakiem decyzji instytucji UE dotyczących warunków przekazania pomocy finansowej temu krajowi w trakcie pierwszych trzech kwartałów roku. Skutkowało to wzrostem zmienności cen aktywów na międzynarodowych rynkach finansowych. Sytuacja ta w 2011 r. przyczyniła się również do aprecjacji franka szwajcarskiego, który był postrzegany jako waluta stabilna, pozwalająca na ucieczkę od euro. Wzrost kursu EUR/CHF został ograniczony przez wprowadzenie kursu minimalnego CHF do EUR na poziomie 1,2 przez Bank Szwajcarii we wrześniu 2011 r.

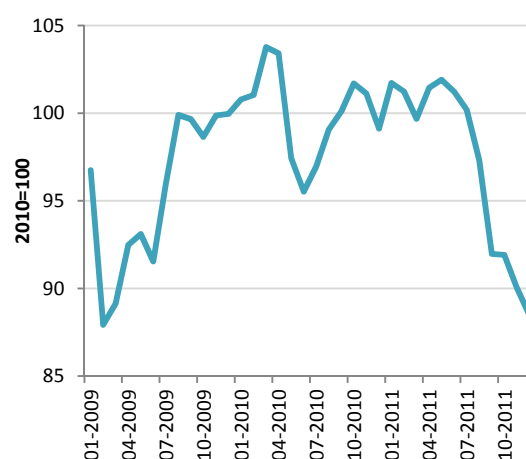
W I połowie 2011 r. korzystne dane dotyczące polskiej gospodarki pozwoliły na ustabilizowanie kursu złotego, natomiast II połowa roku charakteryzowała się deprecjacją polskiej waluty. Kurs złotego na koniec grudnia 2011 r. osłabił się wobec głównych walut: o 11,5% wobec EUR, o 15,3% wobec USD i 14,8% wobec CHF w relacji do 2010 r. Na tak znaczącą deprecjację złotego wpłynęło powiązanie gospodarki polskiej ze strefą euro, w której nasilił się problem niewypłacalności państw peryferyjnych. Potwierdza to spadek nominalnego efektywnego kursu złotego o 11,7% w okresie od lipca do grudnia 2011 r.

Wykres 110. Kursy walut wobec PLN

Źródło: dane NBP.

Wykres 111. Nominalny efektywny kurs złotego

Źródło: dane BIS.

3. SEKTOR BANKOWY W POLSCE

W polskim sektorze bankowym na koniec 2011 r. liczba krajowych banków komercyjnych wynosiła 47 (wobec 49 w 2010 r.). Zmniejszeniu uległa również liczba banków spółdzielczych, których było 574. Liczba oddziałów instytucji kredytowych w końcu w 2011 r. odnotowała spadek do 19 z 21 w 2010 r. Odnotowano natomiast wzrost liczby oddziałów banków do 7019 (z 6933).

Tabl. 38. Charakterystyka liczbowa sektora bankowego (stan na 31 XII)

Wyszczególnienie	2009	2010	2011
Krajowe banki komercyjne	49	49	47
Banki spółdzielcze	576	576	574
Oddziały instytucji kredytowych ^{135, a}	18	21	21
Oddziały	6 507	6 933	7 092
Filie, ekspozytury i inne placówki obsługi klienta	7 290	7 246	6 802
Zatrudnieni	175 294	176 916	176 658

^a oddział instytucji kredytowej - jednostkę organizacyjną instytucji kredytowej wykonującą w jej imieniu i na jej rzecz wszystkie lub niektóre czynności wynikające z zezwolenia udzielonego tej instytucji kredytowej, przy czym wszystkie jednostki organizacyjne danej instytucji kredytowej odpowiadające powyższym cechom, utworzone na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, uważa się za jeden oddział.

Źródło: dane KNF.

Udział pięciu największych banków w aktywach ogółem w 2011 r. wzrósł w relacji do 2010 r. o 0,4 p. proc., odnotowano natomiast spadek udziału wartości depozytów tych banków w depozytach ogółem dla całego sektora. Udział należności sektora niefinansowego ogółem w 5 największych bankach pozostał na zbliżonym poziomie w 2011 r. w stosunku do 2010 r. i wynosił 39,1%.

Tabl. 39. Udziały pięciu największych banków w sektorze bankowym (wybrane pozycje, stan na 31 XII)

Wyszczególnienie	2009	2010	2011
	w %		
w aktywach ogółem	44,2	43,9	44,3
w depozytach ogółem	54,4	46,5	45,4
w kredytach dla sektora niefinansowego ogółem	42,6	39,2	39,1

Źródło: dane KNF.

Współczynnik wypłacalności w polskim sektorze bankowym na koniec 2011 r. spadł do poziomu 13,1% wobec 13,8% w końcu 2010 r.¹³⁶ Wszystkie banki utrzymywały współczynnik wypłacalności na poziomie przekraczającym ustawowe minimum wynoszące 8,0%. Dla celów wzmocnienia bazy kapitałowej KNF wydał zalecenie dotyczące ograniczenia wypłat z zysku wypracowanego przez banki w 2011 r.

¹³⁵ Instytucja kredytowa - podmiot mający swoją siedzibę za granicą Rzeczypospolitej Polskiej na terytorium jednego z państw członkowskich Unii Europejskiej, zwanych dalej "państwami członkowskimi", prowadzący we własnym imieniu i na własny rachunek, na podstawie zezwolenia właściwych władz nadzorczych, działalność polegającą na przyjmowaniu depozytów lub innych środków powierzonych pod jakimkolwiek tytułem zwrotnym i udzielaniu kredytów lub na wydawaniu pieniądza elektronicznego.

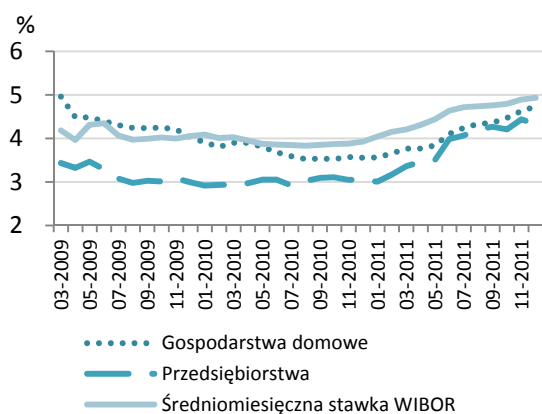
¹³⁶ KNF, *Raport o sytuacji banków w 2011 r.*, (2012), s. 90.

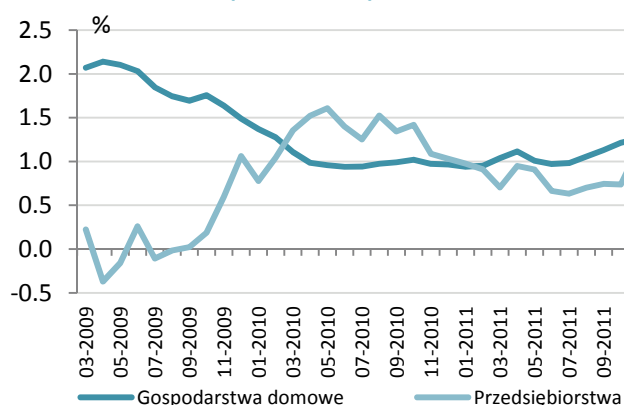
DEPOZYTY

Konkurencja między bankami o bezpieczne źródła finansowania, jakimi są depozyty gospodarstw domowych, nieznacznie zwiększyła się w IV kwartale w 2011 r.¹³⁷. Konkurencja cenowa banków o depozyty gospodarstw domowych wiązała się z zapowiedzią likwidacji lokat „antypodatkowych”¹³⁸. Nowe depozyty pozyskane przez banki od przedsiębiorstw w 2011 r. również odnotowały wzrost oprocentowania w relacji do 2010 r. Dynamika wzrostu depozytów od tej grupy klientów była niższa niż w 2010 r. Wyższe oprocentowanie nowych umów depozytowych wynikało ze wzrostu stóp procentowych i zmiany warunków depozytowych ofert banków w 2011 r. Oprocentowanie depozytów utrzymywane było średnio na poziomie poniżej 4,0% w trakcie 2010 r. i na początku 2011 r., natomiast w II połowie 2011 r. przekroczyło 4,0% dla przedsiębiorstw (w końcu roku 2011 r. wynosiło 4,3%) i gospodarstw domowych (w końcu 2011 r. wynosiło 4,7%).

Wykres 112. Oprocentowanie nowych terminowych depozytów złotych

Wykres 113. Zmiana wartości depozytów gospodarstw domowych i przedsiębiorstw (zmiana w %)

Źródło: NBP, *Raport o stabilności systemu finansowego*, za grudzień 2011 r. oraz lipiec 2012 r.

KREDYTY

Po silnym spadku działalności kredytowej banków w 2009 r., w latach 2010-2011 utrzymało się ograniczone tempo jej wzrostu. Średnioroczny przyrost wartości kredytów dla przedsiębiorstw wyniósł 7,0% w 2011 r. (wobec spadku o 3,2% w 2010 r.), dla kredytów konsumpcyjnych odnotowano spadek o 2,0% (w 2010 r. wzrost o 6,1%), a dla kredytów mieszkaniowych wzrost o 12,1% (wobec wzrostu w 2010 r. o 13,4%). Ujemna dynamika kredytów konsumpcyjnych wynikała głównie z zaostrzonych warunków kredytowania w wyniku wprowadzonej Rekomendacji T¹³⁹ oraz wyższego udziału kredytów zagrożonych w tej grupie. Nieznaczne zmniejszenie średniorocznej

¹³⁷ NBP, *Raport o stabilności systemu finansowego lipiec 2011 r.*, (2012) Warszawa, s. 33, 38, 70.

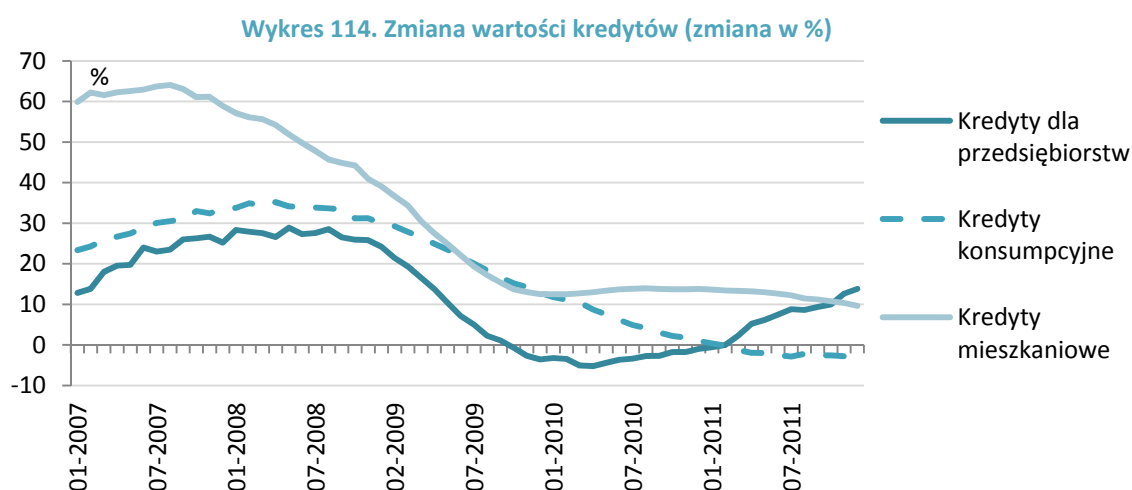
¹³⁸ Lokaty te zostały wycofane w kwietniu 2012 r.

¹³⁹ Rekomendacja T dotyczy dobrych praktyk w zakresie zarządzania ryzykiem detalicznych ekspozycji kredytowych.

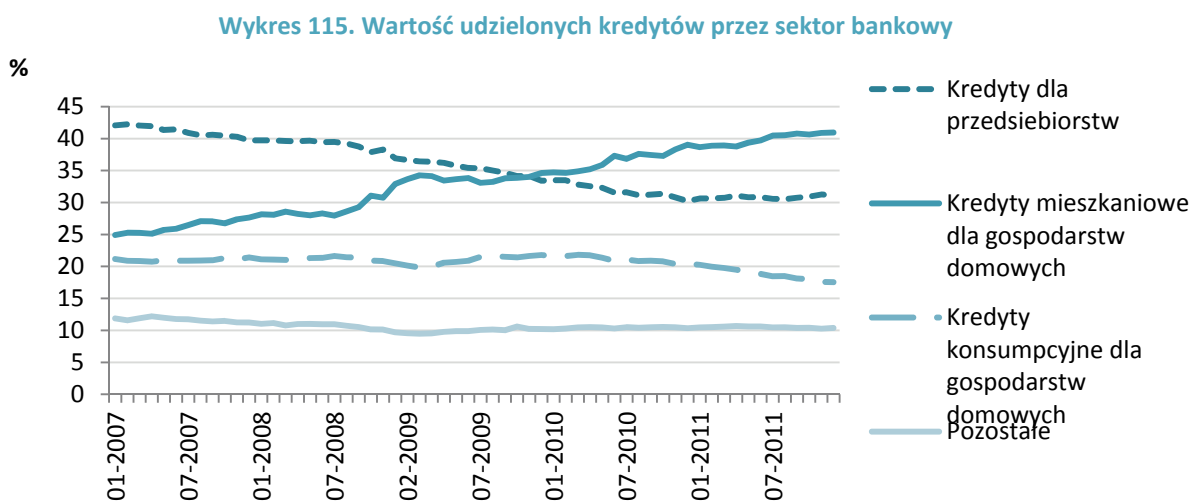
dynamiki udzielonych kredytów mieszkaniowych wiązało się z konsekwencjami nowelizacji Rekomendacji S¹⁴⁰ w 2011 r.

W trakcie 2011 r. odnotowano wzrost oprocentowania nowo udzielanych kredytów z poziomu 7,5% do 8,0%, w tym kredytów konsumpcyjnych z 14,9% do 15,2%, kredytów mieszkaniowych z 6,1% do 7,0%, a dla kredytów przedsiębiorstw z 5,9% do 6,6%¹⁴¹.

W strukturze rodzajowej kredytów w sektorze niefinansowym w 2011 r. (tak jak w 2010 r.) przeważały kredyty mieszkaniowe, które w końcu roku stanowiły 40,9% wszystkich kredytów (wobec 39,0% w 2010 r.). Udział kredytów dla przedsiębiorstw w 2011 r. wyniósł 31,2% (wobec 30,2% w 2010 r.), a kredytów konsumpcyjnych dla gospodarstw domowych odnotował spadek do 17,5% (wobec 20,4% w 2010 r.)¹⁴².

Źródło: NBP, *Raport o stabilności systemu finansowego*, za grudzień 2011 r. oraz lipiec 2012 r.

Źródło: NBP, *Raport o stabilności systemu finansowego*, za grudzień 2011 r. oraz lipiec 2012 r.

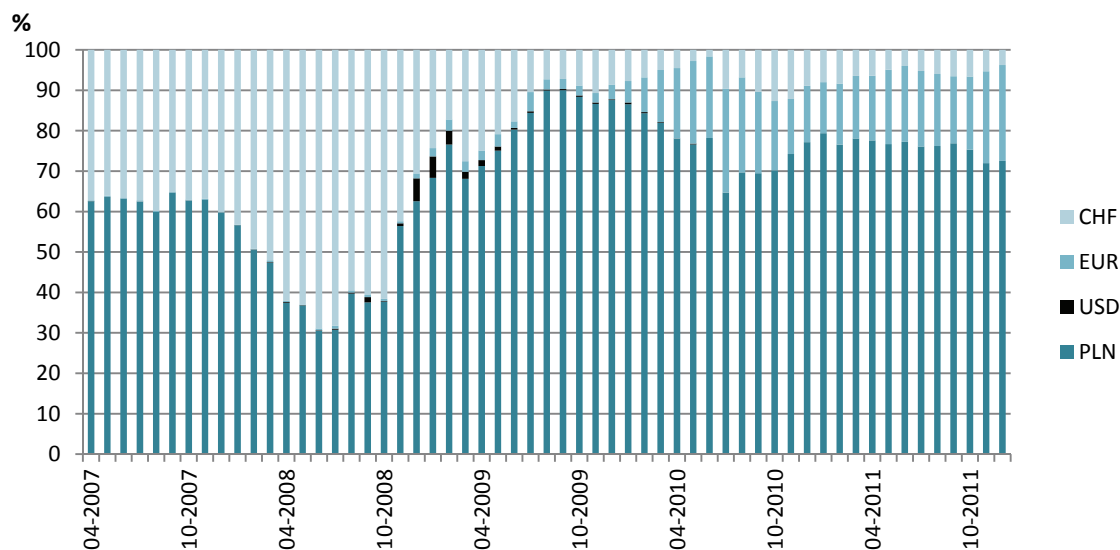
¹⁴⁰ Rekomendacja S dotyczy dobrych praktyk w zakresie zarządzania ekspozycjami kredytowymi finansującymi nieruchomości oraz zabezpieczonymi hipotecznie.

¹⁴¹ KNF, *Raport o sytuacji banków w 2011 r.*, (2012), Warszawa, s. 21.

¹⁴² Dane z NBP, *Raportu o stabilności systemu finansowego, lipiec 2012 r.*, (2012), Warszawa.

Od II połowy 2008 r. obniżał się udział kredytów zaciąganych w walutach obcych. W końcu 2010 r. w strukturze nowo udzielonych kredytów mieszkaniowych przeważały kredyty udzielone w walucie krajowej – 77,2%, a w końcu 2011 r. stanowiły one 72,5%. W 2011 r. odnotowano wyższy udział kredytów mieszkaniowych w EUR, który wzrósł do poziomu 23,7% (wobec 13,9% w 2010 r.). Stwierdzono natomiast znaczny spadek udziału kredytów mieszkaniowych w CHF z 8,9% w 2010 r. do 3,8% w 2011 r. Wynikało to z osłabienia kursu złotego oraz wysokiego ryzyka, jakie wiązało się z udzielaniem kredytów walutowych w sytuacji wystąpienia dekonunktury na rynku nieruchomości¹⁴³.

Wykres 116. Struktura walutowa nowo udzielonych kredytów mieszkaniowych dla gospodarstw domowych

Źródło: NBP, *Raport o stabilności systemu finansowego*, za grudzień 2011 r. oraz lipiec 2012 r.

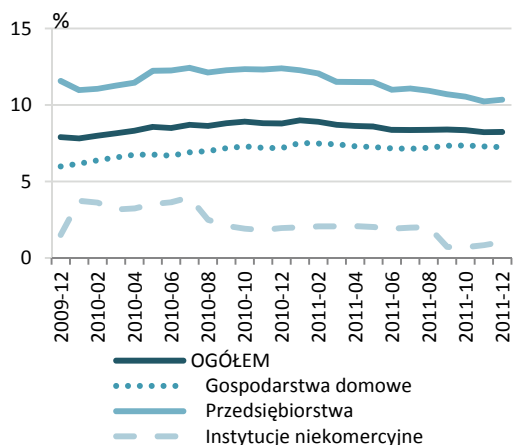
KREDYTY ZAGROŻONE

Wartość kredytów zagrożonych w 2011 r. zwiększyła się o 8,3% i wynosiła 66,8 mld zł (61,7 mld zł w 2010 r.). Udział kredytów zagrożonych w portfelach banków stanowił 7,3% w 2011 r. wobec 7,8% w roku poprzednim. Udział kredytów ze stwierdzoną utratą wartości w 2011 r. był najwyższy w sektorze przedsiębiorstw¹⁴⁴ i wyniósł 10,5% (10,7% w 2010 r.), natomiast dla gospodarstw domowych udział ten kształtował się na poziomie 7,2%, i stanowił wartość 38,5 mld zł (wobec 7,2% w 2010 r. o wartości 34,1 mld zł). Wśród zagrożonych kredytów gospodarstw domowych największą wartość stanowiły kredyty konsumpcyjne – 23,4 mld zł, których udział w kredytach ogółem tej grupy wynosił 18,0%. Wartość zagrożonych kredytów mieszkaniowych w końcu 2011 r. kształtowała się na poziomie 7,5 mld zł (odnotowując wzrost o 0,6 mld zł wobec 2010 r.).

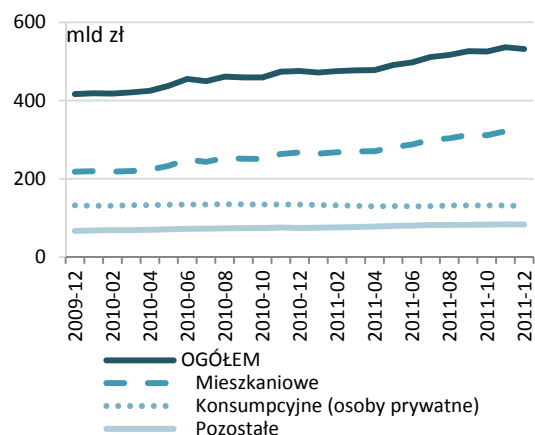
¹⁴³ Według KNF udział kredytów walutowych w sprzedaży nowych kredytów przez banki był zbyt wysoki, co wiązało się również z nadmiernym wydłużaniem okresu kredytowania i wzrostem średniej wartości kredytów walutowych. Na podstawie KNF, *Raport o sytuacji banków w 2011 r.*, (2012), Warszawa, s. 5.

¹⁴⁴ Według danych KNF najwyższy udział kredytów zagrożonych w 2011 r. odnotowano w grupie małych i średnich przedsiębiorstw, wyniósł on 12,6% (wobec 14,6% w 2010 r.). Odnotowano również spadek udziału kredytów zagrożonych w grupie dużych przedsiębiorstw do poziomu 7,5% (9,4% w 2010 r.).

Wykres 117. Udział należności zagrożonych

Wykres 118. Struktura należności banków od gospodarstw domowych

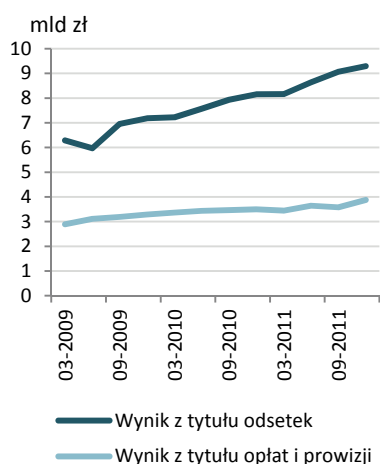
Źródło: dane KNF.

WYNIKI FINANSOWE BANKÓW

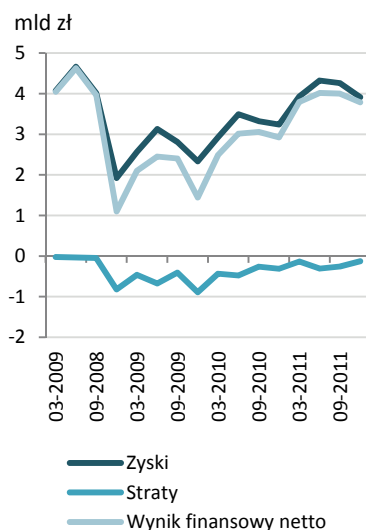
Wynik finansowy sektora bankowego w 2011 r. wyniósł 15,7 mld zł, odnotowując wzrost o 4,3 mld zł w relacji do 2010 r. Poprawa wyników finansowych sektora wiązała się ze wzrostem wyniku z tytułu odsetek oraz opłat i prowizji. W ujęciu rocznym w 2011 r. wynik z tytułu odsetek wzrósł o 13,1% w relacji do roku poprzedniego, a wynik z tytułu opłat i prowizji o 4,0%.

W końcu 2011 r. 6 banków komercyjnych i 1 bank spółdzielczy wykazały stratę netto¹⁴⁵. Łączna strata była niższa niż w roku poprzednim i wynosiła 0,5 mld zł (w 2010 r. straty netto wykazało 7 banków komercyjnych oraz 2 banki spółdzielcze na łączną kwotę 1,3 mld zł)¹⁴⁶.

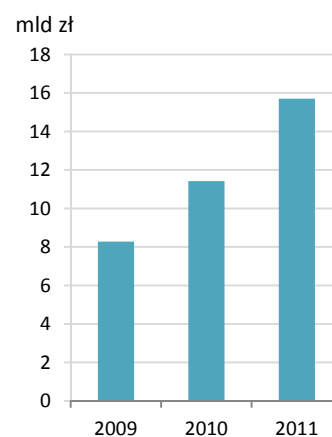
Wykres 119. Wynik sektora bankowego z tytułu odsetek oraz opłat i prowizji

Wykres 120. Wyniki finansowe sektora bankowego

Wykres 121. Wynik finansowy netto sektora bankowego w ujęciu rocznym

Źródło: NBP, *Raport o stabilności systemu finansowego*, za grudzień 2011 r. oraz lipiec 2012 r. oraz dane KNF.

¹⁴⁵ KNF, *Raport o sytuacji banków w 2011 r.*, (2012), Warszawa, s. 63.

¹⁴⁶ KNF, *Raport o sytuacji banków w 2011 r.*, (2012), Warszawa, s. 37.

4. SEKTOR UBEZPIECZENIOWY W POLSCE

W dniu 31 grudnia 2011 r. zezwolenie na prowadzenie działalności ubezpieczeniowej w Polsce posiadały 62 krajowe zakłady ubezpieczeń, w tym 29 zakładów ubezpieczeń na życie oraz 33 zakłady pozostałych ubezpieczeń osobowych i majątkowych. Notyfikację na działalność w Polsce w ramach swobody świadczenia usług na koniec 2011 r. posiadało 557 zagranicznych zakładów, a 20 zagranicznych zakładów prowadziło swoją działalność poprzez oddział¹⁴⁷.

Tabl. 40. Charakterystyka liczbowa sektora ubezpieczeniowego w Polsce (stan na 31 XII)

Wyszczególnienie	2009	2010	2011
Krajowe zakłady ubezpieczeń	65	63	62
Zakłady ubezpieczeń działu I	31	30	29
Zakłady ubezpieczeń działu II	34	33	33
Zatrudnieni	30 080	28 721	28 134

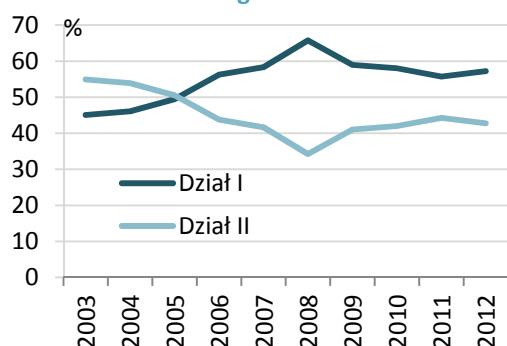
Źródło: dane KNF.

Wyniki finansowe zakładów ubezpieczeń w 2011 r. były mniej korzystne niż w roku poprzednim dla zakładów ubezpieczeń na życie (dział I), a bardziej korzystne dla zakładów pozostałych ubezpieczeń osobowych i ubezpieczeń majątkowych (dział II). Wynik finansowy netto ogółem obniżył się w skali roku o 9,1%, przy czym w dziale I zmniejszył się o 20,0%, a w dziale II wzrósł o 3,7%. Składka przypisana brutto ogółem wzrosła o 5,5%, przy czym w dziale I o 1,4%, a w dziale II o 11,3%. W tym zakresie krajowy sektor ubezpieczeń odzwierciedlał procesy jakie zachodziły w świecie w zbiorze składki ubezpieczeń *life* i *non-life*. Łączna wartość zebranych na świecie składek ubezpieczeniowych na życie wyniosła 2 627,2 mld USD wobec 2 516,4 mld USD 2010 r., natomiast w sektorze pozostałych ubezpieczeń osobowych i majątkowych (*non-life*) zbiór składki wyniósł 1 969,5 mld USD wobec 1 819,3 mld USD zebranych w poprzednim roku¹⁴⁸. Relacja składki przypisanej brutto do PKB w Polsce wyniosła 3,9% i wzrosła o 0,1 p. proc. w stosunku do 2010 r., jednak jej poziom był niższy niż w krajach Europy Zachodniej, gdyż relacja składki do PKB kształtuje się tam na poziomie 9% – 13%. Składka *per capita* wzrosła w 2011 r. i osiągnęła około 1 484 zł na mieszkańca. W strukturze działowej polskiego sektora ubezpieczeń, mierzonej wielkością składki przypisanej brutto, dominował od 2005 r. dział I, przy czym najwyższy udział tego działu wystąpił w 2008 r., potem stopniowo zmniejszał się.

¹⁴⁷ KNF, *Raport o stanie sektora ubezpieczeń po IV kwartałach 2011 roku.*, (2012), Warszawa, s. 3.

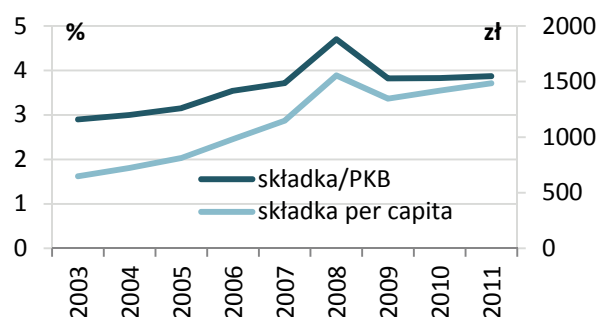
¹⁴⁸ Swiss Re, *World insurance in 2011*, (2012), no 3/2012., Zurich, s. 1, 31.

Wykres 122. Struktura polskiego sektora ubezpieczeń według działów

Źródło: dane KNF.

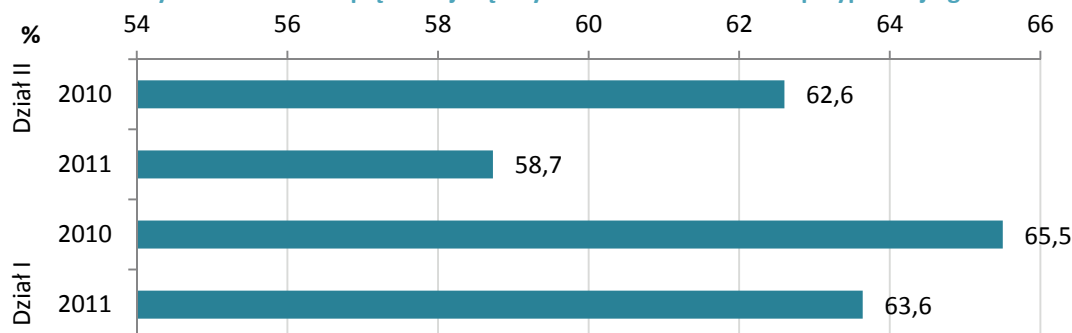
Wykres 123. Udział wartości składki brutto w PKB i składki per capita

Źródło: obliczenia na podstawie danych KNF, GUS.

Sektor ubezpieczeń w Polsce odznacza się dość dużą koncentracją, gdyż udział pięciu największych towarzystw ubezpieczeniowych w składce przypisanej brutto działu I wynosił 58,7% w 2011 r. (wobec 62,6% w 2010 r.), a w dziale II 63,6% (wobec 65,5% w 2010 r.).

Wykres 124. Udział pięciu największych zakładów w składce przypisanej ogółem

Źródło: dane KNF.

Tabl. 41. Podstawowe dane finansowe o sektorze ubezpieczeń

Wyszczególnienie	Dział I					Dział II				
	2007	2008	2009	2010	2011	2007	2008	2009	2010	2011
w mld zł										
Składka przypisana brutto	25,5	40,0	30,3	31,4	31,9	18,2	20,3	21,1	22,7	25,3
Odszkodowania i świadczenia wypłacone brutto	10,4	19,4	27,7	22,6	26,1	9,2	10,2	12,5	14,2	13,7
Wynik finansowy netto	3,3	2,5	4,0	3,6	2,9	2,0	3,3	2,6	3,1	3,2
Wynik techniczny ¹⁴⁹	3,5	3,5	4,2	3,6	3,4	1,2	0,7	-0,3	-1,3	0,4

Źródło: dane wstępne KNF za 2011 r.

¹⁴⁹ Wynik uzyskany przez zakład ubezpieczeń z podstawowej działalności ubezpieczeniowej. Stanowi różnicę pomiędzy przychodami ze składek, a wypłaconymi świadczeniami i zmianami stanu rezerw techniczno-ubezpieczeniowych na pokrycie przyszłych świadczeń.

Wynik techniczny ogółem, w wyniku poprawy w dziale pozostałych ubezpieczeń osobowych i ubezpieczeń majątkowych, był w 2011 r. lepszy niż w 2010 r.

W dziale ubezpieczeń na życie odnotowano spadek wyniku technicznego (o blisko 7% w porównaniu z analogicznym okresem roku ubiegłego). Główną przyczyną osiągnięcia niższych wyników w dziale I był dynamiczny wzrost wypłaconych świadczeń oraz spadek przychodów z lokat¹⁵⁰. Z punktu widzenia wyników w poszczególnych grupach ubezpieczeń o spadku wyniku technicznego zdecydował przede wszystkim niższy wynik w ubezpieczeniach grupy 1 w dziale I. W portfelu ubezpieczeń działu I nadal przeważały ubezpieczenia grupy 1, choć nastąpiło stopniowe odchodzenie od ubezpieczeń o charakterze inwestycyjnym oferowanych w ramach tej grupy. Obserwowany jest powrót do ubezpieczeń związanych z ubezpieczeniowymi funduszami kapitałowymi – grupa 3.

Tabl. 42. Najważniejsze ryzyka ubezpieczeń działu I

Wyszczególnienie	Składki przypisane brutto		Odszkodowania i świadczenia wypłacone brutto		Wynik techniczny	
	2010	2011	2010	2011	2010	2011
	w mld zł					
Ogółem z działalności bezpośredniej	31,4	31,8	22,6	26,1	3,6	3,3
w tym:						
Ubezpieczenia na życie	18,8	16,9	16,1	18,4	1,5	1,2
Ubezpieczenia na życie, związane z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym	8,1	10,3	4,7	5,8	0,6	0,6
Ubezpieczenia wypadkowe i chorobowe	4,3	4,4	1,6	1,7	1,5	1,5

Źródło: dane wstępne KNF za 2011 r.

W dziale ubezpieczeń majątkowych i pozostałych osobowych wypracowany został w 2011 r. zysk techniczny w wysokości 0,4 mld zł (w analogicznym okresie 2010 r. została wykazana strata techniczna na poziomie 1,3 mld zł, co było głównie konsekwencją wzrostu odszkodowań i świadczeń na skutek szkód powstałych w wyniku srogiej zimy, opadów śniegu i podtopień, powodzi, jak również straty z ubezpieczeń komunikacyjnych). W dziale II do osiągnięcia zysku technicznego przyczynił się głównie wzrost składki przypisanej brutto oraz zmniejszenie odszkodowań i świadczeń z powodu niewystąpienia szkód katastroficznych, co miało miejsce w 2010 r. w związku z powodzią. Z punktu widzenia wyników w poszczególnych grupach ubezpieczeń w dziale II o poprawie wyniku technicznego zdecydowało głównie wykazanie zysku technicznego w grupie 3 (ubezpieczenia casco pojazdów lądowych) i 8 (ubezpieczenia szkód spowodowanych żywiołami) oraz ograniczenie straty w grupie 10 (ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej wynikającej z posiadania pojazdów lądowych). W dziale II nastąpił wzrost składki przypisanej w ubezpieczeniach komunikacyjnych, tj. OC komunikacyjnego (grupa 10) oraz auto-casco (grupa 3), jak również wzrost składki przypisanej w ubezpieczeniach szkód spowodowanych żywiołami oraz pozostałych szkód rzeczowych (grupy 8 i 9). Wynikało to ze zmian wysokości taryf

¹⁵⁰ KNF, *Raport o stanie sektora ubezpieczeń po IV kwartałach 2011 roku*, (2012), Warszawa, s. 3.

w zakresie tych ubezpieczeń, które miały miejsce w latach 2010-2011. W dziale II nadal dominują ubezpieczenia komunikacyjne, które stanowią 57,9% ogółu zebranej składki w tym dziale.

Tabl. 43. Najważniejsze ryzyka ubezpieczeń działu II

Wyszczególnienie	Składki przypisane brutto		Odszkodowania i świadczenia wypłacone brutto		Wynik techniczny	
	2010	2011	2010	2011	2010	2011
w mld zł						
Ogółem z działalności bezpośredniej	22,2	24,8	14,0	13,5	-1,3	0,4
w tym:						
Ubezpieczenia casco pojazdów lądowych	5,3	5,8	3,9	3,7	-0,5	0,3
Ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej wynikającej z posiadania pojazdów lądowych	7,5	8,6	5,3	5,5	-0,9	-0,5
w tym obowiązkowe OC posiadaczy pojazdów mechanicznych	7,4	8,4	5,1	5,3	x	x
Razem ubezpieczenia komunikacyjne	12,8	14,4	9,2	9,2	-1,4	-0,2
Ubezpieczenia szkód spowodowanych żywiołami	2,4	2,8	2,4	1,4	-0,6	0,2
Ubezpieczenia pozostałych szkód rzeczowych	1,8	2,0	0,7	0,9	0,1	0,01

Źródło: dane wstępne KNF za 2011 r.

Wypłacalność sektora ubezpieczeń kształtowała się na bezpiecznym poziomie. W końcu 2011 r. wszystkie zakłady ubezpieczeń spełniały wymóg pokrycia marginesu wypłacalności/kapitału gwarancyjnego środkami własnymi oraz pokrycia rezerw techniczno-ubezpieczeniowych aktywami. Wysokość wskaźników monitorujących wypłacalność zakładów ubezpieczeń była na poziomie prawie trzykrotnie wyższym od aktualnych, obowiązujących przepisów prawnych. Świadczy to o utrzymaniu wysokich nadwyżek środków własnych celem pokrycia ustawowych parametrów wypłacalności. Stan taki jest niezbędny ze względu na to, że na początku 2014 r. wejdzie w życie unijna dyrektywa Solvency II (Wypłacalność II)¹⁵¹, która zwiększy wymogi kapitałowe w zależności od profilu ryzyka, na jakie narażone są zakłady ubezpieczeń i zakłady reasekuracji w związku z prowadzoną przez nie działalnością.

Tabl. 44. Wskaźniki bezpieczeństwa działalności ubezpieczeniowej (stan w dniu 31 XII)

Wyszczególnienie	Ogółem		Dział I		Dział II	
	2010	2011	2010	2011	2010	2011
w %						
Monitorowania ^a	351,7	353,2	316,6	320,7	390,5	385,2
Pokrycia rezerw ^b	113,6	113,2	109,1	107,9	124,5	124,1

^a Relacja środków własnych na pokrycie marginesu wypłacalności do marginesu wypłacalności.

^b Relacja aktywów spełniających warunki ustawowe do rezerw techniczno-ubezpieczeniowych brutto.

Źródło: dane KNF.

¹⁵¹ KNF, *Projekt Wypłacalność II, aktualności*, (marzec 2012), Warszawa.

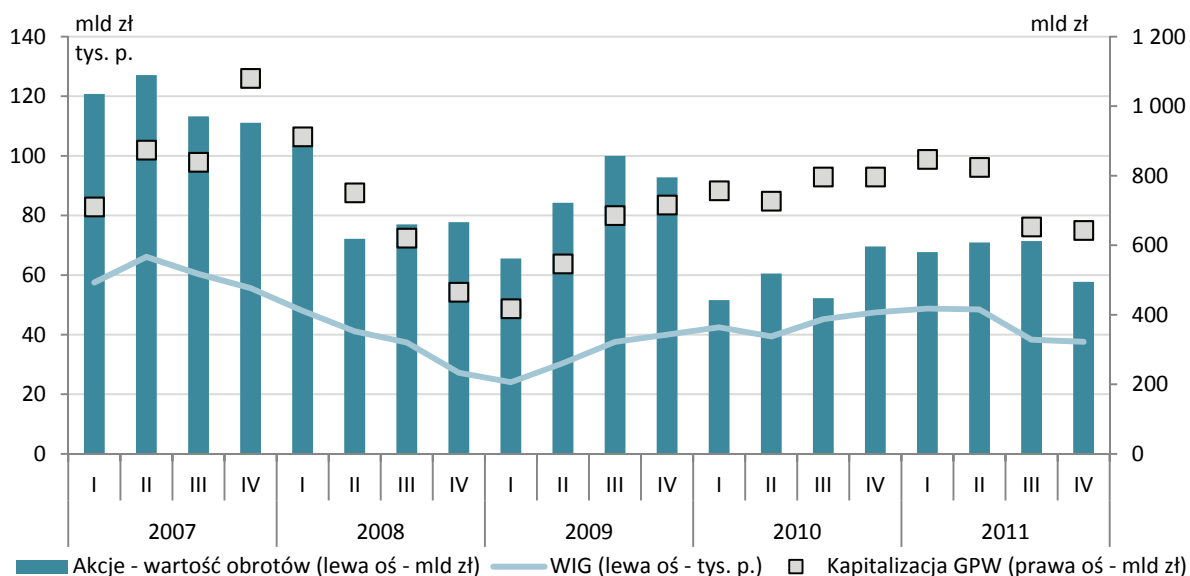
5. RYNEK KAPITAŁOWY W POLSCE

RYNEK GŁÓWNY

W 2011 r. wartość rynkowa spółek notowanych na GPW kształtowała się na poziomie 642,9 mld zł, odnotowując spadek o 19,3% w relacji do 2010 r. Kapitalizacja spółek krajowych w końcu 2011 r. na GPW wyniosła 446,2 mld zł. W 2011 r. na GPW odbyło się 38 debiutów (w tym 12 spółek zagranicznych)¹⁵², wobec 34 w 2010 r. (w tym 5 spółek zagranicznych).

W 2011 r. wzrosła koncentracja kapitalizacji spółek na GPW, gdyż kapitalizacja 5% spółek notowanych na GPW (w tej grupie było 19 spółek) stanowiła 49,9% łącznej kapitalizacji całej giełdy (wobec 47,4% w 2010 r.)¹⁵³.

Wykres 125. Podstawowe informacje o GPW w Warszawie

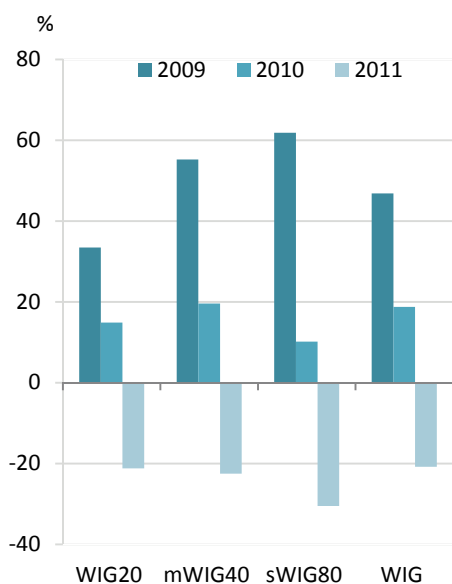
Źródło: dane GPW.

Średni poziom stopy wypłaconej dywidendy kształtował się w 2011 r. na poziomie 1,1% i był niższy niż w 2010 r. o 0,4 p. proc. Wartość indeksu WIG w trakcie 2011 r. odnotowała spadek z poziomu 47 490 punktów w końcu 2010 r. do poziomu 37 595 punktów w końcu 2011 r. Najmniejsze straty stwierdzono dla spółek z indeksu WIG20, który odnotował ujemną stopę zwrotu na poziomie -21,2% (wobec stopy dodatniej 18,8% w 2010 r.). Najwyższe straty stwierdzono na indeksie sWIG80, dla którego stopa zwrotu wyniosła -30,5%.

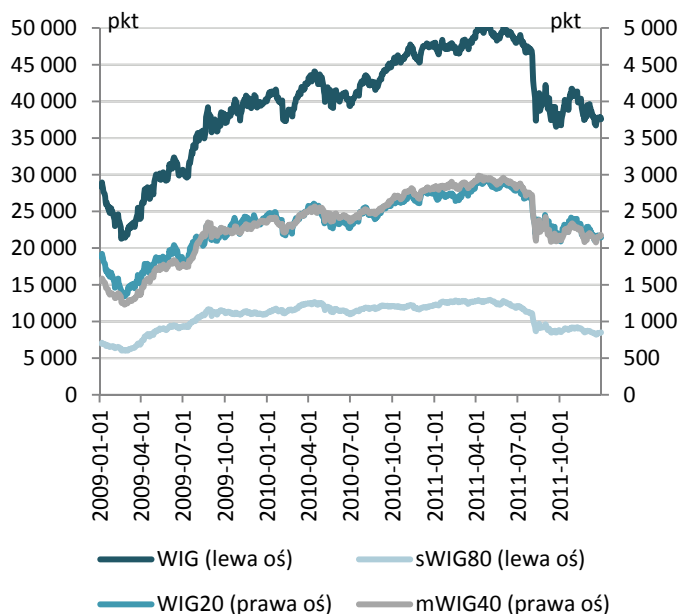
¹⁵² GPW, *Rocznik Giełdowy 2012. Dane statystyczne za rok 2011, (2012)*, Warszawa, s. 23.

¹⁵³ GPW, *Biuletyn miesięczny, grudzień 2011 r., (2012)*, s. 4.

Wykres 126. Stopy zwrotu z wybranych indeksów GPW

Wykres 127. Wybrane indeksy GPW

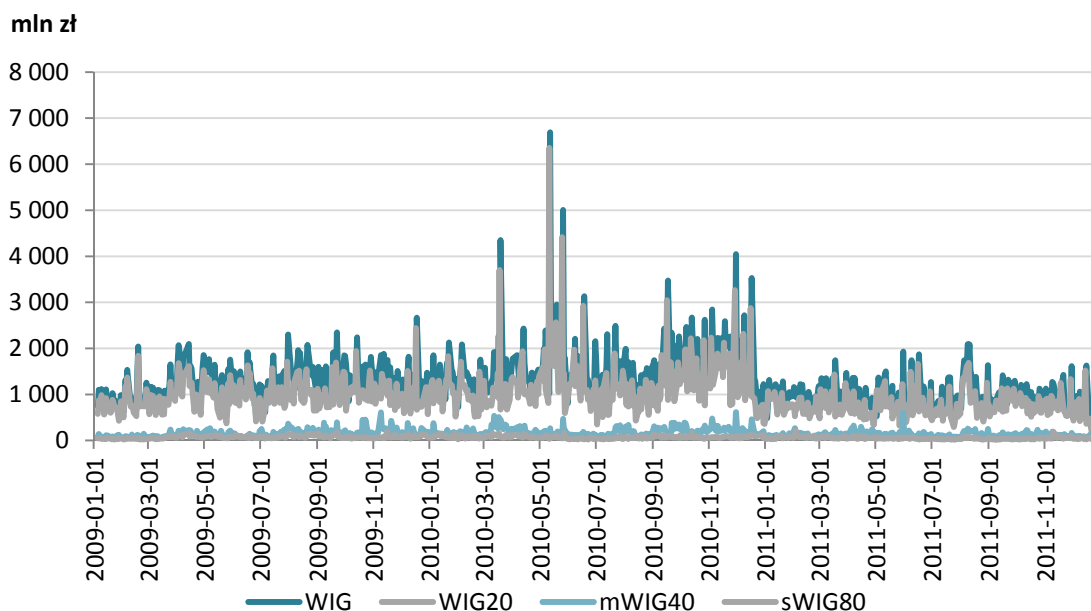

Źródło: dane GPW.

W II połowie 2011 r. uwidocznił się trend spadkowy dla wszystkich indeksów giełdowych. Zbliżoną charakterystykę przebiegu indeksów odnotowano dla WIG20 i mWIG40, dla których odnotowano podobną dynamikę spadku cen akcji.

Wartość obrotów w końcu 2011 r. na głównym rynku giełdy wyniosła 268,1 mld zł odnotowując, wzrost o 14,4% w relacji do roku poprzedniego.

Wykres 128. Obroty na GPW według wybranych indeksów

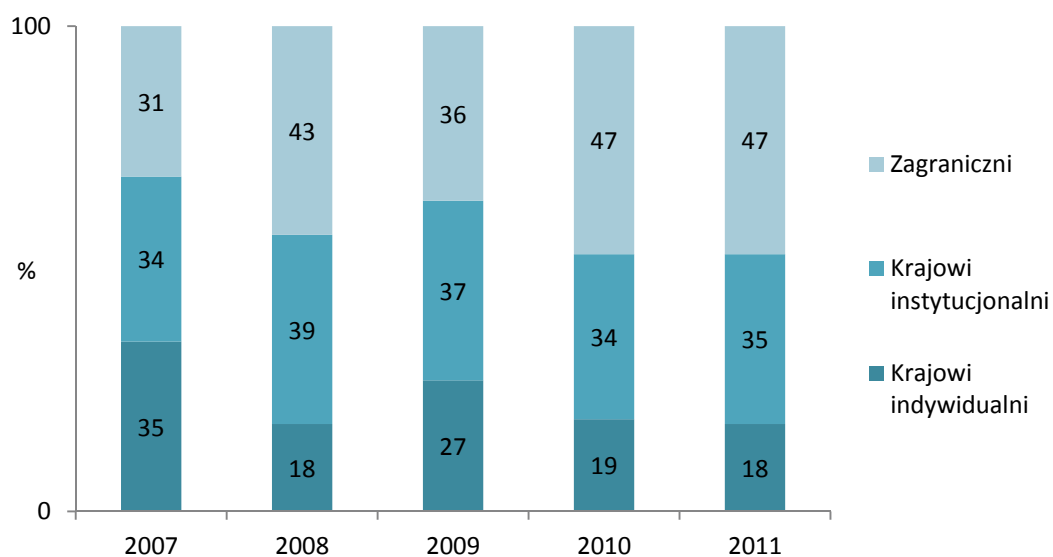

Źródło: dane GPW.

Udział inwestorów zagranicznych w 2011 r. w obrotach na rynku akcji wyniósł 47,0%. W grupie inwestorów zagranicznych w obrotach akcjami przeważali w 2011 r. brokerzy z Wielkiej Brytanii i Francji, a wśród instytucji krajowych: fundusze inwestycyjne i emerytalne oraz brokerzy działający na rachunek własny¹⁵⁴.

Spośród trzech grup inwestorów dla inwestorów zagranicznych odnotowano najwyższy udział w obrotach akcjami na GPW w 2011 r., stanowił on 47% tych obrotów. W obrotach kontraktami terminowymi oraz opcjami przeważali krajowi inwestorzy indywidualni, których udział w obrotach wyniósł odpowiednio 46% oraz 64%.

Wykres 129. Udział inwestorów w obrotach giełdowych

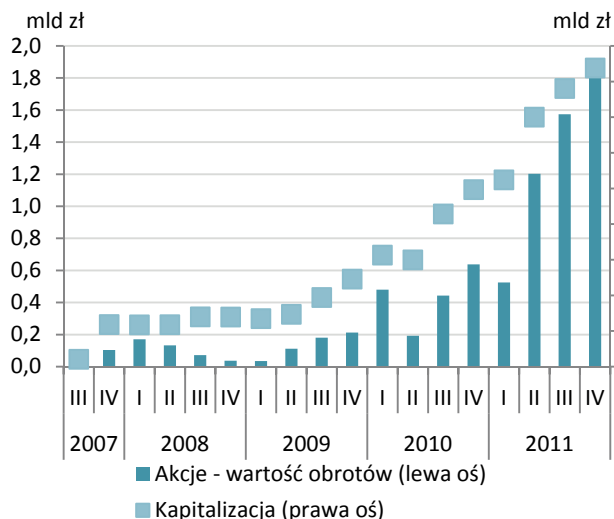
Źródło: dane GPW.

NEWCONNECT

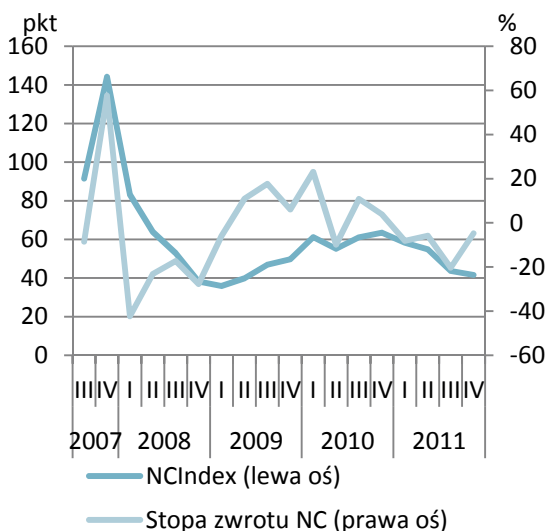
NewConnect (NC) jest rynkiem opartym na alternatywnym systemie obrotu, zorganizowanym i prowadzonym przez Giełdę Papierów Wartościowych w Warszawie. Kluczowe znaczenie dla rozwoju NewConnect w 2011 r. miała wysoka dynamika przyrostu liczby spółek notowanych w tym roku. W 2011 r. na NC zadebiutowały 172 spółki (wobec 86 spółek w 2010 r.), a w końcu roku notowanych było łącznie 351 spółek. W okresie tym odnotowano również wzrost kapitalizacji tego rynku z 5,1 mld zł w końcu 2010 r. do 8,5 mld zł w 2011 r. Analogicznie jak w roku poprzednim w 2011 r. w obrotach akcjami na rynku NewConnect przeważali inwestorzy indywidualni. W całym roku udział osób fizycznych w obrotach wyniósł 77% (87% w 2010 r.), udział krajowych instytucji finansowych – 21% (11% w 2010 r.), natomiast udział inwestorów zagranicznych stanowił 2% wszystkich obrotów na NewConnect (3% w rok wcześniej). Wartość obrotów na NC w końcu 2011 r. odnotowała wzrost o 5,6% do poziomu 1,9 mld zł (wobec 1,8 mld zł w 2010 r.). Pomimo to NCindex w końcu 2011 r. kształtował się na poziomie 41,6 pkt. odnotowując spadek o 34,3% wobec końca 2010 r.

¹⁵⁴ Portal internetowy GPW.

Wykres 130. Kapitalizacja i wartość obrotów na NC

Wykres 131. Indeks a stopa zwrotu na NC

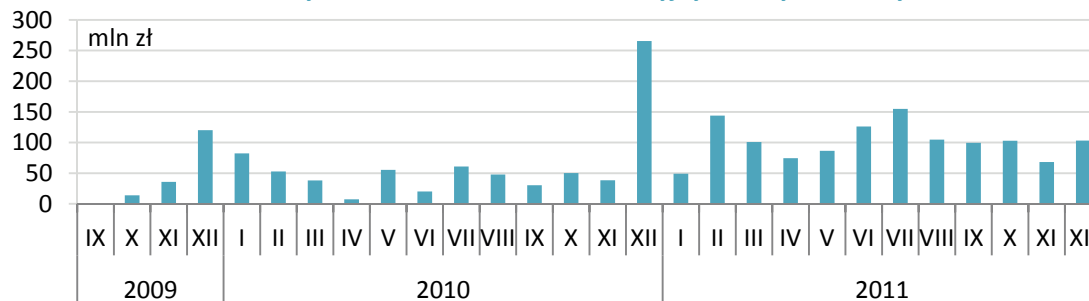

Źródło: dane NewConnect.

RYNEK OBLIGACJI CATALYST

Rynek obligacji Catalyst rozpoczął działalność we wrześniu 2009 r. Prowadzony jest na platformach transakcyjnych Giełdy Papierów Wartościowych w Warszawie i BondSpot. Na rynku tym notowane są zarówno obligacje komunalne (samorządowe), jak i korporacyjne. Uruchomienie platformy Catalyst ułatwiło przedsiębiorstwom i samorządom terytorialnym dostęp do wolnych środków pieniężnych i ich absorpcję w transakcjach na rynku publicznym¹⁵⁵.

Wykres 132. Wartość obrotów sesyjnych na rynku Catalyst

Źródło: dane Catalyst.

W 2011 r. liczba emitentów notowanych na rynku Catalyst wzrosła do 100 wobec 50 w roku poprzednim. W końcu 2011 r. wartość obrotów w transakcjach sesyjnych instrumentami nieskarbowymi wyniosła 486 mln zł, odnotowując wzrost o 29,6% w relacji do poziomu z końca 2010 r.¹⁵⁶. W 2011 r. stwierdzono również wzrost liczby transakcji sesyjnych do poziomu 30,0 tys. szt., wobec 4,3 tys. szt. w 2010 r. Łączna wartość emisji obligacji korporacyjnych wyniosła w 2011 r. 37,7 mld zł (19,7 mld zł w 2010 r.)¹⁵⁷, co świadczy o rosnącym znaczeniu tego rynku.

¹⁵⁵ GUS, *Monitoring banków 2005-2010*, (2011), Warszawa, s. 70.

¹⁵⁶ GPW, *Rocznik Giełdowy 2011. Dane statystyczne za rok 2010*, (2011), Warszawa, s. 308.

¹⁵⁷ GPW, *Biuletyn statystyczny CATALYST 2010*, (2011), Warszawa.

PODSUMOWANIE

W 2011 r. aktywność gospodarcza w Polsce pozostała na wysokim poziomie, a Polska pozostała nadal wśród liderów wzrostu w Unii Europejskiej. Pomimo pogarszającej się sytuacji w otoczeniu polskiej gospodarki, PKB w ujęciu realnym wzrósł o 4,3%, wobec 3,9% w roku poprzednim. Zaszły natomiast zmiany w strukturze wzrostu. Popyt krajowy wzrósł o 3,6% w 2011 r., przy wzroście o 4,6% w 2010 r., co było rezultatem przede wszystkim spadku spożycia publicznego o 1,3%. Spożycie indywidualne wzrosło o 3,1%, tj. na poziomie zbliżonym do zanotowanego w roku poprzednim. Ważnym i pozytywnym zjawiskiem był wzrost inwestycji po dwóch latach ich spadku. Nakłady brutto na środki trwałe były wyższe w ujęciu realnym o 8,1% w 2011 r., podczas gdy w latach poprzednich spadały o 1,2% w 2009 r. i następne 0,4% w 2010 r. Wzrost inwestycji był rezultatem tak wysokich nakładów w sektorze publicznym, jak i aktywności inwestycyjnej podmiotów prywatnych. Do wzrostu gospodarczego w 2011 r. pozytywny wkład wniosło także saldo obrotów z zagranicą. Przy niższej dynamice eksportu i importu niż w 2010 r., zanotowano dobre wyniki eksportu netto pomimo rysującego się osłabienia aktywności u głównych partnerów handlowych Polski. Wzrost gospodarczy Polski utrzymywał się na wysokim gospodarczej poziomie – PKB w IV kwartale 2011 r. był wyższy realnie o 4,3% niż w analogicznym kwartale 2010 r. – pomimo widocznego w drugiej części roku osłabienia tempa rozwoju na świecie i w Unii Europejskiej. W tej ostatniej wzrost PKB w 2011 r. wyniósł 1,5% i był niższy o 0,5 p. proc. niż w roku poprzednim.

Wysoki poziom aktywności gospodarczej w 2011 r. oraz działania konsolidacyjne skutkowały ograniczeniem deficytu finansów publicznych, tak w ujęciu nominalnym jak i relacji do PKB. Deficyt sektora instytucji rządowych i samorządowych (według ESA'95) spadł do 5,1 % PKB z 7,8% w 2010 r. Także deficyt sektora finansów publicznych był niższy i wyniósł 3,7% wobec 6,0% w roku poprzednim. Pomimo obniżenia poziomu deficytu, relacja długu do PKB w 2011 r. wzrosła – choć przyrost ten był niższy niż rok wcześniej. Dług sektora instytucji rządowych i samorządowych osiągnął 56,3% PKB, a dług sektora finansów publicznych (metodologia krajowa) ukształtował się na poziomie 53,5% PKB. Obniżanie deficytu publicznego było również tendencją występującą w Unii Europejskiej, w której poziom deficytu sektora rządowego i samorządowego (4,5% PKB) pozostawał jednak niższy niż w Polsce.

Ze względu na słabą odbudowę gospodarczą sytuacja na rynkach pracy na świecie pozostawała trudna. Liczba pracujących rosła w niewielkim stopniu, stopy bezrobocia pozostawały na wysokich poziomach, rosła także znacząco liczba osób długotrwale bezrobotnych. Trudna sytuacja panowała również w Unii Europejskiej, choć pomiędzy krajami członkowskimi istniały spore różnice. Liczba pracujących w Unii Europejskiej w 2011 r. wzrosła tylko o 0,3%, a stopa bezrobocia wyniosła 9,6%, podobnie jak w roku poprzednim.

W Polsce w 2011 r., zgodnie z danymi BAEL, liczba pracujących wprawdzie wzrosła szybciej niż w 2010 r. (o 170 tys. osób wobec 93 tys. w 2010 r.), to jednak stopa bezrobocia utrzymywała się na podobnym poziomie, co w 2010 r., tj. wyniosła 9,7% średniorocznie, notując wzrost o 0,1 p. proc. Wzrastał także poziom bezrobocia długotrwałego – o 0,5 p. proc. do poziomu 3,0%. W 2011 r. przeciętne miesięczne wynagrodzenie realne brutto wzrosło o 1,2%. Był to trzeci rok spowolnienia tempa wzrostu płac realnych. W 2011 r. wysokość płacy minimalnej podwyższono o 5,2% nominalnie.

Rynek finansowy w Polsce w 2011 r. pozostawał w dużym stopniu pod wpływem wydarzeń na rynkach globalnych. Sytuacja była także kształtowana przez rozwój sytuacji gospodarczej w Polsce oraz działania podejmowane przez NBP oraz KNF. W pierwszej części roku wzrost cen aktywów finansowych był pochodną pozytywnych informacji płynących z polskiej gospodarki. W drugiej części wzrost percepcji ryzyka przejawiał się deprecjacją złotego i spadkami cen akcji. Przy najniższym od wielu lat poziomie potrzeb pożyczkowych netto budżetu państwa w 2011 r., na poziomie 26,9 mld zł (głównie za sprawą konsolidacji środków jednostek finansów publicznych na kwotę 24,5 mld zł) oraz dużym popycie ze strony inwestorów zagranicznych, rentowności polskich obligacji skarbowych utrzymała się na korzystnym poziomie. Odnotowano spadki rentowności obligacji na dłuższym końcu krzywej (5- i 10-letnich – odpowiednio o 17 i 16 p.b.) przy niewielkim wzroście rentowności dla obligacji o krótszym okresie zapadalności (o 9 p.b. dla obligacji 2-letnich).

SUMMARY

The economic activity in Poland in 2011 remained at a high level, which located Poland among the leaders of growth in the EU. Despite the deteriorating situation in of its' surrounding, the real GDP has grown by 4,3%, comparing to 3,9% in previous year. Changes in the structure of growth has occurred. Domestic demand increased by 3,6% in 2011, comparing to 4,6% in 2010, which was mainly a result of a decrease in public consumption by 1,3%. Private consumption increased by 3,1%, which was a similar result to 2010. Important factor was, after two years of drop, an increase of investment in 2011. The real gross fixed capital formation was higher by 8,1%, which reversed the downward trend of two previous years. The growth of investment was a result of both – expenditures of public and investment activity of private sector. Weakening growth in Poland's trading partners had a negative impact on its' decreasing dynamics of export and import. Despite that, good results of net export resulted in positive contribution to GDP growth. Poland's economic growth maintained high, as GDP in 4th quarter of 2011 was 4,3% higher than in the same period of previous year. It was a contrast with slowdown in the world and UE in the second half of the year.

Relatively high economic activity and fiscal consolidation resulted in reduction of public finance deficit, both – nominal and in relation to GDP. Deficit of general government declined to 5,1% from 7,8% in 2010. Despite the reduction in the deficit, the debt-to-GDP ratio increased to 56,3% in 2011 - even though less dynamically than in previous years. In the EU relation of deficit to GDP was reduced to 4,5%, which was less than in Poland.

Due to weak economic recovery situation on the global labor market was difficult. Employment grew slowly, the unemployment rate remained high. There was also increasing number of long-term unemployed. Situation in EU was difficult in this terms, although among the member states the situation differed. Number of employed grew only by 0,3% and the 9,6% unemployment rate has not changed comparing to 2010.

In Poland number of employed in 2011 according to LFS grew quicker than in previous year but at the same time the unemployment rate has slightly increased to 9,7%. The long-term unemployment reached level of 3,0%, which was a growth by 0,5 p.p. comparing to 2010. An average real gross wages increased by 1,2%. It was a third year of slowdown in increasing of real wages. In 2011 nominal growth of minimum wage was 5,2%.

The financial market in Poland in 2011 was under strong influence of the situation on global markets, as well as actions of NBP and Polish FSA. In the first half of the 2011, the increase in prices of financial assets was derived from positive information flowing from the Polish economy. In the second half of year the increase in risk perception resulted in the depreciation of the Polish zloty and decline in share prices. Net borrowing needs of the state budget in 2011 (26,9 billion PLN) were the lowest in many years. It was mainly due to the consolidation of public finance entities in the amount of 24,5 billion PLN. Due to this factor and high demand from foreign investors, interest rates on Polish Treasury bonds remained at a favorable level. There have been decline of interest of long-term bonds (5 – year by 17 bp and 10-year 16 bp) with little increase in yields for bonds with shorter maturities (the 2-year bonds by 9 bp).

V. ANEKS: STRUKTURA WZROSTU ORAZ RÓŻNIC W POZIOMIE ROZWOJU GOSPODARCZEGO W POLSCE I W KRAJACH UNII EUROPEJSKIEJ

Sytuacja w Unii Europejskiej była w ostatnich latach bardzo zróżnicowana pod względem poziomu wzrostu gospodarczego, jego struktury, oraz mechanizmów wzrostu. Zróżnicowanie to występowało tak w czasie¹⁵⁸ jak i pomiędzy krajami Unii. Przedstawiona poniżej analiza dekompozycji wzrostu gospodarczego przyjmuje za punkt wyjścia metodologię OECD¹⁵⁹, opracowaną pierwotnie na potrzeby badań zróżnicowania regionalnego. Metoda została zaadaptowana na cele analiz porównawczych na poziomie gospodarek krajowych, a dodatkowo w wybranych aspektach została poszerzona oraz uogólniona¹⁶⁰.

W niniejszym opracowaniu dekompozycja służy analizie wzrostu gospodarczego przy wykorzystaniu jego miar w postaci PKB realnego *per capita* oraz Wartości Dodanej Brutto *per capita*, w dwóch uzupełniających się wymiarach:

- Struktury wzrostu gospodarczego w UE w latach 2007-2011 na przykładzie wybranych krajów UE, przy wykorzystaniu dekompozycji wzrostu PKB *per capita* (zwanej dalej **dekompozycją wzrostu**);
- Zróżnicowania poziomu rozwoju gospodarczego dla Polski i wybranych krajów regionu względem średniej dla Unii Europejskiej w latach 2004, 2007 i 2011, przy wykorzystaniu dekompozycji różnic w poziomie Wartości Dodanej Brutto *per capita* (zwanej dalej **dekompozycją różnic**).

Niniejszy Aneks składa się z czterech podrozdziałów. **Pierwszy podrozdział** poświęcony jest **dekompozycji wzrostu**, przedstawiono ideę tej dekompozycji na przykładzie wzrostu PKB *per capita* w Polsce w 2011 r. Następnie analizie poddana została struktura wzrostu gospodarczego w latach 2007-2011 w wybranych krajach UE. Sytuacji Polski jest poświęcona ramka dotycząca porównaniu okresów zmian tempa rozwoju w latach 2002-2011. **Drugi podrozdział** dotyczy drugiego rodzaju dekompozycji, tj. **dekompozycji różnic**. Jej ideę zilustrowano na przykładzie analizy różnicy PKB *per capita* dla Polski względem Unii Europejskiej w 2011 r. Analizie poddano również ewolucję zróżnicowania poziomu WDB *per capita* w wybranych krajach UE, ze szczególnym uwzględnieniem Polski w latach 2004, 2007 i 2011. W **trzecim podrozdziale** przedstawiono rozwinięcie analityczne dekompozycji różnic, tak by uwzględniona została struktura gospodarki (tzw. specjalizacja sektorowa) oraz wydajność przypadająca na pracownika oczyszczona z wpływu różnic w strukturze porównywanych gospodarek. Przedstawiono wyniki analizy poddekompozycji różnic w poziomie Wartości Dodanej Brutto na pracującego w Polsce względem poziomu w UE w latach 2007 i 2011.

Czwarty podrozdział to aneks metodologiczny zawierający syntetyczny opis formalnych podstaw metody dekompozycji oraz bardziej szczegółowych kwestii merytorycznych i technicznych, które nie

¹⁵⁸ Zmiany wzorca wzrostu gospodarczego dla danego kraju na przestrzeni lat.

¹⁵⁹ Przykładowo: OECD, *Regions at a glance 2009*, (2009), Paryż.

¹⁶⁰ Przykładowo porównanie dekompozycji przybliżonej z dekompozycją dokładną w wyniku, którego powstał autorski algorytm redukcji błędów przybliżenia, o którym wspomniano w części metodologicznej na końcu niniejszego rozdziału.

są konieczne do zachowania ciągłości prezentacji zagadnienia, ale które dają bardziej precyzyjny obraz zastosowanej metodologii.

Przedstawiona w dwóch ujęciach metoda dekompozycji posiada szereg zalet. Pozwala na wyodrębnienie czynników obrazujących szerokie spektrum procesów zarówno gospodarczych, jak i społecznych, umożliwia usystematyzowane i jednolite podejście do złożonego zagadnienia identyfikacji źródeł wzrostu i zróżnicowania rozwoju gospodarczego. Mierniki wykorzystywane w dekompozycji, takie jak wskaźnik zatrudnienia, współczynnik aktywności zawodowej lub poziom PKB na jednego pracującego, są powszechnie znane, interpretowalne i często stosowane w analizach społeczno-gospodarczych. Zaletą zaprezentowanej metody jest natomiast jej jednolitość oraz jednoczesne uwzględnienie wielu wymiarów analizowanych procesów. Jednocześnie dekompozycja stanowi tylko narzędzie i jako taka nie przesądza o sposobie interpretacji wyników. Jednakże pozwala budować cenne obserwacje i umożliwia ich przejrzystą prezentację, która może dotyczyć zarówno struktury, jak i ewolucji struktury wzrostu gospodarczego. Metody dekompozycji mogą być stosowane w różnych ujęciach, które wzajemnie się uzupełniają.

Metodologia ta polega na odpowiednim przetworzeniu ogólnie dostępnych danych, które są regularnie publikowane przez GUS, Eurostat i OECD i standardowo wykorzystywane w analizach struktury i mechanizmów wzrostu gospodarczego. Dla zachowania jednolitości i spójności badania, jako źródło danych – z drobnymi wyjątkami¹⁶¹ - wykorzystano bazy danych Eurostatu. Wykorzystanie innych, źródeł danych lub miar może prowadzić do uzyskania ocen poszczególnych zjawisk na innym poziomie, jednak analizowane tendencje i obraz opisywanych zjawisk pozostają w mocy.

1. DEKOMPOZYCJA WZROSTU

DEKOMPOZYCJA WZROSTU PKB PER CAPITA W POLSCE W 2011 R.

Idea dekompozycji wzrostu może być zobrazowana na przykładzie. Punktem wyjścia jest PKB¹⁶² *per capita* zapisany jako iloczyn wybranych wskaźników:

- efektywności gospodarki:
  - średnia wydajność pracy liczona jako PKB w ujęciu realnym na osobogodzinę pracy osoby pracującej¹⁶³;
- rynku pracy:
  - wskaźnik zatrudnienia;
  - średnioroczny faktyczny czas pracy osoby pracującej (w godzinach);
- demografii:

---

¹⁶¹ Przykładem jest czas pracy tj. średnioroczny faktyczny czas pracy osoby pracującej (w godzinach) dla poszczególnych krajów, pochodzący z bazy danych OECD a wykorzystywany w dekompozycji wzrostu.

¹⁶² Z uwagi na wymóg porównywalności analizy danych dla danego kraju w sekwencji czasowej, wykorzystywany jest szereg czasowy PKB w ujęciu realnym.

¹⁶³ Oznaczoną jako wydajność (1) w odróżnieniu od wydajności (2) zastosowanej w następnym rozdziale w dekompozycji różnic.

- udział populacji w wieku 15 lat i więcej w całości populacji.

Zapis formalny jest wówczas następujący:

$$\frac{\text{PKB}}{\text{Populacja}} = \frac{\text{PKB}}{\text{Pracujący} \times \text{Czas pracy}} \times \frac{\text{Pracujący}}{\text{Populacja 15+}} \times \text{Czas pracy} \times \frac{\text{Populacja 15+}}{\text{Populacja}}$$

PKB *per capita*   wydajność pracy (1)   wsk. zatrudnienia   wsk. str. wiekowej

Metoda dekompozycji wzrostu wykorzystuje na tym etapie ściśle matematycznie przedstawienie wielkości PKB *per capita* w postaci iloczynu powszechnie wykorzystywanych i analizowanych wielkości mających znaczenie ekonomiczne oraz odnoszących się także do ważnych polityk publicznych.

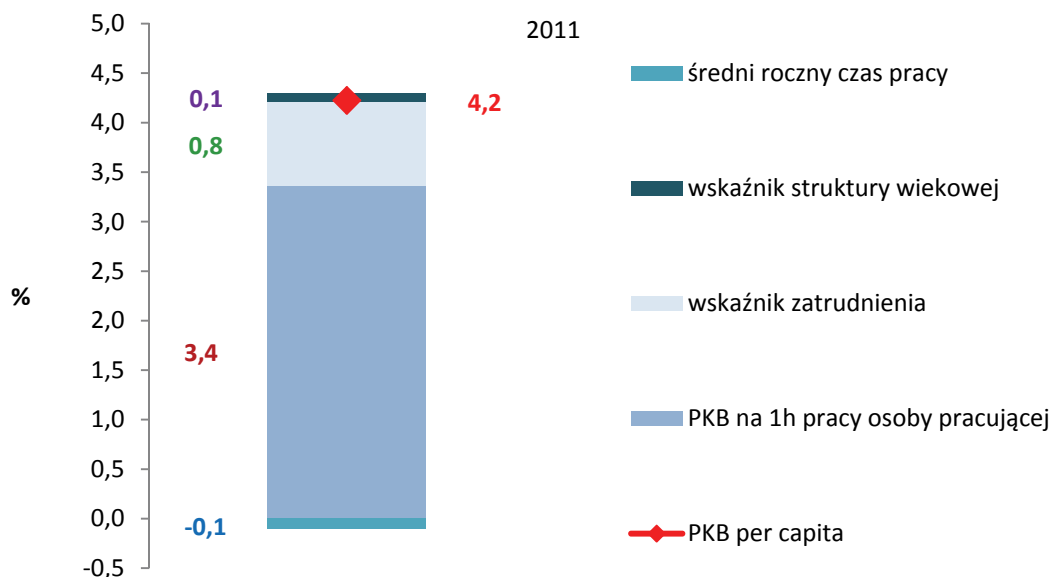
Następny etap polega na przejściu do **przyrostów rocznych** realnego PKB *per capita* i przybliżeniu wskaźników mierzących poziom odpowiednich wielkości, które występują w wyrażeniu powyżej, przez **procentowe ich zmiany w czasie** (oznaczone przez $\Delta_t^{\%}$) – poniższe przekształcenie zostało dodatkowo zilustrowane przykładem dla danych dotyczących Polski w 2011 r.:

$$\Delta_t^{\%} \frac{\text{PKB}}{\text{Populacja}} \approx \Delta_t^{\%} \frac{\text{PKB}}{\text{Pracujący} \times \text{Czas pracy}} + \Delta_t^{\%} \frac{\text{Pracujący}}{\text{Populacja 15+}} + \Delta_t^{\%} \text{Czas pracy} + \Delta_t^{\%} \frac{\text{Populacja 15+}}{\text{Populacja}}$$

+4,2%   +3,4%   +0,8%   -0,1%   +0,1%

Rezultat dekompozycji może być zilustrowany za pomocą wykresu:

Wykres 133. Dekompozycja wzrostu PKB *per capita* Polski

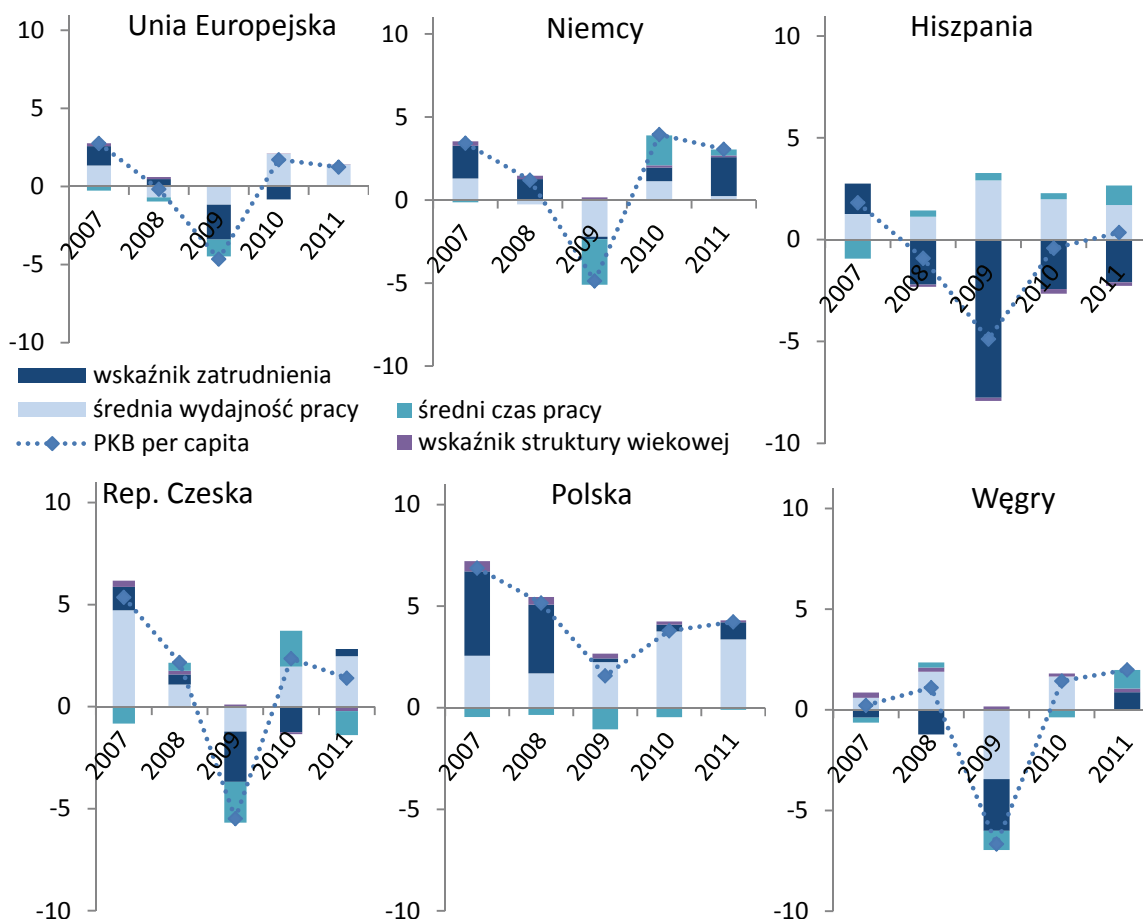
Źródło: obliczenia na podstawie danych Eurostat.

Interpretacja wyników jest następująca: w 2011 r. wzrost realnego PKB *per capita* wyniósł w Polsce 4,2% i wynikał głównie ze wzrostu wydajności pracy o 3,4%, w następnej kolejności wskaźnika zatrudnienia o 0,8% i wskaźnika struktury wiekowej o 0,1%. Ujemnie na wzrost wpływał spadek średniego, rocznego czasu pracy o 0,1%.

STRUKTURA WZROSTU PKB PER CAPITA DLA WYBRANYCH KRAJÓW UNII EUROPEJSKIEJ W LATACH 2007-2011

Wyniki dekompozycji dla wybranych krajów UE został przedstawiony na zamieszczonym poniżej wykresie.

Wykres 134. Dekompozycja wzrostu gospodarczego dla Unii Europejskiej oraz wybranych krajów Unii Europejskiej

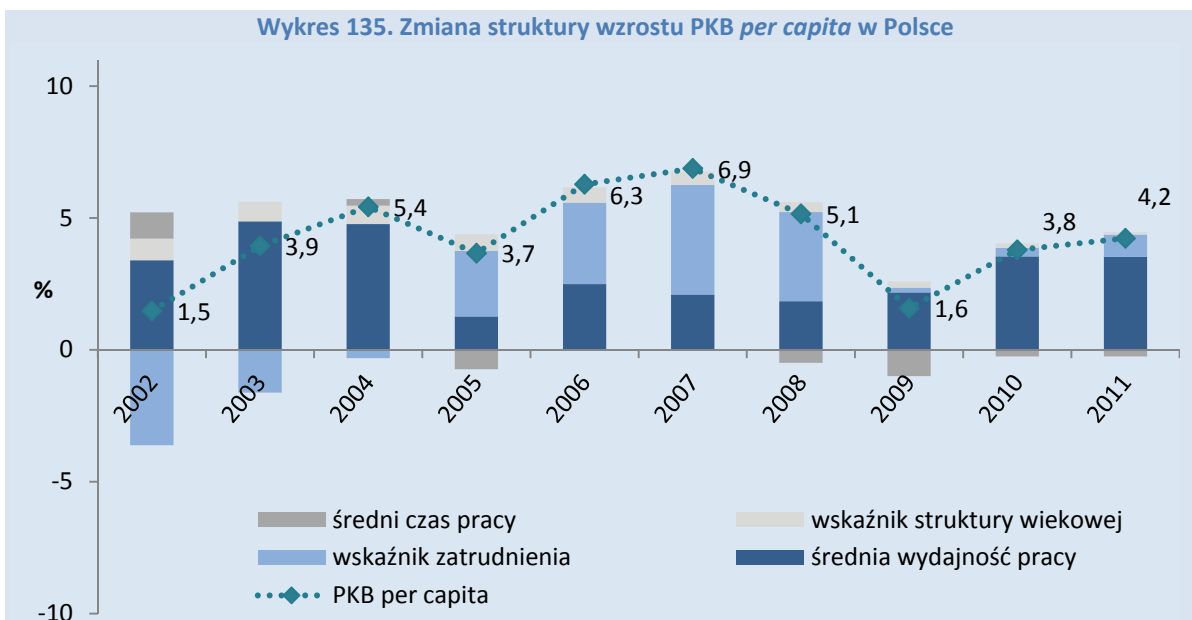

Źródło: obliczenia na podstawie danych Eurostat i OECD.

W okresie kryzysu gospodarczego w krajach Unii Europejskiej wystąpiło duże zróżnicowanie poziomu i struktury wzrostu gospodarczego. Interesujące jest porównanie reakcji poszczególnych krajów Unii Europejskiej na spowolnienie gospodarcze, którego kulminacja przypadła na rok 2009. Podczas gdy w Hiszpanii miał miejsce znaczny spadek wskaźnika zatrudnienia (o 7,8%) oraz nieznaczny wzrost średniego czasu pracy (o 0,4%), przy jednoczesnym wysokim wzroście wydajności na poziomie 2,9%, to w Niemczech spadek wskaźnika zatrudnienia praktycznie nie nastąpił (o 0,1%), natomiast miało miejsce zmniejszenie średniej wydajności pracy (o 2,2%) oraz znaczny spadek czasu pracy (o 2,2%). Świadczy to o zupełnie różnych reakcjach rynku pracy w obu wymienionych krajach. W Republice Czeskiej odnotowano spadek zarówno wydajności pracy (1,2%), jak i wskaźnika zatrudnienia (2,5%) oraz średniego czasu pracy (2,0%). W gospodarce węgierskiej wystąpił tak spadek wydajności pracy o 3,4%, jak i spadek wskaźnika zatrudnienia o 2,6%, przy spadku średniego rocznego czasu pracy o 1,0%. Dobrze na tym tle wypadła Polska, gdzie udało się utrzymać dodatnią

dynamikę zarówno wydajności pracy (na poziomie 2,2%), jak i wskaźnika zatrudnienia (wzrost o 0,2%). Spadek dotyczył jedynie średniego czasu pracy (1,1%), choć nie był on równie znaczący jak w Niemczech, czy Republice Czeskiej.

WZROST GOSPODARCZY W POLSCE W LATACH 2002 – 2011

Źródło: obliczenia na podstawie danych Eurostat.

Zastosowanie dekompozycji w dłuższym horyzoncie czasu pozwala na sformułowanie wniosków dotyczących ewolucji struktury wzrostu. W latach 2002-2004 głównym motorem wzrostu PKB *per capita* w Polsce był wzrost średniej wydajności pracy (średnio w tym okresie o 4,6%), zaś wskaźnik zatrudnienia wykazywał słabnącą tendencję spadkową (średnio o 1,9% corocznie w tych latach).

W latach 2005-2008 sytuacja zmieniła się; średni dla tych lat wzrost wydajności pracy zmniejszył się do 1,9%, natomiast wskaźnik zatrudnienia rósł średnio o 3,3% rocznie.

Rok 2009 przyniósł osłabienie wzrostu, przy utrzymującym się wzroście wydajności pracy oraz niskim, ale jednak wzroście wskaźnika zatrudnienia. Nastąpiło także dostosowanie średniego czasu pracy, który spadł o 1,1%. Ostatnie dwa lata (2010 i 2011) to okres odbudowy wzrostu PKB *per capita*. Wzrost średniej wydajności pracy powiększył się do poziomu 3,5%. W roku 2011 udało się podnieść w stosunku do roku 2010 o 0,8% wskaźnik zatrudnienia.

Interesujące jest porównanie okresów spowolnienia gospodarczego. Podczas gdy poziom wzrostu PKB *per capita* w 2002 r. był bardzo zbliżony do wzrostu w 2009 r., to jego struktura znacząco się różniła. W 2002 r. odnotowano poważny spadek wskaźnika zatrudnienia, natomiast w 2009 r. wskaźnik ten wykazał nieznaczny wzrost. Średni czas pracy wzrósł o ok. 0,3% w 2002 r., a w 2009 r. spadł o ok. 1,1%. Świadczy to o bardzo różnych reakcjach rynku pracy w obu omawianych okresach, przy czym reakcję z roku 2009 należałoby ocenić lepiej niż reakcję z roku 2002.

2. DEKOMPOZYCJA RÓŻNIC WZGLĘDEM ŚREDNIEJ DLA UNII EUROPEJSKIEJ

DEKOMPOZYCJA RÓŻNIC W POZIOMIE WDB *PER CAPITA* POLSKI WZGLĘDEM KRAJÓW UNII EUROPEJSKIEJ W 2011 R.

Dekompozycja różnic w poziomie WDB¹⁶⁴ *per capita* liczonej w PPS¹⁶⁵ w stosunku do średniej jest dokonywana podobnie jak do dekompozycji wzrostu. Różnica polega na tym, że **zamiast zmian w czasie** odpowiednich wskaźników stosowanych w przypadku dekompozycji wzrostu, brane są pod uwagę **różnice w poziomie odpowiednich wskaźników dla danego kraju Unii Europejskiej w stosunku do średniej dla całej Unii Europejskiej**.

Idea dekompozycji różnic może być zobrazowana na przykładzie. Punktem wyjścia jest WDB *per capita* w jednostkach PPS, którą podobnie jak w przypadku dekompozycji wzrostu można zapisać jako iloczyn wybranych wskaźników:

- efektywności gospodarki:
  - średnia wydajność pracy liczona jako WDB (według PPS) na jedną osobę pracującą¹⁶⁶;
- rynku pracy:
  - wskaźnik zatrudnienia zapisany jako iloczyn:
    - udziału pracujących w liczbie aktywnych zawodowo; oraz
    - współczynnika aktywności zawodowej;
- demografii
  - udział populacji w wieku 15 lat i więcej w całości populacji.

$$\frac{\text{WDB}}{\text{Populacja}} = \frac{\text{WDB}}{\text{Pracujący}} \times \frac{\text{Pracujący}}{\text{Aktywni zawodowo}} \times \frac{\text{Aktywni zawodowo}}{\text{Populacja 15+}} \times \frac{\text{Populacja 15+}}{\text{Populacja}}$$

WDB *per capita*   wydajność (2)   udział prac. w akt. zaw.   wsp. akt. zawodowej   wskaźnik str. wiekowej

wskaźnik zatrudnienia

Następny etap polega na przejściu od analizy poziomów odpowiednich wielkości do analizy **różnic w poziomach dla danego kraju UE** (tu dla Polski) **w stosunku do średniej dla całej UE** (oznaczone

¹⁶⁴ Powód, dla którego w dekompozycji różnic zastosowano WDB zamiast PKB *per capita* tak, jak w przypadku dekompozycji wzrostu jest taki, że dla WDB dostępne są szczegółowe dane dotyczące sekcji i sektorów gospodarki, spójne z danymi dla liczby pracujących. Ponieważ dekompozycja różnic zawiera dodatkowy element zwany pod-dekompozycją różnic w średniej wydajności pracy, a ta poddekompozycja jest dokonywana w podziale na sektory, dlatego zdecydowano się zastosować WDB. Należy zaznaczyć, że WDB od PKB różni się nieznacznie i to w aspekcie ingerencji państwa, który jest mało istotny z punktu widzenia przedstawionej analizy. Relacja pomiędzy obiema wielkościami jest następująca: PKB = WDB – podatki od produktów + dotacje do produktów.

¹⁶⁵ Ponieważ porównanie jest dokonywane pomiędzy państwami, konieczne jest wykorzystanie danych o WDB w porównywalnych jednostkach – eliminujących zmiany cen i kursów. Wykorzystano standard siły nabywczej czyli jednostki PPS (Purchasing Power Standard).

¹⁶⁶ Oznaczona jako wydajność (2) w odróżnieniu do wydajności (1) zastosowanej w przykładzie dekompozycji wzrostu w poprzednim rozdziale.

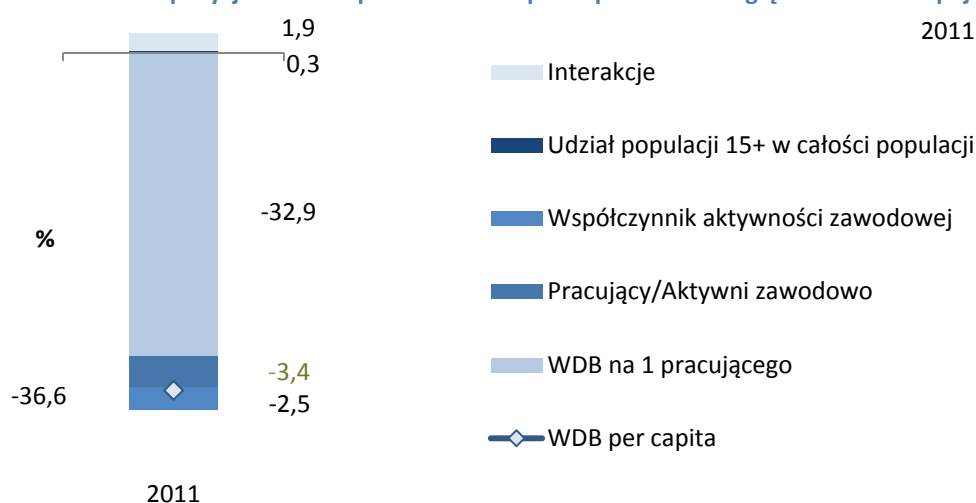
poprzez $\Delta_{PL vs UE}^{\%}$) – poniższe przekształcenie zostało dodatkowo zilustrowane przykładem dla danych dotyczących Polski w 2011 r.:

$$\underbrace{\Delta_{PL vs UE}^{\%} \frac{WDB}{Populacja}}_{-36,6\%} = \underbrace{\Delta_{PL vs UE}^{\%} \frac{WDB}{Pracujący}}_{-32,9\%} + \underbrace{\Delta_{PL vs UE}^{\%} \frac{Pracujący}{Aktywni zawodowo}}_{-3,4\%} + \underbrace{\Delta_{PL vs UE}^{\%} \frac{Aktywni zawodowo}{Populacja 15+}}_{-2,5\%} + \underbrace{\Delta_{PL vs UE}^{\%} \frac{Populacja 15+}{Populacja}}_{+0,3\%} + \underbrace{\text{Interakcje}}_{+1,9\%}$$

-5,9%

Rezultat dekompozycji może być zilustrowany za pomocą wykresu:

Wykres 136. Dekompozycja różnic w poziomie WDB per capita Polski względem Unii Europejskiej

Źródło: obliczenia na podstawie danych Eurostat.

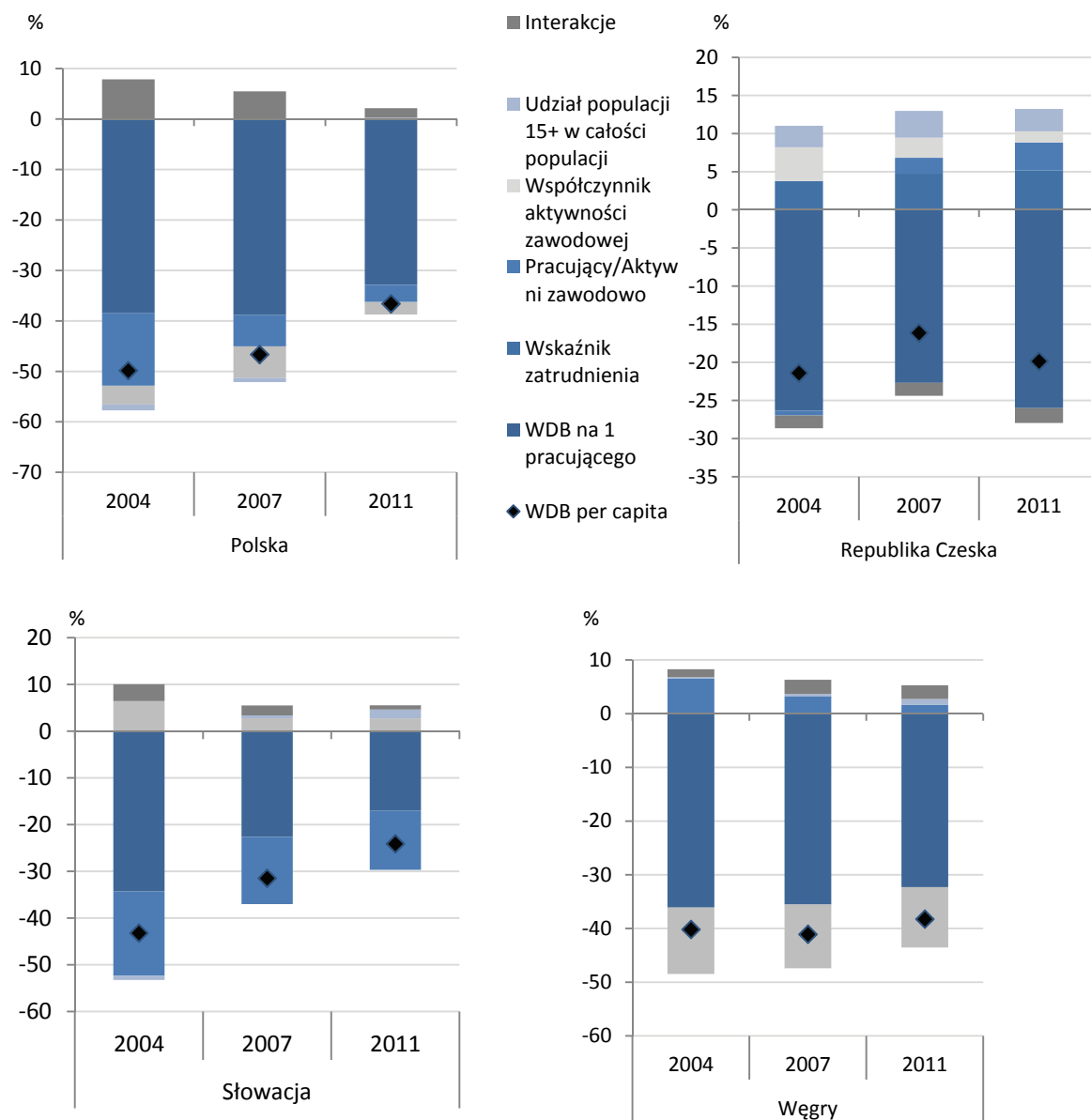
Interpretacja powyższej dekompozycji jest następująca: w 2011 r. wartość WDB *per capita* dla Polski była o 36,6% niższa niż w Unii Europejskiej. Na tę różnicę składają się głównie różnice w wydajności pracy mierzonej za pomocą WDB na pracującego (-32,9%), następnie różnice we wskaźniku zatrudnienia (-5,9%), które rozbić można na różnice w udziale pracujących w aktywnych zawodowo (-3,4%) oraz różnice we współczynniku aktywności zawodowej (-2,5%). I w końcu różnice w udziale populacji w wieku 15 lat i więcej w całości populacji (+0,3%) oraz interakcje¹⁶⁷ (+1,9%).

¹⁶⁷ Element dekompozycji oznaczony jako „interakcje” jest wyjaśniony w Aneksie metodologicznym.

ZRÓŻNICOWANIE POZIOMU WDB *PER CAPITA* W LATACH 2004, 2007 I 2011 DLA POLSKI, REPUBLIKI CZESKIEJ, WĘGIER I SŁOWACJI

Wynik dekompozycji dla wybranych krajów Europy Środkowo-wschodniej UE został przedstawiony na poniższym wykresie.

Wykres 137. Dekompozycja różnic w poziomie WDB *per capita* dla czterech krajów Europy Środkowo-Wschodniej

Źródło: obliczenia na podstawie danych Eurostat.

W Słowacji w latach 2004-2011 następował szybki i w miarę jednostajny proces konwergencji do średniej unijnej pod względem realnej wartości WDB *per capita*. O ile poziom rozwoju Słowacji w roku 2004 był niższy o 43,2% od średniej unijnej, a w roku 2011 już tylko o 24,1%. Przyczyniło się do tego głównie zmniejszanie różnic w średniej wydajności pracy oraz w nieco mniejszym stopniu, zmniejszanie negatywnej różnicy w udziale pracujących w liczbie aktywnych zawodowo.

W Polsce proces konwergencji był nieco wolniejszy, ale również w miarę jednostajny. Podczas, gdy różnice w średniej wydajności pracy między rokiem 2004 i 2007 pozostały na prawie niezmiennym poziomie ok. 39%, to różnice w udziale pracujących w liczbie aktywnych zawodowo uległy zmniejszeniu z poziomu poniżej -14% do nieco poniżej -6%, dzięki czemu różnice ogółem w poziomie WDB *per capita* zmniejszyły się. W latach 2007-2011 zmniejszeniu uległy zarówno różnice w wydajności pracy (o 6 p. proc.), jak i w udziale pracujących w liczbie aktywnych zawodowo (o prawie 3 p. proc.) oraz w poziomie współczynnika aktywności zawodowej (o ponad 3,5 p. proc.).

Odmienne sytuacja przedstawiała się w Republice Czeskiej: w latach 2004-2007 różnice w WDB *per capita* zmniejszyły się o ponad 5 p. proc., jednak w latach 2007-2011 ponownie się powiększyły o ponad 3,5 p. proc., głównie za sprawą powiększenia różnic w średniej wydajności pracy. W przeciwieństwie do Polski i Słowacji, Republika Czeska charakteryzuje się wyższym udziałem pracujących w liczbie aktywnych zawodowo niż średnio w Unii Europejskiej. Odznacza się również korzystną strukturą demograficzną, ponieważ udział osób w wieku 15 lat i więcej jest tam wyższy niż średnio w UE.

Na Węgrzech, różnice w WDB *per capita* w latach 2004-2007 powiększyły się o prawie 1 p. proc., by następnie obniżyć się o 3 p. proc. w okresie lat 2007-2011. Na tle pozostałych krajów regionu Europy Środkowo – Wschodniej Węgry charakteryzują się niekorzystnym poziomem współczynnika aktywności zawodowej, co w połączeniu z pogarszającym się względem średniej unijnej udziałem pracujących w ogólnej liczbie aktywnych zawodowo, daje niekorzystny poziom wskaźnika zatrudnienia.

3. PODDEKOMPOZYCJA RÓŻNIC W POZIOMIE WDB NA JEDNEGO PRACUJĄCEGO

Metoda dekompozycji umożliwia dokonanie dodatkowych poddekompozycji. W niniejszym opracowaniu skoncentrowano się na poddekompozycji różnic w poziomie WDB na jednego pracującego, ponieważ te różnice w największym stopniu odpowiadają za zróżnicowanie w poziomie WDB *per capita*.

Idea poddekompozycji jest następująca - WDB na pracującego (przyp. w PPS) rozłożono na różnice w poszczególnych sekcjach lub grupach sekcji gospodarki i dodatkowo dla każdej sekcji (lub grupy sekcji) gospodarki wyodrębniono dwie części tych różnic (rozpisanie formalne wzoru w opisie metodologii):

- „Specjalizacja sektorowa”, tj. ta składowa różnic, która wynika ze struktury gospodarki mierzonej udziałem liczby pracujących w poszczególnych sekcjach (lub ich grupach) w danym kraju i całej UE;
- „Oczyszczona wydajność”, tj. pozostała składowa różnicy, którą należy interpretować jako miarę różnicy wydajności oczyszczonej z wpływu struktury zatrudnienia w danym kraju w poszczególnych sekcjach gospodarki. Sens ekonomiczny takiego procesu wynika z faktu, że poziomy wartości dodanej przypadającej na pracującego w poszczególnych sekcjach są

w sposób systematyczny zróżnicowane. Przykładowo wielkość ta jest systematycznie niższa dla rolnictwa niż w przetwórstwie przemysłowym. „Oczyszczona wydajność” jest, zatem interesującą miarą zróżnicowania ze względu na poziom jakości i organizacji pracy, poziomu wykorzystania infrastruktury i technologii, czy technicznego oprzyrządowania pracy.

Poddekompozycja różnic w poziomie średniej wydajności pracy może zostać zapisana w następujący sposób:

$$\Delta_{\text{PL vs UE}}^{\% \frac{\text{WDB}}{\text{Pracujący}}} = \sum_{\text{sektory gosp.}} \text{specjalizacja sektorowa} + \sum_{\text{sektory gosp.}} \text{różnice w oczyszczonej wydajności}$$

Wszystkie składowe poddekompozycji sumują się do wartości -32,9%, czyli do sumy łącznej różnic w poziomie realnej WDB na jednego pracującego pomiędzy Polską a Unią Europejską, a sama poddekompozycja jest dokładna, tj. nie występuje tutaj błąd przybliżenia (człon „Interakcje”).

Dodatnia specjalizacja sektorowa występuje w sektorze rolniczym, przemysłowym (rozbitym powyżej na dwa podsektory – przemysł (bez przetwórstwa przemysłowego), oraz przetwórstwo przemysłowe) oraz w budownictwie. Oznacza to, że w Polsce w tych sektorach pracuje większy odsetek wszystkich pracujących niż w Unii Europejskiej. Z kolei w sektorze usługowym (rozbitym powyżej na trzy podsektory – handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych; transport i gospodarka magazynowa; działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi, Informacja i komunikacja, działalność finansowa i ubezpieczeniowa, działalność związana z obsługą rynku nieruchomości) sytuacja jest odwrotna. Na przykład przemysł przetwórczy w Polsce charakteryzuje się dodatnią specjalizacją sektorową na poziomie 4,6%. Jednak bilans różnic w wydajności dla tego sektora jest ujemny z uwagi na ujemne różnice w „oczyszczonej wydajności” (-7,9%). Ta ostatnia może zostać podniesiona w wyniku lepszego rozwoju technologii, infrastruktury, organizacji i jakości pracy, czy inwestycji. W Polsce stosunkowo największe różnice w „oczyszczonej wydajności” występują w:

- grupie usług, skupiającej działalność finansową i ubezpieczeniową oraz działalność związaną z obsługą rynku nieruchomości;
- w grupie pod nazwą „pozostałe usługi”, skupiającym sekcje M, N, O, P, R, S, T, czyli głównie działalność administracji publicznej, pomoc społeczna, działalność naukowa, etc.;
- w sektorze przetwórstwa przemysłowego.

Tabl. 45. Poddekompozycja różnic w poziomie realnej WDB na jednego pracującego w Polsce względem Unii Europejskiej w 2011 r.

Wyszczególnienie	Różnice w oczyszczonej wydajności	Specjalizacja sektorowa
	w %	
Sekcja A: Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	-1,7	2,4
Sekcje B, D, E: Przemysł (bez przetwórstwa przemysłowego)	-4,1	5,1
Sekcja C: Przetwórstwo przemysłowe.	-7,9	4,6
Sekcja F: Budownictwo	-2,1	1,0
Sekcje G, H, I, J: Handel; naprawa pojazdów samochodowych; transport i gospodarka magazynowa; zakwaterowanie i gastronomia. Informacja i komunikacja	-1,5	-2,3
Sekcje K, L: Działalność finansowa i ubezpieczeniowa. Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości.	-8,7	-1,0
Sekcje M, N, O, P, Q, R, S, T: Pozostałe usługi	-7,3	-9,6
SUMA	-33,2	0,3

Źródło: obliczenia na podstawie danych Eurostat.

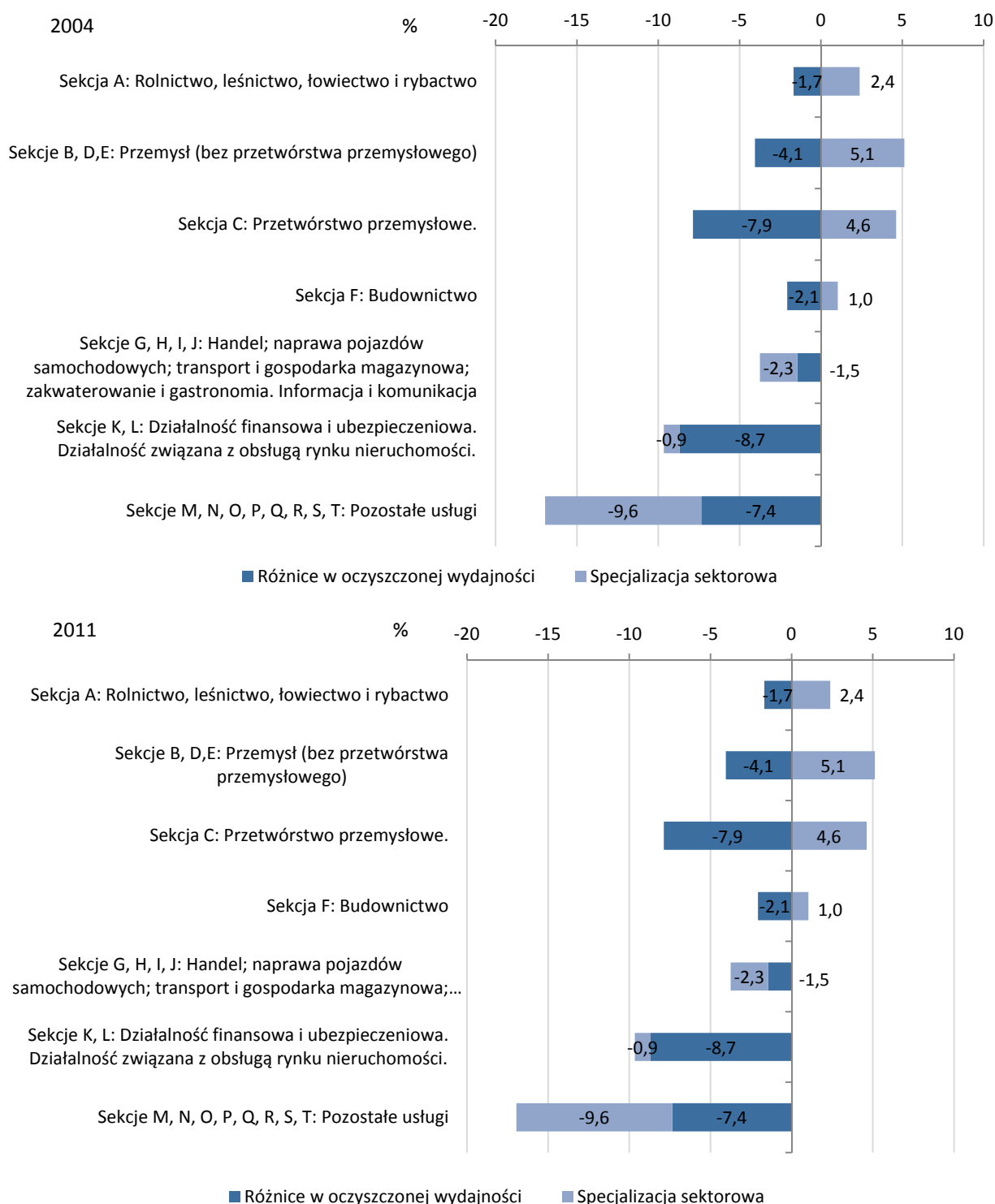
Polska zmieniła specjalizację sektorową w budownictwie z ujemnej w 2004 r. na dodatnią w 2011 r. Oznacza to, że udział liczby pracujących w budownictwie przekroczył podobny udział dla Unii Europejskiej. Jednocześnie zmieniła się sytuacja w przetwórstwie przemysłowym – zarówno powiększyła się dodatnia specjalizacja sektorowa w tym sektorze, jak i zmniejszyły się nieznacznie różnice w oczyszczonej wydajności.

Pogorszyła się sytuacja w sektorze usług finansowych, ubezpieczeniowych oraz obrotu nieruchomościami - powiększyły się różnice w „oczyszczonej wydajności”. W sektorze rolniczym zmniejszeniu uległy różnice w „oczyszczonej wydajności” (pozytywne zjawisko), a także zmniejszyła się dodatnia specjalizacja sektorowa.

Sytuacja wyraźnie poprawiła się w sektorze usług skupiających sekcje G, H, I, J, tj. handel; naprawa pojazdów samochodowych; transport i gospodarka magazynowa; zakwaterowanie i gastronomia oraz informacja i komunikacja. Zmniejszyła się negatywna specjalizacja sektorowa w tym sektorze, jak również zmniejszyły się różnice w „oczyszczonej wydajności”.

Poniższe wykresy przedstawiają porównanie poddekompozycji różnic w wydajności pracy w Polsce w 2004 r. oraz 2011 r.

Wykres 138. Poddekompozycja różnic w wydajności pracy w Polsce

Źródło: obliczenia na podstawie danych Eurostat.

4. METODOLOGIA

OGÓLNA ZASADA DEKOMPOZYCJI

Ogólna metoda analizy stosowana w obu rodzajach dekompozycji jest następująca. Dany jest wskaźnik X (w tym wypadku PKB *per capita*, lub WDB *per capita*), który można zapisać jako iloczyn N składowych:

$$X = X_1 \times X_2 \times \dots \times X_N,$$

Gdzie: poszczególne składowe mają sens ekonomiczny (ich znaczenie wyjaśniono przy prezentacji wyników danej dekompozycji).

Po zlogarytmowaniu, zróżnicowaniu i zachowaniu liniowych składowych rozwinięcia, powyższej tożsamości otrzymywana jest następująca postać:

$$\frac{\Delta X}{X} \cong \frac{\Delta X_1}{X_1} + \frac{\Delta X_2}{X_2} + \dots + \frac{\Delta X_N}{X_N}$$

Powyzsza zależność zachodzi lokalnie (przybliżenie liniowe), czyli dla relatywnie małych wartości różnic poszczególnych składowych, przy czym różnice te oznaczać mogą dynamikę danego wskaźnika w czasie (tak, jak w przypadku dekompozycji wzrostu PKB *per capita* Polski), jak również różnice w poziomie wskaźnika dla kraju w stosunku do grupy krajów (tak, jak w przypadku dekompozycji różnic w poziomie WDB *per capita* dla Polski w stosunku do Unii Europejskiej).

DEKOMPOZYCJA WZROSTU PKB PER CAPITA

Dekompozycja wzrostu PKB *per capita* może być zapisana według ogólnej metody opisanej powyżej w następujący sposób:

$$\frac{PKB}{N} \equiv \underbrace{\frac{PKB}{P \cdot H}}_{\text{wydajność (1)}} \times \underbrace{\frac{P}{N_{15+}} \times H \times \frac{N_{15+}}{N}}_{\text{intensywność}}$$
$$\frac{\Delta_t \frac{PKB}{N}}{\frac{PKB}{N}} \cong \frac{\Delta_t \frac{PKB}{P \cdot H}}{\frac{PKB}{P \cdot H}} + \frac{\Delta_t \frac{P}{N_{15+}}}{\frac{P}{N_{15+}}} + \frac{\Delta_t H}{H} + \frac{\Delta_t \frac{N_{15+}}{N}}{\frac{N_{15+}}{N}}$$

Gdzie wykorzystano poniższe oznaczenia:

- PKB - Produkt Krajowy Brutto w ujęciu realnym;
- N - łączna populacja kraju;
- P - liczba pracujących;
- H - średnioroczny faktyczny czas pracy osoby pracującej;
- N_{15+} - Liczba ludności w wieku 15 lat i więcej;

oraz:

- Δ_t - zmiana w czasie odpowiedniego wskaźnika;
- $\frac{PKB}{P \cdot H}$ - **wydajność pracy** liczoną jako wartość PKB na jedną osobogodzinę pracy osoby pracującej;
- $\frac{P}{N_{15+}}$ - **wskaźnik zatrudnienia**, czyli liczba osób pracujących w stosunku do ludności powyżej 15 roku życia;

- $\frac{N_{15+}}{N}$ - **wskaźnik struktury wiekowej**, czyli liczba osób powyżej piętnastego roku życia w ogólnej populacji.

DEKOMPOZYCJA RÓŻNIC W POZIOMIE WDB PER CAPITA W STOSUNKU DO ŚREDNIEJ

Dekompozycja różnic w poziomie WDB *per capita* w stosunku do średniej jest zapisana następująco¹⁶⁸:

$$\frac{WDB_i}{N_i} = \frac{WDB_i}{P_i} \cdot \frac{P_i}{A_i} \cdot \frac{A_i}{N_i^{15+}} \cdot \frac{N_i^{15+}}{N_i} + \text{Interakcje}$$

$$\frac{\frac{WDB_i}{N_i} - \frac{WDB}{N}}{\frac{WDB}{N}} = \frac{\frac{WDB_i}{P_i} - \frac{WDB}{P}}{\frac{WDB}{P}} + \underbrace{\frac{\frac{P_i}{A_i} - \frac{P}{A}}{\frac{P}{A}}}_{\text{Wskaźnik zatrudnienia}} + \frac{\frac{\frac{A_i}{N_i^{15+}} - \frac{A}{N^{15+}}}{\frac{A}{N^{15+}}}}{\frac{A}{N^{15+}}} + \frac{\frac{N_i^{15+}}{N_i} - \frac{N^{15+}}{N}}{\frac{N^{15+}}{N}} + \text{Interakcje}$$

WDB per capita
Wydajność (2)
Udział prac. w akt. zaw.
Wsp. akt. zaw.
Wsk.str.wiek.

Ostatni składnik dekompozycji, a mianowicie „Interakcje” to część, która reprezentuje błąd przybliżenia dekompozycji (nieliniowe elementy rozwinięcia). Element ten występuje zarówno w dekompozycji wzrostu, jak i w dekompozycji różnic. Jednak w dekompozycji wzrostu można go zazwyczaj pominąć, ponieważ element ten jest tym mniejszy, im mniejsze są wartości zmian bądź różnic procentowych poszczególnych wskaźników dekompozycji.

W przypadku dekompozycji wzrostu, zmiany roczne w poziomie wskaźników zazwyczaj są dużo mniejsze niż 10%. Wówczas błąd dekompozycji jest mały i pomijalny.

W przypadku dekompozycji różnic, poziomy wskaźników dla danego kraju oraz dla UE mogą przyjmować większe wartości. W przypadku konieczności głębszego przeanalizowania dokładności rozwinięcia możliwe jest wykorzystanie autorskiego algorytmu zwiększenia precyzji rozwinięcia. Następuje ono poprzez włączenie części elementów interakcyjnych drugiego i wyższego rzędu zgodnie z poniższą formułą, aż do uzyskania dowolnie małej wartości członu „Interakcje”:

$$\frac{\Delta X}{X} = \overbrace{\frac{\Delta X_1}{X_1} + \frac{\Delta X_2}{X_2} + \dots + \frac{\Delta X_N}{X_N}}^{\text{część ujęta w dekompozycji}} +$$

$$+ \frac{\Delta X_1}{X_1} \frac{\Delta X_2}{X_2} + \frac{\Delta X_1}{X_1} \frac{\Delta X_3}{X_3} + \dots + \frac{\Delta X_{N-1}}{X_{N-1}} \frac{\Delta X_N}{X_N} +$$

$$+ \dots +$$

$$+ \frac{\Delta X_1}{X_1} \frac{\Delta X_2}{X_2} \dots \frac{\Delta X_N}{X_N}$$

PODDEKOMPOZYCJA RÓŻNIC W WYDAJNOŚCI PRACY

Różnice w średniej wydajności pracy mogą być dodatkowo zdekomponowane na sektory, a w ramach sektorów na „specjalizację sektorową” oraz „różnice w oczyszczonej wydajności”. Służby

¹⁶⁸ W tym podrozdziale zmienna bez subskrypty i oznacza wielkość dla Unii Europejskiej, natomiast zmienna z subskryptym *i* oznacza wielkość dla danego kraju, np. Polski do średniej dla UE.

do tego poddekompozycja przedstawiona w podrozdziale 3 niniejszego rozdziału. Formalny opis tej poddekompozycji jest następujący:

$$\frac{\frac{WDB_i}{P_i} - \frac{WDB}{P}}{\frac{WDB}{P}} = \underbrace{\frac{\sum_j \frac{WDB_j}{P_j} \left(\frac{P_{ij}}{P_i} - \frac{P_j}{P} \right)}{\frac{WDB}{P}}}_{\text{specjalizacja sektorowa}} + \underbrace{\frac{\sum_j \frac{P_{ij}}{P_i} \left(\frac{WDB_{ij}}{P_{ij}} - \frac{WDB_j}{P_j} \right)}{\frac{WDB}{P}}}_{\text{różnice w oczyszczonej wydajności}}$$

różnice w produktywności

gdzie: WDB oznacza Wartość Dodaną Brutto w Unii Europejskiej, P oznacza liczbę pracujących w Unii Europejskiej, natomiast te same zmienne z subskrypcją *i* oznaczają te same wielkości dla kraju *i*, który jest analizowany, z kolei subskrypcją *j* oznacza sektor bądź sekcję gospodarki (bez subskrypcji *j*, zmienna dotyczy całej gospodarki danego kraju).

OZNACZENIA SEKCJI UŻYTE W PODDEKOMPOZYCJI

Oznaczenie sekcji	Opis sekcji według PKD 2007
Sekcja A	Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo
Sekcja B	Górnictwo i wydobywanie.
Sekcja C	Przetwórstwo przemysłowe.
Sekcja D	Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych.
Sekcja E	Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją.
Sekcja F	Budownictwo
Sekcja G	Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle
Sekcja H	Transport i gospodarka magazynowa
Sekcja I	Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi
Sekcja J	Informacja i komunikacja
Sekcja K	Działalność finansowa i ubezpieczeniowa
Sekcja L	Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości
Sekcja M	Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna
Sekcja N	Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca
Sekcja O	Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne
Sekcja P	Edukacja
Sekcja Q	Opieka zdrowotna i pomoc społeczna
Sekcja R	Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją
Sekcja S	Pozostała działalność usługowa
Sekcja T	Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby

BIBLIOGRAFIA

1. BIS, *82nd Annual Report*, (2012), Bazylea.
2. BŚ, *Global Economic Prospects June 2011*, (2011), Waszyngton.
3. EBA, *Recommendation and final results of bank recapitalisation plan as part of co-ordinated measures to restore confidence in the banking sector*, (2011), Londyn.
4. ECB, *Raport roczny 2011*, (2012), Frankfurt.
5. EEAG, *The EEAG Report on the European Economy 2011*, (2011), Monachium.
6. Fed, *2011 Annual Report*, www.federalreserve.gov.
7. GPW, *Biuletyn miesięczny ,grudzień 2011*, (2011), Warszawa.
8. GPW, *Biuletyn statystyczny CATALYST 2010*, (2011), Warszawa.
9. GPW, *Rocznik Giełdowy 2011. Dane statystyczne za rok 2010*, (2011), Warszawa.
10. GPW, *Rocznik Giełdowy 2012. Dane statystyczne za rok 2011*, (2012), Warszawa.
11. GUS, *Komunikat Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego z dnia 9 lutego 2012 r. w sprawie realnego wzrostu przeciętnego wynagrodzenia w 2011 r. w stosunku do 2010 r.*, (2012), Warszawa .
12. GUS, *Monitoring banków 2005-2010*, (2011), Warszawa.
13. GUS, *Obroty handlu zagranicznego ogółem i według krajów (I-XII 2011 r.)*, (2012), Warszawa.
14. GUS, *Prognoza ludności na lata 2008–2035*, (2009), Warszawa.
15. GUS, *Statystyka sektora instytucji rządowych i samorządowych*, (2010), Warszawa.
16. GUS, *Sytuacja gospodarstw domowych w 2011 r. w świetle wyników badania budżetów gospodarstw domowych, Informacja sygnałna*, (2012), Warszawa.
17. GUS, *Ubóstwo w Polsce w 2011 r. Informacja sygnałna*, (2012), Warszawa.
18. GUS, *Wyniki finansowe otwartych funduszy emerytalnych i powszechnych towarzystw emerytalnych w 2011 r.*, (2012), Warszawa.
19. http://ec.europa.eu/economy_finance/db_indicators/conditions/index_en.htm.
20. KE, *Communication from the Commission to the European Council, A European Economic Recovery Plan*, (2008), Bruksela.
21. KE, *Economic governance "Six-Pack" enters into force* [na:]
<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/11/898>.
22. KE, *Employment and Social Developments in Europe 2011*, (2011), Bruksela.
23. KE, *Employment in Europe 2010*, (2010), Bruksela.
24. KE, *European Economy Forecast Autumn 2011*, (2011), Bruksela.
25. KE, *Labour Market Developments in Europe 2011*, (2011), Bruksela.
26. KE, *Programme for Ireland* [na:]
http://ec.europa.eu/economy_finance/eu_borrower/ireland/index_en.htm.
27. KE, *Programme for Portugal* [na:]
http://ec.europa.eu/economy_finance/eu_borrower/portugal/index_en.htm.
28. KE, *Roczne sprawozdanie gospodarcze, Załącznik 2, Sprawozdanie makroekonomiczne*, (2011), Bruksela.
29. KE, *Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1092/2010 z dnia 24 listopada 2010 r. w sprawie unijnego nadzoru makroostrożnościowego nad systemem finansowym i ustanowieniem Europejskiej Rady ds. Ryzyka Systemowego*, (2010), Bruksela.

30. KE, *Six-pack? Two-pack? Fiscal compact? A short guide to the new EU fiscal governance* [na:] http://ec.europa.eu/economy_finance/articles/governance/2012-03-14_six_pack_en.htm .
31. KE, *The Greek Facility Loan* [na:] http://ec.europa.eu/economy_finance/eu_borrower/greek_loan_facility/index_en.htm.
32. KNF, *Projekt Wyfłacalność II, aktualności*, (2012), Warszawa.
33. KNF, *Raport o stanie sektora ubezpieczeń po IV kwartałach 2011 roku*, (2012), Warszawa.
34. KNF, *Raport o sytuacji banków w 2011 r.*,(2012), Warszawa.
35. MF, *Dług publiczny, Raport roczny*, (2011), Warszawa.
36. MF, *Program Konwergencji Aktualizacja 2007*, (2008), Warszawa.
37. MFW, *Fiscal Monitor, Balancing Fiscal Policy Risks*, (2012), Waszyngton.
38. MFW, *World Economic Outlook April 2011*, (2011), Waszyngton.
39. MFW, *World Economic Outlook April 2012*, (2012), Waszyngton.
40. MFW, *World Economic Outlook Global, Financial Stability Report*, (2011), Waszyngton.
41. MG, *Polska 2010 – Raport o stanie gospodarki*, (2010), Warszawa.
42. MOP, *Global employment trends 2012*, (2012), Genewa.
43. MOP, *Recovery and growth with decent work*, (2010), Genewa.
44. MOP, *World of work report 2012*, (2012), Genewa.
45. MRR, *Raport Polska 2011. Gospodarka- Społeczeństwo- Regiony*, (2011), Warszawa.
46. NBP, *Bilans płatniczy RP za IV kwartał 2011 r.*, (2012), Warszawa.
47. NBP, *Raport o inflacji – marzec 2012 r.*, (2012), Warszawa.
48. NBP, *Raport o stabilności systemu finansowego lipiec 2011 r.*, (2012) Warszawa.
49. NBP, *Raport o stabilności systemu finansowego, lipiec 2012 r.*, (2012), Warszawa.
50. NBP, *Raport roczny, Płynność sektora bankowego, Instrumenty polityki pieniężnej NBP*, (2012), Warszawa.
51. NBP, *Reforma zarządzania gospodarczego w UE - analiza rozwiązań przyjętych w ramach tzw. 6-paku*, (2011), Warszawa.
52. NBP, *Sprawozdanie z działalności NBP w 2011 r.*, (2012), Warszawa.
53. NBP, *Sprawozdanie z wykonania założeń polityki pieniężnej w 2011 r.*, (2012),Warszawa.
54. OECD, *OECD Employment Outlook 2012*, (2012), Paryż.
55. OECD, *OECD Investment Policy Review of the Russian Federation: Russia's Energy Investment Policy*, (2008), Paryż.
56. OECD, *Regions at a glance 2009*, (2009), Paryż.
57. ONZ, *World Economic Situation and Prospects 2011*, (2011), Nowy Jork.
58. Orłowski W.: *Świat do przeróbki*, (2011), Warszawa.
59. RM, *Sprawozdanie z wykonania budżetu państwa za okres od 1 stycznia do 31 grudnia 2010 r., Omówienie*, (2011), Warszawa.
60. RM, *Sprawozdanie z wykonania budżetu państwa za okres od 1 stycznia do 31 grudnia 2011 r. Omówienie*, (2012), Warszawa.
61. Swiss Re, *World insurance in 2011*, (2012), no 3/2012, Zurych.
62. UNCTAD, *World Investment Report 2010: Investing in a Low-Carbon Economy*, (2010), Nowy Jork i Genewa.

SPIS PUBLIKACJI GUS WYKORZYSTANYCH W RAPORCIE

1. Aktywność ekonomiczna ludności polski. I - IV kw. 2011 r.
2. Baza danych - polska - wskaźniki makroekonomiczne (PKD 2007).
3. Bezrobocie rejestrowane. I-IV kw. 2011 r.
4. Bilansowe wyniki finansowe podmiotów gospodarczych w 2010 r.
5. Biuletyn statystyczny.
6. Budownictwo – wyniki działalności w 2011 r.
7. Budownictwo mieszkaniowe 1991-2012 (tablice przeglądowe).
8. Budżety gospodarstw domowych w 2010 r.
9. Ceny w gospodarce narodowej.
10. Dochody i warunki życia ludności polski (raport z badania EU-SILC 2010).
11. Działalność gospodarcza podmiotów z kapitałem zagranicznym w 2010 r.
12. Gospodarka finansowa jednostek samorządu terytorialnego w 2010 r.
13. Gospodarka materiałowa w 2010 r.
14. Handel zagraniczny (I-XII. 2010 r.).
15. Informacja o sytuacji społeczno-gospodarczej kraju.
16. Mały rocznik statystyczny Polski 2012.
17. Mieszkania oddane do użytku w 2011 r.
18. Nakłady i wyniki przemysłu w 2011 r.
19. Narodowy spis powszechny ludności i mieszkań 2011. Raport z wyników.
20. Obroty handlu zagranicznego ogółem i według krajów (dane ostateczne I - XII.2011 r.).
21. Podstawowe informacje o sytuacji demograficznej Polski w 2011 r.
22. Polska w liczbach 2012.
23. Polska w Unii Europejskiej 2011.
24. Popyt na pracę w 2011 r.
25. Pracujący w gospodarce narodowej w 2010 r.
26. Produkcja wyrobów przemysłowych w 2011 r.
27. Rachunki kwartalne produktu krajowego brutto w latach 2006–2010.
28. Rocznik demograficzny 2011.
29. Rocznik statystyczny handlu zagranicznego 2011.
30. Rocznik statystyczny przemysłu 2011.
31. Rocznik statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2011.
32. Rocznik statystyczny województw 2011.
33. Rocznik statystyki międzynarodowej 2012.
34. Rynek wewnętrzny w 2010 r.
35. Sytuacja gospodarstw domowych w 2011 r. w świetle wyników badań budżetów gospodarstw domowych (informacja sygnałna).
36. Środki trwałe w gospodarce narodowej w 2010 r.
37. Transport – wyniki działalności w 2010 r.
38. Trwanie życia.
39. Wyniki finansowe podmiotów gospodarczych. I-XII 2011 r.
40. Wyniki finansowe przedsiębiorstw niefinansowych w 2011 r.

41. Wskaźniki cen towarów i usług konsumpcyjnych.
42. Zatrudnienie i wynagrodzenia w gospodarce narodowej w 2011 r.
43. Zharmonizowane wskaźniki cen konsumpcyjnych.

SPIS WYKRESÓW

WYKRES 1. PKB NA ŚWIECIE (ROZMIAR ZNACZNIKA OKREŚLA PKB WEDŁUG PPP) ^A	12
WYKRES 2. ZMIANA PKB.....	13
WYKRES 3. SKUMULOWANA ZMIANA PKB (2007=100)	13
WYKRES 4. ZSYNCHRONIZOWANE PKB DLA KRAJÓW OECD PODCZAS KRYZYSÓW ^A (ZMIANA DO ANALOGICZNEGO KWARTAŁU ROKU POPRZEDNIEGO)	13
WYKRES 5. LUKA PRODUKTOWA.....	13
WYKRES 6. INDEKS CEN SUROWCÓW OGÓŁEM I ROPY ^A	15
WYKRES 7. INFLACJA (CPI) NA ŚWIECIE	15
WYKRES 8. WOLUMEN HANDLU MIĘDZYNARODOWEGO ^A (ROZMIAR ZNACZNIKA PKB WEDŁUG PPP)	16
WYKRES 9. HANDEL KRAJÓW ROZWINIĘTYCH ORAZ KRAJÓW ROZWIJAJĄCYCH SIĘ I WSCHODZĄCYCH	16
WYKRES 10. BILANS OSZCZĘDNOŚCI I INWESTYCJI	17
WYKRES 11. INWESTYCJE I OSZCZĘDNOŚCI NARODOWE BRUTTO	17
WYKRES 12. AKTYWA WYBRANYCH BANKÓW CENTRALNYCH	19
WYKRES 13. WSKAŹNIK ODCZUĆ EKONOMICZNYCH W UNII EUROPEJSKIEJ I WYBRANYCH KRAJACH	20
WYKRES 14. WZROST PKB W KRAJACH UNII EUROPEJSKIEJ	23
WYKRES 15. SKUMULOWANA ZMIANA PKB W KRAJACH UNII EUROPEJSKIEJ	24
WYKRES 16. WZROST PKB W UNII EUROPEJSKIEJ I W POLSCE (ZMIANA W STOSUNKU DO ANALOGICZNEGO KWARTAŁU ROKU POPRZEDNIEGO).....	24
WYKRES 17. SKALA WPŁYWU POSZCZEGÓLNYCH KATEGORII NA WZROST REALNY PKB	
WYKRES 17. SKALA WPŁYWU POSZCZEGÓLNYCH KATEGORII NA WZROST REALNY PKB (CD.)	26
WYKRES 17. SKALA WPŁYWU POSZCZEGÓLNYCH KATEGORII NA WZROST REALNY PKB (CD.)	28
WYKRES 18. WZROST KWARTALNY PKB I JEGO SKŁADOWYCH (ZMIANA W STOSUNKU DO ANALOGICZNEGO KWARTAŁU ROKU POPRZEDNIEGO).....	31
WYKRES 20. SKALA WPŁYWU POSZCZEGÓLNYCH KATEGORII NA WZROST REALNY PKB (PKB NIEWYRÓWNANY SEZONOWO; CENY STAŁE ŚREDNIOROCZNE ROKU POPRZEDNIEGO)	32
WYKRES 20. WZROST WARTOŚCI DODANEJ ORAZ NIEKTÓRYCH JEJ SKŁADOWYCH (ANALOGICZNY KWARTAŁ POPRZEDNIEGO ROKU=100)	32
WYKRES 21. WSKAŹNIKI CEN TOWARÓW I USŁUG KONSUMPCYJNYCH (ANALOGICZNY MIESIĄC POPRZEDNIEGO ROKU = 100).....	34
WYKRES 22. PORÓWNANIE ZHARMONIZOWANEGO WSKAŹNIKA CEN KONSUMPCYJNYCH (HICP) ORAZ WSKAŹNIKA CEN TOWARÓW I USŁUG KONSUMPCYJNYCH (CPI)	34
WYKRES 23. WSKAŹNIK CEN PRODUKCJI SPRZEDANEJ PRZEMYSŁU I BUDOWLANO-MONTAŻOWEJ (ANALOGICZNY MIESIĄC POPRZEDNIEGO ROKU = 100).....	36
WYKRES 24. STRUKTURA I DYNAMIKA OBROTÓW OGÓŁEM WEDŁUG SEKCJI TOWAROWYCH SITC	38
WYKRES 25. RACHUNEK BIEŻĄCY BILANSU PŁATNICZEGO NA BAZIE TRANSAKCJI	39
WYKRES 26. RACHUNEK BIEŻĄCY, KAPITAŁOWY I FINANSOWY	39
WYKRES 27. ZAGRANICZNE INWESTYCJE BEZPOŚREDNIE W POLSCE	41
WYKRES 28. STRUKTURA PRODUKCJI SPRZEDANEJ PRZEMYSŁU	42
WYKRES 29. ZMIANY PRODUKCJI PRZEMYSŁU (<i>VOLUME INDEX OF PRODUCTION</i>) W KRAJACH UNII EUROPEJSKIEJ W WYBRANYCH SEKCJACH (ROK POPRZEDNI = 100, DANE WYRÓWNANE DNIAМИ ROBOCZYMI)	43
WYKRES 30. ZMIANY PRODUKCJI SPRZEDANEJ PRZEMYSŁU WEDŁUG GŁÓWNYCH GRUPOWAŃ PRZEMYSŁOWYCH (ZMIANA W %)	44
WYKRES 31. STRUKTURA PRODUKCJI BUDOWLANO-MONTAŻOWEJ	45
WYKRES 32. ZMIANY PRODUKCJI BUDOWLANEJ (<i>VOLUME INDEX OF PRODUCTION</i>) W KRAJACH UE	46
WYKRES 33. TWORZENIE WARTOŚCI DODANEJ BRUTTO PRZEZ SEKTOR USŁUG (CENY BIEŻĄCE)	47
WYKRES 34. ROCZNE WSKAŹNIKI OBROTÓW (<i>INDEX OF TURNOVER</i>) W WYBRANYCH DZIAŁALNOŚCIACH USŁUGOWYCH KRAJÓW UNII EUROPEJSKIEJ (DANE WYRÓWNANE DNIAМИ ROBOCZYMI).....	49
WYKRES 35. STRUKTURA PRZYCHODÓW Z CAŁOKSZTAŁTU DZIAŁALNOŚCI PRZEDSIĘBIORSTW O LICZBIE PRACUJĄCYCH POWYŻEJ 49 OSÓB	51
WYKRES 36. STRUKTURA KOSZTÓW UZYSKANIA PRZYCHODÓW Z CAŁOKSZTAŁTU DZIAŁALNOŚCI PRZEDSIĘBIORSTW O LICZBIE PRACUJĄCYCH POWYŻEJ 49 OSÓB.....	52

WYKRES 37. STRUKTURA RODZAJOWA KOSZTÓW PRZEDSIĘBIORSTW O LICZBIE PRACUJĄCYCH POWYŻEJ 49 OSÓB	53
WYKRES 38. WSKAŹNIK POZIOMU KOSZTÓW PRZEDSIĘBIORSTW O LICZBIE PRACUJĄCYCH POWYŻEJ 49 OSÓB	54
WYKRES 39. WSKAŹNIK RENTOWNOŚCI PRZEDSIĘBIORSTW O LICZBIE PRACUJĄCYCH POWYŻEJ 49 OSÓB	55
WYKRES 40. WSKAŹNIK RENTOWNOŚCI ZE SPRZEDAŻY PRODUKTÓW, TOWARÓW I MATERIAŁÓW PRZEDSIĘBIORSTW O LICZBIE PRACUJĄCYCH POWYŻEJ 49 OSÓB.....	55
WYKRES 41. STRUKTURA RODZAJOWA NAKŁADÓW INWESTYCYJNYCH PRZEDSIĘBIORSTW O LICZBIE PRACUJĄCYCH POWYŻEJ 49 OSÓB	56
WYKRES 42. WSKAŹNIK PŁYNNOŚCI FINANSOWEJ PRZEDSIĘBIORSTW O LICZBIE PRACUJĄCYCH POWYŻEJ 49 OSÓB	58
WYKRES 43. WSKAŹNIK ZATRUDNIENIA.....	60
WYKRES 44. STOPA BEZROBOCIA.....	60
WYKRES 45. ZMIANA LICZBY BEZROBOTNYCH OGÓŁEM ORAZ DŁUGOTRWALE BEZROBOTNYCH.....	61
WYKRES 46. WSPÓŁCZYNNIKI AKTYWNOŚCI ZAWODOWEJ.....	62
WYKRES 47. WSKAŹNIK ZATRUDNIENIA W KRAJACH OECD ^A	63
WYKRES 48. STOPA BEZROBOCIA W KRAJACH OECD.....	63
WYKRES 49. ZMIANA LICZBY PRACUJĄCYCH ORAZ PKB W WYBRANYCH KRAJACH UNII EUROPEJSKIEJ (ANALOGICZNY OKRES ROKU POPRZEDNIEGO=100)	65
WYKRES 50. ZMIANA LICZBY PRACUJĄCYCH W WYBRANYCH SEKCJACH GOSPODARKI UNII EUROPEJSKIEJ (W STOSUNKU DO ANALOGICZNEGO OKRESU ROKU POPRZEDNIEGO)	66
WYKRES 51. ZMIANA LICZBY PRACUJĄCYCH WEDŁUG CECH ZAWODOWYCH W UNII EUROPEJSKIEJ (W STOSUNKU DO ANALOGICZNEGO OKRESU ROKU POPRZEDNIEGO)	67
WYKRES 52. ZMIANA LICZBY PRACUJĄCYCH W NIEPEŁNYM I PEŁNYM WYMIARZE CZASOWYM W UNII EUROPEJSKIEJ (W STOSUNKU DO ANALOGICZNEGO OKRESU ROKU POPRZEDNIEGO)	67
WYKRES 53. WSKAŹNIK ZATRUDNIENIA (15-64) W PAŃSTWACH UNII EUROPEJSKIEJ	68
WYKRES 54. WSKAŹNIK ZATRUDNIENIA WEDŁUG GRUP WIEKOWYCH W UNII EUROPEJSKIEJ	68
WYKRES 55. DŁUGOTRWALE BEZROBOTNI W POPULACJI BEZROBOTNYCH W UNII EUROPEJSKIEJ.....	69
WYKRES 56. STOPA BEZROBOCIA W KRAJACH UNII EUROPEJSKIEJ	69
WYKRES 58. WSPÓŁCZYNNIK AKTYWNOŚCI ZAWODOWEJ WEDŁUG GRUP WIEKOWYCH.....	71
WYKRES 59. ZMIANA LICZBY AKTYWNYCH ZAWODOWO, BEZROBOTNYCH I PRACUJĄCYCH (W STOSUNKU DO ROKU POPRZEDNIEGO)	71
WYKRES 60. ZMIANA WYDAJNOŚCI PRACY, PKB PRACUJĄCYCH, REALNYCH JEDNOSTKOWYCH KOSZTÓW PRACY (ULC) ORAZ WYNAGRODZEŃ NOMINALNYCH W UNII EUROPEJSKIEJ ^A (ANALOGICZNY OKRES ROKU POPRZEDNIEGO=100).....	72
WYKRES 61. STRUKTURA PRACUJĄCYCH WEDŁUG SEKTORÓW EKONOMICZNYCH	73
WYKRES 62. ZMIANA LICZBY PRACUJĄCYCH WEDŁUG SEKTORÓW EKONOMICZNYCH (W STOSUNKU DO ANALOGICZNEGO OKRESU ROKU POPRZEDNIEGO)	73
WYKRES 63. ZMIANA LICZBY PRACUJĄCYCH WEDŁUG STATUSU ZATRUDNIENIA W POLSCE (ZMIANA DO ANALOGICZNEGO KWARTAŁU ROKU POPRZEDNIEGO)	74
WYKRES 64. UDZIAŁ PRACOWNIKÓW NAJEMNYCH ZATRUDNIONYCH NA CZAS OKREŚLONY W POPULACJI PRACOWNIKÓW NAJEMNYCH.....	74
WYKRES 65. STOPA BEZROBOCIA WEDŁUG GRUP WIEKOWYCH W POLSCE	75
WYKRES 66. STOPA DŁUGOTRWAŁEGO BEZROBOCIA W POLSCE ^A	75
WYKRES 67. WSPÓŁCZYNNIK AKTYWNOŚCI ZAWODOWEJ ORAZ WSKAŹNIK ZATRUDNIENIA WŚRÓD OSÓB MŁODYCH I OSÓB W WIEKU 55-59/64 LATA.....	76
WYKRES 68. ZMIANA LICZBY PRACOWNIKÓW NAJEMNYCH ZATRUDNIONYCH NA CZAS OKREŚLONY W WIEKU 15-24 LATA	76
WYKRES 69. UDZIAŁ GRUP WIEKOWYCH W POPULACJI OGÓŁEM.....	77
WYKRES 70. RUCH NATURALNY LUDNOŚCI W POLSCE	77
WYKRES 71. ZMIANA PŁACY MINIMALNEJ ORAZ PRZECIĘTNEGO WYNAGRODZENIA NOMINALNEGO W GOSPODARCE NARODOWEJ.....	78

WYKRES 72. ZMIANA PRZECIĘTNEGO MIESIĘCZNEGO WYNAGRODZENIA BRUTTO (REALNEGO ORAZ NOMINALNEGO) W GOSPODARCE NARODOWEJ (ANALOGICZNY KWARTAŁ ROKU POPRZEDNIEGO=100).....	78
WYKRES 73. POZIOM PRZECIĘTNYCH MIESIĘCZNYCH DOCHODÓW ROZPORZĄDZALNYCH I WYDATKÓW	79
WYKRES 74. UDZIAŁ WYDATKÓW W DOCHODZIE ROZPORZĄDZALNYM	79
WYKRES 75. ZMIANY W UJĘCIU REALNYM DOCHODÓW I WYDATKÓW	79
WYKRES 76. WZROST REALNEGO DOCHODU ROZPORZĄDZALNEGO WEDŁUG GRUP SPOŁECZNO-EKONOMICZNYCH	80
WYKRES 77. UDZIAŁ WYDATKÓW W DOCHODZIE ROZPORZĄDZALNYM W I I V GRUPIE KWINTYLOWEJ	80
WYKRES 78. UDZIAŁ WYDATKÓW NA ŻYWNOŚĆ I NAPOJE BEZALKOHOLOWE W WYDATKACH OGÓŁEM	81
WYKRES 79. UDZIAŁ WYDATKÓW NA UŻYTKOWANIE MIESZKANIA LUB DOMU I NOŚNIKI ENERGII.....	81
WYKRES 80. WSKAŹNIKI UBÓSTWA W POLSCE.....	81
WYKRES 81. ROZKŁAD DOCHODU DO DYSPOZYCJI W GRUPACH DECYLOWYCH W WYBRANYCH KRAJACH UNII EUROPEJSKIEJ	83
WYKRES 82. NADWYŻKA/DEFICYT (SALDO) I DŁUG SEKTORA INSTYTUCJI RZĄDOWYCH I SAMORZĄDOWYCH GOSPODAREK ROZWIĘTYCH (AE) ORAZ UNII EUROPEJSKIEJ (EU) I STANÓW ZJEDNOCZONYCH (USA).....	86
WYKRES 83. NADWYŻKA/DEFICYT (SALDO) I DŁUG SEKTORA INSTYTUCJI RZĄDOWYCH I SAMORZĄDOWYCH (ROZMIAR ZNACZNIKA OZNACZA PKB WEDŁUG PPP) ^A	87
WYKRES 84. NADWYŻKA/DEFICYT (SALDO) I DŁUG SEKTORA INSTYTUCJI RZĄDOWYCH I SAMORZĄDOWYCH (AGREGATY MFW)	88
WYKRES 85. NADWYŻKA/DEFICYT (SALDO) I DŁUG SEKTORA INSTYTUCJI RZĄDOWYCH I SAMORZĄDOWYCH GOSPODAREK WSCHODZĄCYCH I ROZWIJAJĄCYCH SIĘ (EDE) ORAZ WYBRANYCH PODGRUP KRAJÓW (AGREGATY MFW)	89
WYKRES 86. NADWYŻKA/DEFICYT (SALDO) I DŁUG SEKTORA INSTYTUCJI RZĄDOWYCH I SAMORZĄDOWYCH	92
WYKRES 87. NADWYŻKA/DEFICYT (SALDO) I DŁUG SEKTORA INSTYTUCJI RZĄDOWYCH I SAMORZĄDOWYCH	93
WYKRES 88. NADWYŻKA/DEFICYT (SALDO) I DŁUG SEKTORA INSTYTUCJI RZĄDOWYCH I SAMORZĄDOWYCH W POLSCE I UNII EUROPEJSKIEJ	97
WYKRES 89. NADWYŻKA/DEFICYT (SALDO) SEKTORA INSTYTUCJI RZĄDOWYCH I SAMORZĄDOWYCH I JEGO SKŁADOWE	98
WYKRES 90. NADWYŻKA/DEFICYT SEKTORA FINANSÓW PUBLICZNYCH ORAZ NADWYŻKA/DEFICYT SEKTORA INSTYTUCJI RZĄDOWYCH I SAMORZĄDOWYCH (GG) W POLSCE	99
WYKRES 91. PAŃSTWOWY DŁUG PUBLICZNY (PDP) ORAZ DŁUG SEKTORA INSTYTUCJI RZĄDOWYCH I SAMORZĄDOWYCH (GG) W POLSCE	100
WYKRES 92. STRUKTURA DOCHODÓW BUDŻETU PAŃSTWA ^A	104
WYKRES 93. STRUKTURA WYDATKÓW BUDŻETU PAŃSTWA WEDŁUG GRUP EKONOMICZNYCH ^A	105
WYKRES 94. PRZYCHODY (W TYM DOTACJE) I WYDATKI NAJWIĘKSZYCH PAŃSTWOWYCH FUNDUSZY CELOWYCH	108
WYKRES 95. BUDŻETY JEDNOSTEK SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO.....	109
WYKRES 96. PAŃSTWOWY DŁUG PUBLICZNY	111
WYKRES 97. STRUKTURA ZADŁUŻENIA SKARBU PAŃSTWA WEDŁUG FAKTYCZNYCH TERMINÓW WYKUPU ORAZ ŚREDNIA ZAPADALNOŚĆ WEDŁUG KRYTERIUM MIEJSCA EMISJI	115
WYKRES 98. STRUKTURA WALUTOWA DŁUGU SKARBU PAŃSTWA.....	115
WYKRES 99. INDEKSY GIEŁD ŚWIATOWYCH	116
WYKRES 100. NORMALIZACJA INDEKSÓW GIEŁD ŚWIATOWYCH	116
WYKRES 101. RENTOWNOŚĆ OBLIGACJI 10-LETNICH	118
WYKRES 102. CREDIT DEFAULT SWAP SPREADS (ŚREDNIE MIESIĘCZNE).....	119
WYKRES 103. WARTOŚĆ AKTYWÓW BANKÓW CENTRALNYCH	120
WYKRES 104. PODSTAWOWE STOPY PROCENTOWE BANKÓW CENTRALNYCH	120
WYKRES 105. WSKAŹNIK MCI DLA STREFY EURO.....	121
WYKRES 106. DZIAŁALNOŚĆ KREDYTOWA SEKTORA BANKOWEGO DLA PODMIOTÓW NIEFINANSOWYCH ^A	122
WYKRES 107. STOPY PROCENTOWE NBP	125
WYKRES 108. STAWKA POLONIA I STOPA REFERENCYJNA.....	125
WYKRES 109. NOMINALNY EFEKTYWNY KURS EUR I USD.....	127
WYKRES 110. KURSY WALUT WOBEC PLN	127

WYKRES 111. NOMINALNY EFEKTYWNY KURS ZŁOTEGO	127
WYKRES 112. OPROCENTOWANIE NOWYCH TERMINOWYCH DEPOZYTÓW ZŁOTOWYCH	129
WYKRES 113. ZMIANA WARTOŚCI DEPOZYTÓW GOSPODARSTW DOMOWYCH I PRZEDSIĘBIORSTW (ZMIANA W %).....	129
WYKRES 114. ZMIANA WARTOŚCI KREDYTÓW (ZMIANA W %)	130
WYKRES 115. WARTOŚĆ UDZIELONYCH KREDYTÓW PRZEZ SEKTOR BANKOWY	130
WYKRES 116. STRUKTURA WALUTOWA NOWO UDZIELONYCH KREDYTÓW MIESZKANIOWYCH DLA GOSPODARSTW DOMOWYCH.....	131
WYKRES 117. UDZIAŁ NALEŻNOŚCI ZAGROŻONYCH	132
WYKRES 118. STRUKTURA NALEŻNOŚCI BANKÓW OD GOSPODARSTW DOMOWYCH.....	132
WYKRES 119. WYNIK DZIAŁALNOŚCI BANKÓW W UJĘCIU KWARTALNYM	132
WYKRES 120. WYNIKI FINANSOWE SEKTORA BANKOWEGO	132
WYKRES 121. WYNIK FINANSOWY NETTO SEKTORA BANKOWEGO W UJĘCIU ROCZNYM	132
WYKRES 122. STRUKTURA POLSKIEGO SEKTORA UBEZPIECZEŃ WEDŁUG DZIAŁÓW	134
WYKRES 123. UDZIAŁ WARTOŚCI SKŁADKI BRUTTO W PKB I SKŁADKI <i>PER CAPITA</i>	134
WYKRES 124. UDZIAŁ PIĘCIU NAJWIĘKSZYCH ZAKŁADÓW W SKŁADCE PRZYPISANEJ OGÓŁEM	134
WYKRES 125. PODSTAWOWE INFORMACJE O GPW W WARSZAWIE	137
WYKRES 126. STOPY ZWROTU Z WYBRANYCH INDEKSÓW GPW.....	138
WYKRES 127. WYBRANE INDEKSY GPW	138
WYKRES 128. OBROTY NA GPW WEDŁUG WYBRANYCH INDEKSÓW.....	138
WYKRES 129. UDZIAŁ INWESTORÓW W OBROTACH GIEŁDOWYCH	139
WYKRES 130. KAPITALIZACJA I WARTOŚĆ OBROTÓW NA NC	140
WYKRES 131. INDEKS A STOPA ZWROTU NA NC.....	140
WYKRES 132. WARTOŚĆ OBROTÓW SESYJNYCH NA RYNKU CATALYST.....	140
WYKRES 133. DEKOMPOZYCJA WZROSTU PKB <i>PER CAPITA</i> POLSKI	146
WYKRES 134. DEKOMPOZYCJA WZROSTU GOSPODARCZEGO DLA UNII EUROPEJSKIEJ ORAZ WYBRANYCH KRAJÓW UNII EUROPEJSKIEJ	147
WYKRES 135. ZMIANA STRUKTURY WZROSTU PKB <i>PER CAPITA</i> W POLSCE	148
WYKRES 136. DEKOMPOZYCJA RÓŻNIC W POZIOMIE WDB <i>PER CAPITA</i> POLSKI WZGLĘDEM UNII EUROPEJSKIEJ	150
WYKRES 137. DEKOMPOZYCJA RÓŻNIC W POZIOMIE WDB <i>PER CAPITA</i> DLA CZTERECH KRAJÓW EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ.....	151
WYKRES 138. PODDEKOMPOZYCJA RÓŻNIC W WYDAJNOŚCI PRACY W POLSCE	155

SPIS TABLIC

TABL. 1 PRODUKT KRAJOWY BRUTTO NA ŚWIECIE (CENY STAŁE)	11
TABL. 2 PRODUKT KRAJOWY BRUTTO W UE (CENY STAŁE).....	20
TABL. 3. DYNAMIKA PKB I SKALA WPŁYWU POSZCZEGÓLNYCH KATEGORII NA REALNY WZROST PKB.....	30
TABL. 4. PODSTAWOWE WSKAŹNIKI DOTYCZĄCE INFLACJI W POLSCE.....	33
TABL. 5 ZHARMONIZOWANY WSKAŹNIK CEN KONSUMPCYJNYCH (HICP) W UE.....	35
TABL. 6. OBROTY HANDLU ZAGRANICZNEGO	37
TABL. 7. DYNAMIKA PRODUKCJI SPRZEDANEJ PRZEMYSŁU (CENY STAŁE).....	42
TABL. 8. DYNAMIKA SPRZEDAŻY PRODUKCJI BUDOWLANO-MONTAŻOWEJ (CENY STAŁE)	45
TABL. 9. DYNAMIKA REALNA WDB W SEKTORZE USŁUG	47
TABL. 10. DYNAMIKA OBROTÓW W USŁUGACH BIZNESOWYCH (CENY BIEŻĄCE).....	48
TABL. 11. PRZECIĘTNE ZATRUDNIENIE W SEKTORZE USŁUG	50
TABL. 12. DYNAMIKA PRZYCHODÓW PRZEDSIĘBIORSTW O LICZBIE PRACUJĄCYCH POWYŻEJ 49 OSÓB).....	51
TABL. 13. DYNAMIKA KOSZTÓW PRZEDSIĘBIORSTW O LICZBIE PRACUJĄCYCH POWYŻEJ 49 OSÓB	53
TABL. 14. DYNAMIKA KOSZTÓW RODZAJOWYCH PRZEDSIĘBIORSTW O LICZBIE PRACUJĄCYCH POWYŻEJ 49 OSÓB (CENY BIEŻĄCE)	54
TABL. 15. DYNAMIKA NAKŁADÓW INWESTYCYJNYCH PRZEDSIĘBIORSTW O LICZBIE PRACUJĄCYCH POWYŻEJ 49 OSÓB (CENY BIEŻĄCE)	56
TABL. 16. UDZIAŁ LICZBY BEZROBOTNYCH DŁUGOTRWALE W LICZBIE BEZROBOTNYCH OGÓŁEM	62
TABL. 17 ZATRUDNIENIE I BEZROBOCIE W UE	64
TABL. 18. POZIOM SKRAJNEGO UBÓSTWA WEDŁUG GRUP SPOŁECZNO-EKONOMICZNYCH W POLSCE	81
TABL. 19. NADWYŻKA/DEFICYT (SALDO) I DŁUG SEKTORA INSTYTUCJI RZĄDOWYCH I SAMORZĄDOWYCH	91
TABL. 20. WARTOŚĆ PROGRAMÓW POMOCOWYCH DLA POSZCZEGÓLNYCH KRAJÓW (W MLD EURO).....	94
TABL. 21. NADWYŻKA/DEFICYT (SALDO) SEKTORA FINANSÓW PUBLICZNYCH ORAZ NADWYŻKA/DEFICYT SEKTORA INSTYTUCJI RZĄDOWYCH I SAMORZĄDOWYCH (GG) W POLSCE W LATACH 2000-2011	99
TABL. 22. PAŃSTWOWY DŁUG PUBLICZNY (PDP) ORAZ DŁUG SEKTORA INSTYTUCJI RZĄDOWYCH I SAMORZĄDOWYCH (GG) W POLSCE	100
TABL. 23. SEKTOR FINANSÓW PUBLICZNYCH.....	100
TABL. 24. SEGMENTY SEKTORA FINANSÓW PUBLICZNYCH W 2011 R.	101
TABL. 25. UWARUNKOWANIA MAKROEKONOMICZNE USTAWY BUDŻETOWEJ W 2011 R.	102
TABL. 26. BUDŻET PAŃSTWA W LATACH 2009-2011	102
TABL. 27. DOCHODY BUDŻETU PAŃSTWA W LATACH 2009-2011	103
TABL. 28. WYDATKI BUDŻETU PAŃSTWA WEDŁUG GRUP EKONOMICZNYCH W LATACH 2009-2011.....	104
TABL. 29. BUDŻET ŚRODKÓW EUROPEJSKICH W LATACH 2010-2011.....	106
TABL. 30. BUDŻET ŚRODKÓW EUROPEJSKICH WEDŁUG PROGRAMÓW W LATACH 2010-2011.....	106
TABL. 31. PRZYCHODY I WYDATKI GRUP PAŃSTWOWYCH FUNDUSZY CELOWYCH W 2011 R.	107
TABL. 32. BUDŻETY JEDNOSTEK SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO W LATACH 2009-2011.....	109
TABL. 33. PAŃSTWOWY DŁUG PUBLICZNY, JEGO STRUKTURA I DYNAMIKA WEDŁUG SEKTORÓW FINANSÓW PUBLICZNYCH W LATACH 2009-2011 (STAN W DNIU 31 GRUDNIA).....	110
TABL. 34. PAŃSTWOWY DŁUG PUBLICZNY KRAJOWY I ZAGRANICZNY WEDŁUG KRYTERIUM MIEJSCA EMISJI I KRYTERIUM REZYDENTA W 2011 R. (STAN W DNIU 31 GRUDNIA)	113
TABL. 35. ZADŁUŻENIE SKARBU PAŃSTWA (NIESKONSOLIDOWANE) WEDŁUG INSTRUMENTÓW W LATACH 2009-2011 (WG KRYTERIUM MIEJSCA EMISJI)	114
TABL. 36 INDEKSY GIEŁD W UE.....	117
TABL. 37. AKTYWA INSTYTUCJI FINANSOWYCH W POLSCE (STAN NA 31 XII)	124
TABL. 38. SEKTOR BANKOWY (STAN NA 31 XII).....	128
TABL. 39. UDZIAŁY W RYNKU BANKOWYM (STAN NA 31 XII)	128
TABL. 40. PODSTAWOWE DANE O SEKTORZE UBEZPIECZEŃ	134
TABL. 41. PRZEBIEG UBEZPIECZEŃ W NAJWAŻNIEJSZYCH RYZYKACH DZIAŁU I.....	135
TABL. 42. PRZEBIEG UBEZPIECZEŃ W NAJWAŻNIEJSZYCH RYZYKACH DZIAŁU II.....	136
TABL. 43. WSKAŹNIKI BEZPIECZEŃSTWA DZIAŁALNOŚCI UBEZPIECZENIOWEJ (STAN W DNIU 31 XII)	136
TABL. 44. PODDEKOMPOZYCJA RÓŻNIC W POZIOMIE REALNEJ WDB NA JEDNEGO PRACUJĄCEGO W POLSCE WZGLĘDEM UE W 2011 R.....	154